

از صاحب سید علی حسینی -

بنی مشو و غدیر فی خلافة الامیر

از تصنیفات سرآمد حکیمین و نگار و فخر محققین و یار و اصحاب عالم عالی و فضل کامل ذمیرم الامثال
مدیم المماثل ناوذة الزمان و حنة الادان القرم العریف و الشهم الخطریف البارع المجد جناب
مولانا المولوی السید محمد علی الله مقامه و زاد فی الخلد اکرامه

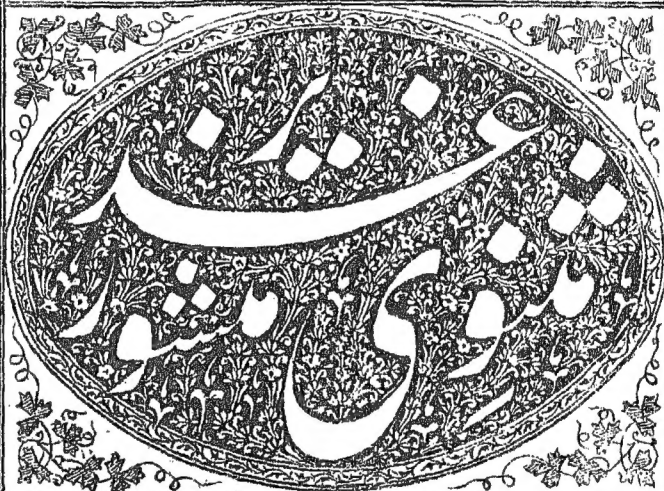
بحسب ارشاد فیض نبیاد خلف الصدق مصنف اعنی عمدة الامراء العظام زبدة الرؤساء الفخام
حین الاحیان رکن الارکان معدن الجود و الاحسان معین اهل الدین و الایمان جناب سید
سجاد حسین صاحب بهادر سشن جج عدالت ریاست بھرتیور و دام اقبال عالم عالی
تبصیح مولانا ابوالعالی ظیل الدین حکیم سید حسین گریان زیدی کنوی

باہتمام بابو شوہر لال بھارگوہری - ایسے پرنٹرز

مطبع فنی نو کشتی و واقعہ بین بی

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ

الحمد لله المنان که درین زمان بهینست اقتران از تصنیفات عالم عاقل و فاضل کامل نعیم
الامثال عظیم الماش ناوذة الزمان و حسنة الادان القرم العریف و الشهم الخطیف البیان المجد
جناب مولانا المولوی السید محمد اسلمی الله مقامه و زاد فی الخلد اکرامه

بحسب ارشاد فیض نیا د خلف الصدق مصنف اعنی عمدة الامم از نظام زبدة الرؤسا الفخام
عین الایمان رکن الارکان معدن الجود و الاحسان عین اهل الدین الایمان جناب سید سجاد حسین
بهادرشن نج عدالت یاست بھر پور دام اقبال عالم العالی بفضل الله الموقور

مطبع نمشی نو کشتور فم حسین مطبوعه

زہی گشتہ نفعان راہ ہدا
 گدازند چون بہر دین شمع سان
 ہم ایشان بگلزار دین آبیار
 از او نشان دل مردہ را جان نو
 چو دادند دل را بدین خدا
 خصوص آید رحمت کردگار
 ظہیر الہدے وارث الانبیا
 شدش نام محمود و حامدین
 سزدنازش آرد ایمانیاں
 کہ ناز و زمان خود برادر کمال
 گرا چرخ یا عینک مہر و ماہ
 ز اعلام علامہ بے مثال
 سقے اللہ بالفیض آیامہ
 ز اسقام و آلام باید نجات
 بذاتش مؤسس فروع و اصول
 حضورش فقیہان بشغل طلب
 بفقہ ست گرا جہاد و شن پید
 و میدہ عجب جان نو در کلام
 گہ بار بر صفحہ نامہ اش

کہ سازند اچائے دین خدا
 بدہا کند جلوہ ہانورشان
 چو ابرے کہ بار و فصل ہبار
 ہمہ گوش مردم حقائق شنو
 سزد دل برایشان کند جان فدا
 سیل شہنشاہ و لدل سوار
 مزیل الہی سید الاقطیا
 دعای بقایش بود فرض عین
 بر آن رہبر مقتداے زمان
 کہ چشمش نہ بیند چو پر جلال
 بحیرت کند بر کاش نگاہ
 قریح الزمان آیت ذوالجلال
 و اجر علی اللہ احکامہ
 کہ باشد جیاتش چو آب حیات
 درش قبلہ قسا بان فحول
 ادیبان دوزانوز و نذر ادب
 جہاد کلاش مگر زان مزید
 کہ خاتم شدہ کردار سر کلام
 رگ ابرنسیان بود خامہ اش

۱۵ مراد از نور علیا علم و ہدایت و تصانیف او نشان است ۱۲ طلب این کہ اگر ہو انا امدوح در فقہ ہم تہمت میباشند و اجتماعش ظاہر کو جو دینی
 و جمادات او و دینی کلام زیادہ تر است از اجتماع و مسائل فقہ حال آنکہ لفظ اجتماع بقاعدہ صوفیہ نیز پذیرفت و جہاد جردت گرا یا اجتماع بر عکس است ۱۴

چرخ هدایت چه بر کرده است
 شد آنچه از عدد و متهائے کلام
 چنان دعوئے خصم را کرد در
 زبے مسند آرائے دین خدا
 زبے فخر اهل الحدیث کرام
 هشام جهان و زرارہ مکان
 قلم در کف اولوای علی است
 کتاب است که تالیف است
 کتابیکہ باب بہشت برین
 کتابیکہ تاب عدوی برد
 کتابیت پر تاب چون آفتاب
 کتابیکہ تالی فسان بود
 کتابیت ایستہ پرضیا
 حصاریت از بہر گلزار دین
 حسامیت از بہر قطع عدا
 ز رنگ عبارت ہمہ جزو کل
 خطش غیرت سبزه نوختان
 مدادش بود دودہ شمع
 بود پیچو سہ چشمہ پُر صفا

ظلام جهان را بدر کرده است
 شد انجام از وابتدای کلام
 تو گوئی کہ دواش سبھا بکند
 زبے نجسم در تی اوج ہدا
 کہ بعد از امامت امام الکلام
 صدوقی بگیمان مفیت زمان
 تصانیف و یک ہما جلی است
 شمیم ریاض تصانیف اوست
 کتابیکہ آب گلستان دین
 کتابیکہ خواب عدوی برد
 و یا آیت حق بر اہل صواب
 پئے حق و باطل چه فرقان بود
 عیان زانست روی حق نصفا
 مناریت از بہر کہ ناردین
 امامیت از بہر شد و ہدا
 نگارین بہارین چو اوراق گل
 سر عالمان خطش بگیمان
 وے چشم دشمن از وگشت کور
 احادیث فضل علی سبھا

لے مراد از کتابی
 کلام سبھی کلام بالینف
 است بسوی قلب شفا را لاف نام
 جناب علامہ استاد سیّد صاحب
 علامہ و جواب منتہی الکلام
 شیخ هشام جهان و زرارہ مکان
 ابو محمد صاحب مود و حسن امام جعفرین
 و امام محمد باقر علیہ السلام
 فروع با جعفرین خطیہ سیاحت و
 مناظرات میلادت و کتب الطبع و جعفرین
 بود و خطہ کلمات یافتہ و جعفرین
 و کتابہ کہ در نسخہ ادر باب امامت
 از نظر فریب را مذهب نوکانی و جعفرین
 سید زرارہ بن علی بن ابراہیم و جعفرین
 امام محمد باقر علیہ السلام و جعفرین
 قاری و فقیہ و خط کش و جعفرین
 و جعفرین صاحب ابی
 میا و دنیا و چنان تکلم بود کہ کسی در حجت و مناظرہ از و بر نمی آمد ۱۵۵۰ صدوقی لقب محمد بن علی بن الحسین بن موسی بن بابویہ الحنفی بود در فقه و حدیث جلیل القدر و در فن رجال بصیر و حافظ بود تصانیف بسیار دارد و تخمیناً سہ صد و در فقه کتاب و من لایحضر الفقه از اشہر کتب است و از دعای جناب صاحب الامر پیدا شد و در ۳۸۱ و فوات یافت ۳۸۵ فقید لقب محمد بن محمد بن عثمان بن عبد السلام است ذکر فضل او در فقه کلام و حدیث مستغنی از بیان است و در عہدش امامت و ریاست علم کلام با و بود و تصانیف کثیرہ او در بیان علم معروف در ۳۸۳ در بغداد و فوات یافت ۱۲۰۰ کتاب امامت الخ مراد از کتاب امامت کتاب عتقات الانوار است کہ جواب باب امامت تحفہ افشا عشرت است

و لے ہر کی شعبہ بحر عظیم بے حق مولا ست جامع کتاب چہ کی چہ شامی چہ رازی امام کہ بر کند تبیس شان را بنہ چہ ہر یک خبر را با سناد تام توثیق ہر راوی خوش خصال بہر دعوی خود ز حفاظ شان چہ تمام حجت شدہ بر خصام پیامد عجب رنگ بر روی کاہ ز بہر شالش خود آمد مثال کجا و صف آن بحر در نامہ ام بین و صفہائے کتاب از کتاب خوشا ناظرے کو ز بس و دین	کہ آن خود کتابی بزرگ و ضخیم کہ وارد پئے ہر سطر جواب بو سو اس ہر یک جوابیت تام تو گوئی کہ طفل و بستان ہمہ مصنف نوشت از روات خصام کتب و انودہ ز علم رجال ہمان لفظ دعوی نمودہ عیان نہ افہام شان بلکہ افہام تام نمیدہ چنان دیدہ روزگار خیال جوابش خیال محال چہ خواصی آن کند خاسہ ام دلیل ست بر آفتاب آفتاب ہر ادش کند کل عین الیقین

سبب تالیف مشنوی

ہم در بدل الفت حیدری بود ملک معنی چو زیر قلم پس از سالہا آرزو داشتہم کہ از بحر معنی نص غدیر بدستم رسیدست از ہر پہ	چو گوہر بختیہ جوہری بفرمانروائی ست ہر دم دلم ہمین تخم در کشت دل کاشتم ہر انچہ لالی خوش و پذیر کنم پیش جوہر شناسان گہ

۱۲
و در از شانی ابن تیمیہ جانی شانی
مصنف کتابہ منہاج السنہ جاب
علامہ علی طالب شاہ دیبند
نیز در از سابعیل بن ابرو
ببین شانی است کہ چنانچہ
و در از رازی فی المیزان
ست صاحب تفسیر کبیر و
نایب العقول و اہل سنت و
بجلیہ ام و میکنند ۱۲
کہ بر کند نام تبیس کو نویب
و بنیض اول فتح غنائی بنیض
و اسباب و دبستان معنی بنیض
۱۲ توثیق المیزان بنیض
کردن و در از علم رجال
کردن حالات عدالت و
صدق و کذب بجمال بنیض
و اطلاق حدیث بیان کردہ
و اشکوہ فلان راوی عادل و
مذہب و صادق بود فلان
ضعیف و فلان کاذب و غیرہ
مع حفاظت و در اصطلاح
مذہب حفاظت گنج گویند
از علم حدیث و رجال باشند
راویان و فلان دانشمند
چنانکہ طاعنی قادی دانستہ باشند
شروع شائل گفتہ و فی الواقع
کے است کہ از اجل حدیث علم
بسیاری از انما دانستہ باشند
ہر چو بنیض

نمایم عیب ان حکم عام غدیر
 چه اتباع و اصحاب اجماعیان
 که بس عام اسلامیان ناگزیر
 از ان جزو لیهده مرقضا
 نهادیم بر ازان حکم عام
 چه آنست بر خلق لطف خدا
 بقرآن که من رحمت و لطفش
 از نیوجہ بعد از نبی امام
 حفاظت کند تا ہمہ شرع را
 یا بلغ مواظفان دین پناہ
 بیایند تا سوی طاعت عباد
 ہم او میکنند سعی دانش قرین
 ہم او بیضہ دین اسلام را
 گر از اہل دنیا باطل شعار
 نہ اندر امامت ضرر میرسد
 کہ لطفست ہم بودن یک نام
 چه در فقہ و قرآن حق اہل دین
 چہ باشد از اتباع و درویشان
 تصرف چو سلطان بآن رہنما

کہ فرمود اتحاد بحق امیر
 نمودند اختائے آن چنان
 بگردنگم ذکر نام غدیر
 بنی را بنودہ و گرد عسا
 اساس امامت برائے دوم
 بہر حال چون بعثت انبیا
 بگردیم واجب پی نفس خویش
 در اسلام لازم کہ باشد امام
 ز نقصان و پیشی و از ہر خطا
 کند امر سرور و نہی از گناہ
 بتابند و از گناہ و فساد
 پی امن مردم بقانونین
 کند حفظ از دشمن پر مرا
 بنیاد برین انتظام اقتدار
 نہ در لطف ایزد اثر میرسد
 بغیر از تصرف برائے امام
 بیایند نفع از و بالیقین
 باشند نواب او در عیان
 بود لطف دیگر سو سے خدا

انگردد و گمراور را تصرف حصول
کسی را نه حق از گنہ باز داشت
ازین ره ز غضب خلافت ضرور
نشانش که از پس وجہ آن امام
اگر عصمتش نیست بی اشتباه
دوم آنکہ افضل بود از کسان
پس آن عصمت علم شاه عظیم
سوم جنگها و همان فتنہ ہا
باشند باعث کہ خیر الانام
بود عصمتش باعث نص کران
بدانست تا جملہ اہل یقین
اولو الامر حق ست و بر ما امیر
نمائند اطاعت محبت عباد
و گرسیرت آن رسول زمان
کہ بودہ ز عادات آن را ہر
برای مدینہ پئے انتظام
عجب گر برائے دوا می فرست
و گرفتہ ہا موجب نص کہ آن
چنانچہ ہر یارند اہل سیر

ز خلق ست این ظلم و جور و عدول
کہ بر امتحان حال مردم گذشت
کسی را نہ حق باز دارد بزور
بود عقیقت و معصوم اندر انام
سنائی پئے قدرت ہر گناہ
بعلوم و بہر فضل دین در زمان
دوم سیرت آن رسول کریم
کہ بودند در پیش آن مصطفی
با اعلان خودش نص کنند بر امام
شود امر غنی آن چون بیان
کہ عالم ترین ست و عادل ترین
بحکم و بفعل بشیر و نذیر
بہر امر بر قول او اعتماد
چو شد باعث نص سبب پر عیان
کہ چون بہرستہ روز کردی سفر
معین ہمیکہ و قائم مقام
نہ ہرگز بعین کند را ہر
ہنگام موت نبی شد عیان
کہ وقت وفات ہمان را ہر

نمانده درون عرب خاندان
هم اندم در امر خلافت فساد
وگر بود بس جنگ پیش نظر
چو پر خاش از اسود و رویاه
چو شعله که از آرداد
هم داشت از کمان خون شر
چنین جنگها و چنین قتلها
ازین وجه با واجب آن نبی
ازین ره امامت بود از اصول
هر کس شناسد امام زمان
پس ازین وجه هدایت نما
علی ولی را از جمله عباد
همی بود یک بهترین امام
همین سیرت و فهم هر شیخ بود
چنانچه برای عمر یار غار
عمر بعد از ان بادل گرم و سرد
صحابه بفهمند حاجت بان
پیامبران شفقت و عقل و د
خصوصاً از خیل قریشی گروه

که از وی نفاقی نگشته ایمان
نمودند از حرص و رشک عناد
چو از رویان حمله پر خطر
که سوی یمن رفت بروی پناه
نموده در اعراب بر پا فساد
ز اهل الفساق مدینه خطر
همه بود در پیش آن مصطفی
که سازد محبت امام و وصی
خصوصاً از اشراف و خاص رسول
چو میرد و دکان فری زین جهان
چو داود و موسی هم آن مصطفی
که در عصمت و علم و مردی و د
بجسم بر است نموده امام
که پیش از اجل فکر نائب نمود
خلافت نوشته دم خضار
دم مرگ خود فکر نائب بکرد
تفهم چه خود رسول زمان
نه چون بر کنه یخ جنگ و فساد
که بودند طاع و سرکش چو کوه

له شرح خلافتی و کتب
حال خلافت علی و ابوبکر و عثمان
طبری و دیگر کتب و تفسیر المصنف
جواب تخطیب الغر و تمام طعن
از طاعت و کفر و بدیدار

نبوده نبی را موافق ازین
اگر مانعی بود پس باشتاب
عجب گریان احتیاج قوی
بفرماید آداب بول و طعام
درین باب گفتند هم سنیان
ولیکن ز فعل صحابه ست این
بگویم که باشد و جوش عجیب
نبودند سخت از آن پرخرد
باید درین باب حکم رسول
بفرمود عبد العزیز هم
که هر فرقه به خود پیشوا
بگویم که باشد و گونا گیر
که لاریب از موت خود پیش
رسول خدا حکمران عرب
هم این ترک امر از رسالت
بر اهل دین از رسول خدا
گرا این ترک باشد صواب از رسول
چو کردند بعدش خلیفه پیا
بگفته ازین بعد عبد العزیز

که سازد خلیفه خودش هر دین
بیانش کند هر که گوید صواب
همه را چو حیران گذارد بی
کند ترک امر عظیم امام
که نصب امامی و جوش عیان
که کردند بعد از رسول این
ز فعل صحابه بر هر لبیب
که سازند یک چیز واجب ز خود
نگرفت آن نزد اهل عدل
قوله که باشد جلی در آن عام
مقرر نماید بلا احتفا
جلی می شود و ایسر
مقرر کند یک ولیعهد خویش
نکرده چون نائب چه باشد سبب
خطا بود یا آنکه بوده صواب
قوله در امر هدایت نیاید خطا
نکردند چون اتباعش فعل
خطا نبی بود و باشد خطا
نظر کرده نزد خودش با تمیز

که باشد ز آئین شارع چنان نه تخصیص و تعیین بسیار نقل چنانچه بیاب نكاح كسان همین طور تعیین شخص امام بگویم باو كاس فضیلت تاب نكردی تو اینجا چنین غوغا تمام عیان اینكه كردی سفر چون رسول نمیگفت كای اهل شیرب شما دوم بر نكاح آنچه كرد و قیاس برای نكاح آنكهو احكم عام بی نصب مطلق امام زمان نگفتی تو حكم حواله چه پیغمبر و حكم نكاح و جهاد كه در بعد من اے همه اهل دین بلی طاعت و زقرآن عیان نباشد ازین طاعتش نهیار اطاعت نبی را بود فرض هم آن فاسقو را چه كرده مثال ندارد كس قدرت از اهل فكر	قوله كه فرایده اوصاف کلی بیان محول نمایند بر اهل عقل نه تعیین بنكوحه كرده بیان محول نموده به عقل امام نگفتی ز ما چون بدی جواب چه نسبت بنكوحه زن با امام خلیفه همیكرد خود بر فحول معین نمایند خود پیشوا در امر امامت بود بی اساس بقرآن ست مذکور بھر امام كجا حكم عام خدا اے جهان كه نصبش بخلقت سپرده خدا چرا حكم بر وجه کلی نداد امامی معین كنید این چنین مگر حكم نصبش نباشد در آن به نصب امامی مرا اختیار مگر نیست قدرت به نصبش مرا مثالش باشد چو باطل خیال كه پیدا نماید خودش اهل فكر

له
 فاسقو را چه كرده مثال
 ان كنتم لا تعلمون
 ۱۳

چو باشند موجود اندر جهان
 بگفته و اگر فرض باشد جهاد
 پس این شرط هم فیه باشد
 از نیوجه نصب امام زبان
 بگوئیم پاسخ بچندین وجه
 یکی آنکه نزد توای ناکدوب
 اگر گفته از جهل خود انجین
 دوم اینکه بجهیز جیش و جهاد
 نه فرض رعایاست همچون امور
 سوم بر دو قسم است شرطین
 یکی آنکه آن شرط مقدم است
 پس آن شرط مقدم بر هم ایست
 که تحصیل آن نیست یک فضل
 بین استطاعت پی حج و اگر
 که باشند شرط و مقدم اول
 امام است شرط جهاد عدا
 ازین بعد عبدالعزیز عقول
 نمایند نصب خلیفه اگر
 چه را نه اهل جهان مختلف

بپرسید و سازند او شان بیان
 مگر پیشوا شرط آن بر قیاد
 نه بر ذمه حق تعالی شود
 بود ذمه خلق و اهل جهان
 که هر یک بود در متانت چو کوه
 نه هر شرط واجب دارد و واجب
 کتب مثل ابطال باطل بین
 بود کار هر یک رئیس عباد
 بدیست این امر ای و شیعه
 چو واجب که آنهم بود همچنین
 دوم آنکه از قدر تم دور است
 بمشروط واجب بود انجین
 بدیست است نزدیک و شام
 برای زکوة چو مقدار از
 مگر نیست تحصیل آنها ضرر
 مگر نصب نیست واجب با
 بگفت که پروردگار و رسول
 بود موجب بس فسادات و شر
 نباشند با همدگر متلف

چو باشد ز سوسه خدا پیشوا
 بگویم عزیز که نصب امام
 چه ز هزار از رشک حرص و شقاق
 خصوصاً در آدم که اسلام دین
 ندانی که ما بعد خیر البشر
 نه اندر سقیفه بود شقاق
 از آن بعد هم بر کسی شی شگفت
 بهر حال بیکار این قاعده
 نه از رایها نه همه اهل حل
 اگر این خلافت گری و جهان
 رسد هر کس را چنان اختیار
 در نیوقت جمعی ز اهل خرد
 همین نهج جمعه امامی دیگر
 بحکم عمر آن دوم پیشوا
 بیانشند اتباع هر یک امام
 شود گرم هنگامه قتل آن
 پس آن قتل و آن جنگها و ستیز
 شود موجب آن فسادات و
 چنانچه تو دانی که اندر عرب

بود موجب هیچ و بس فتنه ها
 بمردم سپردن بود رای خام
 نه بر یک کس میشد اتفاق
 بود شائع ملکه بزرگین
 نشد اتفاق کان همدگر
 نه در روز شوری شده اتفاق
 نه بر قتل و شوکت امارت گرفت
 نه گاهی بر آن خود عمل آمده
 امارت بیانشد گم بر محل
 مفوض خلق ستای کاروان
 که بجز امامست دهد اقتدار
 امامی کس را بسازند خود
 مقرر نمایند هم به خط
 بود واجب القتل نزد شما
 مطیع امام خودش در امام
 که از این دپاک جویند امان
 بیاید ز آئین تو ای عزیز
 که ز هزار گویند از آنها بشد
 بهمدگشت بغیظ و غضب

بهین یک امامت عیان و نهان
 و یا آنکه در مختلف ملکی
 چنانچه بسامت و قریب است
 مگر باشد اسلام را یک امام
 پس این هیچ امامت که گفتی یا
 ازینوجه فرمود بایمانی تو
 که آراء و حاجات و دیگر امور
 بود خواهش نفع خود و خوی عام
 که بی رشک و بی حرص باین دین
 اگر اتفاقی شد از حکمت
 درین مدتی فتنه خاص و عام
 ازین ره برائے خلیفه ضرور
 پس این قول یا بای خود را غریز
 چو کردی بحق ائمت بیان
 همه آن گذشته بر انبیا
 بتخصیص تا سیزده سال و عام
 ازین بود لازم که هرگز خد را
 کند سر شیها چو انت تمام
 و گر اینکه کار ائمت نهان

چه خونها فرو ریخته در جهان
 بهر ملک باشد اما می جدا
 که در مختلف ملک امامی جداست
 بین قول فاروق را می تمام
 نه گاهی در اسلام گشته پیا
 درون از اهل بیت است
 بود مختلف بهر مردم ضرور
 نگردد گئے اتفاق امام
 رتبه گزینند فضل ترین
 هم آن بعد یک فتنه و بدعت
 بهم برزند جمله ملکی نظام
 که شارع اشارت کند بے قوت
 ندیدی چو را با شعور و تمیز
 تقیه و گرفتاری خوف جان
 چو نوح و چو یونس چو آن زکریا
 گذشته بفسخ خیر الانام
 نمیکرد مبعوث هم انبیا
 نه در لطف قدحی رسد از امام
 نه مطلق معطل شده در جهان

نمودند تعزیم دین صحیح
 پس از کارهای امامت ضرور
 چو گشتند از چشم دور و نهان
 ز یک شوکت یاز مکر اے عزیز
 چو عثمان و زان پس معاویہ
 چو مروان و اولاد آن روسیہ
 بگرداند آن قتنہ با وفاد
 و گرتش نوای حق گرین لبیب
 بیابامت ز نص رسول
 بہ تعریف لفظ امامت و گ
 کہ آن یک ریاست بود بر فحل
 مگر او نکرده کسے را وصی
 چگونہ بگویند اہل العقول
 چگونہ نزد بھراو این لقب
 خلاصہ کہ از نص رسول و دود
 برین حکم و امر بشیر و نذیر
 چو آن مرضی این بہانہ گذشت
 چو کردند و اطاعت کسان
 گرفتہ ہمین شیوہ را آنجناب

بنحلوای و اعلان بلفظ فصیح
 نمودند اہم را ادا یا شعور
 بہانہ نواب شان و جهان
 خلیفہ چو گشتند بس باتمیز
 یزید پلیدے چو افسے و ذرم
 چو ابن زبیر و چو عباسیہ
 کہ گریند از آن خون ہمہ خوش نہاد
 ازین سنیان اعتقاد عجیب
 نمایند انکار و از بس عدول
 بگویند همچون کس خیر و سر
 خلافت نیابت ز سوی رسول
 چگونہ خلافت بود از بنے
 ابو بکر را نائب آن رسول
 نکردش چو نائب رسول عرب
 خودش مرضی را وصی کردہ بود
 نصوص اند شاہد چو نص غیر
 بر آن جای خود سبط اکبر گماشت
 بفاصلترین جای دادی عیان
 کہ همچون خودش کردی او انتخاب

پس این سلسلہ تابروز جزا
 کجا این بر آن آن برین تاخته
 مگر واسے بر امت بی شعور
 بظاہر ہفت لک ہرزبان
 ز حکم نبی پشت کردند پس
 وصایای آن ہادی دو جهان
 اساس خلافت بر آن برقاد
 چنان آن نبی قطع فتہ نمود
 نہ بینی کہ گراں و مصیبت
 بروز وفات رسول خدا
 چو بودہ مضر نص و حکم غدیر
 ازینوجہ زین حکم رحمت نشان
 نمودندش اخفاء تسوہا
 یہودان براہیکہ میاختند
 کہ روز وفات رسالت پناہ
 خصوصات دیرینہ و کینہ ہا
 وجوہ قریشیان پر از فساد
 بکشتند یکدل برین بددلی
 چو در خاندان نبوت رود

نگشتے ز فاضلتر نی جدا
 چو ہر منتخب منتخب ساخته
 کہ گشتند زین حکم رحمت نفور
 بیاطن گریزان ز تعمیل آن
 نمودند روسوئے حرص ہوس
 بداندیکہ ز قلب زبان
 کہ آن را نیاید کسے بے فساد
 از ایشان همان فتنہ و شر فرود
 نہ کردے ز بس دردین خاشی
 چہ فتنہ مرا سلام گشتی پیا
 پئے ہر خلیفہ پئے ہر ایسہ
 نمودہ شد اعراض در ہر زمان
 از آن پس بعینش تا ولیہا
 فرس در ہمان راہ انداختند
 کہ بر مخلصان بود روز سیاہ
 و گرس بر آورد از سینہ
 بوجہ حسد ہم از حرص و عناد
 کہ ہر گز امارت نیابد علی
 از ایشان نہ سیر دل و دماغ

کنون گر رود در گرخانندان
 شنیدند انصار چون این خبر
 چه بود در جاهلیت چنان
 قریشیان بر انصاریان تا خند
 نکرده اند اینهم که از مرصفا
 پیرسند آندم که رائے تو چیست
 تمسک نکرده هم باقل
 عجب بیوفائی گرفتند پیش
 اگر خوف فتنه ز انصار بود
 خلافت گرفتند خود با کسان
 نکرده مگر جز آتیه بیچ مرد
 چه این حکم اظهر من الشمس بود
 نکرده اند و هم بتاویل آن
 ولی نخل آن عصب و کتمان ثمر
 که چون حسب قانون اجماعیان
 پس از قتل عثمان بسے ناگزیر
 در آنوقت هم زان قریشی تبار
 ز حبس دینا و از بغض و کین
 چو کردند بعض از کسان ناگزیر

تداول کند بعد هر خاندان
 بگشتند هم طالب چاه و فر
 که میشد رتبه ز بهر خاندان
 پس از بعد پر خاش و در ساختند
 که میکرد بهیمن ز آن مصطفی
 سزاوار این منصب کار کست
 در آن امر پراشتار اجل
 نکرده هم دفن بادی خویش
 عدالت از آن قوم هجرت نمود
 نکرده حکم غدیرے بیان
 که انکار این نص توانست کرد
 ز خورشید انکار نتوان نمود
 که گردند نام ز اهل زبان
 بر آورد همچون بغض دگر
 ستم دیدگان نهان و عیان
 بکر و ذبیعت بدست امیر
 شده آتش حرص و کین شعله بار
 نکرده ذبیعت بآن شاه دین
 ز خوف و رجایعت آن امیر

شکستند آنرا در انجام کار
 بی پر خاش حیدر بمر خاستند
 کمر بست از یک طرف تا کشین
 بلکه شش نمودند یک ترک نماز
 نیا سود هر دشمن مرتضا
 از آن پس معاویة شد یک امیر
 همان طامع و هم عدو بے بنی
 که از راه طغیان و بغض و هوا
 پس اتباع او مردم خاص و عام
 چه او شان بهر گونه با اتباع
 ازین وجه این مذهب سینان
 نواصب ز نسل امیة هم
 مگر قوم اتباع خاص و لے
 هم آن طامعی از بعد جنگ قساو
 که ناید از آن بیش اندر خیال
 بکن دشمنیش برین هم قیاس
 وصیت نمود از وقوف و شعور
 نسا زنده تانبش قبر اهل کین
 ز حکمش بکوفه زیاد آشکار

لله اعلم بالصواب

گستند مانای اشتهمار
 برابر بر او شکر آراستند
 بسوئے و گرفتار سطین و کمین
 بهر سود و فتنه کردند باز
 نکردند تا از تنش جان جدا
 گرفتند او را امیر و کبیر
 چنان کرد بغض و حسد با علی
 در جنگ بکشاد بر مرتضا
 بگشتند اهل جماعت بنام
 نمودند بر یک امیر اجتماع
 ز عهد معاویة گشته عیان
 بگشتند مشهور عثمانیہ
 لقب یافته شیعیان علی
 بر افراخت بجد لوائے عناد
 همه قوم او هم نواصب آل
 که از شر او حیدر حق شناس
 که دارند ستور قبرش ضرور
 پی تپک و توپن آن شاه دین
 بگشته موالی شه بے شمار

بدانست خود آن سراپا نفاق
 چو حجر صحابی هم اصحاب را
 چنان خوف غالب شد از اهل کین
 گواهی آن شیعیان عدول
 براوشان چنان کرد او تنگ کار
 ملخص که از جور حکام خود
 که امی کاش من مردمی پیشتر
 و گر آن فضائل که میداشت شاه
 چو میکرد ذکر فضائل کس
 که میگشت مجوس قید بلا
 برین هم معاویہ نمود بس
 که اصحاب از تابعین جمع را
 بود بوی هریره از آن واضعان
 چو عبد الله طمیل ابن الزبیر
 پس ایشان هر آن دم که میافتند
 ازین دم نموده بسردم حلی
 پس آغاز کرده ز نفس شیر
 محافل منابر از آن بد قوال
 کسے گر نگفتند بدش بر ملا

یک از شیعه نگذاشته در عراق
 معاویہ کشته بجرم ولا
 که کردند اهل حق اخای دین
 چو کفار هرگز نمیشد قبول
 که شد زندگانی بر آن زمره بار
 همه بر دزنده برده حد
 نمی دیدم این حال روزی
 با خفا بے را نموده تباه
 ز حکام آزار دید بے
 و یا کشته میشد ز تیغ جهنم
 بدتم علی کرد دیگر بوس
 پی وضع دوش نموده بپا
 و گر عمر و عاص و غیره چنان
 که بودند و رازره صدق و خیر
 صلات و جواز همه یافتند
 که هرگز مسلمان نبوده علی
 در اقلیم خود ست و شتم امیر
 بمانند پرنیا بهشتا و سال
 مؤاخذ بگشت بجرم ولا

بین بعض آن قوم را باولی
در اظهار نام خودش پیششان
قوات قرآن آن جهول
بسا کرد منوع با هر جفا
بهتدید حجاج طمیل زمان
و اگر آنکه بر غم آل کرام
بفرمود تا بهر زر مردمان
فضائل نمودند از خود بنا
مقابل بهر فضل و مجد امیر
خصوصیت و قربان بازول
معاویہ را پس بهر دعا
ازین منشا را و بشام و حجاز
پس از هس دنیا و ایم چند
اگر چه از اصحاب و از تابعین
ولیکن بوشیوه این جهان
مخالفت بدولت چو باشد سخن
بحکام خود تا سازد کس
پس آن جمله موضوعه احوال را
چنان نقلها را چو قرآن همان

که شخصی که می بود نامش علی
همی داشت خوف و گزند بجان
از عبداللہ و از اُسبے عقول
گرفته قرات عثمان را
شدند آن قرات محو از جهان
که میداشتند افتخار تمام
بحق ثلاثی کج زبان
که هرگز نفرمود آن مصطفی
بکردند وضع فضائل کثیر
بکردند ایجا و هم آن جهول
بکردند وضع روایت بسا
در وضع اخبار گردید باز
روایات بسیار پیدا شدند
در آن عهد بودند هس زمین
که روی خلق بود در شہان
نه فرزانہ گرد بان حرف زن
نیابد از دنیا تمتع بے
نمودند تعلیم اطفال را
کنانند اطفال را بر زبان

برین کار هر شیخ و آموزگار
 ازین حال و بدعات پُرانستم
 چو اطفال گشتند دیرینه سال
 پس آن خور و سالان مردم صغیر
 بگشتند مقبول حکام شوم
 هویدا که شهرت در آن روزگار
 نه حاصل همه شد جز آن ناگزیر
 چو اشیاخ اهل صحاح و سیر
 نمودند اخبار و قرآن قبول
 هم اسلام اهل جماعت ضرور
 و گر آن معاصی و نسل او
 به تذلیل و در قطع نسل است
 بر او شان نمودند چندان ستم
 زمین خاک بر سر کنند زان جفا
 که خون شهیدان بهر سال عیش
 هم آن پور مروان سجاد را
 همین نصب و بدعات شیطانیه
 تودانی که در دور حجاج شان
 احادیث حیدر و ات متین

ز حکام می یافت زر و بشمار
 شده پر ز شام و عرب تا عجم
 بزاوند هم خلق در زشت حال
 بگشتند اهل الحدیث کبیر
 گرفتند مردم از او شان علوم
 پنهان عالمان فضیلت شعار
 که گوید یوفی رضا ^{یوفی} امیر
 که بودند از مردم شتر
 از ان عالمان فی زاکل رسول
 شده پر ز بدعات و نصب و فتور
 همه قوم و عمال آن زشت خو
 نمودند بس فکر ناگزیر
 که خویشا را از آن دیده با و مبدم
 فلک را ز آخر بدل و اغما
 زنده هر کجا با بکا خوشروش
 طلب کرد با طوق و بنجیر
 بماند تا دور مروانیه
 ز خوف همان ظالم بگمان
 نکردندی نسبت بآن شاهین

اگر شک بداری درین حق سخن
خلاصه که حکام و ہم خاص عام
بحکام هم صالح و متقی
نے بود گردشش بعض کس
در آن دور پر نصب و ظلم مدید
ازین ره فضائل پے مرقضا
پس آن فضل را تا کجا شیعیان
چو این دور نسل امیہ گذشت
چو عباس بودند در ابتدا
مگر چونکہ سادات عظام صاف
خلافت حق خویش انکاشتند
از نیوجہ منصور بہت بباخت
پس ولاد عباس ہم نگزید
چہ اظہار و اعلان آن بڑا
کہ جو عترت و اہلبیت بنی
چنانچہ کہ در حق ہفتم امام
مگر صاف این ہم نداند حکم
چہ از مصلحت دور شد آنچنان
چنین نے نمودند تدبیر کار

تہذیب بین قول بصری حسن
ہمہ دشمن فضل و حق امام
تقرب بچستہ بغض علیہ
تقیہ ہمیکہ دو خاموشی پس
روایات فضلش شدہ ناپدید
بناشد نزد مخالف بسا
بیارند از اشیاخ نصاب شان
امارت و اولاد عباس گشت
ہمہ نسل او شیعیہ مرقضا
بگشتند از شاہی شان خلاف
خصوصیت باو شان روا داشتند
بناچار با اہل سنت بساخت
نمودند احتفائے نص غدیر
ببانگ جہوری ہی زو صددا
کسے رائہ زیباست دروین شہر
بامون خود گفت ہارون خام
کہ باشند زین نص کسان ختم و بکر
کہ بغض علی زان گشتی عیان
کہ از اہلبیت بنی زینہار

لکھ کتاب در فضائل و کتاب العزیز
خلع و نجلد سوم بعد از دولت شیعہ
و کتاب تذکرہ اخبار فی السیور الاخبار
و غیرہ ابجد و کما فی الجلد الاول و ثانی و غیرہ
من مکتبات الانوار ص ۵۵
جلد سوم رونقہ اصفا ابجد و غیرہ

پس ای آن کیا نرا گذشت	پنی هجرت که همت گماشت
بهین پنج هر یک امام زمان	زهر شاه خونی نموده بجان
بنوده مقامی سوی شرق و غرب	پنی هجرت شان بجز دار حرب
وگر بود فرمان آن مصطفی	که اے قوم تا کماکان شما
بدارند قائم صلوة و صیام	پذیرید فرمان شان بالتمام
ببین حال بصری حسن را دگر	تقیته نموده بنقل خبیر
پس آل همی سر چرا در زمان	تقیته سازند از خوف جان
ولیکن همه شان بآن خوف و بیم	نمودند تعلیم دین تویم
خلاصه چو بود این حدیث غدیر	ز مشهور فضل جناب امیر
نکردند ترک روایت فحول	بناکام کردند آن را قبول
مگر بر زبان کسے گر گذشت	بمغیش محتاج تاویل گشت
که تاراوی امین بود از شهان	نه بسند ضرر باز اهل جهان
چو اخفائے نص پرده بر تنید	ره حق شد از چشمها ناپدید
پس از کتم و تاویل نص غدیر	شد از اعتقادات برناو پیر
که ز نهار این نیست نص جلی	مسلم بر اثبات حق علی
نه کافی با بطل امر شیوخ	بکرد این عقائد بدلسار سوخ
چنین اعتقادات را راویان	که بودند اولاد اجماعیان
نمودند تعلیم بجهل قبول	تفسیر و هم در حدیث رسول
پس از وجه تعلیم و خوف شهان	اگر قسه همین مذہب یک جهان

لله چون سلاطین آفریننده حادثه
و نیز در زمان و بعد از بن برادر عبدالمطلب
و غیر سلاطین و ائمه و غیر سبب
آنکه آنرا اختصار سلطنت و امارت میدادند
و شهنشاهان و امیران و سلاطین این
چگونگی و اینها چنانچه در احادیث
احادیث در در شبیهات نقل از
شکوه و غیره و کما در اخبار و روایات

و اگر عالمی زین خبر داشت
 بنحویکه میباید از اختلاف
 چو هر تیره و تار دوران گذشت
 کشیدند تیغ زبان نمونان
 پس اعلام نصاب هم در شتاب
 نخستین کسے بادل گرم و سرد
 بنا کام هر اهل تحقیق صاف
 ولیکن تواتر کجاسودمند
 نمودند بس کوشش بے حساب
 چه هر گونه رد حدیث غدیر
 ره معنی این حدیث بلند
 افکندند از هرزه کار عیان
 کشیدند ز سوس و سلم صد تعب
 تمنا همی کردند از دیر باز
 با علان این حکم گردا هم تمام
 چو تنزیه فی القان که کردم رقم
 در آن ضمن اکتملت اعیان
 دلیل بمقصود حق نفوذ چیست
 چه معنی موضوع اهل خلاف

که حق چیست و حق نباید گذشت
 انگهداشت تیغ زبان در خلاف
 همان شوکت ناصبان کم گشت
 نمودند حق علی را بیان
 گرفتند بر سر سپر از جواب
 بهر چه تحقیق این نص بکرد
 به بسیاری نقل کرد اعتداف
 بمغیش چون شبهه انداختند
 که در خاک پنهان کنند آفتاب
 ز مذہب برایشان شده ناگزیر
 با انواع او هام کردند بند
 و ساوس بدلای ایپانیسان
 به لاجول خواندن کشاد دم دولاب
 که چون سرور دین و شاه حجاز
 کنم مغیش باز مشهور عام
 جواب بے بیسای بے با چشم
 نمودم حدیث غدیری بیان
 بگفتم که تسو لیا گشت شست
 ز روی زبان عرب بس گراف

شود معنی شان هماندم دست	که محبوب مولی باشد نخست
مگر آنکه معنی مولی بیان	نگردند محبوب اهل زبان
محب نیز اینجا نباشد روا	کز آن منقلب میشود عسا
کز آن فرض حیدر شود حب ما	نشد فرض حاجب آن رتبا
نشد مکتفی مختصر تر بیان	که در ضمن چیز می دگر بود آن
ازین ره دگر بار نکر رسا	ولم را شده انجین رسا
که مانند حسان دگر ناگزیر	بیطلم آورم این حدیث غیر
چه نظم ست مرغوب دلها بسا	ز حسان پسندید پس مصطفی
دعا کرد در خشم تجش بنم	چه او کرد تا کید حق علی
سلاست در آن باشد و اختصار	که حفظش شود زود و پس استوار
شود عام فهم و کلام متین	هم از هنر پاک و هدایت قرین
ولیکن چون بطلم کردم نظر	ولم گفت کارست شوار تر
که با ضعف حالت بضیق مجال	کجا مهلت انجین قبل و قال
دوم مذہبی بحبش آن پیچ پیچ	چو حالتش نگردد نیز و بسیج
سوم اینکه اخبار بے بیش و کم	بود نظم آن شاق و بی لطف هم
ولیکن ولم باز با این هم	بر آورد و اشعار چون زمره
از آن بعد تحقیق چون دیده ام	کشادند چشم بمبین کرم
شبه خفت بودم با آرام دل	شراب ولا بود و در جام دل
که در خواب دیدم مکانی غریب	در آن هم با یوانش چاه قریب

بگویم قیامی خود

بزرگے برآن چاہ استاده بود
 بایما مرا خواند و فرمود او
 بگفتم کہ از شیعه سازم بیان
 بفرمود آن مرد شیرین کلام
 پس از غسل خواہم نمودن طلب
 دلم گفت این مرد باغوشان
 در اقلیم او عالمان گو بس اند
 کز او شان نماید چنین قیل و قال
 چو زین خواب بیدار شد چشم من
 کہ داراے ایران ز دین ماہرست
 بہ پیش بزرگے نمودم بیان
 بگفتا کز اخفاث احلام نیت
 چو ایران بود نمون از مقام
 تو مید انیش ناصرا الدین شاہ
 اشارہ ہو کرد بے احتیاج
 دگر بار این خواب کردم بیان
 ہمین گفت او نیز تعبیر خواب
 بتایید تعبیر آن ہوشمند
 کہ از بہر جد والدہم را بخواب

خیالم کہ بر غل آمادہ بود
 کہ از احتجاجات خواہم نہ تو
 کنم یا ز اہل جماعت عیان
 کہ بنشین بجائے خود و بر مقام
 ہا ندم بیاد مرا یک عجب
 شہنشاہ ایران بود بیگان
 مگر از مصالح فساد پسند
 مرا اجنبہ دید و کرد این سوال
 عجب حیرتم داد و زین سخن
 بہر سہر از من این ظاہرست
 کہ فرماید او تا چہ تعبیر آن
 چنین خواب نادر جز الہام نیت
 شہ اوست خیدر علیہ السلام
 مگر اوست شاہ ولایت پناہ
 کہ بنگار بر حق او احتجاج
 بر مرد دانشور از دوستان
 کہ ایماؤ حکمت از بوترا ب
 بیان کرد ہم قصہ دلپسند
 چنین یک اشارت شد از بوترا ب

روایتی دیگر

و اگر بار در خواب دیدم چنان
که ناگه سر دوشی صد ابر کشید
بدیدم که آن دارش ملک جم
حریر است سرخ و لسی خوشنما
بپاتین شلوار آن نامور
چو باز آمدم اندرون مکان
که رونق فرا هست بر نشین
بیامد یک خادم از نزد شاه
در آن بود پخت سبزه بخیل سفید
گر رقم من آنرا و هم آن زمان
شمارم بجم بود و این نیست یاد
ازین خواب چون چشم من باز شد
بگفتم که بیشک غلغلے
بمیدان دین بر سر ازم علم
از آن بعد گفتم که آن شاه ما
که در زمی او حسب تعبیر خواب
لباس سریری و سرخ و لایق
پس آن سندی باشد و نیست
غرض دل ازین خواب گشته قوی

که گویا منم اندرون مکان
که اینک شهنشاه ایران رسید
پیاده هست و پیش و پس او چشم
که شلوار دارد از آن شه بیجا
ز سیمین یراق ست تابانی و گر
شهنشاه را یافتم اندران
نه رقم بیاس او بن قرین
سبب پیشم آورد تابان چاه
مراد داد آنرا چو عین امید
ثمرهای خوش یافتم بعد آن
خریدش نمودم که شاهم بداد
دل من عجب مخزن راز شد
بمن کرد ایسا مکر ر جلے
کنم احتجاج اما مست رقم
بود مورد لطف شیر خدا
شده جلوه فرماگر و ترا اب
که شایان شهنیت بالاتفاق
معتبر بود از لباس بهشت
خرد کرد از چرخ بالاروی

گرفتم قلم را بنام خداے
 در آنوقت ستری نموده عیان
 چه در باب این مثنوی بی خفا
 بهر حال من کردش اختتام
 بود کین سخن را بعین کرم
 فروغی بیابد زوالا نگاه
 پس از هند تا قاف ایران زمین
 باشد بیک اعتقاد قوی
 همین پنج شش پیارس زبان
 فیوض شهنشاه بحر کرم
 چو آن شاه حجاج از جانشینش
 کشیده است تکلیفهای سفر
 بدینی رفاه آن حمید الصفات
 شد او ناصر الدین بنام نگو
 چرا نگر داین تولا کے من
 چو محروم از قرب آن دین نپاه
 ندارم زیار نه به کام و دمان
 چه بتوانم آورده بجز بنار
 ز شایان صفوی کتاب بجار

بکا فور گشتم از آن شکسای
 که این نظم باید پیارس زبان
 شد ایما ز دارا کے پیارس مرا
 بتائید حیدر علیه السلام
 پذیرائی آید بکعبه عجم
 چو سلک گھر در بردست شاه
 بالطف آن ناصر پاک دین
 بهر دست این مثنوی نوی
 شود چاپ شائع بهندوستان
 بود کان رساند درین هندی
 برای رفاه رعایای خویش
 چه دوست گردینش یک نظر
 نه چون میکشد زحمت التفات
 چرا نصرت دین نیاید از او
 که هست از موالی مولائی من
 نه واقف از آداب درگاه شاه
 که آن خطیب مبدل زبان
 در گوهر دست شاه هوار
 بماند است در دهر خوش یادگار

همین طور زین شاه عالیجناب
 ولیکن شفق پس از دیرگاه
 ز دست ستمگار بے پلید
 لباسی که میداشتش ز نیبتن
 دلم خون بگردید از فراطغم
 لباسی که در خواب بود از غوان
 تنمائی دینی من خاک شد
 مگر بعد از یاس خود خاطرم
 که گرچه همان شاه جنت مکان
 گروارش را در ایران زمین
 بداد خداوند ما کامیاب
 کنونست در دنیامیدگاه
 شود التفاتش برین ثنوی
 بتقریب شاه عدالت مآب
 شود چاپ هم شائع از بعد آن
 باین ثنوی نیز شرحش ضرور
 ازین پس بدرگاه پروردگار
 من از خاک عرفات و بیت صفا
 هم از خاک عقبات شیرب مقام

بماند بهر این همایون کتاب
 که آن قبله عالم دین پناه
 بر اعلا تے اوج شهادت سید
 همه سرخ گشته چو خونین کفن
 قنان کردم و گفتم اے دایم
 شهادت بگردید تعبیر آن
 دلم هم از آن آرزو پاک شد
 درین مدعا شد چنین رهبرم
 پسندید قرب خداوند جان
 که باد انطف بر دنیا و دین
 بود ظل او بر تو آفتاب
 فیوضش بود عام چون مهر و ماه
 که در دین بپاشد کتاب نوی
 مزین شود این همایون کتاب
 در ایران و توران هندوستان
 شود چاپ و یابند حظی شعور
 بر آرم کف عجز کاکه کردگار
 کنم بھر امراض عصیان دوا
 کنم سر چشم با شوق تام

ز عقیبات علیای ارض عراق که عمرے درین آرزو شد بستر ز بے برگی بنده بنده نوا	بیایم شرف باد این وفات ز بے برگیم پاست خسته مگر بالطاف و توفیق خود چاره ساز

باب اول بیان دعوائی شیعیان بر خلافت
جناب امیر از روی حدیث غدیر و بیان توأتر معنی
آن و درینجا فصل است فصل اول بیان صحت و
توأتر حدیث غدیر

بدنه ساقیا جام صهبای نور درخشان شود نور صهبای چنان به نیت العنب شد کرامت مدا ایا غی بدنه زان می بے نظیر ایا غی بیاور ز لطف و کرم ز یک جرعه اش دل پرایان شود چنان صاف گردد دلم زان سرور	کز ان قلب بخشد ز فرط سرور که روشن شود زان دل عیان که بر ماست چون نبض حیدر حرام که خجانه اش گشت خم غدیر پیر از باوه ساقی کوثر ز یک قطره اش سرد سکران شود که گیرم صواب و بگویم صواب

کنم نیغیر سلین آرومبو	نظر آیدم دشت قدس و ذکا
کنم گوشش اذ الله زرب کریم	کلام شود چون کلام کلیم
مسیحا صفت کردم عجازوم	بدست اندرم بادا در قلم
چو حرف هدایت رود بر زبان	بلینیت کنم زیب و حسن بیان
کلام شود گوهر آبدار	که چرخش کند عقب پروین تبار
ز طوبی سر دهنه ام یار نور	مدادم سیاهای چشمان حور
سر دبال جبریل قرطاس من	ز مخدوم اومی سرایم سخن
ز فضل و مقاشش بیان میکنم	محقق سخن را عیان میکنم

آغاز دعوی

علی ولی شاه و مولای کل	بحکم خدا بعد ختم الرسل
مزمین گردید منشور آن	بطریق ائمه بلخ پنهان
به تبلیغ فرمان پراحتشام	ز دوحات ختمست دیوان عالم
ز به حکم احمد بحق علیه	فمن کنت مولا کاه حرف جلی
بابلاغ حکم بشیر و نذیر	مصدق غدیرست و نجم غفیر
از آن پس بیارندش ارکان دین	ز روئی تو اتر مفید یقین
درین خوش سخن ایکه داری سخن	یده دل بمن حرف حق گوش کن
چه حرفیکه بر صحت و معتبر	چه حرفیکه اخبار تو سرسیر
ولیکن چو این حکم بر پور و سوز	بود مبطل هر خلافت ضرور
ازین ره پس پشتش انداختند	بمغیش تا دیلها ساختند

لَعَلَّ الْخَوَاصَّ يَتَّبِعُونَ
 خاتمه جوت که آن خط زبان
 بادشاهان اقباب خود یابا چارو
 از حق و خط بادشاه حقیقی است کران
 آیه کلام آبی باشد امرو در بلخ تو
 یا ایها الرسول بلخ از انزل آید کن
 ربک و ان اتقوا فیما لیتک رالنه
 و اندر لیتک من اناس است که در
 سوره نازده باشد امرو در جاست
 جمع دو صحت کنی در خط باشد
 چو که بر مقام غدیر چند است
 میخان خداداد و بنده و زبان خدان
 خباب رسالت صلعم لازم از خاندان
 و در خطب فرموده بود من کنت
 مولا علی مولا اندا اجاب علیه
 فرموده انا صاحب دوحات و
 از بخت دین شرمیدانست
 که در دستان بود برای ارشاد
 این حکم دیوان عالم گفته شد
 ختم تمام تربیت که در صحرای آن
 غدیر واقع بود ۱۲۰

فروزان شده عهد ظلمانیه
سکندر یا قبال و انجم سپاه
بود قیصر بنده اشتر خطاب
شده چشم عصیت و جمل کور
سبقتها گرفتند از و نهان
ادایش و ندیدند مبیت رسوم
ز فیضش همانا شود و دستیاب
شده دست مالی بر طالبان
ز جمل و تعصب بر آبر تمیز
ز نام کتاب بکذب زبون
درین روشنی علوم ای همام
چرا این مخالف ز حکم غیر
همانا یقین تو امر شناس
چو آن مفید یقین صریح
بنقل ثقات و زبده طریق
بیاد خوشا بم آن چنان
یقین چون سماع از پیغمبر بر آن
که حفاظ نفاد اهل خلاف
طرق پیش از صد پیروا خستند

زانوار آری بر طایفه
 شهنشاه گیهان و جم بارگاه
 زالقاب سامیه انجناب
 تجملات حکمش چو افشاند نور
 بنظم و سیاست شهبان زمان
 بازادگه اندرین مرز و بوم
 زهر علم و دین و مذنب کتاب
 محتسبیکه نیاب بود و نهان
 درین دور و دانشوری امی عزیز
 تو توانی انکار کردن کنون
 تو توانی اخفا ائی حق اعدا
 کنون اینچه اخفائے حق امیر
 نخستین درین حکم ایمان امیں
 که آن میشود هر حدیث صحیح
 چه این حکم نزدیک هر دو فریق
 ز جمع صحابه بھر یک زمان
 که شرط تو از فرزون تر در آست
 بدین کثرت نقل این نص صاف
 در اسناد آن نامه بساختند

[illegible]

۱۔ اگر کوئی مذہب و ملت
آج کے رگڑیوں کے عالم
دشمنانہ حالات زدہ
ہر گاہ برائی شخص
مستعمل شود اور اگرچہ
بہر فیدہ ۱۱

حاجه حاجه

بشرح بخاری و تهذیب و	همین طور اندر اصحابه و
کند ذکر آن نامه را به نهفت	چنانچه بشرح بخاری بگفت
که لاریب آن ابن عقده در آن	اسانید آر و صحاح و حسان
سیار ز این قولش این جبر	سناوی و سمودی با خبر
و اگر آنکه حافظ سیوطی فرد	در از بار اطلبه آن نامه کرد
و اگر آنکه شیخانی قادی	کند ذکر آن در صراط سوسی
و اگر میسر زانی وسیع نظر	بمفتاح زان نامه داده خبر
علاوه برین نقل اسفار قوم	و اگر پیشوایان اجبار قوم
نقشه مسلسل پذیرایی دل	که تا ابن عقده رسد متصل
روایت نمایند کان خوش کما	از آن ابن عقده است بی ارتیا
بتوثیق آن ابن عقده اگر	عزیز اندر س بنوع خبر
بکش رخ و زحمت تحقیق دین	چو انساب و طبقات حفاظ بین
که بود او ز حفاظ ابرار قوم	گرفتند از نقل اجبار قوم
تمسک نمودند جبابا	بقول بن عقده همیشه
علاوه توصیف و توثیق او	بفرمود آن دار قطنی نکو
که گفتند اهل کوفه چنان	که از ابن مسعود تا این زمان
نیامدند حاسه فله و فطره	که دار خبیر از حدیث و خبر
مسانید آن بو خنیفه امام	که خوارزمی آورده با اتمام
در آن نامه هر یک سند امدار	برین ابن عقده بود آشکار

منادی بنی عبد المطلب در
فیصل القدر شرح جامع صغیر و
نیز علی بن عبد الله در الدین الحسینی
السنوی در جوهر العقیدین بکرت
طرق حدیث خدیجه و استیعاب
ابن عقده اسناد کرده اند ۱۲
حافظ سیوطی در رساله الارشاد
فی الاخبار المتواتره ذکر کتاب ابن
عقده کرده ۱۲
الشیخانی القادی المدنی هم در
کتاب صراط سوسی فی مناقب آل بی
ذکر کتاب ابن عقده کرده ۱۲
بیرزاغی در عقده و حسان بکتاب
مفتاح بخاری و کتاب مناقب
اهل بیت و اظهار ذکر کتاب ابن عقده
کرده ۱۲
در کتاب شرح و علایم مدینه طیب
در کتاب صحر اشاره روایت کردن
مشائخ خودی از دیگر کتاب ابن عقده
را از خود ثبت گردانید ۱۲
انساب صحابی تا این است مشهور
و طبقات حفاظ در علم رجال مصنف
علامه سیوطی است و نیز تراجم الحفاظ
مصنف میرزا محمد جعفر خراسانی است در
۱۲ کتاب ذکر کتاب ابن عقده
و تذکره است ۱۲
یعنی عالم ۱۲
در کتاب انساب بنی هاشم
این عقده اثبات صحیحیت چندین
کرده و دوستی از آن در کتاب
در حال ظهور که بقول ابن عقده
مشک نموده حافظ ابوسحان بن ابی
عمر در مع حفاظ ابوسحان کرده
بقول ابن عقده استناد کرده
حافظ سیوطی در شرح تفسیر النواوی
در بیان نقل حدیث بقول ابن
عقده اسناد کرده ۱۲
حافظ علامه سیوطی در
طبقات الحفاظ

زهر خشم بر بوجنیف سپر
خود آثار آن بوجنیف گن
بگویند مطلق تعصبا
بداده بن عقده را ده چهره
شمرش ز حفاظ شرع رسول
که چون تابین قدر و الاش بود
نه آن میرساند ضرر نزد تو
نه تقضیل او بر عتیق و غیر
که بر اوج خط و کمال رسید
در اسناد این حکم خیر الامام
روایت نموده حسن یقین
نموده هزار و سه صد تالیان
تو اسباب سمعانه و هم جر
که در حافظان بود از بس مشین
نوشته کتاب عار الهدات
که بوده عیار حدیث و رجال
تواتر درین نقل انکاشته
درین کثرت نقل حکم غدیر
که بوده بهر دو حرم یک امام

همین نامه هنگام طفله مگر
غریزای برین کس چقد حی گنی
سیوطی و سهم و طاہر ترا
ندانی که سبکی به طبقات در
که مثل بخاری و دیگر قول
و اگر بوعلی رتبہ اش را استود
اگر بوچینی تیش در او
چه آنت جت شب بحر و بر
سوم حافظ ماہر بوسعید
نوشته کتاب درایت بنام
پس از یکصد و بست اصحاب دین
ازین جمع اصحاب اسناد آن
غریزای چو حسن بجوئے نگر
از آن بعد حسکانے جردین
در اسناد این نص کان خوش صفات
از آن بعد آن ذہبے پر کمال
کتاب در اسناد بنگاشته
ازین جمله بالاترین هم پذیر
که آن بو العشالی جبرہام

۳۰
بعضی علی بن ابی طالب
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

در کتاب حافظ ابو سعید

الحسکانی

در کتاب عبد الله بن جعفر

این حافظ از کتاب سمعی و ثبوتی
خبرین خبر طایفه سمعی و ثبوتی
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

را عجز و اعلا سے حق ستان
 چنین فضل حیدر خدائے عباد
 عرض اینکه چون رازی سرفراز
 نیاز در یک نقل ہم در مثال
 همه ادعایش بر ہر عقل
 اسوری کہ باشد مثل عیان
 و گرنہ کہ ہر کافرے رارسد
 ز ہر غنودہ وار وجود نبی
 پس اے مدعی تعصب نما
 ہمیں محض انکار ناید بہ کار
 چو شک در تو اثر نمودہ پیا
 بود گرچہ این ہم تعصب ضرور
 کیے آنکہ این نص بر حافظان
 از آہا بسا ہم زار کان دینست
 ازین پس چنانچہ چندین نفر
 چہ شرط تو اثر نباشد چنان
 چنین شرط مذموم باشد اگر
 دوم را و بیان را چو با ہم
 بود قول شبت در آمد قبول

که با آن موانع که مردم بیان
در اسفار اعدا و دعت نهاد
با آن طمطراق و با آن کبر و فراز
برین دعوی خود چو کار محال
همانست چون دعوی بی دلیل
نه یک منع محضست کافی در آن
که بی حجت از راه کفر و حسد
کند منع و انکار باید دله
بگو چیست فرقی درین هر دو جا
اگر میتوانی ولیش بیار
که نازدش اهل صحیحین با
مگر میسر هم چند پاسخ چو نور
طرق پیش از صد بار و عیان
که بر صدق او شان همه را یقینست
نه زودت رسد در تو اثر ضرر
که گویند چپسری همه عالمان
تو اثر نه بینی تو در یک خبر
تخالف شود در ثبوت خبر
نه انکار نافی در اهل اصول

کتاب تمام الدرایه تقریر الفایده
مستند علامه سیوطی در باب اول
باید دید و بجلد شانی از حدیث غدیر
از تجلیات عقائد صریح مذکور
است آنحضرت صلی الله علیه و آله
ان قدرت طریقه بلا صبران لحاظ
العادة و تطویر علی الکتاب او
و قوه منهم اتفاقا بلا قصد و تصدق
بذلك فی کل طبقة فهو متعارف
سواء کان له مقرر و مسایل اصول
نقد است که حدیثی و کلامی که دو
صحابی ثابت کنند و یک دو صحابی
نقض آن کنند قولیست یعنی ثابت
کننده مقدم کرده می شود بر آن
که می شنود مثلاً حضرت جلال مؤذن
روایت کرده چه چنانکه مجتهدین این کار را
باین قیاس قرار داده اند که اگر
در حق کسی که از حدیثی که آنحضرت
صلم کرده اسنادین بنو فنی آن کرده گفته
که آنحضرت در حدیث گفته و حق
نه نماند بکار از میان باب و چون
کرده پس این است بر قول جلال علی
میکنند و در آن زمان که اسناد است که اسناد
بن عیسی از زهری را روایت کرده که آنحضرت
صلعم در آن زمانه و بار سلام میگفت
یکجا بنی است دوم جانب پیر
زهری که بنی احادیث او در حدیث
منقول از گفت که من آن حدیث را
من یکبار سلام میگویم

ولیکن که بنده آن هوشیار
هم آن مسلم آورد و خبا چندی
گر هر دو نزدیک اهل نظر
سخن کوته آن جعفر نایدار
که روزی ابو زرعه^ع اوستاد
بے ناپسندید و گفت سر دگر
که این را چه نام کردی صحیح
همانا که نقل فلان و فلان
چنانچه ابو زرعه^ع مقتدا
بگفتا و گر جعفر بر دین
باشد بسیار و در دست
همین پنج و شصت به تلمیذ
در خبا مسلم داده نشان
و اگر آنکه گرا این کتب ای عزیز
بکش ز حتمه از ره در دین
که حفظ نظر و بر نگه
چو از صد یک آن روایت نگر
بگفت که در عهد شاه ام
نکر دیم هم سنگ ایشان کس

بالاجماع کذاب و بی اعتبار
ز اسلحه باط و هم از سماک نترند
باشند کذاب و نامعتبر
در آخر برین حرفه کرد و خصار
چو مسلم حضورش کنایش نهاد
بمسلم که میدانش با خبر
که باشی به پیش همان پس فصح
نباشد در آن سمت صحت عیان
شمرده چنین نقل واهی بسا
که اشال این جرح و قبح متین
که میباید از بهر آن و فتری
بگفت که ابو زرعه^ع با خبر
که واهی است نقل فلان و فلان
نیاید بدست بناید ستیز
شرح صحیحین خود را ببین
بقدری کشید خط جابجا
که در فضل اشیاخ ابن عمر
ابوبکر و عثمان و فاروق هم
اگر چه بیابانند یاران بے

اسلام این خبر و سماک بن حب
چنانکه در جلد اول حدیث غدیر است
ص ۱۲۰
صلی الله علیه و آله و سلم
و مواضع صحیحین
کتاب مسلم
فی فحان و فلان
ست
مجلدات
از
چنانکه در مواضع
اسامی
بخاری
نزد
آن
نقد
بن
یاید
این
رسول
م
عجبات
۱۳۲۹

بر این نقل خود حافظ بو عمر	بگفتا که باطل بود سمر
با جماع اسلاف گردو صبح	بود که چه اسناد آن هم صحیح
و گر نقل تحسین شمه نگر	که در خیرش گفت خیر البشر
به نزدیک اسلاف نبود بجا	چه در جائے او طاس گشته روا
و گر بجله گفت عبد الله	بشرح مسلم بیک خوشن دلی
که باشند بعض از روایات صفا	در و ن صحیحین بر اختلاف
پس از هر دو این مختلف نقلها	یک کذب و باطل بود بی خفا
پس از حرف بسیار آخر کلام	بگفتا که خوش گفت این بهام
که در نقلهای صحیحین با	تفوق کجا بردگر نقلها
و گر آنکه همچون از اله نگر	ز حیدر علی بشنوی بیشتر
که زاند ز دو صد حدیث شریف	در و ن صحیحین باشد ضعیف
پس اسلاف ما حافظان فحول	چو اهل صحیحین خوردند گول
همین نهج در نهج گفته است	تو گوئی که خوشتابی سفته است
که هر حدیث صحیحین با	همانا نباشد عمل هم روا
بگویم برین قول حیدر علی	بجان بشنوی بگذر از بدولی
که گزمشل شیخین جبر عقول	ز مردم در اخبار خوردند گول
درین نص خم نیز از نا صبان	بخوردند گول و فریب نهان
ازین ره صحیحین شان زینهار	نباشند خود قابل اعتبار
و گر آنکه از فقه خفته است صفا	همانا روایات آنها خلاف

صله مولوی عبدالمصطفی که زوایا نیست بخواه علوم است در شرح مسلم در فصل فی الاماکن فی الاصل الثانی فی السیاق صحیحین الضعف الثانی کذا فی ص ۱۲۳ ملاحظه فرمایید از آنرا آری که صحیفه مولوی حیدر علی فیه فی باب اول فصل اول

صحیح صحیحین از مولوی عبدالمصطفی که زوایا نیست بخواه علوم است در شرح مسلم در فصل فی الاماکن فی الاصل الثانی فی السیاق صحیحین الضعف الثانی کذا فی ص ۱۲۳ ملاحظه فرمایید از آنرا آری که صحیفه مولوی حیدر علی فیه فی باب اول فصل اول

مخالفت صحیحین از فقه ابو حنیفه

در اعمال فقہ یک کج نظر
 از نیوجہ اجبار آن بر محل
 از آن بعد از جمل و نقص تمیز
 ندانی که چون آن بخاری پیر
 از نیوجہ کم مایہ نصاب چند
 و اگر بعد از آن استفسار گزین
 که این هر دو شیخان و هم واقعی
 که فہمی و بوزر عسہ با حشم
 نمودند بقضیہ یک بابان
 چه در لفظ قرآن حق صاف صاف
 پس این هر دو را ضال نگاشتند
 از نیوجہ فرمود فہمی سے
 برانندہ ہم این ہر دو را از حضور
 بفرمان این فہمی عالمیت
 بگفتند ترکش بار کن دین
 علاوہ برین اعتقاد دروان
 و اگر خود بخارے خیانت نمود
 چه او ساخته بود کتاب العلل
 صحیح خودش را از آن نامہ کرد

روی از صحیحین راہ دیگر
 بنا شدند نزد تو قابل عمل
 چه نارشش بہ حج آن ای عزیز
 نیاورد مشہور فضل امیر
 نمودند آنرا بجان خوش پسند
 تو حال بخاری و مسلم بین
 بہ پیش همان ہیچ و نامتدے
 ابو حاتم و احمد تہمید
 بخاری و مسلم را عیان
 سخنیای این ہر دو بودہ خلاف
 بہ دعوت چو جہتہ پنداشتند
 کہ نزد بہ نزد بخارے کسے
 از اسلامیان تابا باشند دور
 چو بوزر عسہ و نیز بوجہ امت
 سر آن بخاری چو غار بیت این
 کہ نزدیک اسلاف بودہ زبون
 بیشخص کر آن وجہ رحلت نمود
 بخاری سرقہ نمودہ عمل
 کہ بودش دل از قلت علم سرد

و اگر آنکه شیخ بخاری پیوسته
که آن مسلم و احمد حنبلی
و اگر بگوید بزرگوار نامدار
بلا عقل و کم بایه انگاشته
چنانچه کتاب سیر را بین
سخن را انداز مسامت بود پیش
که مسلم و چندین صحاح نگاشت
نه او بهر یافته از خود
و اگر آنکه تذهیب و میزان بین
بگردید مذکور مسلم کتاب
لیاقت ندارند این مردمان
ز تصنیف خود ها که دارند پیش
تصانیف را پیش مردم برند
ازین ست ظاهر که شیخین را
نه لائق تجدید انگاشته
اگر قدح این زمره با خبر
پس اعراض ایشان از نص غدير
پس اسیر و فخر رازی خویش
مکن و هم یا شک چه مرد ضری

چنان بود مقدوح و مرد حقیر
نمودند بر ترک آن یکدیگر
مر این هر دور گفت نا کرده کار
نه لائق به تجدید پنداشته
که چون پیش بزرگوار کن دین
بفرمود بزرگوار با غیظ و طیش
که او صحاح بقیه گذاشت
رو پیش فله و خطی برد
که چون پیش بزرگوار کن دین
بفرمود بزرگوار اندر جواب
نمودند تحجیل از وقت آن
بجویند که می بازار خویش
که مقصود و لها بدست آورند
مشایخ بر معصرتان بر ملا
نه در زمره عالمان داشتند
درین هر دو شیخان نکرده
ندارد اثر انداز آن ناگزیر
که را پیش گرفتگی تو کو رانه پیش
که نازند شیخین نص غدير

چه از بهر شان وقت و عرتے
 زمج پس آيندگان دگر
 چو اسفار ديگر صحيحين نيز
 برين قول بوزرعه اوستاد
 که اندر بخارا بخاري پير
 که دو طفل از يك بييمه اگر
 میان همان هر دو طفل صغير
 از نيوچه از شهر خود بخاطر
 پس از بعد اين اسی وفاق شناس
 دگر آنکه شيخ نسوم واقدي
 توار بھر حالات اين ناتوان
 که از کذب انکيس بس ارکانين
 بن ماجة و هم بخاري تو
 نمودند متروک اورا ضرور
 ہويدار ميسران و مئے تو
 چه گويم بشتيش حرف دراز
 دگر فخر ازی خاطر پيش
 بگفته که آن ابن اسحاق پير
 پس از ابن اسحاق صاحب سیر

چه در جمله اخبار شان صحتی
 کجا بهر شان عرتے بیشتر
 چه نارشن صحيح آن اسی عزيز
 بياد مرا قصه لغزناو
 هميداد فتوائے نوبے نظير
 نبوشند شیر کيه ساز و اثر
 رضاعت شود واقع از وجه شیر
 امير بخارا نو و شش بدر
 بکن عقل و علم بخاري قیاس
 همی بود کذاب و نامندی
 چو ميران ذہبی و مذہيب خان
 چو بوحاتم و نيسران معين
 نسائی و احمد پس از جستجو
 نہ نقلی گرفتند زین باشعور
 که واقع شد اجماع بر ترک او
 خلاصه که میسر دبدتر ناز
 پس از ذکر این هر سه اسلاف پيش
 نکرده است نقل حدیث غدير
 بود نقل این حکم مشهور تر

پرس از چو شامی و کی نخست
چو فرضانیاورد او هم چه پاک
تو میزان بین گفت مالک امام
در اجازت بدیس هم می نمود
سلیمان و یحیا و دیگر مشام
خلاصه گراین حکم را چار کس
بر مرد دانا که آثار دین
شنیدی که جزئی الاقب
که هر کس که تضعیف این نقل خواست
چه خوش گفت قاری جبرکیت
بگفتا بدخته چه حرف فصیح
نکرده است در صحت آن کلام
بود باحد و منکر آشکار
چه خوش گفت هم مقبلی خیر
که گراخین پسین حکم معلوم نیست
خدا راست حکم و ثنا بیشتر
چو کردند با هم خلاف و جدال
خلاصه که این نص ز روز غدیر
بود از چنین شهر واقعات

بین تخف و دهلوی را درست
که مقدوح بود و بسا عینناک
که بوده چو دجال آن مرد خام
گرفته روایست پس از یهود
بگفتند کذاب او را امام
نیارند از مصلحت چون انس
نه ضعیف رسد و ثبوت و یقین
نموده است برانچو مرد غمض
شعوری درین فن نه انحر و راست
که شک نیست در صحت این حدیث
که انیت مشهور نقل صحیح
مگر آنکه دارد نقص تمام
ندارد بقولش کسی اعتبار
در ابجاث در بحث نص غدیر
بدینا گمراهیچ مفهوم نیست
که تکذیب کردند خود یک و گم
كَفَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالِ
یقینی است چون فتهای امیر
که حاجت ندارد بذكر و ات

غرض اینکه هرگاه مایشعیا ن تو اتر نمودیم ثابت ضرور پس انکار آنست سودائی خام چنین ذکر شک در یقینی خبر مگر و نمودم که انصاف کوش که هر جا اهل و عالم سنیان بهر فضل حیدر بمقدور خویش ز عجز جواب اصابت نما چو رفتند کج از ره مستقیم از اینجا بفهمند دانشوران بفهمند حال صحیحین را که همچون ابو زرعه نامدار چو خطابی و ابن حزم و رشید بهر حال دارند مخفی تمام بجا اهل بگویند از هر راه عجب ندیده است نا استوار	ز اهل الحدیث مخالف عیان که بینند اهل بصیرت چو نور یقیناً شده حجت مآتم نبوده سزاوار این مختصر بفهمند اینجا اگر هست هوش بکوشد در اخفائے حق عیان رسم پر تعصب بگیرد پیش نمایند بجای اجل هر کجا فما دند اندر خلاف عظیم که بودند اسلاف و شان چنان و اگر حال از باب این هر دو تا بر آنها افزود پس گیر و دار بر آنها نمودند قدحی شدید عیوب صحاح و سلف از عوام که اسفار شیعه نبینی گه که از دیدن حق نماید فرار

فصل دوم در بیان معنی و تفسیر حدیث غدیر خصوصاً معنی لفظ مولی

بیاطالب جاده مستقیم	پژدهنده راه عفو کریم
بیاخواره داستان	فریبنده ساخته داستان

که باشد مصفا ز خاشاک و خار	که بنامیت آن ره آشکار
نه هرگز کس کم شود زان رهی	کجی اندر آن ره نیابد گم
مخو از طلسمات آن قوم گول	چو بینی در آن ره ناز را چو غول
درین مقصد صاف و حکم غدیر	که اعدائے فضل خباب امیر
برآند شبها تا او بام چند	با غراض خود هزارا تے نرند
که اول کنم شرح مولی بیان	از یو به حاجت فدا ده چنان
مرادست اولی و لے الامور	چه در حکم از لفظ مولے ضرور
تصرف کند در امور کان	که هر چه بخواد چو شاه زمان
بهر امر اور اطاعت کنند	همه مردم اورا اعانت کنند
که باشد و لے الامور نام	همین ست نزد امیر و امام
کتاب خدا نیز فن ادب	بین بھر اولے کلام عرب
کز اہل لغت معنی آن رسید	خوشا مستند بہ شیخ سعید
ہمانا نمودند اولے بیان	که معنی مولے در آن لغویان
که بودہ امام لغت در انام	و گر آنکہ بوزید و الامقام
کہ ہمعصر او بود و از نبی خبر	و گر بوجہ شہدہ امام شہیر
چون ز جاج ورتا نے باشعور	و گر مثل فرا و آغوش ضرور
و گر آن مبرکہ کہ بودہ امام	و گر ثعلب حافظ خوش تمام
و گر چون غریب خبر خبر	و گر ابن ابنارے بی نظیر
بیارند چون رائے و دیگران	نمودند مولے چو اولی بیان

۱۵
 ابی بن رتیا العامری شاعر
 جاہلیت و اسلام متوفی ۱۵۰
 کہ عیش یکصد و چهل شد در سلطه
 رابیعہ از مملکت سبہ گفتہ
 قدرت کلا الفرجین سبہ
 مولی الخاتمہ خلفہ و امام مہدی
 اہل لغت و صحیح اہل دین
 شرمول بابا ولی فیسی کہ دادند
 چنانکہ بعد ازین فی اکیفہ شریک
 ست سے مولی حق یطوبون بہ
 فاکر کہ وکلو و اتبعوا ۱۲۰
 ابو زید سعید بن اوس بن ثابت
 بن شہین ثابت بن زید بن
 قبیل الانصاری متوفی ۱۵۰
 کہ کنیت از سر اہل لغت
 و استاد سیویہ نوی و حاجت
 کثر ز اہل لغت و خوش شاہ
 بابا ولی فیسی کہ وہ چنانکہ
 عبد الغفور تحفہ تصحیح دیوانہ
 ست ہمین سند زین دیوانہ
 ۱۵۰ ابو عبیدہ بن مسعودی مفسر
 کہی بود از سر اہل لغت و
 قرآن مجید بود و شارحان حدیث
 و اشعار شہیر قبول ابو عبیدہ و ابوزید
 استناد کنند مولی را ابولی فیسی
 نمودہ چنانکہ فراتری در دیوانہ
 گفتہ ۱۵۰ فراتری در دیوانہ
 لغوی مولی شہیر و فیسی و ابوزید
 ابولی کہ وہ چنانکہ فراتری در دیوانہ
 فیسی کہ وہ چنانکہ فراتری در دیوانہ

۱۵۰
 ابو عبیدہ بن مسعودی مفسر
 کہی بود از سر اہل لغت و
 قرآن مجید بود و شارحان حدیث
 و اشعار شہیر قبول ابو عبیدہ و ابوزید
 استناد کنند مولی را ابولی فیسی
 نمودہ چنانکہ فراتری در دیوانہ
 گفتہ ۱۵۰ فراتری در دیوانہ
 لغوی مولی شہیر و فیسی و ابوزید
 ابولی کہ وہ چنانکہ فراتری در دیوانہ
 فیسی کہ وہ چنانکہ فراتری در دیوانہ

صحاح اللفظ را بیاورد بدست
در آن نیز تفسیر مولیٰ اعیان
بخوان نیز مثل اساس و غریب
بخوان بعد اینها چو عین الذہب
بخوان شرح سبعة قصائد دیگر
و اگر اہل تفسیر را اتفاق
چہ مولیٰ بسا در کتاب مجید
علاوہ برین سورہ جائے دیگر
چنانچہ چو کلبہ تفسیر دان
بتفسیر مولیٰ در آیات رب
خصوصاً ہمین رازی خوش سخن
و اگر آنیکہ معنی مولیٰ ضرور
افادات اہل لغت ہنگام
بود شاہ عدل و ہم خوشترین
لغات حدیث بشیر و نذیر
و گر ہست معنی شہ شاہ انام
ہم آرد بخارے کہ معنی آن
ملیک ست شاہ دو لے الامور
و گر معنی شہ نیز سید بود

کہ صحت و آن چون صحیحین ہست
یاو لے المصنف نمودہ بیان
کہ گرد طائفیت دل نصیب
کہ برہل منکر بیاید عجب
بشرح حماسہ بکن ہم نظر
معنی اولیٰ ست باخوش وفاق
بین سورہ را کہ باشد حدید
چو اولیٰ ست مولیٰ بقصر آن
از او پس جبائی و دیگر همان
بگفتند اولیٰ زر وئی ادب
چنین معنی شہ را بگفتہ حسن
زر وئی لغت خود دو لے الامور
بباشند شاہد ہا نا بر آن
تفاسیر قرآن پاک بین
بین چون نہایہ زابن الاثیر
چو لفظ و لے امر واضح تمام
ملیک ست از ممر لفظ وان
زر وئی شروح و لغت پر ضرور
کہ سالار قوم و مؤید بود

و اگر تفسیر زر وئی اولیٰ ذکر کتاب التبت
نبوت مولیٰ الامور و دان معنی مولیٰ

بین شش خط درین مدعا
 وگر معنی آن بیاشد ضرور
 تفاسیر و دیگر کتب را ننگر
 همه این معانی آن ای رشید
 سخن کوتاه این اندک است از بسی
 که با پی صحیحین کردن نظر
 که فرمود پختی^۲ کردگار
 گذارم و یوش که مواعی منم
 درین نقل مواعی چو اولی ضرور
 چه از حرف فاو سیاق کلام
 بود معنی نقل گر چه عیان
 مگر بجز تسکین قلب پریش
 که کردند تفسیر مواعی در آن
 تو دانستی که لفظ ولی امر نیز
 پس اکنون کرامیرسد خبر بول
 نگیری نزاعات لفظیه پیش
 مگر وای بر مردم بشتاق
 بموای گرفتند آن کج ره
 وگر بعضی اینها بگفتا چو کور^۱

ازین پس لغات و تفاسیر را
 تصرف کننده بحکم امور
 خصوصاً صواعق زابن حبر^{۱۲}
 بیاشند بهرامت مفید
 کزین پس نفس برنیار و کس
 بیاب دیون و فیض مگر
 که میرد چو نادار کس قرضدار
 بخوانند قدر آن که اولی منم
 هم آن با تصرف بحکم امور
 زاوای و مواعی بود یک مرام
 نه حاجت که شرعی به بینی در آن
 بین هم شرح صحیحین خویش
 به چون ولی امر خود شارحان
 تصرف کننده بود اے عزیز
 که روتا بد از قول حق رسول
 چه این هم بود در دهادی خویش
 که با این ثبوت و باین اتفاق
 که ناید بمعنی اوای گه
 که مواعی نباشد وای الامور

همه کوشش شان فریب عوام	که مردم ندانند حق امام
خلاف همیشه خلاف صحاح	نمودند کذب عیان را مباح
چه افسوس بر حال زار عوام	که باشند همچون کسانرا بدام
نمیدید که آن خسر رازی بنام	که گفتند اورا مشکک امام
تساویل و هفتوات از طبع خویش	بیاراست و کرد با فخر پیش
پس او در جمل کوه نگاه	همانا سپردند کوران راه
گرفته همان هفوه عبدالعزیز	بیامد و ابطال آن پرتیغیز
ندانند این جمع ناخشناس	که اندر لغت نیست عقل و قیاس
مگر عاجزان را ز راستی بتر	جز این هفوه نبود علاج و دگر
چو هر اهل سنت ببارد خیال	که هر جا درین نص کند یک جدال
از نیوجه واقع شود احتیاج	که بر بدعایم کنم احتجاج
بناچار مقصود خود چون شفیق	مدلل نمایم بچندین طریق
فصل سوم در تفصیل دلائل بر معنی امامت و خلافت	
جناب امیر خیر گریه از حدیث غدير	
بده ساقی باده دلکش	که افتاده ام کار مشکاکش
ز در غم چاره کار کن	ز راز غم خود خبر دار کن
بزن دور آن باده لاله فام	که باشم از آن تا ابد شاد کام
نمیده کسی همچو در جام جم	ز غم پاستیش بر جام جم
از آن آب آیم چو دریا بوش	بمؤلای از جان بر آرم خروش

بیا و چنان ساغر ناب دار
شوم نیز دل دادہ روئے او
کنم رہبری سوی خم خانہ اش
چو بنیاد خم خانہ و کام ما
ہمہ نعرہ اسے ولا بر زنند
بیابند در تن روائے دگر
از آن جام ای صوفی خوش سخن
بجام بہین راہ و رومی نجات
کہ حامی اجماعیان اسے خیر
باغراض خود ہا زرا سے نرند
پس ای صوفی با صفا حق نوش
بر آن خام سودا سی اہل غرض
چہ از بھروسہ چنان ہرزہ ہا
نذیرے مگر آن دلائل گہے
بین اولین واقعات غدیر
دوم واقعاتے کہ شد بعد آن
کنون مہت از حق امید قوی
ربائی بیابی از آن و اہماے
پس ای حق پر وہ ہدایت پر

کہ آید نطس اندر آن روی یار
کہ ہم دیگر ان کشتہ سوئے او
نمایم رہ صاف کا شانہ اش
ز خود رقتہ نوشتند از جام ما
ز پیراہن زرق از تن کنند
بنیاد در روح جانی دگر
دو جرحہ زایما سی ساقے بزن
زن پشت پا فرق غاؤلات
درین مطلب صاف نص غدیر
بر آرزو شہادت و اوہام چند
بہ تحقیق دین بادل و جان کوش
مکن التفاسے کہ باشد مرض
دلائل سے اندر بے انتہا
نہ بردی از نیوجہ بر حق رہے
و آن خطبہ و اصل حکم امیر
سوم اعترافات پیشینیان
کہ چون این دلائل بدل نشوئی
کہ نہادہ اندت بسا خام راہی
بدہ سوئی من گوش عقل و ہوش

که دانسته انچه مذکور گشت در اینجا جزا و لعن و لی الا مود	که معنی مولی است شش بلکه هشت بود هیچ دیگر معانی ضرور

دلیل اول فقره صدر این حدیث یعنی
الکُتُ اُولَیِّیَ بِالْمُؤْمِنِیْنَ مِنْ اَنْفُسِیْهِمْ قَالُوا لَیْسَ اِلَیْکَ اَنْتَی کُنْتُ
مَوْلَا هُوَ فَعَلِیْ مَوْلَا هُوَ

دلیلست اول چون هم برین که در صدر این حکم با آن فحول که آیا با میسائیان در جهان بگفتند یا ران بلبه یا رسول که آنکس که مولای و می شودم خدا یا مجانش را دوستدار پس از لفظ اولای صدرین که در حکم هم لفظ مولای عیان هم اولی که در صدر پاکست صاف پس از بجهر مولای حکم ای عزیز از نیوج مولای مرتضی چو خواهی تو غیش ای ذمی شعور چه سابق ازین بر تو شد منجلی اگر چاه از قنون ادب	برین دعوی شیعیان متین خودش را بفرمود اولی رسول باشم من اولی ز جانهای شان بر آن باز فرمود با آن فحول علی میشود نیز مولایش هم بخمش عداوت کن ای کردگار همانا هویدا و روشن چنین بمنه اولی ز روت زبان مراوش تصرف نمان بی خلاف همانا تصرف صله هست نیز چو مولای نیرد و مصطفی بلفظ دیگر گوئی الا مود که اولای مولای بود چون ولی ز فرط تعصب بیاری بلب

لے چاکر جوہری و صحاح اللغات و ابان انباری و غیری دیگر تصحیح کرده اند
شعاع

که در نقل خم بعد مولی گمان است
هم اولی در آیه از ولایت بود
بگویم با و کاس تسنن نهاد
رود شهبه در صحت صدر اگر
اگر شهبه در غشیش میکنی
تفاسیر آن آیه حق بین
چو بغوی و بیضا و نای نامور
فقیهان نامی شریعت مد
بگفتند جمله مفسر ضرور
ازین پس شرح صحیحین خوان
که نین آیه پیغمبر کردگار
که از بجه هر مومن ای مردمان
چو نادار مومن بمبیر دکنون
بیاید بر من که مولا منم
درین نقل هم شارحان عظام
خلاصه که اطلاق و تفسیر آن
درین آیه آن لفظ اولی ضرور
که امیر جد جز کفور جہول
چو پرسی که مولا منم حکم نکو

که تعظیم یا حب صلہ بہر آن است
که معنی آن خود محبت بود
بلا علم در دین کنی اعتقاد
کفایت نماید تو تحفه نگر
تو بیج ہمہ دین خود میکنی
کز آن اخذ گردید صدر بین
سیوطی و قف و نسف و دگر
ہم اہل الاحادیث عالی وقار
بنی ہست اولی بحملہ امور
کہ در آیه اولی تصرف کنان
چنین کرد اعلان و گفت آشکار
من اولی باشم بہر دو جہان
عیالی گذارد کہ قرض و دیون
بخوانند قرآن کہ اولی منم
ولائے بنی را بگفتند عام
سوم ہم ز قول رسول زمان
مطاع ہمہ ہم و لے الامور
کہ رو تابدا ز قول حق رسول
بمغنی اولی صدر از چہ رو

باب
لے ای آریا قید و مطلق بودن
لفظ اولی در آیه بنی اولی البین
من انفسکم کہ قید یا بیست
و انخاست کہ جناب و کل امور
و نیاز و دین اولی است حکم
تفسیر نفس آن ظاهر است کہ
پیغمبر از جمیع امور نافذ اند
و او را در جمیع امور مطاع و واجب
الانقیاد دانستند و سوم ازین
روایت نقل شد کہ در انداز اولی
و مسلم و غیرہ نقل کردہ اند از پیغمبر
بنی البینا و الاخرہ انخاست پیغمبر
اولی انصرف و اولی الاموات
و مطاع خلق است ۱۲

گویم کہ از روی تازی زبان
 از آہنا کیے اینکہ در حکم و صدر
 تقابل بود حجت عام شرع
 چنانچہ از آن شافعی بی شقاق
 پس انچہ درین صدر آید صلہ
 دوم بر سر حکم ہم حرف فاست
 اگر شک درین فاکنی امی عزیز
 سوم اینکہ بی فائے حکم غدیر
 ندارد کسے اندرین اختلاف
 اگر شک بود ہدیرین اے خزین
 ز تفریع در صدر و حکم ست صیل
 بودیک تصرف صلہ ہر دو جا
 در نیوقت ہم ہست روشن چو بدر
 چنانچہ ز اعلام اہل خلاف
 بگفتند روشن ترین ہجو بدر
 چہارم کہ این حکم خم بی شقاق
 کہ نمودش آن بوہریرہ بیان
 پس از ہر دلیلے کہ خود شاہان
 از آن ہر دلیلے بودای بصیر

بچندین وجہ ست این پرمیان
 تقابل بود عبارت چو بدر
 کہ گرد از آن اخذ احکام شرع
 بر آورد حکمے درون طلاق
 در آن حکم مابعد بایصلہ
 ز تفریع مولاش اولیٰ سزا ست
 روایات خود را بین با تمیز
 بود فروع از صدر خود ناگزیر
 پس آن فرع بودن بھی ست ضابطہ
 تو اسفار خود ہجو تحفہ بین
 بود متنع ہمہ گر قطع فصل
 ندارد بجز مرد جاہل ابا
 کہ در حکم مولا چا اولائے صدر
 نمود احتجاجے بدین صدر صاف
 کہ در حکم مولا چا اولائے صدر
 بقول پیسے بود ہم سیاق
 گذشتہ ست سابق کنون ذکر آن
 ولے امر گفتند مولای آن
 ولے امر مولاے نص غدیر

وجہ اول بودن
 مولای رضی
 اولای صدر
 وجہ دوم
 وجہ سوم

وجہ چہارم

بیاستند همچون وَلِیُّ الْأُمُورِ که لازم تدبیر بود اندر آن چو قسطیم حسب نزد اهل شعور که باشد سفاقت خیال اندین ز صدرش شود قطع ربط بیا بود خارج از عاقلانه کلام	تو دانی که مولا و اولی ضرور ازین خوش و جو بهیکه کردم بیان نباشد صلہ بعد اولی ضرور نه مابعد باشد قسریه برین صلہ گر شود مختلف هر دو جا ازین قطع این حکم خیر الانام
بالفاظ این حکم بی احتیاج در نیابت مولی وَلِیُّ الْأُمُورِ شود منتفی یا عبث مریحان بود پنج معنی عبث در نظر عبث ابن عم و دیگر صهر و جار که باشند این اسم فاعل جل که او نصرت و حب کند با کسان کند نصرت و دوستی ناگزیر بر هر مخالف عبث هم فضول مراد است ایجاب حب ایتر که هر یک مخالف ز اهل کلام نموده است ناصر محب ترجمه	طریق دوم استدلال از محض مَنَکُنْتُ مُوَلَّاهُ فَعَلِ مُوَلَّاهُ بطور دیگر میکنم احتجاج که بے ضم آن صدر هم پر ضرور چه روشن که اکثر معانی آن شود مفتی هر دو متفق و اگر ازین جمله سه معنی اشکار عبث هست ناصر محب یا ولی کزین فرض حیدر شود در عیان نشد فرض امت که با آن ایتر چنین معنی این حدیث رسول چه نزد مخالف ز نفس خدیر ولیکن عجب بر عجب اسے ہمام ز مولی درین حکم بے وسوسہ

ندام چہ را قوم دانش گرا
و لی اسم فاعل بود ای متین
کے گرز مولا و یا از ولے
پس او معینش کرد و دستار
نجاہت لیکن بر ذے شعور
کرین فرض حبش شود حب
بگیرد و محبوب معنی آن
نیاید چنان در زبان عرب
چو دیگر معانی مولے ضرور
ازینو چہ معینش اینجامد ام
پس ایجاب حب معنی بی فروع
مخالف چگونہ ز حکم غدیر
ہمین طور مابعد یعنی و عا
چہ نزد مخالف ز نقض غدیر
ز مابعد محبوب باشد علی
کہ محبوب بہر محب در بیان
ندارد اگر عقل لائق بکار

نہمند اسناد بر عکس را
نہ شد اسم مفعول تفسیر بین
کند ترجمہ دوست باخوشد لی
کہ آن اسم فاعل بود آشکار
ہمان آتش در کاسہ باشد ضرور
نشد فرض ماحب آن مقتدا
کہ حاصل شود مدعایش عیان
ندانند این معنی اہل الادب
شود منتفی یا عبث از شعور
معین شد او لے ولی امر عام
درین نص تعصب بود بل در فروع
بر آورد ایجاب حب امیتر
قرینہ بر ایجاب حب ناروا
مرادست ناصر محب ناگزیر
پس اکنون بر مرد و انا جلی
چگونہ باشد قرینہ عیان
باید گرفت از کسے مستعار

دلیل دوم نزول آیہ یا ایہا الرسول بلغ ما أنزل الیک
من ربک و رواقعہ غدیر

لحق تفسیر فرمادی
و غیبی و غیرہ ۱۲

دلیل دوم هست و حجت خدا	بخوان قول حق بسلخ از ابتدا
که نازل شده بر بشیر و نذیر	به تبلیغ امر و نهي امیر
بصحت بیارند و جبر نزول	از اصحاب حفاظ و چندین فحول
از ایشان یک ابن ابی حاتم	که ابدال یک حافظ و عالم هست
بیارند و از بوسید خبر	که تنزیل بسلخ شده بر غدیر
به تفسیر خود این خبر تمام	نموده به نقل صحیح التزام
چنانچه گفت سید سیوطی او	آلای و ائمتان او را بجو
پس این نقل و خوش صحیح است و بس	که انکار نمود از آن هیچ کس
و اگر این مرد و پیسر فراز	که از بهر حفاظ بود و طراز
بیارند و از بوسید خبر	که این آیه نازل شده بر غدیر
و اگر بوسیم جلیل المکان	که بانج حفاظ و اردنشان
و اگر حبس دین واحدی و حید	بیارند این هر دو از بوسید
هم ابن عباس که بوده امام	بیارند و از بوسید هم نام
و اگر اینکه بوبکر شیر اژدهم	که در حفاظان بود بس محترم
بیارند و در منزل این بیان	ز یک ابن عباس و الامکان
و اگر آورد ثعلبی متین	ز عبد الله و باقر علم دین
و اگر حافظ بوسید از همان	ز یک ابن عباس کرده بیان
و اگر اینکه حکامی خوش تمیز	ز جابر هم از ابن عباس نیز
و اگر خمر رازی جبرستن	ز شاه و اباقیر علم دین

ابو سعید خدری صحابی

ابو سعید خدری

ایشان

ایشان

ابن عباس

امام محمد باقر

جابر صحابی

هم از ابن عباس و هم از زبنا
 همین نقلها را دیگر ما هر آن
 بیارند با هم و جنم و یقین
 بود ابن طلحه از آن ما هر آن
 و گر آن مفت که بوده نظام
 و گر ابن صبلغ صاحب فصول
 و گر بدر عینی ز اعیان دین
 و گر بر جلالت سیوطی جلال
 و گر عبد و باب نیکو سیر
 و گر آن محدث که بوده جمال
 و گر بدر عالم ز امثال او
 و گر آن شهاب احمد معتد
 بیارند این جمله چم غفیر
 پس اکنون درین آیه حق نما
 که از جانب حق چه آمد خطاب
 که تبلیغ آن گرنیاری بجا
 چو باشد خیال حسودان ترا
 ازین ره چسپین امرانی شی شور
 پس آنچه چو جمله رسالت بود

برای ابن عباس

بتفسیر آورد این نقل را
 بوجه نبوت و وثوق عیان
 تصانیف ایشان چو خواهی بین
 و گر رسته تفاسیر دان
 از و بعد سید علی هم نام
 که بوده ز اعلام وینه نوح
 که بھر بخار است شرحش متین
 بسین در نشر آن پر کمال
 چو خواهی تو تفسیر او را نگر
 بسین اربعینش چو داری مجال
 که تفسیر شاهیست از مال او
 و گر میسر زائی بن محمد
 که تنزیل ببلغ شده بر غیر
 به تهمید این دو مامل نما
 خطابی بر آمیخته از عتاب
 نیاورده باشد رسالت زما
 بود خالق تو نگهبان ترا
 سرگست همچون رسالت ضرر
 نه آن جز امامت خلافت بود

برای ابن عباس

چه باشد امامت خلافت چنین	که گردد از آن نظم دنیا و دین
و گرفتار و لشکر آن رسول	ناید که بود امر صعب القبول
نه بود امر سهله ز احکام دین	چه خوبه فتنه نموده در آنها چنین
چه اندیشه کرده رسول زمان	که گردد از آن کافرتنه عیان
خدا خوف او را پذیرا نمود	بر آن وعده عصمت او فرود
هم آن خوف بوده ز اسلامیان	که بودند اندم منافق نهان
چو بوده نزول آیه سال هجری	در آنم ز کفار شد خوف گم
هم اکملت باشد گواه عدل	که این سوره کرده در آخر نزول
ز تفسیر با هم عیان ناگزیر	که این سوره آمد زمان خیر
هم از نقلهاست قویه عیان	که آن خوف بوده ز اسلامیان
چو اینست پس آن تحاسد شمار	بناشد جز از صحابه کبار
که آن امر طبع نبی همان	بیامد چو ترسیم کعبه گران
پس آن امر عظم بفکر نبی	بناشد بجز یک ولایت علی
که بود سالار مرقضا	مرا و از دلتنگ مصطفی
چه مردم در آن رشک میداشتند	از آن ذلت خویش پنداشتند
هم آن ابن مردویه نقل نمود	که نام علی نیز در آیه بود
هویدا که دلتنگی آن بنی	نگردد و در ایجاب حب علی
چه ایجاب حبش رسول کریم	بیان کرد بسیار و نمودیم
پس اندیشه نمود و شاه ام	که هرگاه این امر عظم اهر

مجلسه
چنین است یعنی تفسیر
معاظم البیان در تفسیر این آیه
جمع کرده اند که سوره آمده در آخر نزول
قرآن ازل شدت و ابل شدت
خصوصا غیر المؤمن را زنی و شاه
ولی اسد کوی و غیره که در
که قرآن جمیع چیزها را در
بجای ترسب و نبوت بود
است پس در آخر وقت اخلاص
را وقت خیر اوداع اقدس شود
و قیامت حاصل شد و در کبر
خوف بود نصاری و مشرکان
نماند و چنانچه آیه سوره ابل
انما المشرکون نجس فلا یقرروا به
عالم را دلیل صحت حجست
خوفی از مشرکین غیر هم بود پس
وقت نزول این آیه خوف بود از اهل
حج اوداع این خوف بود از اهل
اسلام بود و اسلم حافظ طبرانی
سید القی گفته و آنجا این بود
ابن سعد قال قال علی علیه السلام
یا ایها الرسول بلغ ما ازلی الیک
ربک ان علیا مولی المؤمنین
ثم نقل فیما ثبت رسالتا و الله
من الناس فقیه و فیما ذکره فی
علاء سید علی بن ابی طالب را
در تفسیر و بیان این آیه که
جواب علی و آیه را که در
و بیان آن است که در این
نظمی در این باب در ایجاب
هم سابقا ذکر شد ۱۲
اگر چه ایجاب حبش ابی
می آیند از راه تفسیر ۱۳

مصمم بگرد و پی مر قضا
 شود قطع امید دیگر کسان
 بجوش مواد عناد و غضب
 که بجز خلافت بلطف مزید
 چنانچه ابن مرد دین و هم جمال
 بیاد در چندین نقلها
 تسنن شعرا را بکج بین نظر
 پس آن دیگر اخبار اجل ترا
 چه آنها از دنیا بسته شوند
 ندانی که اعلام دور از گرفت
 دو نم نقلهاست تو از تابعین است
 که از شدت نصب خلق کثیر
 چو آرد بخار و مر و عقول
 بتفسیر راز و نگارش نمود
 جواب بخاری بود اے فیهم
 که خونی نماید رسول امین
 دوم آن معارض قبل و اگر
 سوم نزد اعلام بے اعتبار
 چو رجم و قصاص و چو خون یو

چو ممدول شاهان و چون انبیا
 که دارند بجز خلافت نهان
 کشانید از بھر شیع لب
 بن عم و صهر خود شش برگزید
 بیارند از ابن عباس طال
 و اگر طبرست حاکم با حیا
 کنی ذکر اخبار دیگر اگر
 ستانی نباشد مقصود ما
 که اخبار با هم مفت شوند
 چنان می نمایند در اختلاف
 مثال حسن پس ایشان یقین است
 مفصل گفتند حق است
 که در امر زنیب نموده نزول
 که در جسم آمد و پای و یهود
 که آن امر زنیب نبود و عظیم
 از اصحاب آن دم در احکام دین
 که باشد صحیح و شد پیشتر
 چه کردند وجه و گراختیار
 که رازی در نجایانش نمود

بنودند بر خوف نزد شعور	پس این قسم احکام و هژدی بود
زربط کلام خداست و دود	چو رازی پسندید خوف یهود
که بنیاد آن یافتند انهدام	همانا پسندش بود در اسام
نباشد مطابق بوقت نزول	چه ترتیب قرآن حق امی قول
بنی راز قوم قریش و یهود	هم آخزمان هیچ خونی نبود
که گاه نکرده ز کفار بیم	هم آن هاشمی صل و شاه عظیم
ز کفار خوفی کند اختیار	در آخربان شوکت و مقدار
نه باور کند عقل مسلم چنین	خصوصاً در ابلاغ احکام دین
که بوده زحمت و در دل نهان	بله وجه خوفش نزد آنچنان
بگیرند یک فتنه وارنداد	که اوشان ز امر ایس عباد
از آن پیش هم که چه گفته رسول	بدانم که این امر را با قول
بود قرب رحلت بر عاقلان	ولیکن چو هنگام تقصیم آن
بطوریکه این امر باید نمود	هنوزش پیمبر نیارده بود
بگوید تبسیح و تخصیص تمام	که در پیش جملہ خواص عوام
همان بود امر جدید و شایع	پس آنچه که واقع شده بر غدیر
هم از خوف و فکر رسول زمان	هم از عظمت امر و توبه دلان
هم از نقل اولاد پاک نعل	هم از نقل آن چار یار سب
بود بھر سالار و مقتضای	عیان شد که این امر پاک خدا
ز مولا مراد است امام دامیر	چو انیت پس در حدیث غدیر

۱۰
 فخر رازی و خوف از یهود
 بین وجه اختیار کرده که با قبل
 این آیه در ذکر بیعت و بیعت
 که ترتیب عبارت قرآن سلطان
 که ترتیب عبارت و بیعت موجوده ترتیب
 نزول است و بیعت با کلام این نعم او
 نازل شده حال آنکه این کلام
 باطل است نمی بینی که آیه اکت
 لازم می آید که همه سوره در روز غدیر
 نازل شده و نیز این آیه در بیان
 ذکر رحلت و رحمت گوشت است
 از با قبل و بعد هیچ تناسب
 ندارد بلکه این اشعار جواب
 بنمود دخل مقدار است که اگر
 گوید خوف از اراش و امانت
 آیه هم نباشد زیرا که در تفسیر
 هم خوفت صلوات است و خلافت
 اثر را که از قبل ازین هم بیان
 فرموده و در آن وقت هیچ چون
 نکرده پس این امر هم باعث
 خوف نباشد پس این حدیث
 و جواب همین شبهه بود که خدا

پس اصحاب هجرت هم انصارین
 که بودند حاضر به حج اخیر
 مگر هر یک از گرسنه آفتاب
 بتعداد شان راوی هو شیار
 چون گرفت آسائش آن رسول
 بگشتند منصوب پس خمیه را
 سخابه عماسه چون نور عیان
 بان کرد تعمیم شیر خدا
 نموده بیاران عامه چوبست
 سخابه عامه چون تاج ملک
 سخابه که بوده سخاب کرم
 رتجدید و ستار شد آشکار
 چه و ستار که رعب آن پر جلال
 رتقیم حیات در روایت کنند
 سلیمان و عبد الله متقی
 مجتبی که بطبری نامور
 شهاب و زندی خوشتر عقول
 سیوطی و هم تنق و جمال
 پس ایشان باتقان و خرم اتم

هم اعراب و شهری کمین و همین
 فرود آمدند آن همه بر غنیر
 رد از زیر پا کرده بر سر حجاب
 ز یک لک فزون گفت چند هزار
 فراهم بگشتند جمله نخل
 پی آن صحابه پی مصطفی
 بر آورد آن شاه از جامه دان
 بدست هادیان خود مصطفی
 که این تاج زیب سر شاه است
 شد از نقش پست اوج فلک
 بود ظل آن از عرب تا عجم
 که تجدید منصب شد از کردگار
 به ستار گردن فتاده زوال
 همانا از اعلام بس هوشمند
 هم ابن سینا و دیگر بهیقه
 از و بسند حمونین بهیقه
 و اگر ابن صباغ صاحب فصول
 قشاش و شیخانی پر کمال
 بیارند از صادق و حیات دم

و گراز چهار شتر با نخت
 چنان منبری ساختند از چهار
 نمیده چو آن منبری سحر کس
 بفرمود تا نامداران دین
 همه گرد آن منبر آینه زدود
 ز خیمه برون آمده مصطفی
 پیغمبر منبر چو نزدیک گشت
 بر آن منبر استاد سلطان دین
 با ستاد پهلوش چون بو تراب
 نخستین بایزد شد او شتعل
 بحمد الهی زبان بر کشاد
 چو پرداخته ذکر حمد خدا
 بفرمان مکن گفت با خوشدلی
 نکرده قناعت برین حرف باز
 محمد دو بار و سه شیر خدا
 بلندش نموده چنان از محل
 نموده بامت که اندا علی
 و اگر در حق الهیست کرام
 عجب خطبه پر فصاحت بخواند

بحکم بنی گشت منبر درست
 که گفت ز پیر امن عرش از
 که فروش چو عرش برین بود پس
 هر آنکس که بود از کمین و همین
 بشنوند وحی خداست و دود
 گرفت هرگز دست شیر خدا
 سر منبر از عرش اعلی گشت
 شد از اوج او پست عرش برین
 شده جمع یکجا آمد و آفتاب
 در آن دم در آورد لطفش بدل
 بفرمود هم ذکر مرگ معاد
 گرفته زد دست همان تضرع
 بتا کید کردش و صمد ولی
 همانا بصد لطف شاه حجاز
 گرفت و برافراشتش بر هوا
 عیان شد بنی لایا ضن غل
 بتا کید فرمودند از اول
 او اگر دانی چهره از حق آمد پیام
 اگر باز یا قوت لب بر نشانند

بجوش آمده زان خم نه سپهر
 ز روحانیان هم برآند خروش
 بود گرچه الفاظ خطبه با
 مگر گوشت خطبه مختصر
 که فرمود پیغمبر اکرم در آن
 ز ما و شما نیز رب العباد
 بگفتند ایشان بسا لادین
 که کرده بنی فرض خود را داد
 برین باز فرمود آن خوش نهاد
 که جز او نباشد خدا و دیگر
 و گریست و بخت جهان و حیم
 بگفتند یاران بیله گفت باز
 ازین بعد فرمود کای مردمان
 بایمانان نیز از ذات شان
 پس آنکس که مولای وی بشوم
 خدا یا محتاجش را دوستدار
 خطابه و دیگر که دوستی کسان
 بیایند بر عرض چون نزد ما
 که کردید با هر دو چون پیروی

چو چشم تحت پر شده ماه و مهر
 ز سر رفت المیس را عقل و پیش
 به نزد مخالف دگر نزد ما
 که طبرانی آورد این جبر
 بیاید اجل میفرم زین جهان
 بپرسد جوابش چه خواهید داد
 که گویم پیش خدا این چنین
 رسانید احکام تو سوئی ما
 که آیت شهادت نخواهید داد
 محمد رسولش بود هم بشر
 حق است و قیامت حق است ای هم
 که شهادت برین باش ای بی نیاز
 خدایت سولای من بگمان
 من اولی و مولی بجز دو جهان
 علی میشود نیز مولایش هم
 بخمش عداوت کن ای کردگار
 که پیش از شما میروم زین جهان
 بپرسم ز هر دو نقل از شما
 با ایشان چه کردید بعد از بنی

از آنهاست اول کتاب خدا نباید که گمراه باشید و ضال از آن هر دو باشد دوم عترتم نباشند این هر دو از هم جدا بیار دین عقده بس متین که میخواستم همچنین از خدا نه سبقت نماند بر آید پاک نه تعلیم سازید شان شرع ما	تمسک باین باید و اقتدا به تبدیل آن هم نیاید خیال تمسک بایشان بود فرض هم لب حوض آیند تا نزد ما درین خطبه پاک لفظ چنین پس او از ره لطف کرد عطا بگردید تا زین جبارت هلاک که هستند و ناما ترین از شما
درینجا حدیثی است نص جل که گفتا عمر پیش شاه هدا چو شان علی می نمودی بیان بخو شروئی و حسن زیبا ترین بمن گفت عهدی بسته نبئی کس این عهد را نشکند در جهان حذر کن که تو بشکنی اے عمر جو ایش لقب بود شاه زمان مگر بودا و جبرئیل امین که گفتیم هر آنچه از حق مر قضا	حدیث تاکید حضرت جبرئیل عمر را در باره تصمیم عهد امانت که می آورد و در بودت علی تعجب کنان کامی رسول خدا به پهلوی من بود یک نوجوان بخو شبوئی تن منش عنبرین که شد فرض بر ذات مهرستی مگر که منافق بود بیگمان مرا این عهد و پیمان خیر البشر که از نسل آدم نبود آن جوان مراوش ازین قول نبود جز این مرا و کردا یکد آن بر شما

الفناون روایت این عقده
که آنرا خاندان فاکت پینه آورده اند
در باقی اتفاق خطبه مذکور شد
باید دید ۱۲ اسله سید شهاب الدین
الحدوث به سید علی محمدانی در کتاب
موده القوی از عمر بن الخطاب و در کتاب
که عمر گفت نصیب رسول آورده
علما نقل کن کنند مولا و مولا علی
الام وال من و مولا و مولا علی
و نقل من خاتم و انصر من نصر
الام انت شیدی عظیم قال کان
فی جنبی شایسته او چه طیب الی
قال یا عمر الله عذر رسول الله
لا یجدا الا منافق فافذر ان الله عذر
عمر فقلت یا رسول الله انک کانت
قلت فی علی کان فی جنبی شاب
حسن او چه طیب الی و قال کذا
کذا فقال یا عمر ایس من ولد آدم
لکن جبرئیل ادا ان یو که علیکم
قله فی علی ۱۲ ص ۲۵۵

بیارند این نقل را بالیقین
کنون ای تسنن گزین و بشعور
چو اکمال دین شد ز حکم غدیر
خلافت گزین زول و خبر
که این آیه آمد کج اخیر
جوابش بگویم چندین بجه
یکه آنکه آرند این نقلها
مرا شیخ اهل صحاح ای عزیز
پس این هم صحیح است هم مال تو
برین نقل گرقح و رد میکنی
دوم اینکه نقل عطاء ظاهرا
بلی بعض آیات ای ذی شعور
چنانچه درین آیه با مرتبت
اگر باز بر راه سابق روی
جواب ست زین نصب و قول
که در نقلها بے بخار بے بسا
چو اسفار دیگر صحیحین نیز
هم این نقل باشد از آن نقلها
اما مست بود امر اعظم چنین

عزیز تصانیف ایشان ببین
نظر آید باشد حق ضرور
خلافت عیان زان چو هر نیز
بنقل صحیحین و قول عطاء
بروز نم فے بروز غدیر
که محکم بود هر سر کی بچو کوه
مرا شیخ اهل صحاح شما
ثقات اند و در نقل صاحب تمیز
زما گشت اتمام حجت نکو
بدست خود اصل صحاحت گنی
منافی نباشد ازین نقلها
مکرر بگشتند نازل ضرور
بگفته چو سبط بن جوزیت
که نقل بخار بے باشد قومی
هر آنچه بگفتم ازین پیشتر
تفوق کجا بردگر نقلها
چه نازش تصحیح آن اسے عزیز
که باشند باطل در آن جایجا
که آن ست اکمال و اتمام دین

در کتاب الاقسام بخاری از طریق
ابن شهاب بنحو نقل است قال رجل من
الیهودی عمری یا ابراهیم بنیون لوان
علیک نزلت هذه الآیة الیوم انکلتکم
و یکلم لا تخفوا ذلک الیوم و یقال ان عمر
انی لا علم ای یوم نزلت هذه الآیة من
یوم غزنی یوم جمیع صحابه سیدان سرور
دستور قیاد و قس طارقات است یعنی
نقلهای نازل این آیه در غزنی و غم بود
عقد امامت علی رضی الله عنده
ضمیمه این توفیق از نظر و ادق از
شهر بن حوشب از ابی هریره و سی
صحابی را از شیخ اهل صحاح سینه
عیارند حال ضمیمه آنکه ترندی و
ابو داود و ابن ماجه و نسائی در صحیح
بن شهاب روایت کرده اند و نیز از عبد الله
کرده اند و از نظر و ادق از ابن شهاب
بنحو روایت این جهان مسلم روایت کرده اند
در روایت ابیاب صحیح از آنکه در بیان
ست بزرگوار و در آنجا که در بیان
و موقوف صحیح از آنجا که در بیان

چو اعمال حج نزد هر کاروان ز آثار دین بود هم بخمیر ز راه تمصب بیارے یقین بگردید نازل در امر ولا پسندے اگر عاقل اتفاق	نباشد و گرام آسان چنان دگر بود لسان طبع تو بر قول همچون کسی ای متین بهر حال این آیه حق نسا زعترت همین آمده به شفاق
دلیل چهارم از ادله دلالت امامت تمهیت کردن صحابه	جناب امیر را
در خشان دلیلیت چن آفتاب پا خیمه تمهیت شد جدا رسیدند تبریک گو خاص عام و آندم ههنا لک یاسے علی که آرنده خیل ز اهل نظر دگر احمد و پورا و نیک نام دگر دار قطعه که بوده صفا ابو سعد و هم ابن سمان چنین نظن کنو هم عاصمی صفا دگر اخطب و اردبیل عمر محب و دگر ابن حموی سیر ز زندگی و ابن کشیر خفا	دگر تمهیت بر حق بو تراب که از حکم خاص رسول خدا در آن جلوه فرما شده آن امام عمر نیز گفت بصوت جله بین شهرت و صحت این خبر یک این ابی شیبہ خوش امام دگر پور سفیان و هم موصلی دگر ثعلبہ فسترین دگر ایچو جلابی و بیته دگر آنکه سمعی منی تبر دگر یوسفی بسط و الا تمیز دگر آنکه مشکوة اندرون

و زنیان حضرت عمر
در آن فصل شوی و گوید
انشاء الله جمع صحابه
بجمله جناب را کتاب حصول
مرتبه ولایت برای خلیفه
تمهیت و بعد کباب و ادویه
در سراج النبوه و روضه
و حبیب السیر و کورست و ابن
برسنت مستند مدح اهل
چونکه حضرت سید در افعال
صحابه فعل عمر را در هر حال
مقدم میزند و بعد از آنست
اورا زیاده ترا بیان اهل سنت
و جماعت ذکر کرده اند و از ایشان
بسیاری حدیثین عظام و اساطین
فخام سپرد وایت کرده اند مثل
عبدالمعین محمد بن ابی شیبہ
شیخ بخاری و مسلم و احمد بن حنبل
خبر الشیخانی و عبدالمعین
احمد بن حنبل ۱۲ ص ۱۱۱
ابو العباس احمد بن حنبل
بن عمر و ابی انسی و شوی
چونکه ابن شیبہ و شقی و یحیی
و ذکر کرده و حافظ ابو جری
علی المصطفی و شوی و شقی
مسند چنانچه ابن شیبہ و یحیی
و بن العوال و ذکر کرده اند و حافظ
منشور در مطلق اینها ابو الحسن
بن عمر شوی و شقی
چونکه ابن حنبل در
صواعق در جواب
حدیث غدیر لقمه ۱۲

و اگر آنکه همدانے محترم
 و اگر چون اصیل حسین معین
 چو محمود شیخانی مستند
 ولی الله دهلوی هم شمار
 چنین جمله اعلام بامرتبت
 بیارند تبرکات اول جلی
 و اگر ذکر خیمه پئے تهنیت
 درون تو این خوش معتبر
 پس اینجا پرسم ز انصاف کوش
 که آیا پئے دوسته مردمان
 فضائل ازین فضل بالاترین
 شدی تهنیت بر محبت اگر
 چو حب علی شد زایمان نشان
 چو محبوب مردم شد او بر غدیر
 بر آن حب انسان شده تهنیت
 چنین تهنیت بهر قطب را
 که این فضل و کان قدس کل بود
 نیاید چنین تهنیت و ظهور
 بهر حال مولاے حکم غدیر

چو مقریزی و این جلیل هم
 جو این حب همچو شمس دین
 چه عبدالحق و چه بن محمد
 از و پیش دیگران را گذار
 بیارند باختسم این تهنیت
 چو آن دار قطن و چون عاصی
 که کردند اصحاب بامرتبت
 بین همچو روضه حبیب السیر
 دیانت شعار همه هوش و گوش
 دهند اینچنین تهنیت بهمان
 شده حاصل از بهر آن شاهین
 شدی برمودت از آن بیشتر
 ہے شد برین تهنیت بگیان
 بخیر شده حب رب قدیر
 نه بر حب یزدان شده تهنیت
 سزاوارتر بود و از بس نگو
 کسے راز یاران نه حاصل بود
 پس این امر بوده خلافت ضرور
 نباشد محب بلکه باشد مسیر

بود بر امانت دلیله چو نور نیاورد آن را بذر غنچه نمودش بهر جسد تصحیح تمام	چو این تهنیت نزد هر ذی شعور پس آن دلوئی تحفه ساز بصیر اگر پیشوایش چو ذی سبب امام
دلیل پنجم شاعر حسان شاعر که روز غدیر در تهنیت انشاد کرده بود	
که چون روز روشن شود حق عیان که خوانده همه را بشیر و نذیر که مولا ستمان کیست و هم ولی تو هستی ولی اے رسول مان نه در این لاگشت عاصی کس غلے را که برخیز شاه حجاز توئی بعد من مادی و هم امام پس اورا ولی هست هم این علی ز روی صداقت محبت کمان ز حفاظ اعیان و اعلام چند و گرتاج حفاظ دین بونیم ز برزخ اوزم اخطب و گرت همین گونه کنج فسخ امام سیوطی که از حافظان ستیز	دلیل دگر شاعر حسان بخوان که گفته شنیدیم روز غدیر به پر سید از اوشان بصوت جلی بگفتند مولا خداست جهان نه آنجا نموده تعالی کس چو بشنید پاسخ بفرمود باز پسندیدست با سرور تمام کسے را که مولا منم هم ولی باشد انصار او ای کسان همی شعار اوایت کنند یکے ابن مردویه مرعطیم از و پس نطنیزی عالی نظر و گرتمس دین بسط یوسف بنام و گرتماچو حموی پرمیز

پس اینجا نباشد کسے را مجال چه از شعر حسان درین حکم عام پس آنچه که حسان بگفته پذیر اماست چو بر علی بود عام	که خراعت را فی کند قیل و قال عیان کان علی ہادی است امام ہمان گو مراد حدیث غدیر چرا دیگرے میشود خود امام
دلیل ششم ذکر مولائیت خدا و رسول قبل از اصل حکم دلیل ششم آنکہ سالار دین کہ مولائے من کردگار جهان پس آنکس کہ مولای وی بشیوم ببین با تا تل درین خوش کلام کہ فرمود مولائے چار جا کہ این چار مولایک معنی است	بفرمود در صدر حکم انجمن من اولی و مولای ایمانیان علی میشود نیز مولائش هم سخن را سیاق و جمل را نظام پس این امر کردہ چنین مقتضا بفہم کسی را ادب انی است
دلیل ہفتم حدیث مشتمل قول آنحضرت کہ کیست ولے شما و جواب صحابہ کہ خدا و رسول مولائے ماست دلیل ہفتم بہتم ز لفظ ولے شمارا کہ باشد ولی ای فحول بفرمود پس آن رسول ہدا کہ آنرا کہ مولی خدا و نبی است تو بنگر در خیابا سوال رسول ازین جہر مولائیت و جواب	اکہ پرسید اصحاب را آن منے بگفتند مولای خدا و رسول گرفتہ دو بازوی شیر خدا ہمانا کہ مولائی او این علی است و اگر حصر مولے بعرض فحول بحق خدا و رسالت مآب

عیان شد که لفظ ولی در سوال	ولی امر باشد بلا قیل و قال
هم از پاسخ شان عیان مثل نور	که معنی مولا و ^{است} ^{مستور}
پس آن لفظ مولای حکم رسول	ولی امر باشد بر هر عقول
هم از پاسخ آن صحابه جلیست	که در نقلهاست که لفظ ولیست
همانا و لے اندر آن نقلها	بود معنی دالے امر را
پس از اینچنین نقلها هم ضرور	درین نقل مولی و ^{الامور}
تو بگر صواعق اگر هست شک	که بر قلب نکر نشانک
که فرمود ناچار ارجح	برین نقلها جمله کرده نظر
که برین نقلها و لفظ و لے	تصرف کنند است مولی علی
چه اینها ز مو لے معتبر شوند	که اخبار با هم مفتر شوند

دلیل هشتم حدیث غدیر مشتمل بر لفظ بعد یعنی
 مَنْ كُنْتُ مَوْلَاكَ فَكَانَ عَبْدِي مَوْلَاكَ

دلیل دیگر لفظ بعد است نیز	که در این حدیث است ای پسر
همی آورند از برابر خبیر	چو آن عمر و پیچو این کشیر
هم آورده معانی این حرف رات	که حیدر پس از من ولی شهادت
ببینیم هم که حسان صاحب یقین	در اشعار خود بعد گفته چنین
دگر بگوئیم و دگر دلیلی	بیارند بعدی در اینجا
علاوه بر خبیر بگوئیم	بفرمود انیت بعدی ولی
کنون راه حق پو مروراه خط	ببین بعد را با محبت چه ربط

چنین نقل باطل کند	که یک نقل تفسیر دیگر کند
دلیل نهم بودن علی بن ابیطالب امیر المومنین و سید المسلمین و قائد الغر المحجلین که در خطب منقول است	
دلیل نهم هست ای خوش خصال بحق علی گفت سالار دین چو قائد و گر لفظ مودهم که آن بوسعید سجستانی است کنون حیث شک حدیث غیری	که الفاظ خطبه شود کشف حال امیر سید المسلمین که آرنده فاطم بن محترم بن عقده و نیز طبرانی است که مولادر آن سیدت و امیر
دلیل دهم ارشاد آنحضرت در خطبه علیکم بالسمع والطاعة للسابقین من عبثی	
دلیل دگر آنکه احمد شهاب که فرمود در خطبه آنجانبی چو فرمان روا شد علی بر همه	بیاورد در خشنده چون آفتاب که باشید فرمان پذیر علی همین بفرمود بکن ترجمه
دلیل یازدهم ارشاد آنحضرت اینکه علی در منزلت و مرتبت مثل من است	
دلیل ستهم رتبه مرتضی که فرمود احمد در آن انجمن چو شد مرتضی همسر مصطفی	چو این المازل بسیار دبا که در منزلت هست شید چون پس او افضل و حاکم است از خدا
دلیل دوازدهم ارشاد آنحضرت در خطبه که این علی	

ولی من است و ادا کنند از جانب من	
که از من لی و مؤوی علی است بگیر ز پوچسپرو کثیر امور نبی را پس او شد امام	دلیل دیگر لفظ پاک بے است نیاید گراین حرف من و پذیر چو گردید جیسر مؤوی عام
دلیل سیزدهم ارشاد آنحضرت بعد حدیث عنده یر حکم تمسک به تقییلین یعنی قرآن و اهل بیت اطهار	
چو حکم تمسک به سرد و نقل بین شان پاک علی ولی براست شده فرض در هر شق که دانند اما مشحوب کار دین و گرنه بگردو همان هیچ کار چرا اولویت پنهان در بود	دلیل است آن خطبه پس اهل تقرآن حق شد قرآن علی تمسک باوشل قرآن حق ازین ره شده فرض بر مؤمنین خلافت ازین کار بایر شمار چو بوبکر هم زیر این حکم بود
دلیل چهاردهم نزول آیه سَمَلِ سَائِلِ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ در حق حارث که منکر خلافت جناب امیر شده بود	
معارض بخوانی تو در ابتدا شد اندر عیب شائع و مشتر به شرب و آمد بیکر تمام پس آمد برستید حق پرست که قسیم هر دو شدادت نکو	دلیل دیگر از کلام خدا که چون این دلاست شمه بحر و بر یکه ناصبی شوم حارث بنام باطح در ادرا حله را به بستی بگفت ای محمد ز فرمان تو

وگر کرده فرض صوم و صلوٰۃ
 در اینها گرفتیم فرمان مگر
 گرفته دو بازو یک ابن عم
 پس اورا اکنون ای بنی زمان
 بگردی هم اورا تو مولای ما
 پاسخ لب فرمود سالار دین
 چو بشنید این پاسخ آن بدشیم
 که گراست گفته محمد با
 همانا کی سنگ خور و اوقاد
 فرو داد از بارگاه اجل
 روایات این واقعه را بین
 چو آن ثعلب و دیگر سبط نیز
 شهابی و سہودی پُر کمال
 مناوی و با علوی مقتدا
 وگر پور فضل احمد با کثیر
 وگر صدر عالم زہند و ستان
 وگر احمد خطی خوش سخن
 بیاورد این ہر یکے محترم
 پس ای حق پر وہ حقائق نبوش

ہمیں طور حج و جہاد و زکوٰۃ
 نکر دی قناعت بر اینسا و گرا
 نمودی بلندش تو اسے محترم
 فضیلت بدادی تو بر ہمگان
 بگو باشند این حکم حکم خدا
 ہم این حکم حکم جان آفرین
 سوی ناقہ برگشت و سیفت ہم
 خدا یا بزودی عذاب ہم نما
 بفرق دی از آسمان جان بداد
 درین واقعہ آیت حق سئل
 کہ نقاست مراد اساطین دین
 ز زندگی و وصابی پرمیسن
 وگر ابن صباغ و دیگر عال
 چو محمود و چون جلے پیشوا
 از و بعد محبوب عالم شہیر
 سہیل میانی امیر میان
 وگر موئے کوست پور حسن
 ز سفیان و او از بر صا د قم
 بر آوردہ خود بہہ گوشش

کہ ہر گاہ حارث زاہل زبان کہ بر جملہ یاران شہ دین داد گر این فضل عین امامت بود پس این عین مطلوب مقصود است اگر بود این فضل خیرے دگر کہ نزد یقین بعد از رسول چو زین حکم گردید افضل علی نباید درین پاک شان نزول جواب اندرین عذر ہا بیشتر کہ بطح بہ شرب بود پر ضرر ہم از سورہ کتبہ شک فضول چو شد قطع جملہ تاویل خام	بفہم ز حکم غدیرے چنان علی را عجب فضل و رفعت داد کہ نزد تو ہم آن خلافت بود کہ حالات حارث بر آن خود گواست در آن جستم را دم بیاید نظر خلیفہ شود بہترین فحول ز ہر یار پس او امام و دلی ز جہل خودش عذر ہای فضول مگر گویم اینجا بس مختصر ز تاریخ وہم از لغت بظہور کہ آیات کردہ مکرر نزول شدہ حجتہم برخالف تمام
دلیل ما نزد ہم مَن كُنْتَ اِمَامًا فَعَلَيْ اِمَامًا	دلیل ما نزد ہم مَن كُنْتَ اِمَامًا فَعَلَيْ اِمَامًا
کہ مے آورد در مودت علی کہ فرمود در حق جیت در رسول ہمانا و لیش بود این علی اماش علی ہست ہم در امام	کہ مے آورد در مودت علی کہ فرمود در حق جیت در رسول ہمانا و لیش بود این علی اماش علی ہست ہم در امام
دلیل شان نزد ہم مَن كَانَ اللهُ وَاَنَا مَعَالَا فَعَلَا اَعْلَىٰ مَوْلَاہُ يَا مُرْكُومٌ وَيَنْهَا كَرَّمَكَ اللهُ عَلَيْهِ مِنْ اَمْرِ وَلَا نَهِي	دلیل شان نزد ہم مَن كَانَ اللهُ وَاَنَا مَعَالَا فَعَلَا اَعْلَىٰ مَوْلَاہُ يَا مُرْكُومٌ وَيَنْهَا كَرَّمَكَ اللهُ عَلَيْهِ مِنْ اَمْرِ وَلَا نَهِي

جواب ابن تیمیہ

لے فی سبیل جان و کتاب
مودہ الفرجہ

پس از قول زهرا عیان ناگزیر وگر ذکر آن منزلت است خیر نیداشت نسبت نبودش مثل چو فرمود خست بشیر و نذیر پس از لفظ مولای عالی نهاد چنانچه ازین قبل گفتم جل که هر کس که با شتم من اورا ول وگر هر کس را که هستم امام هویدا که مولای حکم علی	که بوده خلافت حق آن امیر بآن شکوه ترک حجت امیر که فرمود خست رسول اجل هم آن منزلت را بنص عبید بود منصب عام هارون مراد که فرمود زهره اگر گفته نبی همان طور اورا و لای این علی باشد مراد او را علی هم امام امام ست نزدیک و خست نبی
دلیل نوزدهم شعرا رقیس بن سعد بن عباده که در جنگ صفین انشا کرده بود	
و یست هم حمله قریب نام که کرده عدد سرشته آشکار امام من و جمله مردم علی است چنانچه بگفت رسول کریم نفس بود این را اگر بجز آن پس این شعرا هم دلیل شین زایل تواریخ آورده است	که گفته بصفتین حضور امام بگفتم که کافی ست پروردگار درین باب تنزیل قرآن جل است که مَن کُنْتُ مَوْکَاةً قَوْلِ عَظِیمِ که شد قطع زان گفت گوی کسان که چون گفت تاریخ دان گرین بغیر تعصب بیان کرده است
دلیل بیستم شهاب و جناب امیر بمقام رحبه	

له علامه الخیر
یوسف بن قزحی که نصیر
فاضل شید و اخیال از آن است
و قاضی صفین زایل است
باعت است و فاضل شید
مناقب علی و در سزا از آن
مکرر ذکر کرده و اصل امام علی
قال قیس بن سعد بن عباده
و انشای این بیت علی بن صفین
و انشای این بیت علی بن صفین
قلت لما بنی العروط علیا حنیفا
و یادم که علی بن صفین
امام سوزنا آنی به التزلیل
قال النبی من است مولا فخذنا
مولا و خطب علیه و انما لای
سلطان الله و هم امیه قال قزح
بجای آوردی ازین شعرا
آنکه بهایت و فوج و کوه آشکار
کرد که بود از حدیث غزوات
و امارت خلیفه بنی عباس
از روی قرآن مجید که درین باب
شده و آن آیه یا ایها الرسول بلغ
ما انزل الیک و اذیه انما یرید
و الرسول عیاضه ابو عبد الله
افزون و کتاب استیجاب نقض
الصحاب و حال قیس بن صفین
بن سعد بن عباده بن قزح
الانصار کا الخیر بن
ابو یوسف که با جناب امیر
قال ابو یوسف که با جناب امیر
مدن کریم اصحاب رسول
و انچه هم در تمام قال ابو
کان احد الفضل الا بعد و احد
فی الحروب و اهل الارض کلهم
و البخاری و کرم و کان شریک
فوسکان من النبی بکانت حسا
الشرط من الامیر و اهل الدول
المدار و یوم قزحی که آن

پیش صحابہ بحديث غدير وقت یکے معاویہ در خلافت
نزاع کرده بود

ولیلے در خنده چون آفتاب
که بر حق خود آنجناب ایتر
صحابه شهادت بدادند هم
بیارند این ماجرا را خبر
بنوعیکه نزدیک اربابین
از او شان بباشند چندین کسان
بباشند هم زمان گروه عظام
چو بزار و هم موصلی ارباب
همانا و گرنه مار اهل
چو در وقت انشا در آن حاضران
پس از بدو دعای و لے خدا
بیارند کتمان شان بیگان
چو عین احمد ^{صلی} الله و همچو بتا درے
هم ابن المغازل و گرو بوعیم
بتاریخ اصحاب ابن الاثیر
و گرجامی و هم محدث جمال
مگر دلوے تحفه ساز زمان

خود انشا و مشهور آن بو تراب
گرفته سند با حدیث غدير
از آن بعد انکار باشد ستم
گروهی را اعلام بالغ نظر
محقق شد آن مثل علم یقین
مرآشیخ شیخین و الامکان
چو احمد و گرو ن سانی امام
چو طبرانی و بعد او چون خطیب
که تفصیل آنهاست طول مل
بگردند بعضی شهادت نهان
کے برابر ص شد کے راعما
ز اهل الاحادیث خیلی همان
و گرو دار قطنی بداد آورے
همین طور بو موسے بس فہیم
و گرو مجد و حلبے و ابن کثیر
پس انکار را نیست اینجا مجال
نه در تحفه انشا و گرو بیان

۱۵ این انشاء
ما بیاوری از انشاء علام حقین
فخام و ذکر اسامی ایشان در این مختصر
طوالت است نقل کرده اند از علام
روایات است از این انشاء
هرگاه جناب این انشاء را
حدیث غدير و دیگر حدیث
کوفه و قومی با فحاشی آن
بر جای جناب این انشاء
بسیاری عاصی که فحاشی کردند
بر این منکر شدند و چاشنی عذاب
آبی در دوزخ ناله بپزند ۱۲

مکن کتم انشاد حق امیر
پس اسے حق پڑوہ بستر گزین
کہ قطعاً مراد حدیث غدیر
چہ دلتنگی و بددعای امیر
انہ آن دوستی بود ہمچو سپین
وگر اینکه حب شہ مونسان
مسلم چنان بود مشہور تر
شہادت بخوابد عبت اندران
وگر اینکه از ذکر حکم غدیر
بایشات آن بود اندر نظر
بیاست ذکر چنان عراق
بود حب جیدر چو حرب نبی
وگر بود انشا و آن حق مطاع
چنانچہ کہ جلے و ابن حجر
چو انشا شد بر خلافت ضرور
چہ وقتے شود احتجاجش درست
چو بودی از آن نص محبت عیان

ز امثال زید و انس بند گیر
تو دانستہ باشی بحکم یقین
امامت بود از بر اسے امیر
نہاید کہ آن امر بودہ خطیہ
کہ کتمش نہ ساینیداران دین
کہ مرافضیت نبودہ در آن
کہ حاجت نبودہ کہ آن را ہیر
خصوصاً از آن زمرہ و اتفاق
چو بودے محبت مراد امیر
چو ذکر مودت نہراوار تر
کہ نص علی میشود یک نفاق
پس ای داعی بر حرب نص علی
در آندم کہ شد بر خلافت نزاع
بیارند این وجہ را خوب تر
ز مولیٰ مرادش و علی الامور
کہ باشد در آن منہ ماخست
انہ ممکن شدے احتجاجش بآن

فصل چهارم عتارفات علمای سنیہ بر نص
بودن حدیث غدیر در باب اسامت خلافت

۱۵ روایت نصیر
علی بن ابیطالب و نفاق بودن
از صحیح مسلم و ترمذی و حص
نسائی و مستدرک حاکم و مستدرک
ابن ندیم و بحاشیہ بکدرت
۱۶ ابن حجر مکی و صواعق
خود بعد از استدلال اہل حق
با پنجین گفتہ و جواب ہدہ
الشیبۃ الثانی ہی آتہ قدیم
بجناح الی مقدسہ الی آخر
۱۷ بقال فی روایۃ الامام
من الثبوتین صحیحاً و
بکلی لا یفزع الی خلافتہ
و چای دیگر ترقہ و علی تسلیم
المروند اولی الالات قالہ
فی المال الی ان قال یقول
لنک انہ لم یجد کتب الایہ
ان آت الیہ الخلافہ ۱۲
من از حدیث کما تقدم
۱۸ چنانچہ علی بن ابی طالب
در حدیث خود گفتہ کہ من

جناب امير علي السلام

بيا خواستگار صراط نجات	بيا طالب جاده پايه هدايت
بديدي همه اين دلائل چون نور	که روشن کند چشم هر قلب کور
بين بعد از اينها چو عين اليقين	که کرد اعتزالي مخالف مدين
از او شاست غنم الی نکلنام	چه خوش گفته در سفته اينجا تمام
که اجماع باشد بر اصل خبر	و اگر تهنيث ثابت است از عمر
پمين ست تسليم و عين قبول	تجکيم حيد و حضور رسول
مگر حب جاه و رياست برين	چنانچه نشان جام حرص و هوس
پس آنرا پس پشت انداختند	که خود بر حکومت پيرو آتشند
بسوی طريق نخستين خویش	ره ارتدادی گرفتند پیش
بدادند دين را بدنياي دون	گرفتند بس بهنج زشت زبون
و اگر يوسف سبط فرودمان	نگر تا چه آورده حق بر زبان
که نصيحت اين حکم خم به نزع	که بوده عسل یک امام مطاع
حکيم سنائی و عطار نیز	بن طلیح و کنجه خوش تمیز
سعيد توفرخانی دی شعور	همین گونه مفیر زری و بشکور
ز اعلام هر دو شهاب همان	هم این صلاح امیر میان
هم این الاخ شاه عبد العزيز	که در هند کرده جهاد و ستیز
در اینجا چه از خوش سفته اند	که مقصود مولا چو ما گفت اند

باب دوم رجوع سوی مقصود یعنی بحجت اوله

مذکورہ معنی امامت از حدیث غدیر ظاہر و معنی
محبت باطل و دفع تعصبات و مکاررات اہل سنت
و در اینجا دو فصل است فصل اول دفع تعصبات
مخسر رازی و خواجہ نصر اللہ کابلی و شاہ عبدالعزیز
دہلوی صاحب تحفہ وغیرہم

کہ گردد از آن بخت تیرہ چوروز	بدہ ساقی بادہ دل فروز
کہ دارم بہ کیوان و بہرام جنگ	بدہ ساغر از بادہ لعل رنگ
بسوی بزرگانست دستش دراز	گر اچرخ خیرہ کش تہ بان
چو دروی کشان در خسرو شادم	ز جورش باخسرو بچوش آدم
کہ خم فلک شد از آن یل خیز	بجام از آن آتشین آب ریز
بیایم ہستے چو دریا بچوش	چو زان لعل گونہی شوم جرعہ نوش
دلہم ہچو دریائے گوہر نشان	شود نطق از آن آب آتش زبان
رود تا بھمدومہ خود بہر گرد	بر آرم سوئے چرخ دست بند
بھرجہری آتش اندر زخم	ہمہ کجرویش بھسم بر زخم
بیایم امان تا زبیر داد او	زخم چنگ و چنگ جلا داد او
زرق باطلے را جدائے کم	از آن آب آتش نوائے کم
بیا ایکہ از دین بسے غافلے	بیایم و رازی و کابلے
کہ دینہد کردی بیا یک تیز	کجائی تو اے شاہ عبدالعزیز
بتقلید دیگر کنے گفتگو	چو طوطی بآئینہ بی جستجو

بودا و لین جیسل ای دهلوی	که فرمودی از راه نصب قوی
که اخبار قوم تشیع نهاد	که آن برامست کنده استناد
ز روی تفحص بنامض نظر	همانا باشند اثنا عشر
بگویم که این حصر بطلان نشان	بیاورده از کجساز زبان
تو اسفار شیعه تفحص نسا	که همچون احادیث یابی بسا
و گرفت بر اینکه نقل غدير	هم آورد اسلمی سلجیه
بگویم که این قول تو پر عیانست	که این حاصل دعوی شیعیانست
ولیکن تو نقل دعوائی شان	غلط کرده قصد آای بد زبان
که از قول او شان بسلام شعور	تو اثر تو ساقط نمودی ضرور
روایت درین نص و حکم غدير	ز تنها بریده کنی اے بصیر
پس اظهار بس او یان را در او	نداده اجازت مگر نصب تو
بود وجه در ترک آن این چنین	که نبود ثبوتش بقطع و یقین
مگر شدت خواجه با کمال	که کردی تمنا بش هم تنحال
نموده هست شرم از حدائی دو	که بعد از بریده و غیره فرود
و اگر بعد این کار خود اے عزیز	باین فضل مشهور با صد تمیز
گفتی که انکار کردند از آن	که مولی است اولی همه لغویان
بگویم که این کذب مذموم تر	نه چون کردی از قهر قاهر خدر
نه انکار کرده کس از لغویان	که اولی است هم از معانی آن
بجسته خودت منکران را بس	نیارستی آورد نام کس

قد اول حدیث غدير که
 بطهران بسیار در کتب ایشان مذکور
 میشود و از آن قضای دین در معاصی
 و کلام حاصل نگرفته اند و این حدیث
 اسلامی را در کتب کثیره از حدیث
 دینیه هم که در کتب احادیث علم
 میان کتب دینیه بیان موضع رسیده
 سلیمان را که در کتاب آن جناب
 بود و حاضر فرموده خطاب کرد که
 یا شتر المسلمین است اولی یگانگی
 من انفس قاطبی قال من کنت
 بر او را و غایب او را و الله و الله
 و عادی من عادی و الله و الله
 نصر الله کما فی در صوفی گفته بطلب
 الراجی فی ابطال استدلال الاصفی
 علی ان الامام بعد النبی علی ما
 حدیث بر اولی السنه و همی انما فرمود
 الاول اوده بریده و غیره از آن
 حدیث صاحب بعد عبارت
 باند که بر حاشیه این حدیث
 تحریر یافت گفته و گویند که مولی یعنی
 اولی بضم ن است و اولی بضم ن
 بودن عین امامت است و اولی بضم ن
 غلط درین استدلال است که
 اولی عینیت قاطبه انکار کرده اند
 که مولی یعنی اولی آمد باشد ۱۲

نمائی که معنی مولی جلی
 خودش گفت از ی جبرئیل
 پس از ذکر هر سه معانی آن
 کنون مفعول افعل نیاید چرا
 چو گفته است از ی که آن لغویان
 تو تقلید او کرده اے محترم
 بگویم که اهل لغت همگان
 پس اینجا و هم اندرین ماده
 نیاید اگر با هم بجای دگر
 چه اندر لغت که قیاسی کنی
 چو مولی است اولی پس آنرا شناس
 نمائی که اندر زبان عرب
 چه جد و جمالات و هم ارجا
 خصوصاً برین لفظ عالی مراد
 چو گفته که بوزید تجوز آن
 ولیکن ز جمهور شد تصفیه
 بگویم که این سه دروغ تر
 یک آنکه تجوز را آشکار
 تمسک بمجر دروغ و دگر

قوله

قوله

چون ناصر چو متق دگر چون ولی
 معانی مولی چو فاعل فاعیل
 چه حاصل شدش کانت باطل بیان
 چه باشد دلیل برین افترا
 نکر و ند مفعول چو فاعل بیان
 فراتر نهادی از او یک قدم
 بگردند مولی چو اولی بیان
 بین مفعول افعل همین آمده
 نه زعم تو ثابت شود و نظر
 چها لفظ و ترکیب بر هم زنی
 قیاس تو اندر لغت بی اساس
 بر مرد دانا سه فن ادب
 تطبیق کن در اندک بس لفظ
 شعاعی ز اسم جلاله قناد
 نموده بمجر تمسک سخنان
 که کردند بوزید را خطیب
 که گفته نگفت کسی پیشتر
 بوزید کردی خودت مختار
 تو هم خطیب نیز کن بتر

سلب با الفاظ در زبان عرب
 خلاف قیاس اندک نظر نماید در کتاب
 استاد مولانا سید صاحب حسن اعلی اندک
 در محله فیه عیقات چندی از آنها
 نگارش فرموده و از آنها درین مختصر
 الفاظ بطور ذریعگی بیان می نماید
 از آنها لفظ جبرئیل و محمد و طوفان و یسوی
 نیز که پنج فعلی است و در این مختصر
 سیوطی در کتاب بیان آن تصریح کرده و گفته
 اند که این الفاظ جمالات است که در قرآن
 مجید وارد است و آن جمیع جملات
 در مرتبه ششم چنانچه سیوطی گفته که
 پنج لفظی نیست بجز حالت کشش
 با جری شده باشد و در الفاظ ارجا
 که در زمره ششم را گویند هیچ مفعول
 ندان نیامده پس باید که در ذوق و ذری
 و انشاع او مثل شاه عبدالعزیز
 الفاظ غلط باشند و در اصطلاح مراد از
 اسم جمالات لفظ است که در ترکیب
 لفظ چه قدر بیانات میکنند و در
 قول اولی بوزید لغوی که این را تجوز
 نموده و تمسک را بوزید تجوز
 در تفسیری مولانا ابوعبیده است
 چو باریال و بیت درین تجوز تمسک
 خطیب او کرده اند و این یکی از آن
 سه دروغ آنکه تجوز نامد مولی یعنی
 اولی مخصوص و مختص و قولی بوزید
 کرده دم آنکه بوزید درین معنی
 مشک بجز در حق ابوعبیده که تجوز
 را بکار نهاده اند پس این
 خطیب اندر کذب بکسر است
 هم سه دروغ خطیب کذب بکسر است

باب دوم فصل اول

نمودند معنی او اختیار گذشته سابق در آنجا بنحوان در اینجا جمهور عفت امرا د جسارت نکرده برین افترا برین صدق تو آفرینها بے که گردید طاهر ز قول تو نیست بگفتند مولی است اولی ضرور دو تار کن کردند اولی بیان بجز نیک نموشه ندارد جواب نکردی چاره تو چنین ای گنود که گفتند جمهور اهل ادب پس لفظ مولی من آید ضرور بکردی جمهور فسوب نیز هزار آفرینها برین افترا کز و این همه شدید شب باریست چو تو دشمن با تو هم محلات که همت پی خود نمائی گماشت کتب مشل روض المناظر بین نه فسوب کرده بآن لغویان	همه لغویان از ره اعتبار چنانچه با نام آن لغویان مگر کردی ای پرهیز و ستاد هم آن فخر رازی رهزن ترا نکفته ز جمهور نام کس ازین بعد میگویمت ای عزیز که بوزید و هم معسر باشعور چو زان سر را کین فن زبان پس انکار تو ای تعصب آب چو بوزید تعلیل معمر نمود و اگر گفت ای معظم لقب که مولی اگر اولی بود بی نظور بگویم که این قول را ای عزیز نکفته ز جمهور نامی چرا مرادست ز جمهور یک از سیت نه او نخور و فی ز اهل لغت مهارت بعلوم ادب هم نمداشت اگر شک در پی نمائی درین و اگر رازی آنرا گم از زبان

قول صحیح باشد لازم آید که کجای
علمان اولی سنگ مولی سنگ گویند
و هو باطل سنگ بالاجماع ۱۴۵۵
قاضی عبدالرحمن ابوالولید بن
شحنه بن علی الجلی در کتاب در نظر
در ذکر مسئله گفته فیما قوی الامام
خوالد بن محمد بن عمر خطیب اری قال
این اثر یعنی ان مولده مسلم و
کان بنظر الناس بالعربی و العجمی و
کانت له ابد الطولی و العجمی و
خلاصه پیوسته و سافر البلاد و صحیح الملک
و چون بسبب قهقهه غیظه ازین حالت
ظاهرست که خرداری در فن عربی
مهارت پیدایش علاوه برین سادگان
در ابتدای ذکر تواریخ و تفسیر طاعت
تکیک و صفات ایمان این بزرگ
مذکور است و نیز از صحبت مولی
و قهقهه ظاهرست که طالع و قوتها
دقت پر دانه بود خود باشد منی لک

جواب اول

جواب دوم

خودش بخت این جمله سودای خام
تو طنبور اور از دے زخم
چنانچه نخستین خودش ای شگفت
بگفتا که ترکیب لفظ بیان
ازین ره بھر دوم ارف ضرور
پس از ختم این سفسطه خود
بجھول نبود تفصیل بیش
ہما بگفت کہ بنود چہین
بگرد و محصول او دستیاب
گرفتے غلط حرف ای عزیز
مخور گول زراری پرنہ
دلیس خیال و لغ سقیم
چو پشے باطل نمودہ عیان
ثمنیت در چوبے باخسل
کہ ہرچہ بخوابے تراشی عقل
تراکیب الفاظ اے پر نزاع
ہمین ست خوش مسلک نخیان
ہم اندر ترادف نہ لازم چہین
شود تا از آن لازم اسی و شعور

گر مساندنا کام اندر مرام
قزودی بر آن خود دگر غم
درون نہ سایہ روج گرفت
بود امر عقل نہ از واضعان
بیاید قرن یک ز عقل و شعور
در آخر بگفت کہ فیظہ
رہ حق گرفتہ دین باب پیش
کہ کیان بود ہر دورا ہر قرین
تو تصدیق آن کن ز سلم کتاب
نہ قول در شش بوجہ ستیز
کہ تو شش تعصب بود سر بسر
بود شکل مطلوب طبعش عقیم
کلاش تہافت بطلان نشان
چہ اندر لغت عقل انیسٹ دخل
نہ ہرگز کئے التفاتی بقیل
چو مفرد بود و خصر در سماع
کتب گر ندیدی چو مرہر بخوان
کہ کیان بود ہر دورا ہر قرین
کہ در بعد مولیٰ من آید ضرور

۱۰۲ علامہ سیوطی در کتاب
مترجمہ قال ابوجان نے
شرح التسمیل العجب من
بیچہر کیانی لغت من الافان
من غیر ان سمیع من ذکر کہ
نظائر دین الکبیر العوینہ
کا لغزات اللغویہ تکلم بجزای
لفظ مفرد و تکلم الامور و ضعیفہ
لان جمیع ذلک الامور و ضعیفہ
والامور و وضعیہ تحتاج الی
سماح من اول ذلک اللسان

این سابقا فصل دوم
 جواب دوم از باب اول گذشت که
 لغت شل ابن الانباری و
 لغت غزیری در تفسیر لغت خود
 و جوهری در صحاح و لغت
 را من و مجمع البحرین و غیره
 و تفسیری در شرح حاشیه
 معانی مولی را بعد از شمار
 نوشته از دوران بخت اول
 بیان کرده اند بلکه بخاری در
 کتاب التفسیر از ابو عبیده
 معانی را بعد از نوشته و از
 انجمنی ملک واکب شاه
 گفته پس عجیب است از عجب
 و سخن پردازی غراری که
 تقلید آن آدمی اولی را
 حاصل معنی گویند معنی
 لغوی ۱۲

دوم اینکه یک لغوی حق پرست	نمکته که آن حاصل معنی است
اگر راست بازی کتب را بگو	تو یک نام از لغویان خود بگو
سوم اهل تفسیر و اهل لغت	که بودند چهاردهم نخله ات
معانی مولی شمرند و پس	بگفتند او لے از آن جمله بس
ازین به چه باشد طریق بیان	در اثبات معنی لغوی عیان
بس افسوس بر کذب و نادانی است	که گوئی که آن حاصل معنی است
و اگر قول رازی کنی که گرسند	بگرد لغت جمله نامعتمد
بیاید اهل گراز لغویان	لغت لغوی و اهل لغت لغویان
رسد طحله را برین کج بنائے	که معنی قرآن کند طبع زای
بمعنی لغوی حق گوید ت	تساہل نمودند اهل لغت
ندامم که با آن امامت چسان	بدین هزاره آلود رازی بان
زر رازی بنالند خود کمالان	چو ذہبی و هم حافظ عسقلان
که بر اہل اسلام ارکان دین	کن زنگنه چینی بفساد یقین
در خبر برین شور پر از ستیز	بگویم که ای شاه عبدالعزیز
عجب عامیانه ره از غافل	بر فتنے پس رازے و کابلی
بچه وجه نگر فتنے از سعدین	تو معنی مولی که اسم است این
که کرده است معنی لغوی آن	تصرف کنندہ ہم او لے بیان
چو ثابت شد اند لغت ناگزیر	که مولی است اولی پس آنرا پذیر
بفرمود مولی چو او لے رسول	پس انکار از آنست کفر جہول

تو نگرفت هم رازی صحیح
بر آن هم نه قانع شدی ای عزیز
برازی شده ختم اهراس عام
بهنگام بحث اهل دین میشو کم
مگر صاف کذب چنین بر ملا
بلی کردی بایه تو اے عزیز
که کرده بمن موعظه لای بیان
چه این وزن بطل بر هر نبیل
پس از بھر و چنین نصیب
که در فصل من نموده بیان
که این کس لغات و حدیث و کلام
چنین است این معنی آشکار
چو گفتی که اولی است مولای حکم
گویم که از بھر هر لفظ تو
بر آید صله خاص حسب مقام
دوم نیست ز نهار حاجت چنین
چه معنی لغوی موعظه لای ضرور
بهین است کافی بمقصود ما
اگر هست مقصود تو اے بصیر

گرفتی خرافات او ای فصیح
فرودی ز خود افترا آت نیز
شده بر تو صدق و دیانت تمام
نماینده اویل و بیکس هم
ندامم که گفت کسی با جفا
در اینجا چو تو یک جدال و تیر
که بود ولی امر بمن آن
نیاید بمن وزن قیاس
اقادات اهل لغت را بگو
خودت کذب و صاف گردین
بقولش خوانده ز روی صواب
که رازی بجا با نمود اختیار
قوله تصرف صله کو با و لای حکم
صله در لغت نیست ای نام جو
بودر بنهوش قسرا این تمام
که جوی صله را بفکر زین
تصرف کشنده و لای الامور
کند دفع و هم تعصب ما
که از بھر او لای بنص غدیر

قوله دوم آنکه اگر مولای منی
اولی هم باشد صله او را با تصرف
فرودادن از کدام لغت بقول
خواهند شد و اولی و بیکس هم
مذکور شد و نیز عطف
اهل سنت و قضا و کلام
منی مولای الامور و شوی
منی الامور بنیاد لغت تصرف
منی الامور هم منی آن است
نیز که مولای الامور و تصرف
منی الامور با هم مترادف اند
چنین باشد که آن معنی انکار
نیست که در کار هر کس از تعصب
انکار کند نزاع لفظی و حق و بوری
است ۱۰

تصرف بیاید صله از کجا
 بگویم که آنچه دلائل چو نور
 از آنجمله هر یک دلیل شین
 تخصیص صدر حدیث غدیر
 از نیوج تبریک بگذاشته
 بپای حب و تعظیم امی کاروان
 بپای دفع محمد تعصب شعار
 و دم زان دلائل بتابی تو سر
 پس این اولویت در اولی ضرور
 چنانچه در آن صدر پس محترم
 چو شد اولویت مجمله امور
 پس از وجه اطلاق مولی عیان
 در آنجا که امیر سدس نهول
 چو گفته که در بعد اولی گمان
 بود تا در امت اعطی و لے
 بگویم کرین و هم وزین اریاب
 که آنچه که در صدر باید صله
 تصرف صله هست آنجا چو نور
 اگر از چنین طبع نه احتمال

و لیلے چه باشد بر آن رهنما
 بگویم بود خوش قسری نه ضرور
 بود موجب این صله با یقین
 چو تبریک اصحاب بر آن امیر
 که بر بان روشن بیگاشته
 نه واقع شود تمنیت در جهان
 کتاب خدا هم نیاید بکار
 انگیزی صله هم تصرف اگر
 بگردید مطلق بجنبه امور
 بر آرد اهل التفاسیر هم
 تصرف در آنهاست داخل ضرور
 که حجت بود شاه بر بگمان
 که رو تا بد از قول حق رسول
 که تعظیم واجب صله بهر آن است
 معظم که محبوب تر چون بنی
 گذشته سابق در خشان جواب
 درین فرع او نیز آید صله
 بود هم تصرف در نجیب ضرور
 دلائل باشند باطل خیال

له در اولی صله است اولی کیم
 من افکرم و معنی تبریک بکار
 و تمنیت است در امت طایفه
 احتمال است که اولی بالجه و اولی
 با تعظیم او باشد ۱۱

پس آیات قرآن و قول رسول	بناشد بیکار و لغو فضول
دوم آنکه آیا نکردهی نظر	هر آنچه بر لبه نمود ابن حجر
که بالقطع و فی الواقع و فی نزاع	بما بعد او لے صلہ اتباع
همین بود بس فهم شیخین با	که تیریک گفتند بر مر قضا
پس این رهبر تو بلا قیل و قال	بکر و احتمال تو باطل خیال
سوم اینکه ابن و هم و ابن احتمال	منافی مانیت اندر خیال
کمزین احتمال تو گرد و جلے	کز اشیاخ تو بود فضل علی
برائی که محبوب تر آن کسی است	که در ذات او فضل دینی هست
خودت گفته همچنیں اینی نیل	په تصنیف معارف سر جلیل
نگوید گئے شخص مفضل را	تبعظیم او لے شد دوسرا
پس از لغو زعم تو هم آن عالم	بود افضل و هم و صے بنے
چه نزد تو بے اختلاف بیان	خلیفه شود بهترین کسان
پس این احتمال تو ای ذی شعور	کنند مردم مذہب تو ضرر
چو گفتی که لازم نشد بے خفا	تصرف با و لے صلہ هر کجا
بگویم که گفت ترا لے دلیر	که هر جا تصرف با و لے بگیر
در آن آیه پاک ذکر خلیل	تصرف بنا شد صلہ از دلیل
چه مانع ازین معنی است اتباع	چه آوردہ جا بلانہ نزاع
مگر بر تصرف در اینجا ضرور	دلائل بیان کرده ام مثل نور
چو گفتی که مابعد حکم صحیح	بود بر محبت قرینہ صریح

لے قول و چه لازم که هر جا تصرف با و لے بگیر
 بشنیدم را در اولی با تصرف بگیر
 قوله تعالى ان اولی الناس
 بآثارهم الذین اتبعوه و هذا
 البیاض الذین اتبعوا پیاست
 که اتباع حضرت ابراهیم و علی
 با تصرف در اینجا بنوده اند
 لے درین آیه و فی اتباع و فی
 آن دیگر اسرار است از اراده
 اولویت تصرف بخلاف حدیث
 خدیج پس قیاس اینجا حدیث بر کجا
 قرآنی نتیجه اند

پس اولی بودیا که مولی همان	مراد از ولایت محبت عیان
بگویم که گرچه چون نور و ضیا	گذشته جواب همه ادعا
در اینجا جواب تو ای پنهان	بگویم در خبا بطرز دیگر
که اعلام پیشینیان ترا	بمنه مولا و این ماجرا
عجب اضطرابات روداده است	که هر یک برای در افتاده است
چو رفتند کج از راه مستقیم	قائد در اختلاف عظیم
بچاوندان خبا از دانش برون	تو گوئی که فی سکره ی یکهون
کسے گفت ناصر و گر کس محب	و گر چند مننه کس مضطرب
هویدا است زشتی معنی شان	چنانچه ازین پیشتر بیان
که انصاف کوشی ندارد قبول	که در راه و در عین گمراه رسول
کشدر حمت اہتمام آنچنان	شود حاصل آن ہمین کیتان
که هر کس که من یاریش کرده ام	علی یاریش میکند نیز هم
و یا هر که را دوست دارد بنی	همان شخص را دوست دارد علی
ازین حکم شد فرض حیدر چنان	که او نصرت و حب کند با کسان
نشد فرض اتت که با آن امیر	کند نصرت و دوستی ناگزیر
ازین وجه اعلام بے اعتساف	نمودند لابد ہمین اعتراف
چنانچه ریاض محب را ببین	که کرده است نقل از بزرگان جنین
که مننه ایجاب حب امیر	بعید است از لفظ نقل غدیر
چه برعکس نسبت بود پر ضرور	نه تجویز آن میکند و نشعور

پس از نقل معنی بکشف
 پس اسے حق نبوت سنن گرا
 همان ست دعویٰ حق بیکان
 و گر آنکه بود ضرورت چنین
 چنین امر اندک نبی در نهفت
 بہر حال روشن کہ نزد شما
 ز ما بعد یعنی دعائے نبی
 ازین رہ برین نصرت و دوستی
 ہمین طور منظور اسے باخرد
 چو برقع ہر دو معانی آن
 پس ابن حجر معنیش از مرا
 پس او دیگر بعض کس بی شعور
 تو آگہ گشتے ز تنبیہ ما
 بگردی تو معنی ولایت مگر
 نگفتی دلیلے برین ای متین
 بمعنی مولا تو بر لغویان
 نکردی تو معنیش اولی قبول
 مگر خود تو معنیش ای تر زبان
 بگو صاف معنیش ای مضطرب

نہ بر آید الا بتقدیر صرف
 بانصاف بین قول سلاف
 کہ دشمن شہادت دہد بہر آن
 کہ گوید سر راہ سالار دین
 بخلوت علی را توانست گفت
 محب ست یا ناصر آن مرتضیٰ
 عیان انیکہ محبوب باشد علی
 نہ ما بعد گرد قسرنیہ جلے
 نہ از بہر ناصر قسرنیہ بود
 بگشتند آگہ پس آئینہ دگان
 ترا شیر از طبع محبوب را
 بر فتنہ تقلید کردہ چو کور
 کہ بود ز روی لغت این روا
 چو نصاب ہمال کو تہ نظر
 کہ حُب علی چون بر آید ازین
 خطا و تساہل بہ بستی عیان
 ز اقوال شان ہم نمودی نکول
 نہ ہرگز توانے نمودن بیان
 کہ محبوب گوئی کہ ناصر محب

ازین بعد جای و گرامی عزیز
 پس اینجا از آن دست خوشنود
 همان آتش در کاسه باشد ضرور
 که آن فرض حیدر شود حبت ما
 چنین معنی این حدیث غدیر
 که از دست محبوب باشد مراد
 پس این معنی لفظ مولا بیان
 اگر هست ثابت ز روی ادب
 بهر کیفیت معنی این نص بگو
 بکن اول این سقف را ستوار
 چه مولا ش محبوب بنود روا
 کنون که تو ناچار لے ہو تیار
 باین اختیار حق وزین منط
 چه گفته که انکار کردند از آن
 باشد غرض اندرین ای فصیح
 ہما ناگزین یا وہ دل ربا
 کہ گفتیم کہ حال قرینہ چنان ست
 دوم اینکه آمد سر حکمنا
 ازین حرف فایم نکردی تمیز

کنی معنیش دوست با یک تمیز
 بود اسم فاعل محب گرام
 کہ من حالیا گفته ام بے فطو
 نشد فرض محبت آن مقتدا
 نباشد بہ نزد تو ہم دلپذیر
 کہ آن اسم مفعول باشد بیاد
 نکردند ز نثار خود لغویان
 بکن استناد از کلام عرب
 از آن پس عزیز افسر نیہ بگو
 بیاید از آن بعد نقش و نگار
 چه جوئی عزیز افسر نیہ کجا
 ز مولا ش اولے کنی اختیار
 کنے کہ چه قول خودت خود غلط
 کہ مولا ست اولی ہمہ لغویان
 کہ ما بعد گرد و قرینہ صحیح
 گذشتہ بسابق جواب خوشا
 کہ فرع است حکم از زبان عیا
 قَسْرُکُنْتُ فَمُودَ اَنْ مَصْطَفَا
 چه در آیت متعہ گفته عزیز

که این قطع آیه زما قبل خود
پس این حکم را هست با وصل
ازین قطع این قول خیر الانام
سوم هست روشن که در حکم وصل
تقابل چو در صدر و حکم او قناد
بناشد صله چون محبت دران
پس از بد قسریه چه لانی نیاز
ازین پس بتایید و سواس خویش
که بر زیر و ستانش بود و دعا
چون مذکور شد دوستی دشمنی
بگویم که از انچه من انکاشتم
ندانی که در زیر حکم امام
چگونه همیشه نمودی دعا
و اگر باعث این دعای نبی
که پس مردمان با و لے خدا
چنانچه حبیب خدای و دود
ازین وجه در بعد حکم غیبه
پس این خوش دعای رتوانین
که مردم با خلاص و جوش دلی

ز فائز واهست نزد خرد
بقول تو هم منع زان قطع فصل
بود خارج از عاقلانه کلام
تقابل بود در عبارت چو بدر
بود هر دو جا اتحاد و مراد
نه مابعد گرد و قریه بران
عزیزا بنو شتر دلائل بساز
مخزوف توقع چو کردی تو پیش
چو بود و تصرف پے مر قضا
بود حب درین نص مراد بنی
ز تو این توقع نمیداشتم
بیاشند کفار هم از انام
بهر فرد محکوم آن مر قضا
که کرده بام بعد باشد حله
همیداشتند از غرض کینه ما
در ابلاغ این حکم خفته نمود
بفرمود هم فرض حب امیر
موتید بود و بجز مقصود من
نماند فرما ببری علی

لحق و اگر گوئی که منی تصرف فی الاموال
یا مراد از مولی مالی بنی تصرف فی الاموال
این بود که منصرف بود که بار خدا بود
دار کسی که تصرف او باشد و در حق
کسی که تصرف او در حق است
و منی ادا کرد که در حق او تصرف است
یا که مقصود از احباب در حق او تصرف است
و منی ادا شد که تصرف و عدم تصرف است

پس از ربع تقييد قيد مال
چه معنی مولا کس از نجوایان
بهر حال در حکم ایهام نیست
نه هرگز تا اهل نبی ساخته
سوم خود ندیدی که اهل بصیر
چو بودی برای عمر این شرف
ندانی که در خطبه آن غیبه
که اول زمرگش بداده خبر
بفرمود مولا نیت را بیان
همان لفظ مولا نیت از رسول
بتاکید و تکرار خیر الانام
ز بجهاد است بشیر و نذیر
هم اسلامیان را شه وین داد
که آیند بر عرض حق بن و ما
که کردید با هر دو چون پیروی
بفرمود هم طاعتش فرض عام
پس آیا چنین نقل و این لفظها
چو باشند بر صحت و اعتبار
چو این محرم بادل پر کور

چگونه بر آید ازین حق مقال
بفرمود نزد تو اولی بیان
امامت بنوعی در ایهام نیست
غرض پرده بر پشت انداخته
بسه نقلها حدیث غدیر
تو میدیدی آنرا از هر یک طرف
چه بگذاشت آنجا بشیر و نذیر
وصیت بفرمود بار دیگر
پی خویش و بهر خدای جهان
عطا کرد آن دم به زوج قبول
علی را نموده و لے و امام
علی را نموده بقت آن نظیر
بآن شاه حکم تمسک بداد
پیرسم ز هر دو نقل از شما
با نشان چه کردید بعد از نبی
بر آن اهل اسلام خیر الانام
نباشند نزدت صحیح و بجا
همین معنی حق بکن اختیار
نمودند تصحیح خطبه ضرور

حاج

چهارم

و گر آنکه باین زبان آوری
افادات اسلاف اعلام پیش
که در نقل نواب اشاعه
سرایند و در از تناسبت چها
بسا فکر و تاویلها ساختند
بین خود مسجدی ای شفیق
درین امر عده مثل این کلام
امامت ز خود بر آید عجب
نه ثابت شد از منع ارتقا
که نزد تو آن شاهین در نهفت
لخص که آمد امامت نیکو
بفرمود حسان در آن جمع عام
پداوند شیخین تو تهفیت
مطابق بود نیز با فہم
پس از حمله این پاسخ معیان
ہمین معنی صاف بود ضرور
ازین پس چو گفته توانا در سخن
کہ کردی چو قصد امامت نبی
کہ در بعد مرگ من این مرتضا

بے غافل اندرین داوری
ندیدی تو با اینچنین فضل پیش
کہ بھر خلافت بود این خیر
چو کردند اغیار را پیشوا
مگر بہت از حل آن باخفتند
کہ گروید بر ہان با مرعوق
چسان گفتا کہ خیر الامام
نہ از لفظ موسیٰ ز روی ادب
تساہل در ابلاغ حق بر رسول
بہر بگر گفت و بخویشان گفت
در اذان اصحاب اسلاف
توئی بعد من ہادی و ہم امام
کہ کردند فہم ہمین مرتبت
کہ گفتیم و گویم کنون مال
کہ منظور ہمیشہ بود وہمان
کہ چید را امام و ولی الامر
ز آل ہمیشہ شتی حسن
ہمیکفت واضح ترین و جلی
بود والی امر من بشما

شما قول اور اساعت کیند
نگشتے علی طالب حق اگر
جوابت زین یاوہ واقرا
ولیکن کنون گویت مختصر
کیے آنگہ این نقل مال شامت
ہم آوردن نقل و اخبار خوش
چوانیت پس گویت اینین
کہ مقصود این حکم خب الائم
ہمین قلم قال آل رسول
نہادی ہر را بریر نقل
ندانی کہ بہرامت ایسر
نہدی کہ زہرا بر اجماعیان
شہیدی کہ آن باقر علم دین
گفتند این البیت ایسر
چو قصد امامت کردہ نے
دوم سبط این خاص سبط
دین اعتقادش رود شک اگر
برین جملہ اقوال آل کرام
چرا گوش نہ نہی توای باشعور

بفرمان او ہم اطاعت کیند
ہمین شد زہر کس گنہگار تر
بچندین وجہ تینہ ترا
کہ ہرگز نفس بر نیارے دگر
بیاوروش پیش مانارواست
خلافت از عہد و گفتار خوش
کہ فرمود خود سید الساجین
بحق علی اینکه اوہست امام
بیارند اسلاف توای غفول
کنی پیش این نقل را از دغل
بگرد احتیاجے بنص غدیر
بدین نص بفرمود حجت بیان
ہمین نہج زید شہید متین
کہ تنزیل بسلخ شدہ بر غدیر
چرا کہ دحجت بان خود علی
می انکار وجد را وصی رسول
چو تفسیر رازی و کامل نگر
کہ آرند قوم تو با اہتمام
پس این خبر تعصب نباشد ضرر

جواب اول

جواب دوم

سوم خود گفتی با این چنین
هماندم بود مقبره دگران
بغیر از سند نقل بے اعتبار
پس این را گفته چون نقل صحیح
بدین وجه نزد تو بے اعتماد
چرا اندرین نقل کذب عیان
هم اینجا برین اشتر بے مهار
هم آن ناقش بود نعیم پیر
چون نه تو گوشتی بر آن هر خبر
چهارم ضعیف است راوی آن
حدیثش بود منکر بدترین
در لفظ و الے و شبه بر ملا
تو در نقل خود حال بعیت نگر
کنون سعی لغوت که مذکور شد
خرنیمه بجیدر گفت چو گل
ازین پس تو بھر و صحت رسول
و اگر ظاهرا نقل تو ای بصیر
پس اینهم بود یک دلیل صریح
چه کردش طلب آن شه مونس

که نقل بر ستیان متین
که ناقل کند حکم صحت بر آن
بود نزد ما اشتر بی مهار
نیامد هم اندر صحاح ای فصیح
نه هرگز شود لائق استناد
نکردی روایت و سند خود بیان
گفته عزیزا چه را خود سوا
بیاد در اخبار فضل امیر
پس این نقل کرد چه معتبر
که با این مرزوق دار و نشان
چو تهذیب میزان ذہبی بین
نه زید پے نائب پشیا
که بویگر گفت اولی عمر
به نزد عمر هم نه مشکور شد
بعهدش گفته است اولای کل
همانا کن لفظ و الے قبول
نکرده خلافت طلب آن امیر
که این نقل باشد و رفیع
بطوریکه چون روز روشن عیان

جواب ستم

جواب چهارم
جواب پنجم

جواب ششم

ازین به چه باشد طلب ای صبر
 بین مثل کامل که آن شاهین
 کند سر کشید چو انت تمام
 و گرنه بسا انبیای خدا
 و اگر از وضاحت جوابیت
 وصی نبیش نفیب اگر
 و اگر آنچه الفاظ و نقل خوش
 هین قسم او بام و تاویل خام
 تواند بر آورد و هر حلیه جو
 تو در لفظ امر و به بعدے نگر
 که از امر باشد شریعت مراد
 خلافت بود چپیند و گیرین
 نه وقتے معین شده بعد را
 چنانچه به بعد حدیث و لا
 درین حکم هم بعد گفت رسول
 چه خوش گفت عزالی نیکام
 نه نصی بیانی نه لفظ فصیح
 چه خوش گفت هم کرده کاری
 بهر حال نقل تو یک فقر است

که شش ماه بیعت نکرده امیر
 طلب کرده هر گونه از اهل کین
 نه چرے رسد بر رسول و امام
 گذر کار باشند و هم پر خطا
 که فهمید حسان ز مولی امام
 چرا تهنیت داد او را عمر
 بنص خلافت نمودی تو پیش
 که کردی نبص غدیرے تمام
 چو تواند رین نقل مذکور تو
 تواند که گوید چو تو خیره سر
 و یا خوشی و هم طریقت مراد
 که باشد ریاست بنیادین
 پس آنوقت هم بعد عثمان روا
 بگردند و کردی تو تا ویلیا
 مگر از غرض کے باری قبول
 که خواهی اگر قطع او بام خام
 که از بهر مطلوب باشد صریح
 که یک لاکساکم ندارد جواب
 که راوی و مضمون آن پر خطا

بجای
 بنشیند
 بجای

چو گفته که گرد ازین نقل و
عیان بلکه باشد زسوق کلام
ولای علی چون ولای نبی
اگر این ولایت امانت بود
چه در دو تصرف دم اجتماع
پس اینیم دلیل ادله بر آن
بگویم که بوده چو این نص عزیز
چه اول زمرگش بداده خبر
دوم شعر حسان بخوانی مگر
که آمد در آن قلمها بعد از
همین بو نعیمت بحکم غدیر
پس اینها بدگیرد بشوند
پس این بعد باشد ولی صریح
اگر بعد را هم بدارے قبول
چنانچه به بعد حدیث و لا
چو گفته که ازسوق باشد علی
بگویم که گرچه توحی امام
مگر همچنین قول امی مستمند
کرین معنی تو بگرد عیان

فراهم بیاشند هر دو و لا
که هر حال و هر گونه هر دم برام
چه بالفظ بعدی در آن قید نیست
شود متمنع ز آنکه شرکت بود
قباح باشد پس امتناع
که در حکم باشد محبت بیان
وصیت نشد حاجت بعد نیز
بهین خطبه خم ز خیر البشر
نه از حافظان قلمهاے دیگر
شدند آن همه در و لائل رقم
بیاورد بعدے هم آنرا پذیر
که اخبار با هم فرست شوند
که در حکم گرد و امانت صحیح
ز امر امانت نمائی عدول
همانا نمائی تو تا و طمیا
ولاے علی چون ولای نبی
چنانست که در نبی سوق کلام
باثبات مطلوب با خوش پسند
که مولاے ما بهترین کسان

حدیث غدیر زانکه وقت
جواب اول از مقید بودن

جواب اول

کسے را چنین فضل حاصل نبود
 چه این حب مطلق ز هر یک در
 چو معصوم پوده علی بانصره
 دوم اینکه زین قول تو انکار
 تو در حق حارب چه گوئی دیگر
 چو گفته که پیدا که با آن بنی
 جواب است چون مهربان ترا
 و لای بنی بالاصالت بود
 ز لوث خطا هر دو بودند صاف
 چو بارون بموئے بلا احتفا
 که بودند هر دو پیس ضرر
 خدا که دین شرکے را روا
 برین امتناع امی محدث نیل
 دوم از روایات تو پر عیان
 بود و حیات بشیر و نذیر
 نه محذوری آید درین خوش محل
 چو گفته و بسته دگر این خیال
 مقید بسازیم پس به شفاق
 بگویم که گر بگذشت آخر

قوله

قوله

که داده علی را رسول و دو
 بمعصوم باشد نه با دیگر
 پس و افضل هم ولی لا حول
 که هر حارب دست کفران شعار
 که آن عاقبت بود و ابن عمر
 بود متع شرکت آن علی
 که جائز بود اجتماع و لا
 و لای علی بالنسب است
 نباشد در احکام شان اختلاف
 بود مرثضائے مصطفی
 بیک وقت بر قوم اے و نشو
 درینا تو آنرا کنه نار و ا
 نه ممکن شود مر ترا یک دلیل
 که آن شیر حق سرور و نمان
 خلیفه و ص و امام و امیر
 دلیل اول تو گردد اول
 که گر نقل ختم را بلفظ آمل
 بود حالش در میان خوش فاق
 بگیرد علی را بدین نص امیر

بجای
 بجای

بجای

بجای
 بجای
 بجای

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

سوالیست خوش کان رسول کلمه
پس از ترک ذکر شیوخ ایقول
دوم بجز ابطال این قیسه
بین لفظ من را که دارد عموم
شیوخ تو گشتند خارج چرا
خودت کردی این قاعده را بیان
همین نهج یعقوب ^{نجم} عالی خیال
که چا ویده بود این چنین سعدین
سوم بجز تخصیص وقت مال
چه در باب اشیاخ تو ای غفل
بنقدان این نص بلا اختلاف
پس آنکس که در حق او نص نبود
چو کردند اعدای آن مرتضی
پس آن فعل شان بقرینه مال
بهر حال ای رستم باز عزیز
چه در قول روشن مصطفی
تو بگذر ز تاویل پر از شقاق
وگر مرتضی خود را اثبوت
پس از بعد دعوی آن حق تعالی

نگرده چرا ذکر اشیاخ تو
تو تمویه ثابت کنی بر رسول
ولیلیست روشن ره حق بجو
در آن هر کی داخل از سعد شوم
ازین حکم عام شه دوسرا
بفضل ابو بکر و اینچنانسان
بر کن این قیسه و این احتمال
بر آن کرد یعقوب نقضی همین
قرینه چه باشد چه لفظ مال
نفرمود نص خلافت رسول
چو اسلاف خود میکنی اعتراف
از آن صاحب نص چرا حق را بود
برائے ثلثه خلافت بیا
قرینه نباشد که باشد خیال
وفاتی نخواهی تو خواهی ستیز
فرائی توقید مال از کجا
مکن صاف معنی فقر الوفاق
همیکرد و دائم نگرده سکوت
چگونه پذیریم قیسه مال

دگر جز ایسے حکم علی
درین ناخوشی رسول کریم
پس از هر جوابم به پینے کنون
ز قول عمر هم ز عمرت شقاق
چو گفتی ازین پس کج زبان
گفتم که سستی کسی ای لیر
انگونی دلتے خدا را اسام
دگر نزد تو بعد قید مال
عیان شد که اندر حدیث غدیر
همین است مقصود ازین سخن
پس آن جد پر نصب سابق چه بود
چرا بر ابوزید بستی خطا
چو گفتی بتخصیص فکر امیر
که از فتنه عهد آن مرتضا
گفتم که اینو چه بیکار تست
چنین احتمالات در امر دین
دوم اینکه انکار و بنی و فساد
بین عهد بوبکر و راستدا
عمر را خلافت چو شد نامزد

بحکم کسی خوش نبوده نبی
بین مردے احمد و بولفسیم
مال خودت را مال زربون
چو بگذاری اینجا فیم الوفاق
که گویند همچون همه سنیان
باین قید از روی نص غدیر
که گویند از بیت خاص عام
بر آید خلافت اگر زین بقال
خلافت مرادست بهرامیر
چو خواهی تو آنرا مقیم کن
ز انکار مولی چو اولی چه بود
ز پر حق صلہ شور گردی چرا
عجب حیلہ ساختی ای دلیر
بنی گفته باشد چنین حکم را
ز تخمین و ایجاد افکار تست
نزد بقول خودت بالیقین
نه در عهد خاص علی رو نهاد
چه انکار و چه جنگها شد پس
زیاران شد انکار باشد و مد

جواب اول
جواب دوم
جواب اول
جواب دوم

جواب سوم

جواب

جواب اول

بین حال عثمان و عهده پس اهل ذکر شیوخ فحول سوم گر چنین نص رسول دود پس آنکه دانسته این وجه را چو آن عالیه نیز طلحه زبیر چو این عمر بنی و عمو عاص چه این جمله اسلاف تو برائت خصوصاً معاویه و خویش را پس این وجه تخصیص رفته بباد چو گفتی که طرف ترست این بیان نموده بالفاظ صدر استناد بگویم که طرف ترین است این نه بعضی نموده تسک چنان تو طرف ترین بین که اعلام تو از و بعد همچون شهاب ستین چو گفتی سخن باز باشد همان چو ننود اولی بیک و لوله چه باشد ضرورت درین صدم بگویم که هر چه در اول دلیل	چه انکار و فتنه بر آورد تسابل بود از جناب رسول پی خاص آن عهد فرموده بود بگردن انکار و هم جنگها گروه قریشی و اعدای خیر پی این همه حلیت اهل خلاص کشیدند از رشک شمشیر و تیر ز ردت چگونگی بسیار را همین طور تسویل و هراجهاد که در زمره شیعه بعض از همان برآورد از بحره خود با مراد که گوید دروغی چو تو حیردین نمودند از اهل حق همگان چو سبط بن جوزی نیکو تسک نمودند خود با چنین که هر جا که زمره شیعیان بگیرند بعد شش تصرف صلح که گردد تصرف با و لا شضم بمقام کفایت کند اے نیل

که خود میسکنه اعتراضی برین
 ز قرآنست ماخوژی اختلاف
 که اهل تفاسیر قرآن تمام
 تراهم پدر کرده این ترجمه
 ز روشی صحاحت عیان بخین
 ازین آیه پاک خود را ضرور
 وگرنیکه خود گفته صاف صاف
 پس از وجه فرعیت نص ضرور
 بوجه تقابل بر اهل داد
 چون گفته ازین پس بیک حمله
 که اولی خودش از ولایت بود
 بگویم که کردیم حجت تمام
 ز قول بتی هم که آنجوخ و حضو
 تو معنی محبت کنی از کجا
 ازین ره ز حکم نبی شد ضرور
 تو مختاری ای دهلوی دلیر
 وگرنه از کدای دلیل می نهام
 تو تخصیص اولی بالا طلاق را
 عزیزا کن با چنین اشتقاق

که این صدر قول رسول امین
 وگرنیکه ثابت شده صاف صاف
 در آن او لویت بگویند عام
 تصرف نبی را رسد بر همه
 که خود با وی خلق و سالار وین
 بفرمود ثابت وَلِیُّ الْأُمُورِ
 که نص فرع صدر است اختلاف
 بر آرد تصرف صله خود شعور
 بود هر دو بجا اتحاد و مراد
 که هم بعد اولی محبت صله
 که معنی آن هم محبت بود
 ز تفسیر با و صحاح عظام
 بفرمود خود را وَلِیُّ الْأُمُورِ
 مگر از طبیعت ز نصب و مراد
 که اولای آیه وَلِیُّ الْأُمُورِ
 چو خواست بگیر و چو خواست بگیر
 کنی با محبت تو تخصیص عام
 کنی با محبت به نصب مراد
 ز قرآن و معنی خبر اشتقاق

جواب دوم

جواب

چو ذکر تناسب کنه در کلام	قوله شده در کلام تو ابتر نظام
چه سابق خودت گفته آنچنین	که اندر ترا دف بود یک قرین
پس اکنون چو اولی بلفظ احب	مرادف بود در زبان عرب
بقول تو مثل احب بی مقور	بیاید چو اولی الیک ضرور
لگر چو ترکیب ای خوش لقب	شئیده نشد در زبان عرب
ندیدم عجب ترا زین جبر	که تکذیب خود میکنی جا بجا
تناسب در اجزای حل را نظام	درین نص عیان همچو ماه تمام
که اصحاب حضار و اسلاف	بکروند فهم اما مست نکو
پس این پر غرض حرف تو انفیضول	نیز در بقول صحابه فحول
چو خود حاصل خطبه گفتی کنون	چه حاصل که باشد نصحت برون
چه گفتند اسلاف ای مضطرب	که مولا در اینجا ست نا محرب
تو خود معنی آن گفتی هنوز	بناچار آنرا نهفتی هنوز
کنون دوست گفتی چو بایستجو	اگر زانست محبوب مقصود تو
چو معیشتش محبوب نبود روا	با قبل ربط و تناسب کجا
اگر معنی دوست کردی محب	خلاف مراد شد ای مضطرب
غرض پرده بر چشم هوش تنید	نه در غور معنی و نسبت رسید
نداری اگر شرم از کروکار	ز اسلاف خود چون محب شرم آ
بیاید که هر عاقل حق گرا	ببیند چنین نصب مربوط را
که در نص فضل جناب ایئر	نگردد و در تحریف سیر این ذلیر

جواب

جواب

وگرا آنچه گفته بلا بیم و پاک که اصلاً نباشد تصرف در آن بگویم که هرگز ندارد عجیب چه دانند حال تو بس مردمان مذاری احادیث تفسیر پیش تو گری با صحاح و بقول رسول شاسب نظر آمد به همچو نور مناسب نبوده تصرف اگر چرا گفت آن آیه خیر لانا گر این نیست ز نهار قول رسول نه سوش پی نفی نسبت بود چه زین آیه پیغمبر ماضور معاذ اللہ ای فاضل مستهام چرا رو بتا بے ز قول رسول دوم باز تفسیر ما را بپین که آرند چون بغوی خوش نهاد چو قوس ز حکم نبی تافت سر ازین نقتل این آیه پاک را ازین هم عیان اینکه بر هر بشر	که اولی است جای بقرآن پاک مناسب لبوق کلام و بیان کسی از تو این یاوه های عربی که گوئی تو افسانه و داستان نویسی هم از خواهش نفس خویش شاسب همیداشتی الفیقول در این آیه بھر تصرف ضرور بقرآن در آن آیه ای خیره بتاکید خود را ولی امر عام صحیحین باشد لغو و فضول که سوق کلامت خدایت بود بفرمود خود را و لی الامور پیمبر ندانست سوق کلام که آنست کفر صریح ای غفول چه کردی فواموش خود با یقین که نازل شد این آیه بهر جاد که رخصت بکیمیم ما زید بآن قصه زین نسبت کجا نبی را تصرف مزید از پدر

جواب

اولی و دوم
جواب

پس آن سوق تو جز تبسویل نیست
 اگر بعض کس از سیاق کلام
 نباشد منافی ز مقصود ما
 که اولی ست اینجا مطلع و دلی
 نه کردی ز تفسیر برای پاک
 چو گفته که قید تصرف اگر
 در نیوقت هم حل مولای نقل
 بگویم که از روی علم ادب
 کند حکم آن محض عقل و شعور
 بین حرف فائیه تفریع عام
 چو این حکم فرع است صد است اصل
 نباشد اگر ربط خوش ای عزیز
 پس این صدر و این حکم خیر الانام
 بوجه تقابل بر ایل داد
 هم اسلاف تو بهر مقصود ما
 اگر دوستی قصد زین نص کنی
 چو گفته تو در ربط صدرای دود
 همین قدر کافی بود و بهر ربط
 بگویم که از جنس ائمه و اعیان

قوله

که ترتیب قرآن چو تنزیل نیست
 کند ربط آیه سابق مرام
 که آن بعض گفتند همست ملام
 رسد در همه چیز حکم بنه
 که آمد بر آن یک وعید ملاک
 بگویم در اولای صدر خبر
 که اولی مناسب نباشد عقل
 در نیوقت نفی تناسب عجب
 بلی هست مغذوب بے عقل و کلام
 تقابل جبل را سیاق کلام
 همانا کند فرع یا اصل وصل
 درین حکم با صدر نزد میسر
 بود خارج از عاقلانه کلام
 بود هر دو جا اتحاد مراد
 قرینه بگفتند این صدر را
 بصدرش بچه وجه ربطی زنی
 که تنبیه حجت مقصود بود
 پس اینهم چو دعوی دیگر حل و ضبط
 که پیش از همین نص بر آن مردمان

جواب اول

بجمله عقاید رسول و دود
چو زان پس نبی ذکر اولی فرود
که مولای این حکم را بر ضرور
دوم خود بدانی تو ای ذی شعور
مگر ربط هر سریع را با اصول
پس این لازمی امر بگذاشتی
هر آنچه بگفته تو ای دهلوی
گوییم که در هیچ محکم کلام
تناسب ازین صدر و خواستن
تناسب چنانست اینجا عیان
که از وجه صدر و تناسب تمام
کنون از سفاکت و می باز آ
تناسب تلائم بجمله کلام
بمعنی مفروض تو ای عزیز
اگر ربط باشد بجمله کلام
و اگر طرّف ترا اینک جانی عبث
ندانی که ما اهل حق را درین
که فرموده بود دایر دم آشکار
و اگر خود بداری تو در دل رسوخ

خوشا و عطا و تنبیه شان کرده بود
پس آنرا قسریه بر آن و انمود
بفهمند اولی و لی الامر
که تنبیه یاران نبوده ضرور
بود لازمی نزد اهل عقول
بعید از خسر و ظن رواداشتی
که اولی است مثل رسول و نبی
چه حاجت قناعت با دلیل غلام
کمال بلاغت بیاراستن
که کردند اسلاف تو هم بیان
بگفتند مولی است اینجا امام
نه تسفیه اسلاف و خود کن ردا
بمعنی تماشو و ای همایم
تناسب نباشد بیک لفظ نیز
نکر دی بیانش چو برای همایم
که معنی حب را گوی عبث
غرض انقید هست حق را بین
که با همدگر مومنان دوشدار
که حب علی کم ز حب شیوخ

بجمله

بجمله

بجمله

نشد باعث ذکر احبید
پس ارشاد و تکرار حب چنین
نه نزدیک انا بل نظر
خصوصاً بان اہتمام عظیم
گئے حکم حق را رسول دود
چو گفتے کہ حب امیر عباد قولہ
بگویم نفہیدے امی دہوی
خدا فرض فرمود اے دشمن
ولیکن نکرده کسے تہنیت
ہم از بہر آن حب خاص امام
دوم اینکه باشی تو ای پرہنرا
کہ بعد از بنے مرتضیٰ امام
تو تخصیص حب از کہ آموختی
نہ حبش بود خاص وہم مہتمم
کسے گر علی را دہد برترے
چنین حرف تخصیص تو از زبان
سوم بود گر خاص حب علی
ہما نا علی بہترین کسان
کہ نزد تو بے اختلاف بیان

کہ بودہ روان خود رسول حمید
کہ گفتم در آنوقت سخت ترین
ہما باعث بلکہ یک طرفہ تر
کہ کردہ در انجبار رسول کریم
بدین نہج ارشاد فرمودہ بود
تخصیص منظور احمد فتاد
کہ گفتے تکرار حبش بنے
مودت پی اہل قریبے ضرور
بر آن حب مخصوص مہربت
نکرده ہمیں چنان اہتمام
ز حالات اسلاف خود بخیر
شمرند از جملہ یاران عام
چہ اسفار اسلاف را سوختی
کہ از حب عثمان ست نزد تو کم
پس او نزد تو شیعی و حیدرے
کہ ہرگز رسوخی نہ در دل نیست
چو ایان پیغمبری بنے
ہما لب و صبی رسول زمان
خلیفہ شود بہترین کسان

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

چو گفته که بنود قباحت مبین
بمضمون آن آیه تاکید کرد
بگویم که این نص شیر و دود
نخاندی پیسرهان آیه را
بر اصحاب از بخش زوج بتول
پس ای حکم تذکیر آیه بود
دوم آنکه اصحاب خیر المشر
پس آن بگنان را بلاف گرفت
چه باشد عجب اینکه بعد از نبی
سوم اینکه تاکید و تکرار را
ز باب مطاعن مگر یاد کن
ز اکمال دین و زرنج رسول
گر آن بود مکرار این هم چنان
چون مذکور تاکید های کتاب
که هر کس که قرآن سنت نظر
که پیوجه و بے وقت با اہتمام
ولیکن کہ ہنگام تصمیم آن
پیغمبر نیاوردہ بود شش ہجا
چو کرد آیت ببلغ در آن دم نزول

قوله

کہ وقتے دیگر آن رسول امین
بسیستے اصحاب تہدید کرد
بتاکید مضمون آن آیه بود
ہمیکہ و ذکر مودت با
بسی سرنش کردی آن دم رسول
کہ بودہ امیر شیر و دود
نکر و تہمیل قرآن اگر
چرا از مطاعن کنے پاک و صاف
گرفتند و شان حقوق وصی
در اینجا بگشتے تودحت سرا
چہ در ذکر قرطاس اندی سخن
نمودی تو تاکید اور افضل
تپا اندم تپے راہ اندم چنان
نمودی پس آنرا بود این جواب
کنڈو و نگویہ چنین پوچ تر
بتکرار گفتہ شود یک کلام
بود قبہ رحلت بر عاقلان
چو معمول شاہان و چون انبیاء
بہ تہدید فرمود این رسول

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

دفعہ ہفتم

جواب اول
جواب دوم

پس آنچه بیايد بر روز غدير
ازين ره بدان نوع تکرار آن
بتوجه اين حکم عالي بن
که کرد اسلے شکوه مرتضی
بگويم که اين قول اسلاف است
همين مختصر حرف دانش پسند
دوم نزد تو هم چنين بوياد
چه نقل ابن اسحاق اين حکم خم
نمدي تمايش چشم عيان
چه زين نقل او فخر از سئام
ز تخيص سیرت بر آيد چنان
که شکوه مادر يکان مرتضی
پس اين شکوه را ابن اسحاق پير
گر او گفته باشد سبب پس چراک
همين نهج طبری و هم ديگران
چو دانے که از راويان قصص
پس اسماے ديگر ز اهل سير
اگر گفته باشد کسے بے خبر
چپيش از تو اسلاف بھرب

قوله

بنوعے و گرو و دھم ناگزير
بنوده عجبش نزود انشوران
چه خواندي تو کيے استان بين
پس اين حکم فرمود آن مصطفی
بياور دشمن پيش مانا درست
پي اين وساوس که کردی بسند
نباشد گے لائق استناد
درين قصه شکوه معدوم و کم
مگر گول خوردی تو از ديگران
هانا بفهمود انکار تمام
که گفتا پيمبر آن شاکيان
در شت است الله براه خدا
نگفته سبب بھر نص غدير
که بود او چو دجال پس عيب نک
نکردند همچون سبب ابيان
نکردند بر معاسے توفص
نگفته در اينجا ابنا منظر
پس او بافت خم و ز سوداي سر
زوند از گمان حرفها عجب

برفتند کج از رہ مستقیم
پس این کج رہ تو کہ رفتی آن
سوم این اسحاق در ماجرا
کہ نزد بنی یک دو کس گزند
بخلوت گئے حکم آن خوش نوا
چنین ہر دو قول ترا اے عزیز
چہ ہرگز در احوال آن مصطفیٰ
اگر بود حالات یاران چنان
بحکام و ارشاد سالار دین
چہ داری عجب از چنین شاہ پر
وگر گفتہ از طبع اے پرہیز
پس آن اسکے رارسول دود
چہ نقلے کہ آوردی ایمان آن
وگر خود ز تاریخ و سیرت جلی
پئے رفع شکوہ رسول دود
از آن بعد حاجت بہ رہ بی فساد
پس آن شکوہ و ماجرا اے غیور
دگر ہنچو رنج و شکایت بسا
ہمان شکوہ یک عارضی امروہ

نمودند با ہم خلاف عظیم
چگونہ بگیرند عاقل کسان
بگفت آنچه کردی تو یک افترا
کلام بنی پر غرض بشنوند
ندانند کہ واجب الانقیاد
نقصد و بے زاہل تمیسنہ
دور نگے بنود از خلا و طلا
کہ بودند خود از سبب بد گمان
بنو دند ہموارہ فرمان گیرن
کہ کردند غصب حقوق ایثار
کہ ممنوعی یکدو کس بی اثر
بتخصیص خوش منع فرمودہ بود
ہانست در منع خود ترجمان
کہ در کہ بر شاکیان علی
یک خطبہ خاص فرمودہ بود
پئے خطبہ دیگرے چون قتاد
جدا گانہ دو واقعہ اے بصیر
میان صحابہ ہمے شد بیا
کہ ان اسکے خود انابت نمود

باب دوم

باب دوم

باب دوم

باب دوم

بند لائق انچنان اہتمام
 و اگر بھر آن خطبہ خم اگر
 در آن خطبہ نزدیک ہر ذی شعور
 ہاں بغض و آن ماجراے مین
 نکر وہ چو ذکرش رسول عرب
 نفی گرا این امر پس آشکار
 پس این یک سبب بطلان شیعہ
 و اگر فرض کردم پئے این سخن
 معافی ظاہر ز الفاظ آن
 ازین رہ نظر بسبب شذوئل
 خودش عبد جبار قاضی تو
 و اگر باعث این شکایت ضرور
 کز اخبار این قصہ گرد عیان
 چہ کرد اسلمے شکوہ مرتضیٰ
 کہ خمس غنیمت چو گشتہ جدا
 باو کرد ہم بسترے بو تراب
 چو بشنید این را رسول عرب
 بفرمود من کُنتُ مولا بیان
 غرض ازین حکم بودہ ہمین

کہ در رہ کند ذکر خیر لانا نام
 سبب بود آن شکوہ اندر نظر
 بنی ذکر شکوہ نمودی ضرور
 بتخصیص گفتے رسول ز من
 پس آنرا چگونہ بفہم سبب
 بگیر از کسے فہم را استعار
 دلالت پی حُب ضلالت شدہ
 سبب قصہ ماجراے مین
 چگونہ بگردند ایندم نہان
 بینند الفاظ اہل عقول
 ہمین نہج فرمودے منے بچو
 ندیدے بانصاف عقل و شعور
 کہ آن شکوہ بود از تصرف بیان
 ز نوع تصرف بر مصطفیٰ
 کنیزے پسندید آن مرتضیٰ
 چہ نمود غسل و طہارت بآب
 بر فروخت رنگ رخس از غضب
 ز حیدر پیر سید چیزے از آن
 کہ این حیدر آقاے دنیا و دین

جواب

جواب

جواب

بنایید به آقا کے رائزاع
 ازینو چه خشم گرفته رسول
 چه آغاز بعثت بکعبه بنی
 بیارند این منصب آن ایتر
 هم از بعد آن بر صحابه فحول
 برین معنی ما بگرد و بجا
 و گرنه بمعنی تو اے بصیر
 چه در عرض آن نیتش نیک بود
 نه زبید که آن رحمت و جهان
 پس آن شکوه اسلے ناگزیر
 و گرنه باعث حکم خم اے عزیز
 که چون حکم بکلی نمود و نقل
 صحیح ست این نقل تو بی شقاق
 چو این وجه را کتم و رد میکنی
 اکنون رو کن سوی مولائی من
 اگر از ره حیرت و عجب تمام
 بیاس تخلص بکج زبان
 که آن مرتضای بود بشیک امام
 بگویم که این معنی ماصواب

بهر امر دانند او را مطاع
 که کردند از فعل آقا عدول
 بگرد آن علی را خلیفه وصی
 چو احمد چو طبری و جم غفیر
 چو هارون بویست بگردش رسول
 بر آن اسلے خشم آن مصطفی
 نگردد بجا خشم او ناگزیر
 نبی چون برو غیظ و خشم نمود
 ازین وجه خشمی بگی و چنان
 نگردد و سبب بھر حکم غدیر
 هماناست وحی خدا بے ستیز
 رسانید آن را بنی بر فحول
 با قوال عترت بدار و فلق
 تو بنیاد آثار خود میکنی
 ز محبوب و هم از محب م مزن
 که لابد علی هست بن نص امام
 چو گوید که هر زده صوفیان
 مگر در طریقت نه شاه امام
 بود و بچو تاویل اهل کتاب

جواب دوم

توقل اهل تصوف

جواب اول

تورات فرمود ایزد بیان
 مراد نبوت چه برهم زنند
 دوم هست امامت بشرع مبین
 خلافت همین است هر دو یک
 خودت تحفه دلو به را بن
 هم آن شیخ اول بفخر نمود
 چو تخصیص کردی وزان اخراج
 پس آن معنی تو بود مقدم
 سوم گفت خود دلو بی بصیر
 معانی ظاهر بیا به گرفت
 که گفت امام آن شه مؤمنان
 ندانی که طاهر از لفظ امام
 و گر چون علی بعد ختم الرسل
 نباشند بوبکر و دیگر امام
 چو بر هم خور و در امامت عموم
 و گر این امامت بتاویل است
 که شیر خدا و صحابه کبار
 چنانچه گفت ابن جریر عیان
 کفایت یار و همین مختصر

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

نبوت باشد بقید اریان
 که معنی آن را در گون کنند
 ریاست بهر کار دنیا و دین
 پیر از اساطین بن کر شکست
 که حاصل شود از کلامش یقین
 بلفظ امامت خلافت ربو و
 از اسلاف و بوبکر کردی خلاف
 که بعد کردی تو خود مخترع
 که الفاظ پاک جناب امیر
 نمائی تو تکذیب ای آشگفت
 تو معنی ظاهر نگیر از آن
 بشرع جمیع بشریست عام
 امام تصوف شود بجهل کل
 در امر تصوف پی خاص عام
 فساد امامت عیان چون نجوم
 تصوف امامت نیاید درست
 بنود تصوفی روش زنیار
 ولی الله دلو به همچنان
 و گرنه جواب اندازین بیشتر

کنون حسب فهم خواص و عوام که هر که تبه دید بر آن رسول هم از بهر تبلیغ حکم غدیر خبر داد از رحلتش پیشتر بر آن که قفس ریج حکم امیر پادشاه تهنیت حاضران و گر بر حق خو و جناب امیر معانی دیگر بسا بے فروغ بدین وجه زین حکم امامت حیان و گر چیست این بیهوده قیل قال	برین یک سخن هست ختم کلام بگرد آید بسایه آنجا نزول بنی کرو آن اہتمام کشیر بلفظ السکت ز قدرش و گر و گر کرد اورا بقدر آن فطر بخوانند اشعار ہم شاعران گرفته سند با حدیث غدیر کہ گرد و عبث یا بگرد و دروغ کہ گفتند اعلام تو همچنان بکن روانیسا چو داری مجال
فصل دوم دفع اصل شبهتہ کہ بیاعتان از معنی طاہری و منصوص حدیث غدیر و از ادلہ مذکورہ و لیدر انماض و اعراض قصد کرده میشود چنانکہ سعد الدین تفسازی عیسا الدین قوسہ شجے ذکر کرده اند	
بیاطالب جادہ راستان بدیدی چو یک آب رنگ سخن کر اہل الکلام شماسدین	کہ کم کردہ تورہ باستان تاشائے نیزنگ دیگر بکن کہ در سنیان بود مر و گرین

معنی اولی اگر چه ز عار
مگر چون ز تسویل پیشینیان
پس از بعد ذکر همان هرزه ها
بر آنها دگر نغمه بر سر زد
بگفته جواب حدیث غدیر
که تسلیم کردیم چون شیعیان
تو اتر ندارد مگر این خبر
چو تسلیم کرده شود اعتبار
که باشد کنون مستحق مرقضا
مگر مستحق نه آن دم زند
جوابیت این شیعیان اعیان
و گر آنکه خو ضه نمائی اگر
عیانست که بھرشان نیست آن
چه بودی اگر زان امام عیان
نمودند اظہار آن باثبوت
چو گویند شیعه که قوم از خدا
ہم آن شاہ بگذاشته احتجاج
پس این قول ایشان غواست بود
بگویم کہ اسے حامی سعدین

نیاور و یافہ در آئی بکار
در ابطال حق و پیستی عیان
کہ کردند کمیش او بر بلا
کہ آوازہ فضل او در بود
بشرح مقاصد نفخہ کثیر
کہ معنی ایشان بر آید از آن
ازین رہ باجماع نامعتبر
ہمین قدر معنی بود آشکار
پس او یافہ بعد عثمان لا
کہ ابطال ہر سہ خلافت کند
ولیکن بگفتند پیشینیان
درون تو اتر پئی این خبر
کہ آن حجت است بر شیعیان
نماذی بر اصحاب یاران نہان
بگشتہ ز امر امامت سکوت
انکرند آن شاہ را انقیاد
ندیدہ بجز این تقیہ علاج
بجد کہ خیلہ وقاحت بود
قسنن شجر رجاعت گزین

قول سعد الدین
تقنا زانے

لا قدر یسکون دال
بفوت شعیبہ و خاندان
سید حسن علی

جواب از دوسو
عدم تو اتر حدیث
حدیث

چنین مقتدایت چه گفته شکر
مگر نه بهش چشم حق بین بسبت
تختین ندید او بحکم غدیر
تو اتر در آن آنچنانست صاف
پئے منکران تو اتر دگر
ازین پس کسی گردین خوش
ازین بعد اجماع را آن دلیر
که باشد باجماع پاسخ عیان
پئے دفع این هرزه بدترین
کراجماع مقصود باشد اگر
بفرمانروائی بوکر نام
همین است مقصود آن سعادگر
پس آن نیست اجماع از رویین
کجا را ئے مردم بخارئے نگر
بنودند دروے فحول عظام
از نیوجہ خود سعد و ہم کیش او
زمیدان اجماع بگرختند
چنانچه خودش سعدین بیشتر
که کرد او چو بیعت ابو بکر را

که باشد غوایت در آن حرف
که بر انجمنین هرزه بارودست
تو اتر که آمد چو محسن
که کردند اسلاف او اعتراف
ملامت نمودند هم خوبتر
نه بسند تو اتر بود بے بصیر
معارض نموده بحکم غدیر
ولیکن گفتند ششینیان
کفایت کند نزد ما انجمنین
که نزدیک شان بخدایت بشر
شده رفته رفت ز جمع عوام
چه اجماع دیگر نباید نظر
نه آرای با عقل و بی حرص و کین
که آن فلتة بود از یک عمر
از اعیان اصحاب آل کرام
مقاصد موافق بنه پیش رو
به بیعت و گردست آویختند
بگفته که بیعت شد از یک عمر
شد از اختیارش خلافت بپا

عجب آیدم زین پریشان بیان
که فرمود با حسم خود پیشتر
هم آن سبقت را و اگر از دغل
چو اعیان ارباب حل اندر آن
بناچار گفتم خود آن فیشور
پس این قول و خوب تر و نمود
ورین جایگاه از غرض آن عزیز
پس این سعد دانسته آن حال زار
ازین خطب عشوا عجب آیدم
مگر عذر این خطب باشد چنین
که گرچه ز خاصان ارباب حل
مگر اینهم هم لفهم و شعور
چو کردند و بعد بعیت قبول
بود دفع این عذر پس ناصواب
یکه آنکه تدریج اجماع عام
چه شد وحدت وقت شرط اندران
چنین نوع اجماع ای هو شیار
دوم اینکه تدریج اجماع هم
چه سعد عباد و رضا رقوم

که کرده است این سعد و الا نشان
خلافت شد از اختیار عمر
بگوید ز اجماع ارباب حل
بنودند چون سعد ^{این عباد} و شاه زمان
که از بعض نشان شد توقف ضرور
که اجماع ارباب حل هم نبود
بفرمود آن را خوش اجماع نیز
وقاحت چه را کرد و خود احتیاج
که کرده چنین فاضل محترم
که گفت ندان سنیان باقیین
توقف به بعیت شده بر محل
بتدریج کردند بعیت ضرور
از نیوچه اجماع گرد و حصول
باز که تامل بچندین جواب
ز علم اصول است یک کار خام
بیانند این را اصولی کسان
نه در دین اسلام آید یکار
نه از اهل حل ثابت ای محترم
که مدوح حق بود و سالار قوم

له یعنی در زمانه و در آن آهسته آهسته و در وقت ۱۲

اجماع تدریجی از

جواب دوم

نه تازيست معيت نمود آن متين
 بنی هاشم و هم جناب امير
 چه کردند تا مدت انکار پیش
 در آخر سخن تا بحدی رسید
 با حراق دولت سراسر امير
 بپین نیز تايخ طلب خوش
 خودش سعد آورد از مرتضا
 مبارک که این معیت در نهاد
 ازین هم عیان اینکه زوج قبول
 بنو و مذمت چو انصار و یار
 علاوه برین جمع بعض از فحول
 پس از بعد این جبر بنو بجا
 ازین نوع مکروه معیت امام
 بطعن و شک بداری اگر
 چنین نوع معیت باکراه نام
 درین حال فرقی نشد در میان
 و اجماع اے حامی سعدین
 بکن صاف ثابت چو حکم غدير
 سوم آن امیر سري بوبکر را

تواریخ و مثل نهاییه بپین
 باکراه گشتند معیت پذیر
 نکردند معیت بمقدور خویش
 زبیر از دلیری حساس کشید
 حلف کرده بود آن عمر ناکر پذیر
 بیای بی دراکراه تصبیح پیش
 که در صلح فرمود بوبکر را
 شمار اسرت مرا رنج داد
 باکراه معیت نموده قبول
 خلاف شریعت شده کارزار
 باکراه کردند معیت قبول
 نه اجماع در تبعی و فی رضا
 بقول رسول است بطعون تمام
 خودت مسلم و ترندی را اگر
 بھر جابری می شود در انام
 بشا ہے بوبکر و تیمور یان
 رضا ہے ہمہ اہل حل با یقین
 از آن پس در آہنا تعارض گیر
 ز اجماع باشد کہ از اختیار

جواب سوم از اجماع مذکور

نگرود بجا بلکه باشد زل	که لاریب بوده خلاف ثقل
هر آنچه بود اوقتل بر خلاف	یقیناً ضلالت و هم اعتساف
چو گفت که انکار بهیت امیر قوله	در آغاز کرده مگر ناگزیر
که از وجه حسن وفات نبی	نکرده در آن اجتهاد می علی
چو کرد اجتهاد آن شه نونان	برو حق بویگر گشته عیان
بگویم که این عذر را مقضا	نفرمود پس سعد گفت از کجا
بخاری بیار که گفته امیر	سبب بهر انکار خود چون نیکه
که بنیم من این امر احق خود	گرفتید در غیبت من بیکه
چو دانند که حق گوے بوده امیر	چرا سعد دار در تو شش نیکه
سبب بهر بهیت نموده بیان	که بود آن زر و قتابه مردمان
دوم اینکه حسن بنی الرضا	که در دین بود مانع اجتهاد
چنانچه بسیارند اهل سیر	که بر جمع یاران همان راهبر
موافق بحالات بحق خویش	بسی نمود احتجاجات پیش
چو کرد احتجاجات آن خوشنود	چگونه کند بعد آن اجتهاد
سوم خود طلب کرد ارث رسول	بحزن وفات پدر آن بتول
انگردد مانع همان حسن او	ز دعوائے ارث بنی نکو
چهارم بدانی تو اسے و شیخ	تخلف از بهیت از شرع مستور
فقیح است در شرع شق بعضا	چگونه بیاید از اهل لکسا
و اگر چون نه فکرے کند بوزاری	در آن ناسبے رسالت آب

جواب اول از
سرمون اجتهاد و بیعت

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

چه هر کس نداند اسم زمان
پس از موت این غفلت از شاهین
و اگر سعد گفت که بعد از جهاد ^{بگویم} که کار امارت امام
چه هنگام شور و هیاهو مقتدا
که این نیست یک اولین ظلم و جبر
به منبر بعد خودش گفت نیز
بگو فلفله بود هم چند بار
دوم اینکه آن حق خاص عتیق
که حلال کل معضلات عمر
به تنبیه او هم نه در فهم کرد
عجب اینکه قضای هر خاص عام
سوم آنکه بویگر خاطر پریش
می افکنده شش اندر سقیفه بر
اگر شک بداری صیحنین
چو حقش ندانست بویگر پیر
تسارم که بویگر با آن نمود
اگر بود آن حق او ای شفیق
و اگر بجز این حق خودش آن چنین

چو میرود و دکان فری زنجبان
عجب هست هرگز نباشد چنین
برو حق بویگر و بر کشاد
طلب کرد و دانست حقش تمام
چه نالیده از حالت ابتدا
که کردید بر بالین او ای صبر
که حق باز آمد بجای سستیز
شکایت زحق خودش آشکار
مگر بویگر چستان دقیق
بفهمید آن را بشماه در
پس از مرگ زهر اگر فهم کرد
نغمه یقین جسم عوام
خلافت نیست خود حق خویش
گم بر عینده گم بر عمر
برین جمل باید شدن شکنین
چه شد شکست بعد آن بر اینتر
ز کار خلافت اقاله نمود
نمیکرد هرگز اقاله عتیق
همیداشت شکست دوم و پسین

قول سعد الدین
قتضای آنست
جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

بیارند این شک افسوس او
از ایشان ست طبری ببردگر
عقلمی و طبری و خیمه
هم این عا کر ضیا همچنان
سیوطی وزان بعد هم متقی
ازین ست روشن که بیکر را
غریبا چو بیکر خاطر پریش
پس آن مرتضا با همه عقل داد
مثل این بحق تو آید درست
بهر حال انکار آن مرتضا
ز راه رضا دست معیت داد
و اگر سبب گفته که حکم غدیر
مگر مستحق نه آن دم زند
بگویم که هر که گرفت ز عقل
پس آن نزد مهر نصف و شعور
چنانچه بسابق نمودم بیان
بین لفظ من را که دارد عموم
شیو خوش گشت تند خارج چرا
دوم اینکه مقصود حکم غدیر

جواب اول

جواب دوم

زارکان دین تو بس نیک خو
چو دنیوی قاضی با خیر
و اگر بوجلیده است نین شرمه
بن بوا الحدید است بسط از همان
بین کنز خود تاز شک در ری
خلافت نه حق بود و هم ناروا
خلافت است خود حق خویش
چگونه بحقش کند اعتقاد
که خصم است گواها نشیت
نه بے فکر بوده نه بوده خطا
نه در رائے سابق تغییر داد
شود دال گر چه بحق ایست
که ابطال هر سه خلافت کند
که تسلیم کردم امامت ز نقل
کند نفس هر سه خلافت ضرور
و اگر گویت باز چیرے از آن
در آن هر یک داخل از سعد شوم
ازین حکم عام شده دو سه
چونما لیاقت بود ای بصیر

قوله

پس آن آیه بکلیت منکر و نفی
 ندادی عمر تهنیت بر ملا
 سوم این که در حق یار دیگر
 پس آنکس که در حق او نص بود
 و اگر از کجا قید وقت مال
 و اگر کرد حیث در چو دعوی مدام
 چو گفته که گرو دامت عیان
 چو بودی چنین پس همه با سداد
 بیابا مات همه ذی شعور
 بگویم عجب آید از سعدین
 بنوده امامت چو زین نص عیان
 چگونه بفهمید حاشا امام
 نمودند چون سنیان عمر
 دوم ترک حجت که یاران عام
 که کردند حجت بآن مردمان
 از آن احتجاجات شان بعضی را
 به نزدیک ما چون آب تکیه
 همین پنج آسامه بریده و گ
 چو صد لقه دخت خیر الو را

نه آن اتهامات کردی رسول
 که میداشتند آن لیاقت یا
 چنین هم نفی بود خیر البشر
 از آن صاحب نص چرا حق بود
 قرینه چه باشد برین خدق ال
 پس آن دیگر انشد باطل امام
 نمی شد بر اصحاب آندم نهان
 نکردند از نقل ترک استناد
 توقف نکردند آندم ضرور
 چگونه نزد حرف واهی چنین
 عمر کرد چون تهنیت از زبان
 همین پنج آن قیس عالی مقام
 که زین نص امامت عیان صف
 نمودند ازین نص جوابیت نام
 مگر از تعصب بگشته نهان
 بیارند اسلاف ما و شما
 چو سلمان و بوبلیتم پاک خو
 چو عمار ایمان مجسم تر
 خودش آن دهنه نبی مرتضا

جواب سوم
 جواب چهارم
 جواب پنجم

جواب اول

جواب دوم

احتجاج اصحاب حجت
 غدیر بی طبق اهل حق

نمودند حجت بن قس غدير
 همين پنج اصحاب اشاعه
 نمودند آثار ديگر بيان
 پس از انچه پس پاوه سعد بن
 همين پنج بر سعد پراحتياج
 كه صديقه دخت خير الوراء
 و گران جريده بر جماعيان
 بهر حال اصحاب نيكو نهاد
 سوم چون وجوه قرشين بصير
 ز خاموشى آن وجوه عظام
 كه منسوخ گرديده باشد نصوص
 چه بوبكر در پاسخ آن امير
 عمر گفت امارت نبوت عيان
 چو گفتند هر دو بياران چنين
 و گران توانان مخلص فحل
 اگر گفته باشند آن صاحبان
 نه نيست كه در كوفه وقت فساد
 گواهي ندادند چنين بصير
 گفتند چون بعد شيان كسان

به پيش ابوبكر و جم غفيره
 چو گفتند او بود چو خالد دگر
 به پيش ابوبكر و جماعيان
 نه الزام يابند قوم تبين
 ز اصحاب ثابت بان احتياج
 و گران و صتي بن مفضل
 بدين نص نمودند حجت بيان
 بدين نص خم کرده اند استناد
 گفتند از رشك نص امير
 نصوص شده شتبه بر عوام
 و يا عام گرديده باشد نصوص
 گفتند كه شد فسخ حكم غدير
 نكرد و فراهم بيك خاندان
 نمودند اتباع او شان يقين
 گفتند از خوف كرده عدول
 روايت نكردند بس ناصبان
 چو آن شه بدین نص بگردان
 نمودند كتمان نص غدير
 كجا پيش او شان گفتن گسان

احتياج صحابه
 غدير بن قس

جواب سوم

جواب چهارم

و گرنه آنرا مردم خیمه سر
که حیدر ز خزن وفات رسول
امارت ندارد و گمراه پسند
پس انصار را ذهن شد متقل
پس او شان فراهم شده ناگزیر
بگشتند مشغول با غیظ و طیش
چه میبود در جاهلیت چنان
چو کردند یاسه ز سوی امیر
علاوه برین این که بالاتفاق
انکرند که نصیب شهر را بیان
چو گفته که بهر امانت ضرر
گویم که در حق آن صاحبان
چه در حکم خاص رسول خدا
ندانم که در حجه آخرین
تا کی فرسان بدار زبان
ز جیش اسامه به از شقاق
چو طلبید گفت و قلم زان فحل
پس از بعد موت رسول خدا
خصوصاً بحق جناب امیر

قوله

دروغی بستند از راه شر
در خانه بسته بروی قحول
تغییل و تمییل شد کار بند
که حیدر ندارد برین کار دل
بگردند یک سعد خود را ایسر
در اخذ امارت شال و پیش
که می شد رئیس زهر خاندان
امیر بگردند خود ناگزیر
در انصار بودند هم پر نفاق
چه باشد تعجب از آن صاحبان
توقف نکردند آن فی شیور
چرا بر داد حسن طن همچنان
توقف بیا د امانت کجا
چو بر فسخ حج خاص سالار دین
توقف نمودند پس همگان
توقف نمودند بالاتفاق
نکردند تمییل حکم رسول
ز امر توقف چرا این ابا
که میداشت حساد و اعدا کثیر

جواب چیه

جواب اول از توقف
بمکتون صحابه و امانت
جواب امیر

از نیوچه فرمود روزی رسول
که هرگز نه بیستم ندارم امید
همین طور فرمود امیر عباد
پس از سعد آید تعجب بسا
بله بھر شاہے خود ہا ضرور
دوم در امارت بحق امیر
بتعمیل این نصّ خم زبان عرب
یکے آنکہ باشد ز قرآن عیان
پس از رشک حیدر صحابہ کبار
نذاوند مولا کے مصطفیٰ
دوم اینکه آن حیدر مر تضا
چو سبقت در اسلام و احکام رب
چو فضل علوم شن بر آن یار غار
انحوت سیادت علو نسب
ازین قرب از فضل بی اشتباه
پس آنکہ کہ آن ہر دو شیخان روان
نذاوند خود مر تضا ر خبر
چہ مشغول بودہ در آنکہ امیر
پس آنوقت در حق شیر و دود

باصحاب مہتی زوج بتول
کہ آن مر تضا را امارت و امید
کہ مار امارت نخواہید داد
چرا از توقف ازو شان با
توقف نکردند و فی یک فقرہ
توقف بجا ہا شدہ اے بصیر
توقف چہ شد چیت حاجی عجب
کہ ذی رحم اولی ست از ہنگام
گذشتند از حکم پروردگار
بحق داران کو بود مر تضا
ہمیداشت ذاتی فضائل بسا
چو فضل جہادات و فتح عرب
چو تطہیر و محبوبے کردگار
کہ از سوے جد بود اندر عرب
ز اصحاب حق در ترو بدشاہ
برفتند سوئی سقیفہ روان
بعجلت گرفتند امارت و گر
بہ تہمین رو دفن بشیر و نذر
اگر یک توقف بخودہ چہ بود

جواب دوم
جای توقف اول
جای توقف دوم

چو گونی که از رحلت مصطفی
ز عجلت همان مرتضی را خبر
بگویم که عجلت نباشد چنان
چه از مسجد و جائے موت رسول
چو دادند شہ را ز قنہ خبر
و گر آنکہ نزد علی و بتول
کزین عجلت شان شان هدی
ازین عجلت و غضب حق علی
بر اصحاب تشیع کرده بتول
و گر آنکہ نزد تو خیر البشر
پس انصار کردند فکر آن
چنین فکر نزد تو مبروح بود
محول نفس بود خیر البشر
در انصار بودند هم اهل حل
گر آنجا بود بیکر کرده بیان
نبوده چنین قول سالار دین
و گر آنکہ گرفتند بوده عیان
چه ظاهر ز قول جهان آفرین
نباشند از روی دین رسول

ز انصار گردید قنہ پیا
انکہ دند و ہم دفن خیر البشر
که دہند ہرگز خبر با کسان
نبودہ مگر فاصلہ اے عقول
نمیگشت تا خیر و قنہ بسر
چنین عذر ہرگز نگردد قبول
بے رنج کردہ بخاری ہین
ہم از ترک دفن و غرائے نبی
زدیوری وجوہ ہری کن قبول
انکہ وہ کسے را خلیفہ اگر
چگونہ بود قنہ آن کارشان
کہ ہم آن ہمچو فکر نمود
کہ نصب خلیفہ کند یک عمر
چو بعد عبادہ رئیس اجل
کہ باشند ائمہ قمری کسان
کہ کردند پر خاش انصار دین
عدالت ز انصار گشتہ نہان
کہ از قتل قنہ بود بدترین
ہمانا ہمہ آن صحابہ عدول

عذر قنہ
جواب اول ز قنہ انصار

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

بجای

و

و گر آنکه از خوف فتنه عیان
بدان مرتبه بود و از عظم
نه اصحاب را فرصت دفع داد
که با انجمنین حال اهل زمان
بآن رحمت و علم و فرزانه
سوم هست جامی توقف بمان
فضیلت بیان کرد بگو بگو
مگر او بحق جناب امیر
نه ز نه از فضل نمودش بیان
چو گفته در آنجا عمر با فحول
باین حرف شد فصل و قطع نزاع
نگفتند اصل و لے مرئسات
چو بودند نزد تو هر دو بزرگ
در آن انتخاب آن عمر خود زود
همانا بحق شجره و بزر
همین طور اندر سقیفه عتیق
که این بو عبیده است مرد متین
پس او نیز خود اندر آن انتخاب
توقف نمودند شیخان با

ز کفار شد پیر از انصاریان
که وقت وفات رسول کریم
پس اینجا خرد و در تحسیر قواد
رسول خدا رحمت دو جهان
براست نکرده کس را وصی
که کرده عمر در سقیفه عیان
به تزد ویر از طمع خود بر ملا
که میداشت حق و فضائل کثیر
نه نام علی بر خود بزرگان
که ما یم پس اولیا رسول
ابو بکر شد یک رئیس مطاع
باو بیعت جمله حق و بجا است
سزاوار شایسته و کار سترگ
چرا ذکر حق را دیگر نکرد
توقف بیایدز سوئے عمر
بالضار وین گفت مثل شفیق
برای امارت بپاشد گزین
نفرمودند کور آن بو تراب
نمودند حق و یاست ادا

نکر و ند چون این جوقشن بیان
 درین جایگاه اے حقانق نبوش
 که آن بو عبیده بفضل و بحق
 از نیجات روشن چو نور ضیا
 که اول امیر بکر بکر رفیق
 چو بود و عرض در میان امیر ^{ابوبکر} بصیر
 چو از کنه سالے و عمر دراز
 عمر در آن جمع عباس بن بود
 بر مردان اے انصاف کوش
 ندانم که کردند بکر را
 بنائیکه سازند این خیابان
 بود جابے چارم که جمع کثیر
 بمسجد بگفتند بامر قضای
 مگردا از دیک موتش عتیق
 بود جابے پنجم که بعد از عمر
 یفرمود او را شته مؤمنان
 نه این جور اول بود از شما
 توقف نکردند گراین قول
 ششم انیکه در بعد عثمان پیر

خمش ز نض غدیری عیان
 تو چشمے را انصاف از حق نبوش
 چه نسبت همیداشت باشیر حق
 که شد بر عرض آن امارت بیا
 و هداین امارت شال شفیق
 کجا ذکر حکم و حدیث غدیر
 بکردند بکر را اسرافراز
 هم او بود عثم نبی و دود
 همین ست کافی اگر هست نبوش
 امیر کسان بر کد اے بنا
 بگویم پی شاه بهت ازان
 نمودند اقرار حق امیر
 کزین بعد این میر سدر ترا
 خلافت عمر را که بود رفیق
 بدادند عثمان را بی خطر
 چه کردی فریب و غافلان
 که کردید از ابتدا بے خفا
 چرا بود شا کے وصی سول
 چو آن سعد و قاص و جمع کثیر

جای بیخ
 جاب و قضای
 جاب و قضای
 جاب و قضای

نکر و ند بعیت بشیر و دود
توقف کجا بلکه قشیر کسان
توقف بحق همان مرتضا
ولیکن ندانم که این سعید
ازین بعد چون سعد از اهل خود
که گویند او شان که قوم از غناد
بگویم که گویند شیعه چنان
ز آرزو طمع هم ز بغض و حسد
چه این هر سه غراض و نیات شان
خصوصا ز اقوال خاص عمر
چنانچه چنین است بس مشهر
که از کثرت فضلا آن ایتر
همین پنج مردان تایخ وان
بگویند چون قوم که همه
نه هرگز پسند آمد آن قوم را
پس از رشک کبر و ز بغض و حسد
هم آن شاه گردید چون یکسی
وقاحت بود این اگر بنگری
زدانی که بود و دو وجه غناد

قوله

پس این که توقف نبوده چه بود
شکستند هم جیش را عیان
شد از اهل هجرت عیان بارها
چگونه کنند از توقف نیکر
جواب حق شیعه را کرد و
نکر و ند آن شاه را انقیاد
که آن قوم کی عیان و نهان
نگشتند منقاد شیر صمد
ز اکثر روایات گرد عیان
روایات منقوله من نکر
بر اهل اخبار و وفن سیر
همیداشت حساد و اعدا کثیر
که باشند در اهل یورپ همان
حسد داشت باد و ده باشی
که یابد امارت همان مرتضا
نگشتند منقاد شیر صمد
همیداشت گرچه و جاهت لب
شهادت دهد غیر و تو منکر
قدیم و جدید یک و ارم بسیار

جواب

افقای عامه طمع و بغض و حسد قریش ابوالسول

یکے بابی ہاشم آن کیان
 بہوارہ رشک و حسد داشتند
 از آن پس ن اسلام و دست امیر
 پس از بعد احمد قریش عوام
 ولیکن روایات ہر ماجرا
 چو ذکر ستمهای اجماعیان
 پس از عہد شجین آن جور با
 ویا آنکہ گفتند انصار دین
 ز عہد معاویہ نامور
 از یوچہ در مسک ستیان
 مقرر شدہ انیکہ اصحاب را
 ہم اہل الاحادیث شان بھرو
 اگر بعض از شہرت یک خبر
 پس آئندگان آن روایات
 ویا آنکہ ساز و تاویل آن
 دگر آنکہ اہل صحاح اثر
 اصول و قواعد چنان یافتند
 نمودہ بآن ہر فضیلت آب
 پائنا بسے قدر اصحاب را

چو قوم عدے از دل از زبان
 لوائے عداوت می افراشتند
 کشیدند ذلت قریش شریہ
 ز اہلش گرفتند بس انتقام
 بناسند نزد مخالف بسا
 نمیکرد مردے ز خوف زیان
 انگفتند جز آل خیمہ اورا
 انگفتہ کسے از قریش ستین
 شدہ سدا بواب آن بیشتر
 کہ باشند اتباع او در عیان
 نہ طعنے نمایند ہم در خطا
 نمودند شروک ہچون امور
 بیاورد در سندش بے خطر
 بگویند پر ضعف با یک ہرا
 کہ آن خود وقاحت بود پرعیان
 خود از بہر تصحیح ہر یک خبر
 اگر آہناز بس نقل روافتند
 احادیث از رائے خود انتخاب
 نمودند شروک و آن ماجرا

وجہ اول

وجہ دوم

در ین باب مسلم بخاری شان
از ین باعث و وجه هر دو کتاب
از آن لبس کردند خود با عیان
که ذکر عیوب صحابه ضرور
بسا شغل غمناک نامور
که برو اعطای قسم بلا کذبین
چنین بعضی صحابه است آن
همین پنج ابن حجر بی دلیل
که اصحاب را ذکر طعن و غلام
بر اهل المسائید خود بر ملا
کنند چنگ و طعن از زبان
چو گفتند در عذر افعال حال
بداریم جائز بلا ارتیاب
گویم که جمله کتاب و خبر
ز آل بنی و ز ناطق قتل
نیرفت در دین شان اختلال
دوم اینکه هر طعن اصحاب شان
عیان است هر طعن امی فیشور
بهر حال اسے سنے با حیا

بروند سبقت ز پیشینیان
بگشتند مقبول هر شیخ و شاب
هر آنچه که در قلب پوده نهان
حرام است بر اهل دین و شعور
بگفتند با جرأت زشت تر
حرام است مذکور قتل حسین
نه ذکرش کند و اعطای از زبان
به تطهیر کلام طویل
به نزدیک دیندار باشد حرام
که کردند کور بس ماجرا
که کردند چون حال واقع بیان
که کرد حج اصحاب پر از طلال
بگیریم از که حدیث و کتاب
اگر میگفتند با حق فطر
چنانچه گرفتیم و کردم عمل
نئے آمد این قسم و هم و خیال
نگشته ز خفا ایشان نهان
همان آتش در کاسه باشد ضرور
چو کمان و اخفا شد از ابتدا

عذر است
جواب اول
جواب دوم

روایات رشک و عناد و جفا
ولیکن ہر آنچہ خدا سے عباد
از آئناست نقل ضغائن جلے
کہ روزی بآن شہ رسول زبان
کہ دارند مردم بے کینہا
نہ ظاہر نمایند اے بوالحسن
وگر گفت حاکم کہ گفتہ علی
کہ امت پس آن بنے زمین
در بنجا سہرا چنہین احتمال
چو بودند ظاہر حضور رسول
چنانچہ بگفت احمد حنبلے
خلیفہ کرا سکنے بعد خود
کہ گر میکنید آن تلے را امیر
ولیکن گوئیم و دارم بیاد
بیاور و ہم حاکم جب پیر
پس انکار تو اے تسنن نہاد
وقاحت بود بل غوایت ضرر
پس آنا کہ بودند از خطاب
وگر آورد و چنہین ترندے

بیارم تہ تصیح من از کجا
در اسفار تو چون ودیعت نہاد
کہ چون موصیے آور و از علی
بیانے بفرمود و گریہ کنان
نہان از برائے تو در سینہا
بتوان ہمہ را اگر بعد من
کہ حسرت کنان گفت با من نبی
کنند غدرو ہم بیوفائے من
کہ بودند چو کنان در مال
بے زان ^{بنی امیہ ۱۲ معاویہ بنی ہشام} حسودان کبار فحول
کہ پرسید روزے کسے از بنے
بفرمود او را رسول صمد
بیا بیداش ہادے دلپذیر
کہ او را امارت نخواہید داد
ز نقل حذیفہ ز نقل امیر
ازین نقلہا و ز رشک و عناد
کہ قول بنے را کنی کذب و در
ہمان مردمان دشمن بو ترا ب
عناد کسان در کتابش ہے

روایات شریف
حسد و کینه و دشمنی
بنجاب امیر
روایت اول از
سند ابو یعلیٰ موصی
روایت دوم از
شدرک حاکم
روایت سوم از
سند احمد بن حنبل

روایت چہارم از
صحیح ترمذی

که عباس وزی بیک غیظ طویش
 ملاقات سازند خود در میان
 نه بامانگه بر خورند اینچنین
 چو بشنید این را رسول عرب
 بگفت غضبناک و از بس ملول
 محبت ندارد و کس با شما
 و اگر آنکه تفسیر کشف بین
 گذارش نموده حضور رسول
 جوابش بفرمود او را بنی
 که در خلده داخل شوی بعد من
 و اگر آورد احمد بن حنبل
 بگفت ام فضل ای رسول مان
 بفرمود آن راز دار جلیل
 و اگر بشنوا آن شکوه و جهد تام
 از آن دعوی پرتطمع عیان
 چنانچه که هر که عتیق و عمر
 نموده چنین دعوی خود جلی
 بگردید آرزو ده خاطر چنان
 پس از بعد یک انتظار سیر

بگفت بنی که قوم قریش
 بیک خنده روی بداشت کمان
 بین حال شان امی رسول این
 برافروخت رنگ خورش از غضب
 که تا از پیرایه خدا و رسول
 نه در قلب ایمان در آید نور آ
 که روزی امیر عرب شاهدین
 که با من حسد میکنید این فحل
 که آیا تو را ضنه نه ای علی
 و اگر بعد تو هم چنین و حسن
 که هم گام بخوری آن بنی
 چه آید سر ما زین مردمان
 که خواهید شد بس ضعیف و ذلیل
 که میکرد در باب حقش امام
 که کردند بروی ستم مردمان
 گرفتند امارت از آن راهبر
 که شاه معیت نکرده علی
 که شیعین را ترک گفت عیان
 چنانچه بسیارند شیعیان پیر

روایت پنجم از
 کشف غیبی
 روایت ششم از
 سند احمد بن حنبل
 روایت هفتم از
 صحیحین

ہمہ مردم از شاہ رو یافتند
از نیوجہ ناچار و ہم ناگزیر
خدا را بگوای حقائق نبوش
کہ اگر آن قریشان ز راہ نفاق
چرا جملہ از شاہ رو یافتند
چنانچہ ازین انفاق کسان
پس اصحاب زر شک و بغض و عداوت
بنودہ چو حرص امارت با
نگفت کہ کذب و باطل علی
ہمین نہج چون دخت خیر البشر
ندادش کس ارث و مال سول
بتائید دعوائے آن حق بیان
بر آن داشت بویگر اگر خود ^{چاہید} نفین
ہمہ قوم باور نمودہ چرا
ہما ندہم نگفتہ کسے بے نفیت
بقول ^{ال} بدعوائے ناطق نقل
نہ یک کس شدہ حامی فاطمہ
بود و جہا موشے شان نفاق
و اگر انیکہ شیخین تو اے ستین

به تذلیل و توفینش بشتافتند
 بویگر صلی نموده میسر
 ولیکن با نضاف و با عقل و بهوش
 نکردند با آن شیوخ اتفاق
 چرا بھر توفینش بشتافتند
 روایات طبری ناایم بیان
 نکردند آن شاه را انقیاد
 ندادند آن را بجید و چرا
 که همواره حق بود با آن ولی
 نموده طلب ارث و ملک پدر
 بکردند یک اتفاق آن فحول
 کلام خدا بود و رسم جهان
 که بشنید اواز رسول امین
 همان قول یک کس نه حکم خدا
 که این را بنی چون بخویشان گفت
 چرا قوم آندم نکرد عمل
 بگشتند خاموش از حق همه
 که کردند هر ص یک اتفاق
 اگر شک مدارے صحیحین بین

١٠٠

بیا شد غدار نزد یک شاه
زیاده ازین حرف سخت ملام
چه باشد ازین بهتر اسے پر لدا
وگر شکوہ آن شهر بحر و بر
که فرمود شهر بار فاعه چنان
که مایم لبس و ارت مصطفا
مگر قوم ناکرد از لبس نخیر
در آندم نبودے اگر خوف آن
چنان کفر خود میکند عود با
بایز و کتغیر آن کردے
وگر آنچه آرد بن بوالحدید
که روزے بخند رگفت قبول
از آن بعد داده نمودن آن
که آیا پسندے که صوت چنین
ازین ست ظاہر که شیر خدا
در آنوقت از جنگ شان با یقین
وگر آنکه دینوری پر کمال
بیارند کان حیث در شاہین
که حق در این امر والا نعم

وگر خائن و کاذب و پر گناہ
چه آید ز مظلوم در انتقام
ثبوت طمع ہم ثبوت عناد
ہمے آور و حافظ بوعمر
کہ گفتیم بعد از رسول زمان
بناید کسے را نزع عیسا
بکر و ندیس غیر مارا میسر
کہ بس تفرقه میفتد در میان
کہ پیش از بنے بود ای سرفراز
بدینوجہ من صبر کردم ہی
مؤید شود این خبر را مزید
کہ چون تیج کشی سلیم نول
بمعصومہ گفتہ شد مؤمنان
رود از جهان وز روی زمین
چو پر خاستے بھر جنگ عدا
خود اسلام رفتی ز روی زمین
چو بلا ذری چون محدث جمال
بر اجماع ایمان کرد حجت چنین
گیرید ازما بظلم و ستم

۱۵۶ نام آذری غزوت شریعت شد در دیو خاند

روایت نیم از استیجاب
ابن عبد البر

روایت و شرح
نجم البلاغہ ابن الجلی

مقرر فی
روایت از و ہم از کتاب
والساسة ابن قتیبة
مینیوری و حافظ بلاذری
وروضۃ الاحباب
جمال الدین محدث

نبوده اگر شک و اجتناب و خد
و گر اینکه مذکور شد پیش ازین
که منصور عباسی حکمران
که بابائی توحید در خوش لقب
طلب کرد نصرت ز انصار یان
ازین هم عیان اینکه میرعب
نمادند او را چو اجماع عیان
و گر اینکه در شعر با آن امیر
بفرمودم چه این خصم شبان
گفته است این شعرهای متین
و گر آنکه طبع کس تیغ و ان
کز آنهاست روشن که قوم پیش
بسر کردی عمر در عیان
یکی آنکه هنگام شور و میث
که لاریب داریم حق بر ملا
و گر نه بسا نیم در محنت
و گر آنکه وقت وفات عمر
که گر قوم یغنی قریشی بتار
بلاریب گاه ز بعضی جسد

محمد از ادایا حسن بیجا

نمادند چون حق بآن جد و که
تو کامل کتاب بر زمین
بسوی محمد نوشته چنان
بهر وجه کرده خلافت طلب
شب برده همسر بتوانان
بهر جد کرده خلافت طلب
ازین دشمنه صوابه عیان
عیان کرد حقش بخش غدیر
که کردند از رشک کینه چنان
در و ن دلائل همه پیش ازین
بیاورد و چندین خبر با چنان
با غراض خود با یک شک و طیش
گرفتند حق شر و نمنا
بفرمود پیش صحابه کثیر
اگر میدیدیدش بگیمیم ما
اگر چه کشد طول تا مدت
بخویشان گفت آن شه بزرگ
امارت بسیار بجز روزگار
نه هرگز شمار امارت دهد

روایت و از هم
از کتاب کامل برنجوی

روایت سیرت و هم از
واحدی مفسر

روایات طبری

روایت چهارم

روایت پنجم

و اگر آنکه فرمود آن مرتضی
که گویند قوم قریشی چنان
بر اوج ریاست امارت رسد
چو یاد امارت و گر خاندان
که این سلطنت از یکے بردگر
درین قتل گشتک و دانیستین
و اگر اینکه عثمان را ابن خوف
بگفتش تعجب کنان آن امیر
پس این نیست یکا و لیدن جرجر
حقیقت که بعد از بنی آن قویش
و اگر بچنین سوز قلب میسر
که جمعی را انصار از اتفاق
برسم تحیت همه با نام
بفرمود چنان در جواب
که باشید مردم ز قوم عرب
بیارند این داستان سلام
محب و اگر یوسف و هم جال
درین شکوه آن شه دین و داد
ازین ست روشن که آن مرتضی

ز بد نفس قوم خود بر ملا
که گاهی گراین با شمی خاندان
از ایشان نه بیرون و قنای
تداول کنند نیز هر خاندان
رسد تا قیامت بجزر و فر
علاوه طبیب که چو کامل بهین
چو داده امارت بلا بیم و خوف
که کردی چه خدمت بمن ای دلیر
که کردید بر ما پس اولی ست صبر
بر اطمین نمودند پس ظلم و طیش
شفا از روایات جم غفیر
رسیدند پیش علی در عراق
بگفتند مولا علیک السلام
که آن ست دل خن و دیده پر آب
شمارا چو مولا با شتم عجب
چو احمد چو طبرانی یک نام
عماد و گر قاری و کمال
هر انچه گیسری ز ملامداد
ز اصحاب آزرده بوده بسا

روایت شازده
از طبری و کامل
روایت بنقدیم از
تاریخ طبری و تاریخ
کامل بن انبیری
روایت محمد بن
مسند احمد بن حنبل

و اگر اعتراف عمر هم بگیر
نه سنینه که آورد از استان
که گفت ابن عباس من با عمر
بمن گفت بار یک بوش دلی
بگفتم ندانم سبب بهر آن
که ای ابن عباس قوم شما
بگفتم ندانم بگفت آن عمر
که کرده که است از آن این گروه
بگفتم که باشد چگونه چنان
بگفتا که وجه که است چنین
که دو نفر کرده و شمار حصول
از این پس عمر گفت حرفی دیگر
بر اندیشه صلیب و کبیر
ابو بکر کرده درین ماجرا
امارت رسید اگر بر شما
چه کردند آن قوم فتنه بیا
و اگر آورد طبسری نامور
که من با عمر بودم و چند بار
در آن بودم مضمون مجد و علا

به رشک قریشیان بذات امیر
با سنا و طبسری تایید دان
سپردیم ره وقت شب در سفر
که همراه من چون نیامد علی
از آن بعد گفته مخاطب کنان
شمار ازین منع کرده چسرا
که من دانم این وجه را خوب تر
که یابید ایالت بفسه و شکوه
که ما محض خیریم در حق شان
بودند این زمره مهترین
نبوت امارت سیر این فحول
که ای هاشمی قوم والا کفر
که حکم نموده ابو بکر پیتر
هر آنچه که نبود وقت اقتضا
نمیداد سودای شمار ابا
که فتندی این امر را از شما
از آن ابن عباس و دیگر خیره
بخواندیم اشعار خوش آید
که گشته عمر را مسرت فرا

روایت نوزدهم از
مناخ طبسری

روایت بیستم از
مناخ طبسری

بگفتا که مصداق این شعر را
 بگفتم موقت شدی ای امیر
 عمر گفت زان پس که قوم شما
 بگفت ابن عباس کاندنم شباب
 بگفتم که گر من ندانم سبب
 جوابی مراد اندم عمر
 گمراهت نمودند از آن این گروه
 بگرد فرایم دو فخر عیان
 بوجه نبوت هم از جاه و فر
 پس ایشان گمراهت نمودند ازین
 رسیدند چون بر صواب آشکار
 بگفت ابن عباس اندم شباب
 نه بر هم شوی بر من مستمند
 عمر گفت او را بغیر از حجاب
 بگفت ابن عباس کای امیر
 اگر فتند این را از راه صواب
 که گر این کسان را جهان آفرین
 نداد آئین پس فخرشان را خدا
 از حرف گمراهت جواب ستاین

بنی هاشم انداز رسول خدا
 که بادا موقت ز رست قدیر
 شمار ازین منع کرده چسرا
 مناسب ندیدم که گویم جواب
 بفرماید اعلام شاه عرب
 که میدانم این وجه را خوب تر
 که یابید امارت اگر باشکوه
 نبوت امارت بیک دو دمان
 رسیدی شمارا بر افلاک سر
 رسیدند بیک صواب زین
 موقت بگشتند از کردگار
 دهی گمراهت بگویم جواب
 که هستی میر عدالت پسند
 که هر چه بخوابد بیا در جواب
 چو گفتی که این قوم و جم غفیر
 چنین میشود این سخن را جواب
 امیداد بود صواب زین
 چه کرده عطا فخر مخصوص ما
 که فرمود روشن جهان آفرین

کہ ہر کس کہ وارد کر اہت پیا علمائے نیکوے آن کردہ کار ازین حق سخن گشت برہم عمر کہ گوئی کہ این حق مارا بحد بگفتا کہ ظلمت روشن چنان ز حرف حسد میشود این جواب برو کرد شیطان حسد بے قور جوابش عمر داد با یک جفا نموده ز خود ہا ہمہ چہرہ دور بگفت ابن عباس مانا گیر قلوبیکہ خود پاک کردش صمد بخواند آیہ ائمان عقول و گہ گفت قلب رسول خدا عمر گشت نام ازین حق جواب چو برخاست آن ابن عباس فرد بگفتا کہ بنشین برین جائے خود کہ دارم مراعات حق ترا بگفت ابن عباس اورا جواب دگر بگھڑتا نید این خوش خبر	از انچه کہ نازل نموده خدا ہمانا کند خط پروردگار باہن ابن عباس گفتہ دگر گرفتند از راہ ظلم و حسد کہ دانند جہال وہم عالمان کہ آدم بود جد ہر شیخ و شاب من اولاد محسود ہستم ضرور کہ اے ہاشمیان قلوب شما بنجر ضغن و غش و حسد پر ضرور کہ ہرگز نہ کوئی چنین اے امیر تو گویش پر حق و غش و حسد کہ آمد بطیبہ آل رسول بود از بنہ ہاشم اے باحیا بگفتا بشود و راز من شتاب عمر باز اورا مدارا بکرد چو نشست چو دید از راے خود بخواند اسم سرورت بھر ماجرا چنین گر کنے میرسی بر صواب بگوئیم ما اعتداف عمر

روایت بہت ویکم از حافظ ابن مردودہ در غیب اصفہانی

چنانچہ ابن مردودنیہ خوش بیان
ہم آن راغب اصفہان پہنچین
کہ با ابن عباس روزی عمرؓ
ز قرآن بخواند آیہ باخوشد لے
بأن ابن عباس شد حرف زن
برائے امارت ز راہ خرد
بگفت ابن عباس جبر متین
چہ ہر دو شما جستہ از در میان
چو بشنید از سوی او تافت رو
کہ این از عداوت نشد ناگزیر
بگشتم ترسان کہ اہل عرب
علاوہ برین آنکہ قوم قریش
پس آن ابن عباس با خود بگفت
کہ جائے رسول خداؐ قہر
و گر آن ز رندی و احمد شہاب
خوشار و یداد و عجب ماجرا
کہ نگر و بسوئے شہ مونسان
چو پرسید باعث بگفتش عمرؓ
چہ انچہ عطا کرد اورا خدا

کہ بودہ طراز ہمہ حافظان
بیارند این را بجزم و یقین
سوارہ ہمیرفت اندر سفر
کہ آمد بدح علیؑ و لے
کہ واسد ابن عمت بو الحسن
ز جو بکر و از من احق مے شود
تعجب کہ کوئی خودت اپنچین
گرفتہ ازو مے نہ دیگر گسان
پس ازو یرشد طفت سوی او
شمر و ذاین مردمانش حقیر
نباشند ستقاد و ازین سبب
بخوانند ازو کئیہ خود بہ طیش
کہ باید مرا گفتش بے نہفت
نہ گاہے شمر دنا و را حقیر
بیارند از راستان با صواب
کہ دید ابن عباس فاروقؓ را
تاسف تا وہ کنان از زبان
کہ حال علیؑ کرد بد دل اثر
نکرده ز عترت کسی را عطا

روایت بہت
دوم از زندگی
و شہاب الدین

نمیداشت سه امر گر این جزین
 طرافت طبع و جوانی دیگر
 پس آن ابن عباس را دشمنی
 ازین نقل بغض قریشان عیان
 ولیکن چو خود را برے کرده بود
 چه آنکس که سر کرده دشمنان است
 و گر این بکار گفت خبر
 که من صاحب ابن عم ترا
 بگفت ابن عباس را جواب
 ازین حرف برهم بشد آن عمر
 که محرم کردند او را کسان
 عمر را ازین حیلہ ناصواب
 کہ پیغمبر ہم خداے قدیر
 چه وقتیکہ بوبکر تواریسان
 پس آمد چه نشر ایزد جلے
 پس از یاوره سعد دین بر محل
 کہ خصم است ارضی من را ضمیم
 اگر چه ابن عباس خوشتر جواب
 ولیکن بگویم من اے پرنهر

سزای امارت نبوده جز این
 عناد قریشان با و بیشتر
 کہ گفتم کنون اے تسنن یاب
 کہ فاروق تو خود نموده بیان
 ز بغض علی حیلہ می نمود
 ہم او نیز چون دشمنان بیگناست
 کہ گفت ابن عباس را آن عمر
 بیایم چو مظلوم محزون بسا
 کہ حقش بکن رد چو دانی صواب
 پس از فکر با او بگفت دیگر
 حقیر ششم دند و هم نوجوان
 همان ابن عباس اده جواب
 نہ اورا شمر دند هرگز حقیر
 برایت گرفته بگشته روان
 کہ تو خود رسان یار سازد علی
 بنخاطر باید مرا خوش مثل
 ولیکن نہ راضی شود قاضیم
 بداده عمر را کہ ناورد تاب
 عمر را در خجای جوابی دیگر

روایت است و بنوع
 از ابن عساکر

که گریه بود آن مرتضیٰ انوجوان
 چه بوده در کوه سجایا و کوه گیر
 خلافت بود و نایب بنی
 اگر بود آن دینوی کار بس
 نکر و ند عباس چون امیر
 بنود آن ابو بکر هم کاروان
 و اگر آنکه بغض قریب نشان نگر
 که بر گوی گریه کردی احتیای آن
 که در نفس ابن عم تو هنوز
 گفت او نعمت گفت آیا علی
 بگفتا که میسر اندا و بی خفا
 علاه برین گویمت ای عمر
 بگفتا بمن راست گوید علی
 عمر گفت گاه بی نمان
 که حجت نمی بود نزد کس
 همانا بے آن بنی و دود
 همی خواست وقت مرض آن نبی
 شدم مانع آن ببارشک طیش
 چومی یافت سالاری آن تضا

که عذر می نمودند اجماعیان
 که او بود در علم دینی چو پیر
 بیایسته از بهران چون علی
 سر زید بر آن کار دیر نیس
 نکر و ند چون مرتضیٰ را وزیر
 که جانی نبود او که حکمران
 که با ابن عباس گفت عمر
 بود بر تو خونهای بس اشتران
 سر این امارت باشد لبوز
 بدانند که منصوص کردش بنی
 که نص کرد در حق او مصطفیٰ
 که پر سیده بودم ازین اندر
 چه نص در حق او نموده بنی
 همی گفت در باب او آنچنان
 نمی شد از آن قطع عذر بے
 بخت علی یک کج می نمود
 خلافت نولید بر اے علی
 که راضی نبودند از وی تویش
 نمودندی این قوم فتنه پیا

روایت است و
 چهارم از تاریخ احمد
 بغدادی کتاب تعلقه
 ابن ابی الحدید

بفهمید قصد رسول امم	بگردید ساکت نکرده قسم
بیازند این نقتل حق را پدید	چو احمد از چون بن بواحدید
چو تاریخ احمد نیاید بدست	بناشی پوشش تعصب چوت
بکشف الطونش نشانش بین	بگیر از بن بواحدید مشین
و گر آن عمر خود بیک اتهام	در آندم که میرفت در راه شام
بآن ابن عباس گفته چنان	کز ابن عمت شکوه دارم عیان
چه من عرض کردم که با من بیا	نه هرگز پذیرفت این مدعا
همی یابش دائم غضب	چه داری گمان چیست از سبب
گفت ابن عباس پس ناگزیر	خودت هم بدانی سبب ای میر
عمر گفت دارم گمان در سبب	ز فوت امارت بود در غضب
گفت ابن عباس حسرتین	که باشد غضب اسبب پس همین
پس این امارت بداند علی	که از بهر او خواست آزار نبی
بقتل عمر خواستش مصطفی	ولیکن نمیخواست آزار خدا
پس آیا هر آنچه همه خواست او	همیکرد آن را خداست نخواست
بسا خواست آندم رسول عرب	که ایمان یار غمش بواوب
نیار و ایمان مگر زینهار	چه آزار نمیخواست پروردگار
ازین بعد گفت بن بواحدید	که باشند هم نقلهاست عدید
که هم معنی این خبر میشوند	چنانچه عمر گفت چون دروند
که میخواست وقت مرض آن نبی	خلافت نویسد بر اے علی

روایت پنجم

شدم مانع او بگردیم بسم
 در اسلام پیدا شود انتشار
 بفهمید مقصود من آن بنی
 شده واقع آنچه خدا خواسته
 بن بوالحدیدے کہ این نقل را
 حکیم ست و سنی و مردہام
 ہر جہد بر شانی مرتضیٰ
 صحاح السنن کہ معروف اند
 مخور گول ای سنی پاک خو
 ہم آن فضل تو با ہمہ اعتماد
 چو گویش شیعی تو از راے خود
 کہ دانند این ہر دو با یک شور
 بسے تابعیان ہم از راہ دہ
 کنی ترک گرہیچ مردہام
 ہم آن تابعیان شیعی نہاد
 از او شانت اخبار اندر صحاح
 ہر حال ہر چہ روایت نمود
 بیاورد از دیگر اعلام دین
 دگر آورد طبع خوش بیان

بگرد و بیایک فساد عظیم
 نمایند اسلامیان اضطراب
 نہ تحریر فرمود نام علی
 نہ آنچه کہ آن مصطفیٰ خواسته
 ز راہ دیانت بیار و بسا
 مقلد بآن بو حنیفہ امام
 کند رد و ابطال حق بر ملا
 بدانہ حدیث خود آن ہنرمند
 نذار و ضرر اعترافش تبو
 بقولش در ابطال کرد استناد
 پس او شیعی چون بو حنیفہ بود
 علی را از عثمان افضل ضرور
 ہمین پنج میداشتند اعتقاد
 بکن ترک ہم بو حنیفہ امام
 کہ میداشتند اینچنین اعتقاد
 ہمہ را بکن ترک و ہم نامباح
 ز اہل الاحادیث معروف بود
 تصانیف و شان بہین امتین
 ز عباس عثم رسول زبان

روایت شد

که فرمود وقت وفات عمر که ای وائے این قوم کی مدام وگر این بکار گفت خبر که وقتیکه بوبکر را بیتی بنی تیم که وند بس افتخار که این را بوجه نبوت شما اگر نمودیم خواهش بر آن که دارند بس رشک و حقد و عناد وگر اینکه عمت را با قریش که مارا همانا خدائے قوی وگر داد عزت زدیش ما شما تا کی اهل آن نیستی فراز وگر اینکه مقدادمان نهفت که اید او رنج ندیدم چنین نمودند بر اهل بیتش کسان که بگذاشتند آن کسی را ضرر نطیسه می نذر و بروی زمین از نهیاست روشن که بر مرقضا وگر بعد انچه بکر دم بیان	زیاس امارت چو خسته جگر به بردن مار از جبا و مقام بن بوالحدید تو از وے دگر بگردید حاصل بھر حکمت بر آن فضل عباس گفت آشکار گرفتند و لاکن احقیم ما پس این قوم میگردفتند در آن بخویشان پیغمبر خوش نهاد بفرمود هنگام شورائے طیش مکرم نمود از وجود نبی که آنت اسلام و دین خدا ز امر امارت بدارید باز هنگام شورائے باعلان گفت که بعد از وفات رسول امین پس آید عجب از قریشان مهان که در علم و در عدلت بی فطور بیابم من ای کاش انصار دین از اصحاب شد ظلم از ابتدا همه حال ما بعد عثمان بخان

روایت بیستم

روایت بیستم

روایت بیستم

روایت سیام

که در بیعت حیدر مرتضیٰ
نکرده اند هم بعضی بیعت قبول
چو کرده اند بیعت از آن پس کبار
از آن پس سوی که بگریختند
از آن بعد کرده اند خواهش چنین
که طلحه پنهان خویش بیعت گرفت
برین هم نکرده اند صبر آن کسان
همان مردمان را رسول و دود
درین جنگ با صاحب ذوالفقار
که بودند جمله قریشی کسان
و اگر واقعه جنگ صفین بین
قریشی نبودند جز چند کس
از آن بعد آن عمرو عاص عنود
بآن شاه حیدر ز نفس شیر
پس از این همه نقلها ای رشید
و اگر گنیمه عائش را بدان
اگر اندرین هم رود شک نگر
از آن پس بین سند حبله
و اگر اینکه اتحاف و طبری بین

نمودند خیل تعلق سپا
اگر چه شد آن حسب رسم فحول
نشدند آنرا چو اشتر چهار
عجب آبروئی و فارتختند
که گیرند شاه آن شاه دین
رودند مال خدا اے شکفت
کشیدند شمشیر بر روی عیان
ز جنگ علی منع فرموده بود
قریشی نبودند جز نزدیک دیار
سوئے طلحه و مادر حذر بان
که زیر رکاب همان شاه دین
که بودند اگر عدو چون کس
بمنشای خلی قریش حسود
معاویہ را کرد از خود امیر
عناد کسان تا درایت رسید
نمی برد نام علی بر زبان
تو شرح بخارتی ابن حجر
بیاری یقین تا برین بدو
که آن عائشه پرنیک بعضی و کین

روایت سی و یکم

روایت سی و دوم

روایت سی و سوم

چو در راه که شنیده چنان
 بگفتا بگوینده این خبر
 نقد کاشک بر زمین آسمان
 و گر آنکه واپس شده بی درنگ
 بیدان بصره بجزش تمام
 کشیدند شمشیر کین بر اسام
 نشد طالب خون عثمان پیر
 و گر از عنادش علی کولی
 که از سوی من در دلش از عناد
 اگر خوانده میشد سوئے غیر من
 و گر شدت بغض او ای عجب
 که زهر انموده و صییت چنان
 نیاید در اینجا برسم عزا
 و گر قتل شد چون شه دین و داد
 بود نقل این شادیش مستند
 و گر آنکه باد دشمنان علی
 چنان کرد در دفن پر خاش و کد
 درین ماجرا تذکره را بنگر
 همین پنج روض المناظرین

که کرد بیعت بچیدر کسان
 که بپذیرد انجام شاهش اگر
 چنین گفت شد سوئی که روان
 بیار است یک لشکر از بهر جنگ
 بفرمود دعوی به تیر و حسام
 بر افتاد طشت عداوت ز بام
 مگر وجه آن بود بغض امیر
 چنین گفت با سوز و دردلی
 چو دیگ زنجوشا و اے داد
 نه ز نار رفتی به جنگ و فتن
 نه بینی به نسل رسول عرب
 دم مرگ کان مادر مهر بان
 بیارند چون بو صاحب استیباب^{۱۲}
 دل عانته زان خبر گشت شاد
 بیار دو میرے با سنا و خور
 شده مانع دفن سبط نبی^{۱۳}
 که مدفون نشد او به پهلوی جد
 و گر هر دور و روضه بقی سیر
 و گر شرح پنج البلاغه چنین

روایت می چهارم

روایت می پنجم

روایت می ششم

روایت می هفتم

روایت می هشتم

این پنج روضه الصفا و روضه الاجاب
 ۱۳

نیایی چو تسکین قلب پریش
و اگر ظلم و جور عتیق و عمر
که انکار بیعت چو کرده میسر
یکے آنکه بوبکر حکم قتال
دوم آنکه اجماعیان با عمر
نموده عصبه قصد اوراق آن
در اندم زاندا و ذلت بول
سوم اینکه از خانان ای عجب
پس این جمله تذلیل و ایزائی شاه
و اگر احتجاجات مسجد نحر
که بیعت نسازی گرای بوالحسن
چنانچه روایات این جورها
درینا که شیخین عالی خیال
خدا را بگوای سر پا نمود
هم ایزا و تذلیل ارباب دین
و اگر اینکه فرموده سم تا گزیر
که امروز بیعت بگیری درست
ازین ست ظاهر که شاه زمان
چنانچه بقول امام انام

صواعق بین با همه فهم خویش
بین باز دیگر بحق بین نظر
چهار جور رفت بر آن حق پذیر
بداده بآن شاه حسب حال
چو رفتند بر خانه را به
بهر چه داخل شده در مکان
فغان کرد و اسید او رسول
بیرون نشه را بجز و تعب
نیودند آیات و گناه
که از انکار بیعت چه گفتش عمر
هانا جدا ساز مت سرزن
و را جامع بینی زهر جاسرا
چه کردند تکیه یب و توین آل
که این ظلم نبود اگر پس چه بود
نیاید ز عاقل بحسب حرص و کین
بدخواست بیعت عمر را میسر
که فردا همین بیعت از بهر قست
خودش حرص او را نموده بیان
امارت گرفت از حقیق همام

روایت فتح
روایت حکیم
روایت چیل

روایت چیل دوم
روایت چیل سوم

روایت چیل چهارم

اگر دستبرد آنس و جان
 گرفتید این امر را خود شما
 دیگر انکیه فرمود با آن فحول
 که فرمود در جایگاه غدیر
 همین پنج گفته پی آن ولی
 دیگر ابن عمر و احمد بن حنبل
 که روزے ابو بکر با سعد گفت
 همه اهل هجرت هم انصار دین
 بفرمود آن سعد مدح یار
 نکرده توبه بقیه آن کس
 هماناست و ابن عمر رسول
 نه من خواستم این امارت مگر
 گرفتید حق آل ابرار را
 ندانی که فضل و کرامت کس
 کی زانست سبقت از آن پس جاد
 همه آن فضائل بذات علی است
 پس این نقل هم سید هدایت نشان
 به پیش از سقیفه بنج و یقین
 که نزد امارت بدست علی

همچون عمر گفت کای مردمان
 ندیدید سالارے و حق مسا
 فراموش کردید قول رسول
 که مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَبِهِرْ اَمْرٌ
 که تو همچو بارون بمن اے علی
 بیاور داز زید اسلم خبر
 که بیت نکردی بمن بے نفعت
 نمودند بحیثیت بن بالیقین
 بیایم که از من شکفته مدار
 که ادا از من وقت افضل بے
 پدر بے سبطین و زوج تول
 در آندم که جمله شما بے حذر
 ز حق دفع کردید حق دار را
 مقرر که در چادر خیرست و بس
 و اگر علم و قرب نبی الرشا و
 نه از بهر هر یاور آن نبی است
 که سر کردگان قریشی همان
 بهم کرده بودند طے ایشان
 اگر چه بگرد و فساد قوی

روایت حسن بن محبوب
 روایت حسن بن محبوب
 روایت حسن بن محبوب

وگر این اسحاق و هم دیگران
 که خود زیدارقم بلایم و خوف
 که گران بنی هاشم و آن غلے
 پس از بهر این امرای ذمی شعور
 ابو بکر گفت با و بر ملا
 که قومیکه بیعت نموده بمن
 هم آن قصه را میدہانی بیاد
 ازین خوش روایت که کردیم این
 وگرا آورده سم بن بوالحدید
 گفتا بروم بیک پنج چشم
 مرادست زین قول سلمان چنین
 نمودید اسلام اول قبول
 بن بوالحدید است شخص حکیم
 وگرا آورده ابن شخبه عقول
 بفرمود با پورمند عنسید
 که برحق ما بعد فوت بنی
 از آن پس شہا ہم بطور فساد
 چو اولاد یعقوب و فرعون تو
 ہانا تو دوانے کہ بعد از بنی

نمائید این ماجرا را بیان
 باسخ بفرمود با این عوف
 بنودند مشغول سوگ بنی
 نمیکرد طامع طمع پر خور
 کہ حاجت ندارم بتو ای قفا
 تو آئی در آن قوم و در انجمن
 فراموش کردند ورقہ بیاد
 بود کینہ و حرص شیخان عیان
 کہ سلمان چو کار سقیفہ بدید
 کہ کردید بارے نکردید ہم
 کہ ای قوم دای مردمان مہین
 از آن بعد کردید از آن ہم نکول
 ز اہل الکلام تو مرد عظیم
 کہ آروی کہ بدبت عم رسول
 غضبناک چون داد خواہ عقید
 بختند اولاد تیم و عدے
 بگشید فرمانروا و اے داد
 میان شما ایم اے نامجو
 چو بارون بوسی پاشد علی

روایت چہ ششم

روایت چہ ہفتم

روایت چہ ہشتم

وگرچون سیوٹے بسی باکال
 کہ روزے گروہ صحابہ با
 کہ خوشان خود اسرا میسر
 چو عتار عثمان را نامہ داد
 کہ زین پس عمل میدہم بنہ قور
 بفرمود عتار اورا دگر
 ازین ست ظاہر کہ عتار ما
 امامت می انکاشت حق علی
 تو دانی کہ عتار بود آن بشر
 وگر خطبہ ششقیست بہین
 نگیری گرا نرا زما سے دلیر
 از آن خطبہ حق بگرد عیان
 کہ ناجائز اشیاخ والا نمود
 فروماندہ چون کسی گشت شاہ
 گلوگیر گردنم ورنج و جسم
 بچشم اندرافقد ز خاشاک و خاک
 بدین حال می بیند آن دروہند
 وگر آنکہ گفتہ بن بوالحدید
 کہ شیخان گرفتند این امر را

ز عمارے آوردن این مقال
 نوشتند عثمان را پسند ما
 نمائی واسراف مال خطیبہ
 بخواند و بگفتا بآن خوش نہاد
 بزعم تو خوشان خود را ضرور
 پر غم انوف عقیق و عسہ
 می انکاشت ظلام شیخین را
 عدو بود بکسر عدوی ولی
 کہ بودہ زایمان پرا و سر بسر
 کہ مقبول سعادت و از شاہ دین
 ز سبط بن جوزی خود پذیر
 چہ سوز دل آن شہر منان
 نشند بر جائے شیر و دو
 کہ میگرددش گرد باد سیاہ
 نہ یار کہ دستے زند بارگرم
 نہ دستی کہ گرداندش صاف پاک
 کہ اسوال اور ہنران می برند
 کہ حال سقیفہ چوئید شنید
 بخویشے و ہمتو سے مصطفی

روایت پنجاہ و یکم

روایت پنجاہ و دوم

روایت پنجاہ و سوم

بفرمود آندم تحشر کنان
 که کردند حجت باصل و شجر
 چنین قول پروردگار اختیار
 و اگر آواز نداد و قوف و تمیز
 که هنگام شورش شد دادگر
 که بپاره در حق ماسر بزد
 و اگر نقل کرده عوانه خیر
 که بابائے تو گر ازین پیشتر
 نمیکرد بامن نزاع و خوف
 و اگر انیکه ظالم چون خواسته
 بمسجد همان شاه دنیا وین
 که حدست خیل بر احسان حق
 و اگر خطبہ لہ فاطمہ
 کہ اصحاب بعد از رسول خدا
 بدنیای دون دست آویختند
 خدا را در آن اندکے از ہمہ
 کہ ناچار اعلام تو نیز ہم
 و اگر آنکہ شیخین با صد شعور
 ندادند گاہے ز کینہ دی

روایت پنجاہ و چہارم

روایت پنجاہ و پنجم

روایت پنجاہ و ششم

روایت پنجاہ و ہفتم

روایت پنجاہ و ہشتم

برین حجت شان شد مومنان
 ثمر را نمودند ضائع مگر
 بفرمود عباس مسم چند بار
 عوانہ دگر جوہری عزیز
 چہ نالید از دست جور عمر
 از و کار بائے بد و رائی بد
 کہ فرمود ابن عمر را امیر
 نکردی جسارت ز را کے تر
 نہ این ابن عفان نہ این ابن عوف
 سیر امارت پیار است
 بفرمود بالائے منبر چنین
 کہ بر جائے خود باز گردید حق
 بین تابیا بے فضائل ہمہ
 بگردم گشت مصطفیٰ
 پی جاہ باہم بر آختند
 بین سوز و درد دل فاطمہ
 نمودند الفاظ آزار قسم
 کہے راز و لاد ہاشم ضرور
 مناصب سالارے و افسری

چنانچه بیان کردامون چنین
 و گرشیمیان ^{علی} راضی
 ندانی که چون خالد بن سید
 بعد عقیقی عمر بے فتور
 ازین کینه اوبان حق شناس
 مگر خنجر خونخوار اسلام را
 و گرانگه ^{مساوی} طلبه حبسین
 که روزی بهین ناقشش نفث
 که داخل گشتی چراغ عقل
 بفرمود سعدش ز من دور باش
 که هرگاه بیند که بسیار کس
 بگشتند برگشته برپای خویش
 هماندم بکن بیعت یک علی
 بدو گفت بو علقمه کای عقل
 بفرمود سعد عباده چنان
 که در قلب او شان ستعد و عناد
 از آن پس خلف کرده گشتن
 چو بیعت نمودند بامرضات
 ازین قول سعادت روشن بهین

تو تاریخ مثل سیوطی بدین
 نمودند از منصب و جاه دور
 همینچو است بیعت بشاه حمید
 نمودش ز سالار کف فوج دور
 بکن کینه اش را بجید رقیاس
 بدادند سالاری شام را
 ز بو علقمه نقل کرده چنین
 بسعد عباده بدین طور گفت
 در آنچه بگشتند داخل فحول
 چه پیوسته بر حق بفرمود فاش
 گرفتند اغراض حرص و هوس
 ز ایمان از حق و از جای خویش
 که در دست دار و کتاب جلی
 شنیدند چنین دیگر از رسول
 که این را شنیدند بس مردمان
 در این دم شهادت نخواهند داد
 که آندم قریش کمین و مهین
 نخستین شان میشدم بر ملا
 که کردند بامرضات احد و کین

روایت نجاشی

روایت شیخ

ز نصیبی با وجود ثبوت
و گر بود از بدست دشمنی
همان رنج بوده میان فحول
ازین ره عمر فسر کرده چنان
چو گوئی که یک عادت جاہلان
بگویم کہ ہر جاہلیت ضرر
چہ در روز آدینہ دل نواز
ندیدی کہ آن عادت آن فحول
ابو بکر اندر سقیفہ بطیش
ہمان بود از عادت جاہلی
عمر چون بوجہ بیعت نمود
عمر متعہ الحج چو کردہ حرام
عمر در حق خالد نامدار
کہ ہوارہ خالد با آن ہست و بود
خلاصہ بنزدیک ہر دشمن
کہ در غصب حق شہ مومنان
ز ہر نقل مذکور من باز سوخ
چو از صحبت و لطف باہد گر
چہ ہر یکے وایت کہ کردم بیان

روایت شصت و یکم

رفع شہادت

بگردند دانستہ او شان سکوت
میان بنی ہاشم دہم عدے
چو کامل بین تا بہ رسول
کہ زود امارت در آن خاندان
نہ در قلب اصحاب ماند نہان
نگر دیدہ بود از دل قوم دور
نمودند بر سبب ترک نماز
نہ ترمیم کبہ نمودہ رسول
ہر انچه بفسر مود فخر قریش
کہ نمود آن قوم با عاقلی
ہمان فعل او جاہل کار بود
ہم آن بود رسم جہالت تمام
بیاد در بغض و حسد را بکار
شکایت ز بغض عمر نمود
عیان گشتہ باشد کنون ہجو نور
عمر بود سکر کردہ دشمنان
عیان رشک و ظلم و عناد شیوخ
بگوئی ہمانست کذب تبر
کند کذب دعوی تو خود عیان

در حدیث شصت و یکم
در بیان عمر و جاہلیت

همانا که آن حیات در نامور
 چو در کار دین او طلب می نمود
 که او بود با دے هر خاص عام
 چو گوید کسے اینکه آن دم عمر
 چرا سوے او جلا بشت تا نقد
 بگویم که ای صاحب فهم و عقل
 از آننا تو فهمیده باشی ضرور
 مگردند با آن عمر اتفاق
 سبب اولین حرص بودای تمام
 چنانچه ازین پیشتر چند بار
 بگشتند یکدل برین بد دلی
 چو در خاندان نبوت رود
 کنون گردد در دگر خاندان
 ز هم جد خود با بیایم ضرور
 دوم بود خلقی تکبیر سبب
 گران بود بر طبع هر شیخ شان
 که زین هر دو فخر را تم بیشتر
 عرب پیش آن هاشمی خاندان
 سوم بانبی هاشم از جد شان

نه خوشنود گشته گمی از عمر
 بر آن شاه رفتن مگر فرض بود
 نکردی چپ را بر سر عوام
 و جاهت نمیداشت با کرد فر
 ز شل علی رو چپ را تا نقد
 هر آنچه روایات کردیم نقل
 سبب بهر این هر دو واضح امو
 مگر بهر اغراض از سه فراق
 که حاصل شود جاه و عزت تمام
 بگفتم که جملة قریشی تبار
 که هرگز امارت نیابد علی
 از اوشان نه بیرون رود تا بد
 تداول کند نیز هر خاندان
 مناصب مطالب بچله امور
 که در سر هیداشتند آن عرب
 نبوت امارت بیک خاندان
 رسد آن همه را بر افلاک سر
 بذلت بمانند چون بندگان
 چو قوم عمر هم دگر خاندان

بهرام حقد و حسد داشتند
 از آن پس نزد علی حلیل
 بزرگی و سالاری همتان
 نشد چند روزیکه دست امام
 توگونی که خوناب شان آشکار
 چگونه پذیرد دل شان چنان
 کند بر سر شان حکومت دگر
 تودانی که باشند اهل عرب
 کس را چو زایشان کسی قتل کرد
 بهر مدت و با همه اہتمام
 ازین ره عمر فک کرده چنان
 ز اعیان آن قوم بودند چند
 جواب از وجاہت بود پر شور
 سر ایند اسلاف کان مصطفیٰ
 کہ اے ایزد پاک اے چارہ گر
 دگر آنکہ در جاہلے باشعور
 بہر یک خصوصت بہر فتنہ و
 پس این سیرت او چنان وانمود
 ز جمع عوام و ز ہر یک تبار

لوائے عداوت می افراشتند
 بگشتند آن کیتان بس ذلیل
 ز ہر یک قبیلہ بگشتہ نہان
 ز خونہای شان بود رنگین تمام
 مگر پیکید از دم ذوالفقار
 کہ قتال خویشان و اجاب شان
 خوردن آن ہمہ باز خون جگر
 بسا کینہ پرور بسا پر غضب
 بپا بودے اندر قباہل نبرد
 گرفتندے از قاتلش انتقام
 کہ نرو دمارت در آن خاندان
 کہ ایمان خالص بدل داشتند
 کہ آندم عمر داشت اینہم ضرور
 ہمیکہ در راستہ این دعا
 تو تائید اسلام کن از عمر
 دم فتنہ میشد سیاحتی ضرور
 نمودند آن کیتان سوئے او
 کہ در فتنہ ہامرج کار بود
 بسا داشت اعوان و آئینہ کار

چنانچہ کہ از اہل یورپ مان
 وگر عائشہ مادر مونسین
 می انکار و ادانیکہ آن مرتضیٰ
 ہمانا بگرد و برا و کار تنگ
 بفرمانروائی بویگر خویش
 کہ از بہر محرومی مرتضیٰ
 ابو بکر و ہم عائشہ با عمر
 پس این ہر سہ معروف دانائی
 با نشان وجہ قریشے کسان
 پیر خاش جیدر بہر خاستند
 قریشیان بیمار قلبہ مرض
 غنیمت شمر دند کرم
 چہ خوردند از باطن بے صفا
 بد لہائے بسیار خدو عناد
 کسے حرص کردہ کہ از ہر ہے
 بسے فکر کردند اینہم ضرور
 ہمہ را کشد بر رہستیم
 چہ فرمودہ بود آن ہمہ را بنی
 پس از این وجوہیکہ کہ دہان

چو دامن گلشن آورد همچون بیان
 عجب دشمن خانگے در کین
 بیاد چو سالارے مصطفیٰ
 بچشمش جهان میشود تیرہ رنگ
 نمیداشت جوشی چنان آن پیش
 ہمیداشت جوشی بلا احتفا
 بگشتند یک راے با ہمدگر
 کہ میداشت ہر یک جاہت بسی
 چو سراج و چون خالہ پہلوان
 سخنها بہ ترویر آراستند
 کہ اسلام بیار بود از غرض
 کہ از مدتی بود با ہمدگر
 بسار شک بر عزت مرتضیٰ
 نہان بود چون اخگری در راہ
 بیاید خلافت بدستم گے
 کہ از زال دنیا ست جیدر نفور
 نیاید مراد ات نفس لیتم
 کہ بگشت ہمہ را سونعی حق علی
 وجوہ قریش و مہاجر کسان

باغراض خود با هر یک شقاق
 که اکنون بیک مرد بیت کنیم
 پس اتباع او شان بلا محض و که
 چو دیند انصار حال قریش
 پس از بعد یک حجت و گفتگو
 سبب بھر آئین نگاری شان
 که انصار نسبت بقوم قریش
 بقعد ادب و مذمت بھریم
 خصوصاً هماندم که مکے قریش
 چه از وجه کعبه بھر فخر و فر
 بتخصیص از واقع سال فیل
 همه حکم او شان زبست و کشاد
 بنا بر همین بود حرف عتیق
 که هرگز ندارد کسے این دا
 چه ایشان ز روی نسب بهترین
 همین طور بو بکر آن استاد
 ازین سوئے بر سعد شد در نهان
 هم این سعد مخلص که سالار بود
 هم از کید اصحاب کئی اساس

نمودند با هم بر آن اتفاق
 علی را نه هرگز اطاعت کنیم
 بگشتند پیر و بھشیخ خود
 که کردند روسوئی تحکیم و عیش
 نمودند بر سوئے آن قوم رو
 بقوم قریشی شده آشنان
 که بودند زور و کثرت چو پیش
 بغیرت بردانگے نیز کم
 نمودند امداد او شان بطیش
 بسودند او شان با ظلاک بر
 بسے بود شان کبر با بایل
 پذیرفته اقوام تازے نهاد
 که اندر سقیفہ بر دو چون شفیق
 که جز از قریشیان شو و پیشوا
 و گر هم ز روئے وطن مہترین
 اسید وزارت بانصار و او
 تحاسد تنافس در انصاریان
 پشت در آن وقت بیار بود
 ز سوئی علی کردہ بودند یاس

که گفتند حیدر بحسن رسول
 پس انصار او شی بنامض نظر
 نمودند بیعت پو بکر یار
 چنین وجه باشد که میر عرب
 نکر وندیاری آن حق پرست
 اگر جاحدی از ره دفع تنگ
 بگوید کرنین نقل ما بیشتر
 جوابت زین حرف پرهیز کن
 بگو آنکه آنچه از صحاح عیان
 که غصب حقوق و عنا و عمر
 بهین طور یک اتفاق کسان
 ز روی صحاح و حدیث و سایر
 دوم آنکه مذکور شد پیش ازین
 درون صحاح مشاهیر
 تو قول ابو ذرعه اوستاد
 پس اکنون بناید ترا ای پیش
 سوم آنکه مذکور شد پیشتر
 باشند اخبار واهی ضرر
 که بهر صحاح تو در مرتب

که گفتند حیدر بحسن رسول

در خانه بسته بروی فحول
 بگشتند آینه کار عمر
 از آن پس تدریج بس پوشیار
 چو کرده ز انصار نصرت طلب
 کشیدند از نصرت شاه دست
 چو جهال آماده گشته بجهنگ
 نزارند از صحاح سم اثر
 همانا بچندین وجه متین
 کفایت کند ز دما شیعیان
 و اگر بغض آن عاشره بی خطر
 خلاف علی امیر زمان
 عیانست و انکار جمل تر
 که جمله احادیث صحت قرین
 نشد منحصراً باز یاده گو
 که بگذشت سابق بیاور بیاور
 که چون اهل بدعت کنی عذر پیش
 که اندر صحاح کم و بیشتر
 پس اکنون بگو ای سراپا شعور
 چه باشد ز دیگر کتب فوقیت

شعبه علم

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب اول

و اگر آنکه جز این صحاح است اگر
باشند باطل ضلالت نما
ولیکن سلف از ره اعتماد
پس اکنون تراز بهر نقل پیش
و اگر نزد امانت بالغ نظر
پیدا کنند از قلم آن بیان
و اگر سعد دیگر وقاحت فرود
از روی تقیه بآن احتیاج
پس این قول ایشان غوایت بود
بگویم که این هفوه سعدین
چپ پیش ابو بکر و جماعیان
نکرده تفتیش محبت میسر
هانا به تیغ زبان مرعسا
امالی و ارشاد و همچون خصال
بر آن حق خود با نصوص کثیر
بین احتجاج و مرد بازگم
بگفتا ابو بکر اندر جواب
ولیکن شنیدیم هم بعد از آن
که از خلق بگزید ما را خدا

باشند دیگر کتب معتبر
همه آن تفاسیر و تاریخها
با آنها همه میکنند استناد
روانش بپیش و شویس پیش
نه مخفی که در سیرت و در اثر
که تفتیش شیخان بر آید آن
که گویند شیعیه که شیر و دود
پای حق بر اعدا نکرد احتجاج
بحدی که غایت وقاحت بود
بود بهل یا کذب فاحش ترین
هر گونه فرمود محبت بیان
بله کرد از جنگ شمشیر و تیر
بفرمود ساکت همه قوم را
نزد او چه آن حیدر خوش مثال
گرفته سند با حدیث غدیر
که فرمود محبت بآن نص ختم
که اینها شقیتم ای بو تراب
که فرمود روزی رسول زمان
نه دنیا پسندید از بهر ما

پس از بجز را نیز دبا کرم
بفرمود آن حیث در حق پرست
بگفته عمر و عبید و دیگر
که ما هم شنیدیم از مصطفی
که آن نامه ملعون که بگذاشتید
دوم احتجاجات حق ایتر
نیازند تنها همین شیعیان
نزدی تو اشعار آن راهبر
ازین نقل چون واحدی امام
سوم اینکه تاریخ بلا ذریع
که پیش ابو بکر و اجماعیان
بگفتا بشیر اینکه اے مفضل
اگر می شنیدیم این از توصیف
جوابش بفرمود آن بوالحسن
همان بعثت شد ز حکم آنکه
تو دانی که بعیت بآن مفضل
پس آیا چنین احتجاج ایتر
وگر اینکه هنگام شور و امیر
اگر شک و ریبی بداری درین

نه بخشد نبوت خلافت بهم
که آیا گواهی برین قول هست
معاذ جبریل سالم پرهنر
برین باز فرمود آن مفضل
بلکه از آن سیح نگذاشتید
که کرد او خصوصاً بنص غدیر
که کردند هم نخله ات هم بیان
که گشتند کور ازین پیشتر
چگونه توان کرد انکار تمام
نزدی که گفت او درین داوود
چو فرمود آن شاه حجت بیان
بگردیم بیعت ابو بکر را
نمیکنم و از تو کس اختلاف
کزین پیشتر بود بعیت بمن
خدا و رسول اند بروی گواه
نمودند در جائے خم بے خفا
نباشد بر تو بنص غدیر
نمود استناد از حدیث غدیر
مناقب ز جلا بے خود بین

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب ششم

و گر آنکه در کوفه وقت فساد
اگر می شد از ذکر حکم غدیر
با ثبات آن بودند نظر
بیائست ذکر چنان در عراق
و گر آنکه دینوری بر کمال
بیارندگان حیات ^{این تفسیر} در شاه دین
که حق دار این امر والا نم
عیان ست زین احتجاج علی
و گر نه اضافت بظلم و جفا
هم از بیعت واجب اخلاف
علاوه برین با دیگر نقلها
از آنهاست ظاهر که آن حق امام
پس از نقلها قوی و درست
و گر نزد آن سعد پراحوجاج
چون نقل فریت نشاید بکار
که اسلاف نصاب او پر ضرور
خصوصاً چنین امایان فرا
هم امر که تفسیح شیخان از آن
تو دانی که منی غدير

بدین نص بفرمود خود استناد
ثبوت محبت مراد امیر
چون ذکر مودت سزاوارتر
که بغض علی میشود یک نفاق
و گر جوهری و محدث جال
بر اجماعیان کرد حجت چنین
مسازید از ظلم غصبش بسم
که بر حق خود داشت نص جلی
تخصیص صدیق و فاروق را
از آن شاه مستبعد و پس خلاف
نیز که تظلم گذشته با
پی حق خود کرد حجت مدام
تجامل نمودن عجب خوبیست
از آن شه چو ز سید این احتجاج
چه ناکردن نقل آید بکار
نمودند تروک همچون امور
که بوده موافق ز نقلش با
بگرد و عیان کرده اندش نهان
عیان ست پس این عجب است

کہ آن افصح و اشجع مردمان
ہم از تیغ تیز زبانشن لقال
حضور چو آن مردم بزدلان
چو آشفتنکے برقیقہ نمود
چہ آزار بدانست بس نارد
چنانچہ ازین پیش گفتہ چلی
نہ شیرازہ جنگد چہ امر قضا
گویم کہ این سعدناحق پرست
کہ دانستہ حالات اصحاب را
ندانند کہ آندم شہ نیک خو
نمیداشت انصار و یاران بسا
چہ آور و طبری کہ بس پُرشقاق
کہ یابد امارت اگر قضا
بدین طور ہم از صحیحین عیان
پس آن دم نماندہ امید وفا
چہ آمادہ بودند خود آشکار
چو در فکر قتلش رود شک ترا
چہ آندم کہ بیعت طلب کردہ بود
ہمین طور گفتہ بسجد عتیق

کہ از تیغ او بود لرزان جهان
زبان زبان آوران بود لال
نہ نص حق خود نماید بیان
مگر سعد دیگر وقاحت فرود
ز مردانگے شہ لافتا
کہ حق خودش چون نگیرد علی
کہ میداشت انصار و قوت بسا
ہمہ چشم حق بنیش نہیب لبست
تجاہل نماید درین ماجرا
بتر سید بر جان و بر آبرو
کنند تا باعداے خود جنگا
نمودند با ہم بر آن اتفاق
نیاید گے باز در دست ما
کہ رو تا فتنہ از وی اجامیان
ز شیخین وہم از کسے با حیا
پی قتل آن صاحب ذوالفقار
بین خود توارتخ چون بوالفدا
ابوبکر بر جنگ حکم نمود
کہ تا فاطمہ است با اور فیق

جواب از تفسیر جناب

نور وجہ و ابیاب تفسیر

جواب اول

هم از دار فانی شد آن درومند که بنمود قصد دله آشکار ماند نه هرگز شوم کامیاب ز انصار هم کرد نصرت طلب ره پرتعل گرفتند پیش پس آنرا طمع از دل شان ربود که خود رفت از دست او شان ملول چو گوئی که بودند بامر تضام به تخمین باشند تا بست و پنج همه اقربا چون نمک در طعام چگونه بر آیند چندی در جان نمودند امداد او شان طیش چگونه بگیرد حق خود ماسم که گردد عیان حال آن شاه دین محل تقیبه بود پیر ضرور بود ترک جنگ و غرأ عین عقل پا بود در دلت ز اسلام عام گر قندے اجماعیان از داد او همین وجه معقول و بس معتبر	نه من مرتضار ارسام گزند عمر کرد تهدید قلش دوبار بدانست او اینکه تابو تراب هم آن وقت تیره امیر عرب نکرند یارے مولای خویش و جاهت چو از وجه زهر اش بود چه باشد و جاهت بوجه بتول بنی هاشم آن زمره اقربا همه آن گروه پیر از درد و رنج همانا بقول امام انام ز جمله قریشیان و انصاریان خصوصاً در آن دم که کی قریش چو برگشته گردند مردم تمام کنون خطبه شقیقت به بین در نوقت نزدیک هر ذی شور دوم آنکه آن دم بلا و خل نفل چه اندر عرب در خواص عوام چو میشد در آن وقت جنگ جهاد چنانچه هے آورد و بعمر

باب دوم
چنانکه در کمال فیوض کتب میراث است ۱۲

که گفته رفاعة از شه مؤمنان
 چو گوئی که لابد همسان تفضی
 پس او محض تنها پی دشمنان
 بگویم که در قلت انصار و یار
 نبی بود اشجع ز شیر خدا
 بل از قلت ناصران نبرد
 چو از روی عقل و هم از روی بین
 که یک مرد بی حالت اضطار
 نه برد همراه خود مصطفی
 شجاعت همین بس از آن میر عام
 کز انکار بیعت که کرده عیان
 ز حکام و اعیان تمام دعاء
 بخاطر نیارد و پیوسته بهراس
 ندانی که سعد محبته سیر
 بآن قوم و کفو و جا هست تمام
 ولیکن بر آن حال شیر و دود
 فقیه ز حیدر همین بود و بس
 و گرنه به تیغ زبان تفضی
 ز اخبار هر دو فریق این عیان

همین وجه و بگذشت از ابیان
 بود اشجع الناس و شیر خدا
 کفایت نمودی به تیغ و سان
 خلاف شریعت بود کارزار
 ولیکن بکه نکرده غنما
 بیست سال اظهار دعوت نکرد
 بهر حال بودی روان و انجمن
 باشد برابر بچندین هزار
 کس را پی جنگ جزم تفضی
 که آن دم به شرب نموده قیام
 چهارفت بروی زاجاعیان
 همه دشمن حق و فضل اسام
 نکرده زاعدای خود هیچ باس
 نگشته چون قیاد حکم عمر
 نموده جلای وطن سوی شام
 به شرب باند و نه بیعت نمود
 که شمشیر نکشید بر هیچ کس
 بفرمود ساکت همه رقوم را
 که هرگاه فاروق و اجاعیان

امیر عرب را سپی بختی
 دلائل بیان کرد برق خویش
 چو چهل از عجب اصل جواب
 عمر گفت اتمم بیکت دلی
 بفرمود آن حیث در سرفراز
 بغلطت عمر گفت کای بوکشن
 سه نوبت پرسید همچون امام
 ز اخبار شیعه را آید چنان
 بیاید بے گفت گوی درشت
 در آن گفت گو نیز فرموده بود
 که یام نخل کس چو انصار و یا
 بیارد هم این را بنواحدید
 عمر دست آن شاه کرده بلند
 بمقدور خود کرد کوشش بیا
 بنا کام بو بکر آن پرنیاز
 نهادش بر آن دست دست خدا
 عمر بانگ کرده بیک خوشد
 بلندی حق را بین ای شگفت
 بگردید خاموش آن شاه دین

بمسجد سبزو ند با ذلت
 عدوش و لیلی نیاورد پیش
 نمودند تهدید آن بو تراب
 که برخیز بیعت کن ای علی
 نسازم چو بیعت بگو چیت با
 همانا جدا سازمت سر ز تن
 بر اعدای خود کرد حجت تمام
 که در باب بیعت بمسجد عیان
 که نوبت رسیده به پرخاش مشت
 تحسّر کمان شیر رب و دود
 همین دم کنم باشما کارزار
 ز اهل سیر کرده آرا پدید
 کند بیعتی تاشه ارجمند
 کف دست نمکشا و شکل کشا
 نموده مگرد دست خود را و از
 بگردند یاران برین اکتفا
 که بیعت کنون کرد هم این علی
 که گوئی ز بو بکر بیعت گرفت
 غنیمت شمرده از او نشان همین

که دست طلب زو بر داشتند
 ز آزار او شان گشته خلاص
 سخن مختصر آنکه آن شیر حق
 بلاریب بر دین پروردگار
 چنانچه بعد خودش بخوش نبرد
 شیوخ تو دین پیچ انکاشتند
 مگر دند پرواے دین بنی
 گر از جمل پر نصب همچون عوام
 بگوئی که بی سار و سامان و یار
 پس اینجا تو ارشاد های سول
 کی آنکه گفته بخیر بنی
 در آندم که مردم ز رانی زبون
 خورند آن کسان نیز میراث کنس
 و دهند آن همه دل تحصیل مال
 بمال خدا خوش تمول کنند
 چنان داد پاسخ علی ولی
 بگیرم هر آنچه پسند و خدا
 پس این پاسخ آن علی ولی
 ازین ست ظاهر که آن مرتضا

ز سولیش بداندیشه بگذاشتند
 همین امر فهمید آن شه مناص
 بنودے چو معذور با هر حق
 نمودے بآن خالفان کارزار
 بجنگ جل هم بصفین کبر و
 بجاه و امارت نظر داشتند
 که دین بود مال بنی و علم
 کئی دهم و شکی درین حق کلام
 خلاف شریعت نشد کارزار
 بجان بشقوی گر نمودنی هول
 که چون میشود حال تو ای طای
 گذار عقیقی بدنیائے دون
 پیانی ز روے هوا و هوس
 نمایند هم دین حق پائال
 به تمکین و جاهش تجل کنند
 که من ترک آنها کنم یا بنی
 و زان پس پسند در سول
 پسندید و کرده دعا آن بنی
 بود خاص مامور صبر و رضا

حاشیه اول

حدیث دوم

دوم آنکه قتل حذیفه نکر
 بگفتا که گفتم بسیار دین
 پس آورد نیکه و خیر این دم
 پس آیات زین بعد هم باز
 بر سید بار دوم آن صفی
 حذیفه بار سوم شد سؤل
 بفرمود آن سرور انبیا
 که ایشان نه راه هدایت روند
 در ایشان باشد خلیه نفر
 ازین ره حذیفه شده پرهیز
 که من گریه چشمن عهده را
 بفرمود در همچو عهد بر
 تو دانی که بر آن حذیفه امیر
 سوم خود بخاری و مسلم بن
 که فرمود با من رسول حبیب
 با آن نیز بنیاد منکرا مور
 بگفتند حضار یا مصطفی
 بفرمود بیخ مخالفت کنید
 دیگر گفت انصار را آن حبیب

حدیث سوم

حدیث چهارم

ز مسلم که میدانش با خبر
 که پیش از تو بودم بزشتی قرین
 که هستم در آن خیمه آسوده دم
 نعم گفت با لطف خیر البشر
 همان طور گفته نعم آن نئے
 که چون میشود این چنین با رسول
 که باشد در بعد من پیشوا
 نه بر شیوه و سنت من شوند
 بد لاشیا طین بصورت بشر
 از آن شده نموده دگر التماس
 چه سازم در آن ای شه دورا
 تو فرمان آن حکمرانان ببر
 بنوده بحسن هر سه اشیاخ پیر
 که گفت ابن مسعود حیرتین
 که بنیاد اثرت پس از من نب
 که آنها باشند از بس نفور
 چه سازیم آندم بفر ما با
 امیران خود را اطاعت کنید
 که یا بید اثرت پس از من قریب

بیاید که را و شکم روید
 و اگر خود او را در دهن نیز مشکو خوان
 که فرمود با لطف پیغمبرم
 چو در بعد من پیشوایان بود
 بگفتم که اے سید و سرا
 بدوش خودم می نم تیغ تیز
 بگفتا چنان می کنم رهبر
 همانا که بنفس خود جبر کن
 تو دانی که بر بوزیر پارسا
 ز روز وفات بشیر وزیر
 دیگر آن مالک که بوده است
 که بهر شما بدترین سروان
 که دشمن بداید آن جمع را
 هم ایشان شمار اعداوت کنند
 بگفتم به پیغمبر که دگار
 بفرمود تا آن سران شما
 بر ایشان نه شمشیر بایکشد
 و اگر خود صحیح بخاری نگر
 که انصار ترسیدم آن دم بے

بماتا بکوثر ملاقاتی شوید
 که آورد و بوزیر صدق بیان
 که چون میشود حال ای بوزیر
 نمایند اثرات درین فی ضرور
 بحقیقکه معبوث کرده ترا
 رسم تا بومی نایم ستیز
 که باشد از آن هم در آن بهتری
 ملاقی شوی تا بن صبر کن
 همین طور بر این مسعود ما
 نبوده بجز هر سه شیخان امیر
 ز پیغمبرم گفت بی بیم و خوف
 باشد آن مردمان در جهان
 نمایند لعنت بر ایشان بیا
 به نفرین و لعنت سخن بزنند
 که شمشیر نهم در آن روزگار
 بدارند قائم نما از خدا
 پذیرد فرمان هر یک عقید
 که گفتا بدکر سقیفه عشر
 که کردند بیعت اگر با کسی

طریق پیغمبر

طریق پیغمبر

طریق پیغمبر

بیاید که ناکام بعبیت کنیم
ازین قول فاروق تو گشت
هم آن مرتضای رسول و دود
علاوه بر اصل تقیه دگر
که بودند او شان ائمه چنان
هم آن صلح حیدر بعد عقیق
همین پنج صلحش نبود ای نبیل
چه بر حسب همچون حدیث رسول
اگر چه خودش سعد دین بر ملا
ولیکن اگر جاہل زشت خو
بگویم که اصل تقیه ضرور
که از شر هر شخص و از هر ضرر
بهر ملت و مذہب باشد روا
چه آن مال و جان را بدارد نگاه
پس این امر معقول همچون روا
تقیه را اخلاق پاکان بود
تفاسیر و قرآن و اخبار تو
نماینده اثبات آن بر ضرور
بین دو بین سوره زانی مرا

و یا با همه شان خصومت کنیم
که بیعت با کراه باشد روا
همین جمله حالات فرمود بود
ازین نقلها حال شیخان نگر
که کرده بیاران عیب بیان
نباشد دلیل رضای شفیق
بحقیقت آن خلافت دلیل
به بیعت عمل کرد زوج قبول
از اصل تقیه بکرده ابا
در اصل تقیه کند گفتگو
بود داخل فطرت ذی شعور
حفاظت نماید خودش را بشر
ندارد بحسن مرد و بحق ابا
بود آبرو و بشر را پناه
چگونه در اسلام نبود روا
زارکان اسلام و ایمان بود
هم افعال اسلاف و اسفار تو
نه زیاست انکار ای دلشور
و گر آل عمران دهم خسل را

اثبات صلح
ز قرآن و حدیث
و تفاسیر

ازین پس تفاسیر آنها انگر
 بحسب مصالح که کرد اقتضا
 پیغمبر باسلام در ابتدا
 بمقام حدیثیه بارنج و درد
 هم از خوف اسلامیان فحول
 آنکه کن بخاری و قول امام حسین
 چون نقل حدیثیه ابو ذر و انگر
 همین نقلهاست هدایت مال
 ز حالات اصحاب اتباعان
 که در پیش حکام بیدادگر
 بسین ابن عباس را فعل و قول
 نگفته ز بیم عمرامرق
 و گرا بن عباس و ابن عمر
 بهمد عمر حلت متعه را
 و گرا نیکه مذہب ذہبی بہین
 کہ بر حال عثمان حدیثیه عیان
 چو پرسید عثمان از و در حضور
 کسی چون پرسید حیرت کان
 و گرا اہل شرب ز خوف شدید

ز اہل تفاسیر سیر مستبر
 تقیہ نمودند خود انبیا
 نفرمود اطہار حق بر طرا
 ز راہ تقیہ چہ صلحے بکرد
 نہ ترسیم کعبہ نمود آن رسول
 تقیہ بود تا قیامت حسن
 کہ حالا تو گفتہ ام پیشتر
 بر اصل تقیہ باشند دال
 ز روی صحاح و سیر ہم بخوان
 تقیہ نمودند وقت ضرر
 تقیہ چہ میکرد در باب عول
 ز اہل فرائض بگیر این سبق
 چو عمران دیندار عالی نظر
 نگفتند ہرگز ز خوف سزا
 کہ آن بر تقیہ بیارے یقین
 ہمیکہ دشینع و طعن از زبان
 زہ گفتنش کرد آندم نکور
 بگفتا کہ از خوف کردم چنان
 نمودند بیعت براے یزید

تقیہ ابن عباس
 تقیہ ابن عباس
 و ابن عمر و عثمان
 تقیہ حدیثیه صحابی
 تقیہ اہل شرب

تقیه حسن حبیبی

تقیه علیار سیاح

و گر پیش حجاج آن بد سیر
که میگفت بدر تضار اعیان
هم آن شیخ بصری که بوده حسن
روایت چو میکرد از بو تراب
نمی برد نام علی بر زبان
و گر جا بی از تواریخ خود
مهانرا پیر رسید باخون و بیم
سیو بی بیار که آن هفت کس
نیایی بر اسفار گرد دست رس
که اصل تقیه ز روحی تمیز
بگوید کس تا کجا با جهول
سخن مختصر گویمت ای خیر
بسی تو اثر شکوک سخیف
هر آنچه بگفتند تسولیاست
چه عذر همه شان بهین ای شفیق
ز یاران پیغمبر کردگار
چه باشند آن جمله مردم عدل
نکردند بد کار را با اعمد
چنانچه ازین پیشتر سعد دین

ز حالات بصری و شعبه نگو
مگر می شنیدند این مردمان
ز تخویف حجاج در انجمن
همیگفت گفته رسالت
عیان بودند لیس گرچه عیان
که هر گاه مامون بهر جد و کد
که قرآنست مخلوق یا آن قیم
ز راه تقیه بگفتند و بس
ترا تحفه دلو به نیز بس
خودش کرد اثبات عبدالعزیز
که فرزانه از طول گرد و دلول
که اسلاف تو در حدیث غدیر
بمعنیش هم شک و اهی ضعیف
تصب همه هست و تا دیلیات
که اجماع یاران شده بر تقیه
هر آنچه که آمد بود استوار
از و شان خدا را صنی و هم رسول
خصوصاً خلاف رسول صمد
بنفخاری شان بگفته چنین

بهین موده را بے ستمند
 بود وجه این عذر با انچنان
 چه ایشان گرافعال اصحاب
 پس این مذهب سینان را تمام
 مگر اینکه حلال نباشد چنان
 چنانچه در آخر همین سعدین
 که هر چه نزاعات و جنگ جلال
 از آنست ظاهر که بعض از کسان
 رسیدند بر حد فسق و ستم
 بود باعث آن نزاع و فساد
 و گریل لذات دنیائی دون
 چه هر یک از ایشان نه معصوم بود
 مگر عالمان از ره حسن ظن
 چه آن اهل محبت هم انصار دین
 نباشند تا مسلمان بدگمان
 و گرنه رازی تفسیر خود
 که بعد از وفات رسول دود
 همان عادت جاہلیت نهاد
 بهین پنج اینجاره راست دید

بهر طرز و رقابے سختند
 که بر اهل دانش نگر و نهان
 نگیرند محکم بهر ماجرا
 عمارت بیاید کنون انهدام
 که واقف نباشند از آن فاضلان
 ره حق سپرده بگفته چنین
 نمودند اصحاب پُر از جلال
 بگشتند کج از ره حق عیان
 چنانچه سلف کرد آنرا قسم
 چونین دوری و چو حرص و عناد
 و گرنه حب جاہیکه باشد زبون
 نه با سنی و نه موسوم بود
 بناوئل گویند اینجاسخن
 باشند موعود و خلد برین
 بحق کبار صحابه عیان
 چه یک حرف حق گفت با جد و کد
 بر ایشان چو ابواب دنیا کشود
 گرفتند و کردند با هم فساد
 بشرح خودش آن بن بوالحدید

پس اکنون عجب آید از سعد دین
 چه آن جنگ فوق صحابه فحول
 نبودند آیا در آن کارزار
 همانند این جنگ هم فتق شان
 بآن مدح قرآن و مدح نبی
 چو مانع نشد مدح از جنگها
 بشارات و هم مدح پروردگار
 چه این قسم آیات و اقدس کلام
 لیکن در خصوص و عموم تمیز
 پس آن مدحت بعضی اصحاب
 اگر مدح آید پئے همگان
 چنین مژده با و بشارات تمام
 ز انجام بدر صحابی بریست
 چنانچه جواب چنین هر فریب
 پس آئے حق پژوهش سن گزین
 شنیده تو هر پاسخ شیعیان
 ولیکن که اعلام تو بے خطر
 بحالات اصحاب در هر زل
 چنانچه خودش سعد کرده بیان

که کرده تهافت چگونه چنین
 نبودند آیا خلافت رسول
 چو طلحه و اگر آن زبیر از کبار
 که آنرا نایب شیعه بیان
 خلافت نمودند و پس سرکشی
 پس انخاف نص خلافت کجا
 نه ثابت شود بهر حربه کبار
 بود خاص از بهر خاصان نه عام
 مدح بعضی را حکم کل اے عزیز
 مدح همگان را بیک افترا
 منافق در آید داخل در آن
 پئے هر نمازیت برو صف عالم
 بگو از لب حوض مطر و کیت
 در آئنده میگویمت عنقریب
 شنیدی تو دعوائے آن محدین
 از آن گشته باشد ترا حق حیان
 پی حفظ عرض عشیق و عمر
 بر آرد بس گفتگو چون جدل
 که اعلام سینه در هر زبان

در افعال اصحاب و ہر باجرا
 مگر و نہ تا مسلمان بد گمان
 ازین گفتہ سعد ہم آشکار
 ولی چون بہر فعل شان از حیا
 نمایند اخفائے زشتہ شان
 ہدایت نمایند اینہم بسے
 پس احوال پُر طعن یاران تمام
 بتخصیص حال صحابہ کبار
 نمایم بیان بیش از بیشتر
 چہ انچہ بگفتم درین مختصر
 کنم دفع تا ویلہائے کسان
 ز آیات مدحیہ کردگار
 پس اکنون نباید کہ باشی چو کو
 بہر فرہ یابد سزا چون بشر
 مرد عایمانہ رو شیعہ دین
 کہ اسلاف تو وقت ضیق محال
 خصوصاً در اباحت علم کلام
 تو ہر قول او شان بداری قبول
 برود را تحقیق امی خوش شعار

نمایند دانستہ تا ویلہا
 بحق کبار صحابہ عیان
 کہ کردند افعال بد ہم کبار
 نمایند از طبع تا ویلہا
 در اسفار خود ہا و ہم از زبان
 کہ اسفار شیعہ نہ بیند کسی
 شدہ شتبہ نزد جلع عوام
 کہ باشند نزد تو با اعتبار
 ز روئے صحاح و ز فن سیر
 نہ قانع شود مرد صاحب نظر
 شود تا بر عایان حق عیان
 کنم دفع زعم تجاہل شعار
 تو اسفار شیعہ بین پُر ضرور
 بر افعال یاران کن ہم نظر
 بتقلید دیگر بفاسد یقین
 نوشتند زانید ہر چہ خیال
 بگویند از طبع حسب مقام
 چو اقوال پاک خدا و رسول
 چو دارے دگر کار با کردگار

که فردا برائے شفاعت گری	نیاید کسے شرمسارے بری

باب سوم

بیان کیفیت اجماع صحابہ بر امارت شیوخ
نکته و درینجا دو فصل اند فصل اول سقیفه پردازی
حضرت عمر و بیعت گرفتن برای حضرت ابو بکر

بیایاے مجادل تجاہل شعاً بین حال اجماع اصحاب را که آن در سقیفه بود از نظر از آن پس هم اجماع یاران بود چہ روز وفات حبیب آلہ بنی ہاشم از صدمہ و فکار نشستند نزد رسول ز من مدینہ بگردید پر شور و شر خصومات دیرینہ و کینہ ہا نبودہ درون عرب فاندان پس اعدا از حق دار و منافقند بگشتند یک دل برین بدولی	کہ انکار داری ہم از آشکار مگر بے تعصب بغیر از مرا مگر بیعت فلتہ بود از عمر خلیفہ خود اجماع او شان نمود کہ بر مخلصان بود روز سیاہ دل شان ہمہ خون و چشم افکند عزا دار و در فکر غسل و کفن سرانرا ہواے امارت بسر دگر سر بر آرد از سینہ ہا کہ از وے نفاقی نگشتہ عیان پے کام خود فرستہ یافتند کہ ہرگز امارت نیابد علی

چو در خاندانش بماند کنون
 چو یابد امارت دگر خاندان
 نه پرواے تدفین سوگ رسول
 همه فکر و شورے همانم چنان
 بتحدیح مردم کسے مرد خام
 بگفتا بہ تهمت بزوج قبول
 چه بروئے مردم بسوگ بنی
 چنانچه بمسجد حضور امیر
 ملی بستن در بود و وجه آن
 در حجره عباس بست شکار
 همانا ازین شغل دفن رسول
 خلاصه چو انصار قصد پیش
 پس او شان فراهم شدہ اگر
 چه میبود در جاہلیت چنان
 چنانچه کہ سعد عباس و شفیق
 کہ کردید چون دفع حق در را
 چو این قصد انصار را آن طیش
 چه میخواستند آن گروہ نرند
 درآمد ز جائے خودش آن عمر

نکرد و از آن تاقیامت برون
 تداول کند نیز زہر خاندان
 نہ دلدارے مرتضیٰ و قبول
 کہ گیرند حق شہ مؤمنان
 بر آورد یک جیلہ و اہتمام
 کہ او از امارت نماید نکول
 درآمد و رفت بستہ علی
 ہمین عذر کرد و از خلفت بشیر
 کہ از قصد غسل رسول زبان
 بر اکثر طبائع شد این ناگوار
 ز حق گشت محرم زوج قبول
 شنیدند گشتند پر غیظ و طیش
 بگردند یک سعد خود را امیر
 کہ بودہ رئیس زہر خاندان
 بگفتا جواب سوال حقیق
 از آن بعد خواہش نمودیم ما
 شنیدند گشتند پر غیظ و طیش
 کہ سالارے مصطفیٰ را برند
 کہ میبود مرج بہر صلح و شر

روایت بخاری
تقیه پوری
حضرت محمد

نشر غفره

۲۰۰

باب سوم فصل اول

که هرگاه معلوم شد قصدشان
که باید شدن نزد انصار دین
در اثنائے ره بس سخن باقم
که بوده ز انصار بس از دوام
که سعد عباد و دیگر دایم
بیان میکند فضل انصار خویش
بخواهید ما را ذلیل و ستوه
ازین موطن و شهر و اجداد ما
چو نزدیکین کاه مددگار دین
هم مردمان را سلم بود
که جز از قریشان شود پیشوا
وگر خود ز روستای وطن بهترین
که یک بو عبیده است و دیگر عمر
بر آشفته هر یک در آن سخن
که آن می بخار و شتر جسم خویش
ایرے دگر باید از قوم ما
کشیده سر از حد نشد اتلاف
بدادم بدست ابو بکر دست
که پنج نزاع همه میکنم

عمر خود بگوید بخاری بخوان
بگفتم ابو بکر را این چنین
چو رفتم سوے تیغه هم
بدیدیم آنجا عجب جوش عام
برین متفق جمله بر ناو پیر
خطیب ز انصار از کم و بیش
بگفتا که ای اهل هجرت گروه
هم بر کنسید اصل و بنیاد ما
جوابش ابو بکر داده چنین
فضائل که خواندے تو از بھر خود
ولیکن ندارد کسے این روا
چه ایشان ز روی نسب بهترین
یکے را اگر نسید زین دو نفر
کشند انصار روزین سخن
که باشیم ما پوچوب عیش
ایرے اگر میشود از شما
بگفتا عمر چون که آن اختلاف
همه گفت گو نقش تکمین بست
بگفتم که بیعت توے کنم

نمودند بیتی بآن پرتیمیز که ای قوم این سعد شد پایمال خدایش کند قتل اندر جواب نیاید چنین امر دشوار پیش که ناگه پریشان شود انجن بیاید مرا کار دشوار پیش دیا آنکه باید خصومت کنیم بدین طرز و چپیزی کم و بیشتر امارت بدو کس چو نمود پیش پس ای دولت بوبکر عالی نظر مردم کراهِت از آن دانند ندست بفرمود خود مصطفی عزیزا صحیحین خود ابدین که هرگاه کردش طلب شاء دین نداده به حیدر امارت چرا چو طبری و جزرے درین داور نوشته اند حال سقیفه تمام فضائل شمرند از پیش و کم بنصرت هم انصار گردن دراز	در آن حال بعضی از انصار نیز کسی بانگ زد اندر آن قیل و قال بگفتم من از روی خشم و عتاب عمر باز گفته که در عمر خویش چه ترسیدم از سوی انصارن نماند بیتی بیک سعد خویش که ناخواسته باز بیتی کنیم بیآور و طبری ز اهل سیر بگویم که بوبکر از آنست خویش که بوده عمر بوعبیده و گر کمن فهم ازین اینکه طاس نبود که از بصر حرص امارت بسیار اگر بدست نداری یقین ثبوت طمع میشود ای چنین ابوبکر آندم بآن ماجرا همین نهج و نور و جوهری با سناد خود با بیک اهتمام که از هر دو جانب حریفان بهم بخویشی و بخت عمر خود بناد

بک انصاف بغیرت شعر

کیفیت تنفیذ پروازی عراز
روایت ابن قتیبه و نویری
و عبداللہ بن جریر و ابوجعفر طبری
و ابن اثیر جزیری و غیر جم

گه بر عمل نازد که بر نسب
 چه گفتند انصار اینهم عیان
 که اطفال مانزدشان بهر آب
 چو دیدند شیخین رنگ و گر
 ابو بکر پس نزد همت بباخت
 که قوم بنه را امارت دهیم
 درین گفتگو با هم انصار دین
 که مَنَا آمِنُوْا وَمِنْكُمْ اَمِیْرُ
 عمر گفت این حرف گرد و خلاف
 نه ز نهاردار و عسر این روا
 که نبود نبوت در آن و دمان
 اکنون اولیاے رسولیم ما
 بگفتا جاب اینکه اے انجن
 بیارند طبری و جزرے بنهر
 که پیش علی سر بطاعت نهیم
 ولیکن بود کار پر از عجاب
 مگر گفته باشند او شان چنان
 که حیدر حسن وفات سول
 ندارد برین کار ز نهاردل

ز سود و زیان نیز شور و شغب
 که ترسیم از اثرت یکیان
 چو بروندند هر کس شیخ و شاب
 فزون تر شده دست پاچه عمر
 بطرز دیگر همچو سر زین بباخت
 شمارا بایشان وزارت دهیم
 بگفتند شیخین را این چنین
 همین ست و جز این نباشد اخیر
 بگفتند و تیغ در یک غلاف
 که از دو دمانه شود پیشوا
 باشند او لوالا مرزان خاندان
 از وارش یابیم مانی شما
 نه ز نهارد باید شنید این سخن
 که انصار گفتند اینهم دیگر
 نه مادت در دست دیگر دهیم
 که شیخان ندانند آرا جواب
 که اهل سیر کرده اند شیان
 در خانه بسته بروے فحول
 به تبیین و تدفین شده مشغول

چو شد رد و اگر اه و بس قیل و قال
 بشیر بن سعد یک خزر جی
 ز روے حسد اندر آن انجمن
 که بوده محمّد ز قوم قریش
 بزرگی دی بجه قومش سپید
 بھر حال از اختلاف چنان
 عمر یافت فرصت وقت زد
 ز روے حسد نیز انصار چند
 مگر خیل انصار و سعد نکو
 بتخصیص آن سعد مدوح یار
 چنانچه با جماع اهل سیر
 سخن کوته این بعیت چند کس
 بظا هر شده صورت آن پیا
 همین ست مقبول و مشهور
 بیارند هم وجه قرب بنی
 حدیث رفاعه هم اینجا امین
 که در حضرت آن شه مؤمنان
 هم آنجا نشد فضل شخصی
 نه مردی ز انصار خوشنود بود

بر آورد احوال رنگ قتال
 که با سعد پیدا شد رشک خفی
 با انصار خود را زنده بود این سخن
 نباید شمارا چنین رویش
 سر طوع بر حکم ایشان نهد
 که آمد در انصاریان در میان
 بدست ابو بکر بعیت نمود
 نمودند بعیت بآن هوشمند
 بسنخه ز بعیت کشیدند رو
 نه تازیت بعیت بکرد اختیار
 همین ست مختار و خوش مقبر
 که مخفی نباش حسد بود و بس
 بخویش و هم قوی مصطفی
 غریب است یا هیچ قوی دیگر
 بن سعد و هم حاکم و بیته
 که آورد شبته مرد تین
 همین وجه خویش نموده بیان
 اگر شد مسلم نشد در میان
 بحکمت عمر بیته کرد زود

چہ بنو و کہ حاضر شود بو تراب	تیا شیم تا پیش او کامیاب
بنایش چو شد بر قرابت قرار	نمودند از ترص ان جسم قرار
کہ ذمی رحم را ایزد او لے نمود	ابو بکر زان حسانہ بیگانہ بود
ہر آنچہ بسیارند دیگر خبر	مخالفت ز خویشی خیر البشر
کہ کردہ عمرہ ذکر فخر نماز	کہ ہنگام تو شش رسول حجاز
برائے امامت ابو بکر را	پیا کر دپس او امام شمس
ابو بکر گفتہ کہ گفتہ رسول	کہ باشند ائمہ قریشی فحول
سلم شد این نزد انصاریان	از بنو کہ کردند بیعت کسان
گویم کہ این ہر دو بدتر خبر	ضعیف و خلاف صحاح و اثر
چہ آرد بخساری کہ ہیچ از بیان	نہ بخشید سودمی بر انصاریان
عجب گر گیسو دکنے این خبر	ز نقل بخسارے بقول عمر
دوم از نماز ست پاسخ عیان	کہ گفتہ عمر گرد انصاریان
پس آن حکم نبود ز سالار دین	چنانچہ ہے آیت بعد ازین
بہر حال آن خندہ میش نیت	کہ آواز وجودے بر خویش نیت
اگر داد حکمش رسول حجاز	چہ را آمدہ خود و درون نماز
سوم گر وجودش شود نزد تو	فضیلت در آن چیت ای حلیہ
کہ پیش تو ہر فاسق و مرد عا	بگرد بہر یک نمازت امام
دگر کرد این امر را مبتذل	عمر خود در آن دم کہ آمد اجل
امام جماعت کسے را بگرد	خلیفہ بر امت کسے را بگرد

شبہات عامہ
باب اجماع
و جواب انہا

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چہارم

پس این نقل هرگز نذار و وجود
 و اگر زان امانت که گفت عمر
 ز بوبکر حیدر نه روتافت
 منم پیر در راه هر دو قتل
 اگر این خلافت بدادی عمر
 بے داشت گنجائش ای دلیر
 چو بوبکر گفت ز خبیث الام
 کزین حرف او هست چندین اب
 یکے آنکه گرا بخیر و خبر
 ز انصار چون سعد آن حق طاع
 دوم آنکه گفتم تو پیش ازین
 سوم آنکه بوبکر آنرا ضرور
 که گفت او که امی کاش بود خیال
 خلافت ترا در کدامی کسان
 بیارند این را بس ارکانین
 پس او گذر یافت از مصطفی
 و اگر اینکه این حرف را بر سر
 که او وقت مرگ خودش نهفت
 که سالم یکے یا معا و جبل

عمر که بگفت است تزویر بود
 شدے مستحق خلافت بشر
 پی سبیش زود بشتافت
 نه بر قول دیگر نمایم عمل
 پی آن اساسه ز راستے قبر
 که خود کرده بودش پیمبر امیر
 که اندر قریش اندانم تمام
 که هر یک دشمن است چون آفتاب
 همه بود از قول خبیث البشر
 انکر دندے بهر امارت نزاع
 که باشد خلاف بخاری بپین
 دم واپسین کرد خود کذب و زور
 که پرسیدی کای رسول زمان
 هم انصار را خطا و بهره در نیست
 چنانچه گذشته است سابق ازین
 چگونه بود قول سابق بجا
 دم مرگ خود کرد باطل عمر
 ز راه تمنا باصحاب گفت
 اگر زنده بودے ز دست اجل

جواب اول

جواب دوم
 جواب سوم

جواب چهارم

پس اورا خلیفہ خود مکر دے
 ہویدا کہ ہر یک ازین ہر دو یار
 چو بو بکر گفتہ کہ نبود روا
 چہ ایشان ز روی وطن مہرین
 دیا آنکہ گفتہ چو حرف غفول
 پس از ہر دو این فضل و فخر اعم
 کہ بودند از قریشے تبار
 در آن فضل اول ہم آن مرتضا
 کہ میداشت فضل از ہمہ در سب
 علم راست عالی ترین خاندان
 ہم از دودمان قریش از دم
 از ولعہ ہم آل آن شاہ را
 بفضل دومینہ آن مرتضا
 بود اقدم و افضل ہنگامان
 درینا مطابق با قوال خوش
 چنانچہ بیار دین بوالحدید
 کہ کردند شیخین حجت بیا
 از مصطفیٰ صہ و نفس رسول
 کہ کردند خوش جتے باشجر

جوابے باز دہر و روسے
 ہمانا نبود از قریشے تبار
 کہ جز از قریشان شود مشوا
 از آن پس ز روی نسب بہترین
 کہ مائیم بس اولیای رسول
 چہ بو بکر را بود خط اتم
 قبائل بسے مردمان بی شمار
 مقدم بود از ہمہ بسے خفا
 سیادت ز سونے پدر در غرب
 ابو بکر از کمترین دودمان
 گزیدست آن ہاشم و احمد
 خدا برگزیدہ بھمدوسرا
 کہ آن بود خویشے آن مصطفیٰ
 بقرآن پاک و بسرف جہان
 انکہ دند حق را بحق دار پیش
 کہ حال تقیفہ چو تید رشید
 بخویشے و ہم قومی مصطفیٰ
 بگفتا اسف کمنان بانول
 نمودند ضائع ثمر را اگر

همین پنج عباس عسم رسول
 خلاصه که قول محقق همان
 که خوردند انصار گول کسان
 هم از رشک نفسانی پر خلاف
 ازین سوز خویشی سالار دین
 عمر فرصت وقت دانسته زود
 و گرنه همان جوش انصاریان
 غرض بعد این بیعتی آن رفیق
 عمر گشت فرحت کنان آشکار
 کس را به رفیق و کس را به یم
 هم از رشک سعد عباد عیان
 و گرنه بر بنای سقیفه عمر
 بمسجد فراهیم شدند آن فحول
 در آن جمع بودند اکثر قریش
 همان بزم را که چه نصاب خام
 نبودند در و روئے مگر بیس عقول
 پسا بلکه گردید آن انجمن
 عمر رفت بالای منبر روان
 که نیست بوبکر لائق ترین

بوبکر گفت خزن و ملول
 که کردم ازین پیشتر هم بیان
 که حیدر نه رغبت بداد و در آن
 در انصار پیدا شده اختلاف
 سخن بود پس و نشین و تین
 بدست ابوبکر بیعت نمود
 بنوعی نگشته فرو بیگان
 که از نخت گشته نصیب عتیق
 بتعجیل مشغول اجرائی کار
 نمود بر آن راه کج مستقیم
 به پیوست شان بعض انصاریان
 یکدیگر محجعه کرد با هم دگر
 خلاف بنی هاشم دل ملول
 ز انصار هم بعضی بار رشک طیش
 بگویند یک جلسه بزم عام
 چو اعیان انصار و آل رسول
 خلاف بنی هاشم پر محن
 چنین گفت بل حکم کرده چنان
 با صلاح کار شما بالیقین

پس اکنون باشد بر پاشاب
 اگر شک بداری درین حکم هم
 قریشیان پر جویش بار و کد
 چه دیر وز خود بمصیفران شان
 عمر با وجود احتیاج بے
 مگر حاکمان کی حکم داد
 ازین ره کس بود گرتی پست
 که از قنہ عام و از خوف شان
 نکردی گرا و اتباع قریش
 ز بیعت اگر او نظر دوختی
 چنانچه کی سعید با آن گرد
 و گر خالد بن سید رصفه
 پس او را عمر بر همین یک تصور
 ندیدی که عثمان را ابن عوف
 در آن وقت مقدار بانی نهفت
 بن عوف بر هم شده زان سخن
 پس اندم کسے گر خلاف عمر
 که بودند بر پشته اوعیان
 هم اعیان و انصاریان بی شمار

نماید بیعت با و با شتاب
 بخاری بین باز با چشم نم
 نمودند بیعت یو بکر خود
 با و کرده بودند بیعت عیان
 نه پرسید هرگز رضائی کس
 بنایش بکار تقیف نهاد
 هم او داد در دست یو بکر دست
 بر سید و ناورد حق بزبان
 بدیدے چو حیدر بسا در دوش
 همانا عمار خانه اش سوخته
 ز دست عمر گشت بس بی شکوه
 چو او خواست بیعت بدست^{علی}
 ز سالارے فوج فرمود دور
 چو داده خلافت بلا هم و خوف
 بن عوف را حرف پر حق بگفت
 چه تخویف او کرد و رانجن
 بگفتے همه گشت حاشی تر
 و جوه قریش و هم اتباع شان
 با و گشته بودند آمیزگار

هین است اجماع ارباب داد نه هم از رضائے کسے جستجو که کرده عہد بر خلاف علی امارت گرفتن از آن بود سود نه ظاہر شد و زان رضائی عوام نه بر سنت و بر کتاب خدا از آن بعد فلتہ نگفتے عمر در اسفار خود ذیل نصب ایام شد از بیعت یک دو یاران حصول یک روز بیعت بسا پوشمند چو شاهان بتالیف و اکراه و زور بنوده مگر از قریش حسود	خدا را بگوایے قسمن نہاد نه از حق دیگر کسے گفتگو پس آن مسجدے مجمعی سازشی بمقصود عہد خلافت نبود نه اجماع دینے بدان جمع خام نه بر فضل شخصی شد آنرا بناے اگر داشتے بزم سجد اثر ہمین طور گفتند اہل الکلام کہ بو بکر را نانبے رسول سخن مختصہ پس در ایام چند مگر بود این بیعتش پر ضرور بہر حال آن غدیر و بیعت کہ بود

فصل دوم بیان طلب بیعت ابو بکر از جناب امیر
واعراض و نیکر آنجناب از بیعت آن پیر و ہدایت
عمر با حراق خانہ جناب سیدہ صدیقہ و حضرت امیر
و تشریف بردن آنجناب بحیرہ مسجد و احتجاج او

در مجمع صحابه بر استحقاق خود از روایات سنیه

چو از کار سازی چندین نفر	کز آنها بود عائشه هم
بکنگاشها و بتبذیر تمام	بو بکر شد اجتماع عوام
بدینند اجماعیان آشکار	بنیفا از علی کارنا استوار
چه قدر او را رمی انگاشتند	از وطن برهنه داشتند
عمر بر در پاک زوج تولد	همیکرد تخیفهای فضول
اگر اینکه نکشود کاره از آن	اگر چه گفت که سوزم مکان
بنا کام جمعی شده منتخب	که بر بعیت آرند امیر عرب
بیارند اعلام تاریخ وان	چو دینوری و طبر و دیگران
که چون پور خطاب و جمع کثیر	رسیدند بر آستان امیر
در آن جا بودند بامقضا	بنی هاشم و چند اهل حیا
بشورید بیرون خانه عمر	رسودائے فطی که بودند بسر
که بیرون نیسائید گزین سرا	بایز که میسوزم این خانه را
چو برخاست فریاد و شور عمر	ز بسیر و لا و برون شد زور
بوی چند چیره تن آویختند	انکو آبرو و خرد ریختند
هم آبن قتیبه ازین ناقلان	بیاورد قول مفصل چنان
که بر بانگ فاروقی پر عنا	نکرده کسی زان میان اعتنا
زین ره طلب کرد هنرم عمر	که میسوزم این خانه را سر بسر
در آندم کسی گفتش از در دو هم	که در خانه دخت رسول است هم

بگفتا چه پروا بود اندرین
و گر آن حینا که اندر غرر
که گفت او که تا باب شاه عز
بن عبد ربّه درین داور
بگویند کاندم که شورش فرود
چنین عزم با نجم احراق
علاوه بر این ماهران ناقلان
چو آن واقعی امام سیر
سیوطی از بعد هم متقی
درینا در آندم عمر بر ملا
ازین بعد این قتیبه و گر
در آن دار و گیر قیامت نشان
بیامد پس در زمین نزار
بفرمود با آه و درد و فغان
بطور زبون پیش ما آمدید
نه پریشان اشجان و حالات
برنگ و گر تخم کین کاشتید
گرفتید این امر را خود شما
عمر رفت پیش ابو بکر بانه

چرا در تیا سیند در اهل دین
بیاورد از زید اسلام جنبه
بمراه فاروق بر دم حطب
و گر بوالفدا مثل با آذری
عمر پاره آتش آورده بود
که کرده عمر با حلف بر ملا
بیارند مجمل و گر کالان
چو پوران پوشیده هم بو عمر
از و پس ولی الله دهلوی
نموده چه حق مودت ادا
روایت نموده در حبس عمر
بتول حرمین گشت بس و لکران
زمرگ پدر خسته و آشکار
چه کار ست ما را باین دمان
ز روی حکم در سازدید
نه دلداری و نه مواسات
که دفن بنی نیز گذاشتید
نمیدید سالار و حق ما
در شتی کمان گفت کامی بر فراز

له ملازمی باشد یا است
مگر ضرورت شد یا بخواند
سیدین زبان

هر آن کو ز بیعت بتایید رو
 خلیفه فرستاد سوئے امیر
 فرستاده گفت بزوج تو
 چنان داد پاسخ باو مرخصا
 کجا شد روا بسراو این لقب
 فرستاده برگشت و آمد شتاب
 ابو بکر شد منفعل زین بیان
 که در حیرتم زین همه با چرا
 غلام ابو بکر گفت مخد نام
 برفت و صدای زرد آن سخن جان
 چو بشنید این بانگ را بو تراب
 که این خوش لقب از کجا یافتند
 فرستاده آمد از آنجا فزاد
 شنیده عمداً پاسخ مرخصا
 روان شد پرا ز خشم با او و هو
 نزد با تحکم در شاه را
 بیامد پس در قبول ملول
 چو امیر و د بر سر ما نگر
 چنان آه آتش فشان کشید

نگیری چرا بیعت خویش زو
 کسے را که او را بیار و دلیر
 که میخواندت خود خلیفه رسول
 که بهستان بتید بر مصطفی
 نکردش خلیفه رسول عرب
 بگفت آنچه بشنیده بود از جواب
 عمر باز گفتش در شتے کمان
 نگیرے تو بیعت ز حیدر چرا
 بگفتش علما را بیار ای غلام
 که میخواندت همیشه را یانان
 بفرمود او را چنین در جواب
 بزودی سخن بر بنی یافتند
 رسانید آنچه که بشنید باز
 ز راه در شتے بر آمد زجا
 ز اجماعیان نیز همراه او
 که از بهر بیعت بر آ از سرا
 فغان کرد و اسیر او رسول
 ز دست ابو بکر و هم از عمر
 که تا جاے محمود سوزش رسید

ازین گریه و آه و شور و فغان
 عنان شکیب از کف شان برفت
 مگر پور خطاب و یارانش خند
 بلا اذن حیدر عمر در میان
 بسر نیچہ گاؤں و رے عمر
 برین جبر فاروق ایستمند
 کہے آوردند اہل علم اینچنین
 کہ ای کاش نکشادی زینہار
 خلاصہ کہ شدہ را بہر جبر تمام
 دلش گرم بود و بلب آہ سرد
 کہ من بندہ دادرم اے عمر
 ہمین طورے آورد جوہری
 ہمین طور طبرے بگفت ای عجیب
 نداری عجیب از عمر اے و دو
 ابو بکر ہم جمع را حسب حال
 بیارند این حکم را بر ملا
 رسیدہ بہ مسجد چو میر عرب
 ثقات اہل اخبار و جمع خبر
 چو بلا درے و محدث جمال

برآمد خردشی ز شنوندگان
 گروہ از آن کار گریان برفت
 بدان گونه بودند خوش کار خند
 بہر جبر داخل شدہ در مکان
 بر آورد شیر خوار ابد
 ہم اخبار دیگر شہادت دہند
 کہ بو بکر گفتہ دم واپسین
 در فاطمہ را در آن روز نگار
 بردند آن قوم بے احترام
 ہمی رفت و میگفت مخزون بود
 عموزادہ و صہر خیر البشر
 با سنا و خوش اندرین داوری
 کہ بردند اورا بجز رقیب
 کہ تذلیل مولائے خود کردہ بود
 بفرمود حکم جدال و قتال
 بن عبد ربہ دگر بوالفدا
 ز بو بکر پرسید وجہ طلب
 چو دینورے و جوہری خبر
 بیارند این گفتگوی ملال

شریف برون جناب امیر از سجد و احتجاج انجناب

که پرسید چه در چو وجه طلب
که کرد بیعت همه این و آن
بفرمود حیدر با وحسب حال
در ایندم نمایند بیعت بمن
چه از خویشی احمد مصطفی
همان حجج بر شما میکنم
بآن حجت خود بیا شد عجب
چو دارید ایمان و خوف خدا
و گرنه تنگنار و ظالم عیسان
عمر گفت از راه عجز و منه
برین حرف پُر بمل و جبر عمر
که امر و بیعت بگیرم دست
باید که حرف ترا ای عمر
نخستین جواب سخن نیک گوی
نیاید جواب علی از عمر
نمود دست و نیوری این بیان
بفرمود حیدر ز بس رنج دور
بگفتند او شان که ای بوالحسن
بفرمود حیدر با و شان چنان
کسی را که او عیب داد و بود

عمر داد او را جواب عجب
تو بیعت بمن نیز چون دیگران
که باید شمارا بلا قیل و قال
که مستقیم است ای عجب
بر انصار کردید حجت شما
مقرب ترین محبت بمن
بگیرید آنرا از ما بے سبب
نمائید انصاف و رحق ما
بباشد و مستقیم اگر بآن
که نگذارست تا تو بیعت کنی
بر آشت و فرمود حیدر دیگر
که فردا همین بیعت از نظر دست
نگیرم نه بیعت پذیرم دیگر
وزان بعد از من تو بیعت بجوی
به پیچید در خود فرو کرده سر
که کرد و چون عرض میت کسان
سنازم چه بیعت چه خواهید کرد
جدا میشود این سر تو زن
که خواهید گشت ای هم مردمان
رسول خدا را برادر بود

عمر گفت بوبکر را بر ملا
جوابش ابو بکر داوہ چنان
من اگر اہ واجبار نکلم براہ
ہمانا شدہ خون دل مرتضاً
بنالید وزارید بارنج و درد
ففسان کرد از گردش روزگار
وگر بوعبیدہ از آن بچمن
ز قوم قریش تو این مردمان
توے تربیدند بوبکر را
چو گرد ازین بعد عمرت دراز
چہ ہستی باسلام پیش از ہمہ
مقرب ترینی بہ خیر البشر
مگر چون بوبکر شد اتفاق
جوابش بفرمود حیدر چنان
چنین موہبت را کہ رب عباد
نہ در حنائہ خویش در آورد
ہمانا کہ ما اہل بیت رسول
بایزد کہ ما یم دانائے دین
نگہدار آثار خیر الانام

کہ در حق این حکم ندہے چرا
کہ تا فاطمہ ہست اندر جہان
شنیدہ ز مردم چنین گفتگو
بچسپید با تربت مصطفیٰ
ز ایند او تہ لیل آنکس کہ کرد
بخواند آیت یا بن ائم چند بار
سخن را ندو گفتا کہ اسی بوالحسن
بیاسشد دیرینہ و کار دان
باین کار و منصب تو ہم دہ دنیا
توئی لائق حکم را نے فراز
بفضل و جہادے تو پیش از ہمہ
بعلم و بفہم و نسب بیشتر
نداری روا اختلاف و شقاق
کہ تر سید از داوہ اسی مردمان
دیرین دودمان نبوت بخاد
نہ از جائے حق اہل انرا برید
اقتسم داوے از جملہ فحول
خبر دار علم کتاب مبین
شنا سائے امر رعایا تمام

بود خانه نام بنظم و نسق
 چو بیگانه مدخل نمساید درین
 پیوسته و بنال نفس و هوا
 پس آن پور جراح خاموش شد
 بن سعد انصار زان انجمن
 ہر آن قصہ کام و ز کردن بیان
 ہمہ مردان بیعت و اتباع
 بیارند اعلام واضح ترین
 کہ آندم نشسته درون سرا
 ازین رہ شده و ہنہ نقل
 ولیکن گذشتہ است این ماجرا
 جو البش چنان داد آن حق مقال
 کہ اسے یار پیغمبر مصطفیٰ
 کہ من میت پاک سالار دین
 بلا دفن آسودے یک دے
 غنیمت شمر وید آن شغل من
 کنون آب و رنگ سخن میدہید
 و گر اہل سیرت چو بلاوری
 کہ این ہم فہم و با و امیر

ہمہ مہبط دے و احکام حق
 بیفتد خلل در مہمات دین
 نیفتد تا از رہ حق جہا
 چو نشتر زردہ مرد مد ہوش شد
 تعلق کمان گفت کای بو الحسن
 چوے گفتے آندو زیار مردمان
 نمودندے آندم تو بی نزاع
 کہ گفتہ پیاخ بشیر انجمن
 بہ بستے در اختلاط و لقا
 کہ ہر گزدارے برین کابل
 نمودند بیعت ابو بکر را
 کہ آدر و آندم محدث جمال
 تو میداشتے در حق من روا
 فلندہ ہمان طور روئے زمین
 بر این و آن گفتگو کردے
 نمودید از بھر خود انجمن
 بدینگونہ الزام من میدہید
 بسیارند حتما درین داوری
 کہ پیاخ ز بیعت عیان ای شیر

کمزین پیشتر در حیات رسول
 همان بیعت شد بحکم آلہ
 پس اکنون چگونه بگرد چنان
 نہ ہرگز سزاوار بیعت شوند
 بن سعد از گفتہ خود چنان
 بے احتجاجات کردہ امیر
 چو بوبکر وید این چنین آشکار
 پس از راہ پوزش شدہ حرفون
 کہ تونیز با ما موافق شوے
 ولیکن چو دارے کراہت ازین
 امیر عرب بعد این ماجرا
 ازین بعد ہم آن دے رسول
 بہ نزدیک انصار رفت شب
 ہم آن سیدہ از جنائی قریش
 مگر جملہ بیعت آن عتیق
 با پنج ہفہر بود شیر و دو
 صحیحین بنگر کن قصہ طی
 بین نیز تاینخ طبری خوش
 کہ تازندہ بودہ است دخت رسول

نمود نہ بیعت بمن این فحول
 خدا و رسول اندر دے گواہ
 کہ دعوی بیعت کنند این کسان
 درین مدعا پر بطالت شوند
 نجل شد کہ آن باز ماندش وہان
 ز اخبار و قرآن چو نص غدر
 کہ گفتار مولا است بس استور
 کہ پنداشتہ بودم ای بولس
 باین جملہ مردم موافق شوی
 مکن بیعت اکنون مشو بس خرن
 گرفتہ رہ پاک دولت سرا
 برداشتہ ہمراہ خود بتول
 از او شان ہفہر بود نصرت طلب
 شکایت ہفہر بود بادرد و طیش
 نمودند انصار همچون شفیق
 ہر انچہ بن سعد را گفتہ بود
 بخوان باب خبر و گرابہ
 ز انکار جید رہنا شے پریش
 نکردہ علی بیعت کس قبول

چو شش ماه بعد آن خرین طلال بد ریافت شه حال اجماعیان بی صلح ناچار خود زان سبب که بارے بر من بیایه مگر چه بوده گرفتار دل اغلاط او بیاید چو نزدش ابو بکر پیسر که انچه بدایت خدا صمد و لاکن تو تنه گرفته عزیز ز قرب پیسر درین امر ما ازین گفتگو باسے پر نج و در گفت اکزین مال آن مصطفی بفسر بود آخر اسیر ام بروز دگر آن اسام نام ابو بکر بالاسے منبر عیان بیان کرد وجه تقاعد دگر پس انکه و صے رسول زمان که اسے مردم انکار بیعت بکند و لیکن درین امر در هر زمان چو تنه ابو بکر آنرا اشتاب	ازین دار محنت نمودار تحال که روافتند آنمه این دان ابو بکر را که وحید و طلب نباشد بهم راهی تو عمت بمنینو است کو بر خود پیش رو بفسر بود ارشاد او را اسیر بر آن فیسیت ز نهار مار احسد نکردے تو حققدار آن را تیر به بنیم حق بجه خود بی خطا هماندم ابو بکر هم گریه کرد نزاسے بیاید بسا و شما که فرد است موعد پی بعیت بسجد در آمد صلح عوام بهج عتله گشت رطب اللسان که کرده ز بیعت شه داد دگر ز قبح دهان گشت گو فشان نه ز نهار بوده مرا از حسد همید یدم از بهر خود حق عیان گرفته دلم خون شده عجیاب

پئی این امارت سزاو کیت در آن انجمن شد سروری عجب کنون آئده راسے تو بر صواب که بیعت نموده شسته و منان پئی بیعتش لیک این مختص باجارشان کرد علی امیر باکراه کرد بیعت قبول هم از صاف تصریح بخت کسان بدل منکر این خلافت بدند بنی هاشم و طلحه و هم نهیر چو بوز چو خالده و گر چون بر چو نعمان و عثمان و فزوه بی چو حسان و هم قیس سعد کو چگونه خلافت گرفته عمر بخلق خدا کرد از خود امام لامت نمودند و پند ببا عمر را نوشته بر غم قبول فرستاد آنرا که بیعت کنند ز مردم باکراه بیعت گرفت	نگفته بمن اینکه حالات چیست بهین انقاس امیر عرب بگفتند مردم که اسد پو تر است ازین پس راوی نگزیده بیان ز مسلم بود خاص نقل دیگر خلاصه چو رونافت خلق کثیر همین طور سیل صحابه قبول ز جبر و کراهت که آمد عیان بودی که اصحاب بس دشمن ازین منکر این مقسّران خیر چو سلمان و مقداد و عمار آئی بن کعب و هم اسل صاحب خنجریه حذیفه جوف ازین بعد حال و دم را نگر که او را رفیقش چو ایفاس و صحابه برین راسے یو بکر را گراد خلافت خلاف قبول سر آن نوشته زده مهر و بند بمضمون پوشیده اش انگشت

بزرگ انقاس و امارت عثمانی

چنين ببيت از حكمت در نهان	نه هرگز گرفت کسی در جهان
عيان شد از اين كان عتيق و عمر	مجا بات كردند با هم دگر
كند گر مجا بات سالار قوم	ز سونے حق آيد بر وطن و لوم
دم مرگ كرد آن دوم گز بزي	كه ناپيد خلافت بدست علي
چه بهر خلافت چنان زرباخت	كه يك گوي ميدان شورش خست
كز اصحاب شش كس گزيده عمر	كه شوراي ناپيد با هم دگر
همين شش كسان سه روزي شتاب	ز خود هايكي را كند انتخاب
بهر سو شود كثرت راي	ببايد گرفتن همسان راي را
برابر چو باشند آراي شان	بگيرند راي بن عوف بن
علاوه برين حكم در ايه تر	عجب حكم پر حيف داده عمر
كه هر كس كه سازد ز رايش ابا	سرش را نمي آيد از تن جدا
مي انگاشت اينهم در اندم عمر	كه چي در ابا مي كند از دگر
چه سه كس از آن اهل شوري عيان	بن عوف و عثمان و سعد بن
بهم خويش بودند و خوش بمنشين	ازين ره عمر كرده بود ايقين
كه يك راي گروند اين هر سه تن	انگردد خلافت سونے بو الحسن
ازين ره بشوراي ز غامض نظر	نه عباس را كرد داخل عمر
چاين امر بوده عيان و علي	كه او مي كند ميل سونے علي
چنانچه بيارند اهل سير	چو طبري ز حال وفات عمر
كه از بعد آن حكم در ايه زبون	برفتند مردم ز نزدش بزدن

چون انتخاب و امارت
پايت و فوكم
فشرور

له كز غمخف كز بزي كز بصورت بزرگ بزي بغي مكراري و جلد كزي ۱۲ حاشي بن كز كز
بني از بيت غمخف ديگر ۱۲

علی نیز برخواست چون آن شنف
 که گردو گر این قوم فرمازوا
 پس این امر برگشت از اعیان
 که سعد بن عوف و عثمان بهم
 چو سازند با همدگر هر سه تن
 ز عثمان چو بدعات واحد اشما
 از و بعد نسل امیه ضرر
 و گر آن عوانه هم آن جوهرے
 که حیدر در آن حال اینهم گفت
 که گزنده ماند عمر بعد ازین
 کتم آگه اورا برین کارها
 چو همواره در حق ماسربرد
 عوانه و گر گفت کان شاهین
 که این قوم بعد از رسول خدا
 چنانچه زمان حیات نبی
 چکرده همین قوم فرمازوا
 بایزد که این جمع با هر نسق
 چو شنف ابن عمر این سخن
 برا نگیخته میکنی زین مقال

بخویشان و با عم خود این گفت
 نیاید هرگز امارت شما
 یقیناً بعثمان و هندو کیسان
 باشد خویشان و هم این عم
 نیاید خلافت گے سوئی من
 بیایند در شرع و دین خدا
 برند این امارت به نر و روز
 بیارند حرفی کر آن خونگرے
 بخویشان و با عم خود در نهفت
 ولیکن بمسرد کنون بالیقین
 که آورد در حق ما بارها
 از و کارهای بد و راهے بد
 بخویشان گفته هماندم چنین
 نمودند بس دشمنی با شما
 با و داشتند غنا و قوی
 نیاید هرگز امارت شما
 بجز تیغ نایب بر راه حق
 بجگر گفتا که اے بو الحسن
 تو این مردمان را بجنگ و جدال

بفرمود حیڈر کہ خاموش باش
 کہ بابائے تو گر چنین امر را
 نمیکرد با ما ترا همه بخوف
 ندیدے گر این نقلہائے عید
 کہ بود او ز اہل الکلام متین
 بہر حال در بعد موت عمر
 نہادند آغاز یک قیل و قال
 بن عوف گفتہ کہ این جلوان چیست
 کہ خود را ازین شان نہاید بر
 ہم از بہر این امت مصطفیٰ
 من از رغبت نفس خود اکنون
 بقول بن عوف بے اختفا
 ولیکن علیؑ امیر امم
 بگفتش ابو طلحہؓ بانمود
 کہ بر اسے این ابن عوف فطین
 بفرمود حیڈر کہ اسی ابن عوف
 بکن عہد واثق تو اسے کردہ کا
 نہ بر سوے عثمان بوجہ سبب
 طرفداری و نیز میلان کنے

تو آیا نہ اسے کہ نیست فاش
 نہ از ابتدا دفع کردے زما
 نہ این ابن عفاں نہ این ابن عوف
 بین باز شرح بن بوالحدید
 پس این نقلہا حجت خوش رزین
 بگردند شوری ہاں شش شش
 شمر دند از بھد خود ہا خصال
 ازین جمع ما یخپسین مرویت
 نہ در غبت این امارت زمر
 کند منتخب او امیر شما
 ز جمع شما می نمایم برون
 بدادند آن اہل شوری رضا
 نہادہ رضا خود نکردش حکم
 کہ اورا حسین عمر کردہ بود
 رضا وہ تو ہم اسے علیؑ متین
 بدارم من از سوے تو بیم و خوف
 کہ بھر خدا حق کنے اختیار
 نہ بر سوے سعد خودت از نسب
 ہر آنچہ کنی بہر یزدان کنے

بن عوف کرده حلف اینکه من
از آن بعد او بچومرود و دود
قریشی نزاوان باطل گراے
بدادند هم راے جمله شیر
بگفتند خیل بنقض دے
بدادند انصار کبیر رضا
پس از بعد سر روز آن مرد پیر
بگفتا که برست عهد خدا
همین پنج بر سنت مصطفی
عمل میکنی صاف اسی بوحسن
بفرمود آندم امیر اجل
بن عوف گفت بثمان دگر
شوی دالے امر پس آن عقول
بن عوف گفت بصوت بلند
که حیاء رندار و عمل را قبول
گرا اینکه عثمان مرد اجل
بگفتند چنین ابن عوف حسود
از آن پس قریشیان بچوش دلی
بن عوف را گفت آندم امیر

کنم آنچه فرمودی اسی بوحسن
بدگر که آن مشورت می نمود
همه بجه عثمان بدادند رای
که از نسل با شتم نباشد امیر
نسا زیم بیعت گے با علی
بلا رشک بر حیاء و رضا
بیاید به مسجد حضور امیر
که گر بر مقدس کتاب دے
بهر سیرت هر دو شیخین با
نماید بیعت بثمان بحسن
که بر حسب طاقت نمایم عمل
که شرط مراے پذیرے اگر
بلا قید طاقت نموده قبول
ببخار مسجد ز طبع نثرند
بقرآن و بر سنت آن رسول
بلا قید طاقت پذیرد غسل
برودی بثمان بیعت نمود
نمودند بیعت بر غم علی
که کردی چه خدعه بمن اسی دلیر

نباشد همین اولین زور و جبر
 پیاد و طبسری به لفظ جلے
 بن عوف گفت از آن انجمن
 چه گفته ہما ناعمر بر بلا
 پس او قتل کردہ شود ناگزیر
 عوانہ پیارو کہ آندم علی
 مگر بعد آن مردمان بر مکان
 بگفتند با او ہما ن انجمن
 بفرمود حیث در نہ سازم اگر
 کہ بر تو نمائیم اکنون جہاد
 درین ماجرا اے قستن گزین
 کہ آن قوم حشاد گئے نژاد
 ازین پس تماشاے خدے کن
 چه تمہیل سے شرط را ناگزیر
 چه کردہ خطا کز مارت از آن
 بقرآن اقدس خداوند ما
 بخاری بین گفت ابن عمر
 چو میکرد اسلام و بیعت قبول
 نگفتے کسے گر چنین شرط را

کہ کردید براپس اولی است صبر
 کہ چون خواست برود ز مسجد علی
 کہ نزوے بلا بیعت ای بوالحسن
 کہ ہر کس کہ سازد ز بیعت ابا
 ازینو جہ بیعت نمودہ امیر
 نہ بیعت نمودہ ز حسن دلی
 برقتند پیش شہ مؤمنان
 کہ بیعت بہ عثمان بکن بوالحسن
 بگفتند آن مردم خیرہ ہر
 بناچار تن بھ بیعت بداد
 خدا را تو حال قہر نشان بین
 چه میداشت باشاہ مردان خدا
 کہ ناید ز مؤمن چنین بے سخن
 بطاقت چو شرط کردہ امیر
 بن عوف محرم کر دش عیان
 بفرمود این شرط را جا بجا
 کہ ہر کس کہ در عہد خیر البشر
 ہمین شرط میگفت پیش رسول
 بگفتے کہ گواہیستین مصطفیٰ

خلاف خدا و پیغمبر بگرد نمودند بجهت امارت قبول نکردند و او را امیر و ولی نکردند و بادی و خلیفه چپ را بیامد بحق شه مؤمنان که بودند از حکمت بیستیز که ساز و در آن حیدر حق مطاع بهنگام تدفین آن مصطفی شدش فلقه جالبه نیر نام نمودند بی بیعت او را قبول بگننام ملفوف منقوش بود لقافه خلیفه بود نه عمر در آن کید واضح فزون دیده ولی بهر یک دیگر نزد باخت	نگفته چو این شرط عثمان مرد پس آنرا که کرده خلاف رسول هر آنکس که کرد اتباع نبی دوم اینکه این شرط را بر ملا خلاصه که این حکمت خاص نشان بین حال هر سه امارت عزیز چه اول امارت زخوف نزاع پیاگشت در غیبت مرتضی از نیوجہ کردند عجلت تمام عمر را نکرد دید بیعت حصول چه از بهر او بیعت بی نمود توان گفت اینجا بخوشت نظر تو احوال عثمان کنونی دیده عمر کار هر سه خلافت بساخت

باب چهارم

انمودن حالات صحابه و اصناف ایشان و درین جا چنان
فصل اندو یک تتمه فصل اول بیان حالات صحابه
با اعتبار اطاعت خدا و رسول امین و نصرت

وجہاد و حمایت دین و حیات جناب سید المرسلین صلی اللہ علیہ وآلہ الطیبین

پے جملہ اصحاب رحمت ہر	بیاضی پڑو ہا سنن گرا
زحالات اجاعیان ہم نبوش	چو کردی تو اجماع اصحاب گوش
نگشتہ بیکان مال ہمہ	نہ بریک نمط بود حال ہمہ
مطیع پیغمبر بقلب بدست	گروہ ہا با خلاص دل حق پرست
با اعمال نیکو ملائک حضال	بعرغان و ایمان برا و کمال
چو خدام با ہادی خود قرین	ینا بیج حکمت اساطین دین
بیرزند بر سابقان ہم سبق	خواص بنے ناصر دین حق
گرفتہ است دین محمد قوام	ہم از دولت نصرت این کرام
زبان بگذرند و ہم از خانمان	بفرمان برسے خداوند جان
بذکر خدا دل طپان چشم تر	رضاے خدا و کسے در نظر
توکل شعباران تسلیم خو	دم ابتلا صابر و شکر گو
بہشت برین منزل آن فحول	از ایشان خدا را ضعیف ہم رکول
چنین مخلصان در تعدد قلیل	ولی حساب ارشاد رب جلیل
بعرغان و ایمان ہمیں و مان	گروہ ہے و گروہ عام از مسلمان
نہ از علم و آداب روشن نہاد	نہ در دین حق را سخا اعتقاد
مراتب در ایشان ست با ہر گر	ولیکن بمقدار علم و نظر

بے زبان گروہ ہمایون مقام
 در اشغال دنیا بسی زان فحول
 گروہ منافق عیان و نشان
 ولیکن درین جبر کہ پر تفاق
 یکے اہل شرب ز انصاریان
 چور ہزن مراقب نشین و کمین
 گروہ منافق ز قوم قریش
 سرشان پر از کبر و دل پر ہوس
 سود و حق و دینے کوئے علی
 ہمین ہمت آن گروہ نرند
 ازین رہ چورو بیغیر مکر متین
 کہ بعد از بنی ملک اسلامیان
 تو گوئی کہ خاصان ولیکن عوام
 ہانا کہ کردار و گفتار شان
 ازین گفت مجمل و مختصر
 نہ ماہر بقبر آن و آثار دین
 باشغال دنیاے مردار و
 پس اسے پیروہر صحابی بجان
 بدین حال یاران چہ کوشی بخش

جو اعراب جمال و جم عوام
 بہاند عارے ز فیض رسول
 کہ فرمود حق خود بقراآن عیان
 بیانشد و فسرۃ پر شتقاق
 کہ بودن بس ظاہر و بان شان
 شب و روز در بند تخریب دین
 کہ ہزارہ از فخر ہا دے طیش
 ہم اسلام شان از غرض بود بس
 دل شان مکر ز بغض و
 کہ سالارے مطلق خود برند
 شب و روز در بند توسیعین
 ہانا رسد دست شان بی تکان
 بہر کار خود بختہ و رفقہ خام
 شدہ کاشف زشت اسرار شان
 ز واناے و علم شان پی بہر
 نہ آخذ ز آداب سالار دین
 نکردند بر علم و دین اعتبار
 بجوش دے حامی ہنگام
 نبودند کیسہ بہ دین سخت کوش

چو کردند در خندوه با جان عزیز	بکن سخت کوشه ایشان تمیز
گو نیز بر عکس قول رسول	که بودند آن بگنان خوش عدول
چه ذکر عدالت که بس آن شیوخ	در ایمان نه خود داشتندی رنوخ
نه ثابت قدم در مقام دین	نه چون بندگان جمله فرمان گزین
بسا سخت جانها و ست اعتقاد	همان جاہلیت نہان و نہا
بدلہای شان جنگ و کینہ نہان	کہ مے بود در جاہلیت عیان
چو داری تو این اعتقاد و جہول	کہ بودند آن جہلہ یاران عدول
ازین اعتقاد و دروغ صریح	بناچار گویم جوابی صحیح
سخن از دہان مے برآرم چو در	و تلخ باشد کہ الحق مہر
زما شکوہ تلخیش نادرست	کہ این تلخ اقوال اخبار تست
بالاجمال کردار ہامی فحول	زجرم خدا و خلاف رسول
زایذائے پیغمبر و آل او	زاحداث بدعات و غصب و عتو
رسیدند تا ارتداد و نفاق	اگر مے پذیر ی فغم الوفاق
ولیکن بدانم کہ درما جہرا	نہ کرد و چہ سین حرف کافی ترا
بناچار مے گترم من سخن	برا بروگرہ از سفاہت مہر
کہ اظہار حالات اصحاب یار	نہ کس را بود مایہ عیب و عار
چہ او شان بسا عیب با یکدگر	بگفتند جاہا خصوصاً عمر
اگر اصحاب را عیب چہین انضی	عمر عائشہ اولین را انضی
پس اکنون بتقلید این صاحبان	کنم ہم ز حالات چیزے بیان

یکم آنکه چون احمد جنبلی
که در سدا بواب مسجد بسا
که هر باب مسجد فخر مودند
بناچار فرمود شاه حجاز
و گرفت صف ایمان آن صاحبان
که در عرض مطلب جنه رسول
نرسید یک سلسله از نبی
و گرد و مشور و دیگر کتاب
بجی بنی گفت با عوجان
بگردا و چه اندای نفس رسول
و گرفت قصه افک بنگر بدرد
که کرده بیک خیرگی و شقاق
بمسجد جهان شد خصوصت اعم
نگر و دید ممکن که خیر الانام
حضور نبی شد چو این خیرگی
و گرنگر سوره الجمع باز
بمسجد سازند با آن رسول
چو کردند از نفع اندک چنان
و گرنگر گویم از فسح که خبر

زیاران بسیارند این بدولی
بگشتند بدطن ز خیر الورا
مگر باب یک حید را چندی
که حق بند کرد و رسم او کرد باز
تو از آیه پاک بخمعی بدان
مقرر چو شد مبلغی بر فحول
کس از صحابه مگر آن علی
نه دیدی که طلحه ز حکم حباب
پس از وی گنم باز شش از دواج
درین باب تو ذوا نموده نزول
هم آن گفتگو نیکه خود سعد کرد
حضور نبی پاس اهل نفاق
که جنگید آن اوس و خزرج بهم
بگیر و ز مود می خود انتقام
از او شان چه امید بعد از نبی
که کردند بر هیچ ترک ساز
بجرح چند معدود مخلص فحول
چه داری تو بهر خلافت گمان
هر آنچه حمیدی بیار و اثر

اول

دوم

سوم

چهارم

پنجم

ششم

نہم

کہ دادہ بنے کیان را امان
 و گر گویت قصہ پر ز غم
 کہ از دست یک ظالم سخت جان
 ازین فعل آزرده گفتہ بنی
 از آن بعد شد ز دشان مرتضیٰ
 پس اینجا بد حق انصاف و داد
 کہ آنا کہ صد مومنان را کشند
 باشند از بہر دین سخت کوش
 چہ باشد عجب از چنین شاب و پیر
 و گر بد دے و گمان کسے
 کہ ہنگام تقسیم مال چنین
 و گر سورہ توبہ را بے شکوک
 کہ کردند یاران قتل چہا
 و گر وقت واپس شدن زان فوج
 ہمین قصہ را کردگار جهان
 و گر حال جنگ اصدرا بین
 کہ از حرص مال عدو صاف صاف
 و گر چون نمودہ عدو کار تنگ
 ازین رہ ہر انچہ بشاہ جهان

ہشتم

نہم

دہم

یازدہم

دوازدهم

گشتند انصار طغیہ زان
 چہ رفتہ بقوم جذبہ ستم
 نہ تیغ گشتند صد مسلمان
 خدا یا کہ ہستم ز فعلش بری
 بدادہ آن کشتگان خونہا
 اگر باشدت راستی و نہاد
 بوقت غم ز اکینہ خود کشند
 خدا را بجی کوش حق را پیش
 کہ کردند کتمان حکم خدیر
 ز من لم یزخاندہ باشے بے
 نہادند بر آن بنے عیب و شین
 بین و در آن ذکر جنگ تبوک
 ز رفتند خلی بسوے عزا
 نمودند ہم قصہ قتل سول
 بقرآن نبرد و کفر عیان
 ہم آن صد مہارے سول امین
 نمودند از حکم ہادے خلاف
 گر بزبان گشتند در عین جنگ
 رسیدہ ہمہ بود زان صاحبان

درین جرگه سرگم و بزرگم
 فرار ابو بکر را خود نشان
 بیارند از او چون سلیمان تو
 هم آن ابن قیم هم ابن کثیر
 مدارج بین هم از آله کمر
 فرار عمر را هم اهل سیر
 همین نهج آرد تفسیر دان
 چه اسفا از آله نیاید بدست
 بین انتشار فرار گره
 خودش شرح کرده عمر بنین
 فرار سوم نیز مشهور تر
 فرارش سه روزی طوالت کشید
 مگر شیر حق صاحب ذوالفقار
 پس اسلام از دست آن حق نام
 و گریسته و جین یاران بین
 کر رفسر مود مجمل مگر
 بگشتند ماکت از آن آن فحل
 چه شب بود و صرصر هوامی وزید
 به تخصیص شیخین را گفت نیز

ابو بکر و عثمان عمر نیز هم
 مکن میدهد و خسترا و نشان
 و گریسته و حاکم نیک خو
 بتایخ خود هم سیوطی پیر
 چه دور و وضع در فن خاص سیر
 بیارند چون واقده در خبر
 چه تفسیر فخر و سیوطی بخوان
 از آله مدارج معارج پس است
 عمر بنین بود بالا که کوه
 چه کنز خود و در منشور بین
 بیارند بخار که زابن عمر
 تو گوئی بسور اخ موری خزید
 صفوف عدو را نموده شکار
 گرفت از سر نو بنی اقوام
 که در غنوه خدق آن شاه دین
 کمین حنرب اعدا که آرزو
 نکردند فرمان بری رسول
 و گریخت جان بود و سر ماسد
 نمودند انکار سر و عزت

این شعر در فضیلت حضرت ابوبکر است
 و در فضیلت حضرت عثمان
 و در فضیلت حضرت عمر

نیمه

از آن پس سبے باخنیہ گفت	پس او گفت لبیک چون این گفت
پس اورفت تنہا و کرد اتمثال	در آنوقت صعب نظر ناک حال
و گر چون بیامد بن عبدود	بیدان طلبگار ہسم رزم خود
ندادہ جوابش ازین سو کے	چو سحر گشتند وصامت ہی
اہم نامہ داران چو آن یار غار	گرفتند خوش گوشہ صین عار
اگر شیر حق داد اورا جواب	طلبگار اذن از رسالت مآب
چو این غزوہ پس صعب تر بود و شاق	کہ آمد محبت خاص و نفاق
در آن غزوہ از بُزدلی فحول	بجطاعل شد و عیدے نزدیک
و گر بعد از عمر رضوان نہاد	نمودند یاران فرار از جہاد
چنانچہ فرار عقیق عمر	ز خیر بپاشد بے مشہر
و گر حال جنگ خنین آشکار	کہ کردند یاران ز دشمن فرار
از آن جیش اسلام نزد رسول	ولے خدا بود یا شش فحول
بتخصیص بھ فرار عمر	چو خواہے در اینجا بخاری نگر
پس اکنون ہمین پرست ای عزیز	بروح عمر گو بصدق و تمیز
کہ گرد راختند عفو تقصیر شد	درین دو نہر میت چہ تدبیر شد
بتخصیص روز خنبن آن فرار	بوجہ ابو بکر بود آشکار
کہ بر کثرت جیش تکلان بکرد	توکل نہ بردات یزدان بکرد
و گر آنکہ مسلم بسیار زخیر	از آن حال بو بکر را کن نظر
کہ روزے عدوی خدا و رسول	ہمان صحنہ بیان کردہ گذر بفحول

چہارم

پنجم

ششم

ہفتم

گفتند یاران چو سلمان ما
 که سیف خدای جهان ای شکفت
 چو بشنید بو بکر گفتی بطیش
 از آن جا چو رفتی حضور رسول
 جوابش بفرمود شاه ز من
 چو کردی تو آن جمع را خشناک
 چو بشنید همچون ز شاه حجاز
 گفت باو شان که ای انجن
 بدادند پانچ چنان آشکار
 پس این نقل هم کشف سری نمود
 که حاتم شده شیخ کفار را
 ازین حال قلبش نداری ستیز
 و گرانیکه از اهل سیرت بجو
 بین صدق و خلقتش چو باشی عقل
 تو دانی که از قول خیر الانام
 و گر غزوه طائف دهم در آن
 که آمد چو حکه که ای مصطفی
 پس آن راز حق را نبی و زلفت
 گفتند اهل نفاق شدید

ز راه تاسف بخت خدا
 نه از گردن این عدو حق گرفت
 که گوید همچون شیخ قریش
 خبر داد از گفتن آن فحول
 که کردی غضبناک یاران من
 غضبناک شد زان خداوند پاک
 بیامد بر آن صحابه فرار
 شمار نمودم غضبناک من
 که هرگز نه بخشد ترا کردگار
 که در قلب بو بکر ایمان نبود
 ندیده رو ا قتل اش را را
 بقرآن بین لاجمدا ای عزیز
 که بوده عشیق تو دشنام گو
 که دشنام داد او بحق عقل
 بهشت است بر شخص فاحش حرام
 بین یک نفاق کسان را عیان
 علی را تو بسیار این رازها
 با بن عم خویش تا دیر گفت
 که با بن عم راز طولی کشید

میچند

نور و مهر

بگردند باہم سخنا چنان	کہ بر خاطر پاک آمد گران
کند قاری تو درین اتفاق	کہ گفتند این قول اہل تفاق
بین مجسم و کنز اسے بیکجو	کہ گوئندہ اشش بود بو بکر تو
یہ تبلیغ سورہ برارت رسول	فرستاد بو بکر را از فحول
بحکم خدا گشت معزول از آن	علی را فرستاد شاہ زمان
و گر آنیکہ شکوۃ بین کان عمر	بیک خیرگی میش خیر البشر
ہمیکہ مدح حدیث یہود	وز ان پنج قلب نبی سے فرود
و گر آنیکہ روزے بیک خیرگی	بیاورد قورات پیش نبی
چو خواندش حضور رسول عرب	برافروخت رنگ رخس از غضب
بلاریب روشن شدہ زین خبر	کہ اکمال ایمان نکرده عمر
و گر آنکہ روزے عمر باب نبی	نمودہ چہ گستاخے و خیر گے
کہ استاد ہر گاہ شاہ حجاز	سیریک منافق کند اناز
گرفتہ عبای نبی را عمر	کشید و بگفت از خوئے ہتر
کہ مامور حق نیستے بھرا بن	دعاے تو نبود اجابت قرین
بفرمود او را رسول خدا	کہ باشم خیر بر اے دعا
کنم یا کہ نکنم دعا بھرا و	بگردید نادم پس آن تند خو
عمر خود بگفتہ کہ در روزگار	نہ سرزد ز من ہچو یہودہ کار
و گر آنیکہ مسلم بیار خبر	کہ کردہ حکایت سلمان عمر
کہ تقسیم میکرد مالے رسول	بگفتم باو اینکہ دیگر فحول

بسم

بت و کیمیر

بت و دوم

بت و سوم

از آنانکه داوی توشان مال و زر
برنجید و فرمود آن مصطفی
که با فحش از من سوا می کنند
و اگر خود بین در سیرای هام
یکی آنکه آورد بغوغه خبر
که در مکّه بروی و از من پیام
ز خوف قریشیان بیک بزدلی
و تو هم اینکه رجعت نموده عمر
گفتی تو با من چنین و چنان
چو خواهی در اینجا بخاری بین
کزین گفتگوی عمر آن رسول
که با او نزد حرف باردگر
چو آن سوره فتح کرده نزل
گفتی عمر خود مدار اشتباه
بیاوردم اعمال صالح فواز
سوم بر خلاف خدا و رسول
که آنرا بدل خواست خیر البشر
ازین هر سه ذلت شود خود عیان
چهارم که هرگاه شاه زمان
نمایند انجبا کنون و خلق

بیانند با آن سزاوارتر
که کردند در حق من این روا
و یا اتهام بخیل زنند
ز حال حدیثه چندین مقام
که آنجا بگفته بئی با عمر
رسان اینچنین بر قریش فام
نبرده بکه پیام بئی
ز ایمان که گفت بخیر البشر
پیمبر مگر نیست در جهان
که ظاهر شود زان علاوه برین
چنان گشت خاطر گران ملول
اگر چه هر سید خیر عمر
عمر را طلب کرده خوانش رسول
که از بهر کفاره آن گناه
چو اعتناق و صدقه چورنده باز
بسا خواسته قطع صلح فحل
چه بوده مصالح در آن بیشتر
که باشد در ایمانش ضعف نهان
پس از صلح فرمود کای مردمان
نکردند تمییل این حکم خلق

بست و چهارم

بست و پنجم

بست و ششم

بست و هفتم

ازین رنج فرمود آن شاه پاک
 و در آن خلق هوسم بوده باشد عمر
 و گرنه و بخارے بین اسی عقول
 که قوم تو با جالیت عیان
 چنان گرنه و دے من این کعبه را
 و ریخا که از خوف کفر فحول
 و گرا نیکه فرمان کج و دواع
 که نیات این جسم بر هم زبند
 ازین وجه بر طبع هر بار غار
 نکر و نه تمییل حکم عظیم
 و در آن رنجش و غیظ شاه حجاز
 بر سپید زو عا نشه کای رسول
 هر آنکس که کروت غضبناک زار
 بهین متعته الحج باشد همان
 عمر کرد و در عهد خود زاروا
 چه داری عجب از چنین شاب پیر
 و گرنه وقت رنج و رے آخرین
 که جیشے فرستد سوئی رومیان
 بدست هابون و م رنج و دور

بست پنجم

بست ششم

سی

که گشتند امت ز عصیان هلاک
 که بودش در آن باب که بشیر
 که با عا نشه گفت روزے رسول
 قریب اند یعنی که نو مسلمان
 بنا کرد و مے چون قدیے بنا
 نه ترمیم کعبه نموده رسول
 فضیخ چو داده بنی مطاع
 هم آنرا بعمره مبدل کنید
 تمتع بعمره شده ناگوار
 غضبناک شد بس سول کریم
 به بستر بخوابیده گشته دراز
 که کروت غضبناک و خاطر ملول
 در آتش بنید از دوش کردگار
 که آنرا بمتع زان در عیار
 بکن فهم حالات اصحاب
 که کردند کتمان حکم غدیر
 بهر مصلحت خواست سالار و
 بسر کرد گے اسامه روا
 لوائے قش را خودش عقد کرد

بفرمود پس با اسم رسول
گشتند مامور شکر و گداز
امیر عرب را بر خویش داشت
اگر شک بداری بخیر میسر
اسامه از آن حکم خیر الانام
ازین پس بپای کوچ آن مصطفی
ولیکن آن حکم خیر البشر
سخنهای بلند بس مردمان
نمودند خیل مباح کلام
گفتند بعضی که بنسیم ما
بهر حال با حکم آن مصطفی
در آن وقت کردند بایک شقاق
آن در دو تباه خیر البشر
بفرمود هر کس که بر تافت
ازین حکم تهمید خاص رسول
مگر آنکه شیخین و بعض از فحول
لکن شک درین لعن ای پر زل
اگر بر سر محمد باز آمد
ببین قول این ابی الدم و گداز

که با نام ایزد غزا کن عجل
بسامردمان چون عتیق و عمر
که با خدین خویش را پیش داشت
کتب چون مدارج بین و پذیر
شده تا جرف کرد آنجا مقام
همیکرد تا کید زودی با
نرفتند همچون عتیق و عمر
که بر خاطر پاک آمد گران
ز سر کرد گه اسامه غلام
که چون میشود حال این مصطفی
چه گنجایش داشت آن جلیها
بسی برخلاف بنی اتفاق
بمسجد در آمد عیسی
ازین لشکر خویش لعنت بر او
نمودند کوچ و غنار را قبول
نرفتند تا زنده گشت رسول
که با حتم آورد صاحب ملل
ببین قول علامه آمد
هم آورد و جوهری را نگر

هم آورده آنرا محدث جمال
و اگر آنکه یعقوب ملائی فرد
از آن بعد اسم آن سول و دو
نمیکرد بر محض حکم اکتفا
ولیکن ندانم که آن دم چرا
نه غدر تخلف همیداشتند
چو گوئی ز بکر این عذر باز
پس آن اولین حکم خود نسخ یافت
و یا بود این حکم و رائے نبی
بگوئیم پاسخ همین مختصر
روایات اسلاف تست آشکار
بداری هوس گر بر اسکا تا
مگر بجهت تشدید ذهن عوام
که حکم نخستین ز حکم پسین
که هر یک منافعه بد گیر شوند
مگر هر دو این امر انجبا ضرور
پس آن امر اول ندارد اثر
چه بجهت امامت رسول انام
پس از بعد یک دو نماز آن عتیق

جواب اول

جواب دوم

بیان امر اول

که بوده ز اعیان اهل الکمال
نه انکار لغت توانست کرد
و اگر تا دم مرگ حکمش نمود
بفرمود تا یکدزد و دی بسا
زقتل ششخین بهر غنای
ندانم چه بهبود پیدا کنند
که گردید او چون امام نماز
ابو بکر زان حکم خود در وثافت
پس از لعن بو بکر گردید بر
که نقل امامت کم و بیشتر
آن نقلهای تو ما را چه کار
بباید که گوئی روایات ما
کنم بر تو هر گونه حجت تمام
بباید همان وقت نسخ امی متین
بهر ضعف و قوت برابر شوند
بپاشند منقود ابای ذمی شعور
که بود منافات با هم
نه فرمود و در حکم قید دوم
نگشته چرا با اساسه رفیق

چه بعد از نماز آن رسول و دود
 نه در حکم یا بعد بوبکر را
 بدانم که بوبکر نزد نبی
 بیان دوم امر باشد چنان
 که آن حکم کوچ است پس بر شکوه
 یکے آنکه مامورے آن حقیق
 امامت که گویش آن قول است
 دوم آنکه بوبکر را مصطفی
 چه بعد از آن زود شاه حجاز
 نه مملت یداده که یار هم
 عجب گر پس از حکم فی الفور زود
 ازین ست روشن که خیر البشر
 چه دریافت پس بوبکر را
 که از دست یاری همچون امیر
 سوم روایت امامت همه
 نباشد سزاوار آن نزد خویش
 و گرانیکه ماموریش در غزا
 نه حکم امامت شنیده خودش
 رو و اندر آن حکم همچون گمان

همه پے کوچ حکمی نمود
 تبصریح کرده برے مصطفی
 نمیداشت حاجت که گرد و بر
 که بر اهل غبت نباشد نهان
 ضعیف ست امامت بچندین وجه
 پیش کر سلم بر هر فریق
 بود متفق امر اقوال و چست
 اگر کرد بجهرا امامت پیا
 بمسجد بیام میان نماز
 نماز خودش را نماید تمام
 برفتار در جسم قوت فرود
 نمیداشت خود زان امامت خبر
 نه ز نه سار کرده امامت روا
 بمسجد بیام بشیر و نذیر
 بود مختلف لفظ و از و ام
 که آنرا نمائے بر خصم پیش
 شنیده بگویش خود از مصطفی
 پیامے زاندر سر آمدش
 که در پرده باشد ز سوئے زمان

بیان امر دوم
 وجه اول
 تضعیف شکیانی
 وجه دوم

وجه سوم
 وجه چهارم

وجہ پنجم

وجہ ششم

وجہ ہفتم

عذر عامہ

دیگر انیکہ حکم امامت چو کرد
 بود حکم کوچ ابو بکر یار
 درین ہر دو حال ست فتنی مگر
 دیگر انیکہ بھرا امامت رسول
 چہ گفتہ بن زعمہ یک حنی
 در آندم مؤذن بآن سرفراز
 بفرمودار اور آندم رسول
 برون آمدہ گفتسم آندم فراز
 چو آغاز کردہ نماز آن عقول
 کہ از پیشوائے خطاب پور
 ازین نقل اعیان تو امی خیر
 کہ بھرا امامت رسول انام
 مگر چون بن زعمہ کرد افترا
 دیگر آنکہ حکم امامت نہان
 پس او شہم بود با جلب سود
 گواہی سبطین بھرا فدک
 گواہی مقبول شاہ نجف
 گواہی دخت خلیفہ فراز
 چو گوئے ابو بکر آن پیر مرد

نبی بود و رشادت رنج و درد
 بحال ثبوت حواس آشکار
 ببین نقل قرطاس و قول عمر
 نسر مود نام کسے از قول
 کہ در خانہ بودم حضور نبی
 بگرد اطلاق بوقت نماز
 گذارند گوئے نماز آن فحول
 عمر را کہ شو پیشوائے نماز
 شنیدہ صدایش گفتہ رسول
 ابامی کند این دم پر ضرور
 ہویدا و روشن چو مہر نسیر
 کسے را کردہ معین بنام
 بستند نام ابو بکر را
 بود ناقلش عائشہ در بیان
 کہ او انجمن حکم خود دادہ بود
 بوجہ بیعت بر آورد شک
 بوجہ ترویج بود مختلف
 چگونہ مسلم شود بر نماز
 ز کفار خوفی بے شہر کرد

قولہ

چو تصنیف شیرب بر او فرض بود
 بگویم که حفظ مدینه عیان
 که ایشان نبودند ما مورجین
 نه به فرض بود بکر گفته تو پوچ
 دوم اینکه از خوف اعدای دین
 که حکم صریح نبی را خلاف
 پس او را ازین وجه بشد روا
 نه او کرد پروا کئے شهر رسول
 چو گفته که تعیین اهل جهاد قوله
 پس از بعد مرگ نبی زمان
 بگویم که زین عذر تو اسے ستوه
 سخت آنکه این دعوی نادرست
 بود فرض مدعی نبیل
 دوم دعوی تو خلاف کتاب
 ازین آیه پیدا که حکم نبی
 پس احکام و فرمان آن خوش نهاد
 اگر اجتهادش بود بعض آن
 چه مطلق بیاطیعوا الرسول
 سوم بابت دید حرف عقیق

ز جیش اسامه خلف نمود
 اگر فرض بود بر آن دمان
 ترا انصار و مثل علی نے قریش
 چه او بود محکوم و ما مور کوچ
 ابو بکر را شد روا اگر چنین
 نموده نه هرگز رد و در صاف
 که دار و بشهر اندر آن جیش را
 روان کرد و لشکر مکر آن غفل
 زرا کئے نبی باشند و اجتهاد
 همانا نه عصیان بود ترک آن
 جواب اندشانی بچندین وجه
 و لیلے ندارد بود در چه دست
 که بر دعوی خود بیا رد دلیل
 و ان اتبع را چه گوئی جواب
 بود و دوحی و تعمیل آن واجب
 زرایش نبوده نه از اجتهاد
 بود پیروی لازمی بگمان
 همانا تو هر حکم را کن قبول
 که در باب این جیش و باقی

جواب اول

جواب دوم

عذر عامه

جواب
و جواب اول

و جواب دوم

و جواب سوم

کہ ہر گھمستیر دیگر فحول
 از کفار داریم ما خوف جان
 ابو بکر گفت کہ من ز ہزار
 اگر چیز انفا و جش مرا
 پس از بعد مرگ بنی نکو
 چرا کرد ابو بکر لشکر روان
 مگر بود این زجر فرزانگی
 و گراین کہ دانستہ از کجا
 از آن لعن و تاکید سخت رسول
 عیان این کہ حکم تعیناتیان
 چو شد باطل این یا وہ طبع زاد
 پس انچه بکردی عمارت بر آن
 و گھر کمرانی آن ذی شعور
 کہ بر عکس حکم پیسہ رود
 زبان بنی بود آن حکم کوچ
 تو قول ابو بکر را باز بین
 ازین بعد بارے بلویم و گھر
 چو گوئے کہ ابو بکر ہر عمر
 بلویم اسامہ نبودہ مجاز

بگفتند ابو بکر را کاسے عقول
 نہ این جیش را کن از اینجاروان
 نہ بندم خلاف پیسہ بر بکار
 و رنج بادوان ہم خوردند از جفا
 نہ عصیان شدی ترک گر حکم او
 عمر را چسرا کرد ز جبری عیان
 کہ خود کرد ازین قول بیگانگی
 کہ آن حکم نبود ز سوئے خدا
 کہ فرمود بر مسلمان فحول
 بود ہم ز سوئے خدای جهان
 کہ آن حکم بود از بنی اجتہاد
 ازین بعد شد منہدم بنی مکان
 نگر و دگے موجب آن ضرور
 نہ کردش خلیفہ رسول صمد
 خلافت بلا حکم بل ماسیح و پوچ
 نمیداشت او اختیار بنشین
 کہ چون با اسامہ ز رفتہ عمر
 اجازت گرفت از اسامہ مگر
 کہ دارد کسے راز تعمیل باز

ج چہارم

ج پنجم

وگر خود بگفتی که بوی یار
پس اینجا خرد می نقد و شکفت
تو کردی میسری و بفرورغ
وگر بعد ازین بدترین خیرگی
که از خوش وصیت چه روتاقت
که در حال رنجورے آخرین
که اینجا بیا رید کتف و قلم
عمر گفت این مرد در تاب تب
کتاب خدا هست مارا بسند
از آن قول او شد نزاع کثیر
که گفت بد مید کتف و قلم
چو بر خاست پر خاش و شور فحول
پس آن ابن عباس را وی آن
که بوده مصیبت گران تر همان
شده حائل و مانع بر ملا
بهنگام ذکرش زمین حرم
روایت نموده عمس نیز هم
بگفتند اهل حرم در حجاب
بگفتند باو شان در آندم بکد

بهر امر میداشت خود اختیار
که او چون اجازت زد دیگر گرفت
جواب خود را نمودی دروغ
بین از عمر خدمت آن نبی
بهذیان سخن بر نبی بافت
بیار آن فرمود آن شاه دین
نویسم سازید تا گم راهم
پریشان و نهان بگفت از تعب
نمودند اعوانش هم این پسند
در آن جمع پیش بشیر و نذیر
بگردند هم منع جمعه بهم
بیا زرد و فرمود قونوار سول
و م نقل میگفت گریه کنان
که از اختلاف و نزاع کسان
میان کتاب و رسول خدا
همیشه از آن اشکبارش نم
که کرده طلب شده دوات و قلم
چرا نشنوید از رسالت مآب
که باشید خاموش بر جائے خود

قصه قحطاس

چه هستید اصحاب یوسف شما
 چو باشد همی سرخوش و هوشیار
 چو بشنید این را رسول مان
 که بگذر ز حال زنان متین
 درین نقل گر شک بداری همی
 در یغادر آندم عمر بر ملا
 در یغای عمر با خطاهای چند
 یکے آنکه بر ذات پاک رسول
 گرد مرض هم بصحت نبی
 نمیداد حکم خلاف خدا
 دوم گفت آنرا بطرز عجب
 تعلقش بلفظ نبی و رسول
 ولیکن قبر آن خداوند فرد
 ازین هر دو الفاظ بنظر تفکر
 سوم کرد از حکم حق بس عدول
 نبوده کج رفتی زدن اختیار
 بحکم معنائش گوشه مذاد
 ازین آیه ها آن خداست قوی
 چهارم که از حسنها با شکوه

نماید هنگام ورودش بکا
 برگردید برگردن او سوار
 بمن گفت آندم مخاطب کنان
 که ایشان کنون از شما بهترین
 بین کنز اعمال از متقی
 شده مرکب او بچندین خطا
 خلاف همی بر نموده پسند
 و آن وقت نهان بستان عقل
 ز گفتار نهان میاشد بری
 همه بود پرو بوجه خدا
 که در خضرش بود سواد ب
 بیک مرد نصیر کرد آن عقول
 بنی را بالفاظ خوش یاد کرد
 شده حال قلب عمر آشکار
 که بود آن خدا و اہم اطیعوا الرسول
 چه فرمود ما کان پروردگار
 موافق بخصم زبان بر کشاد
 باموخت طرز جواب بنی
 ثقلی نموده بچندین مجہ

خطای اول

خطای دوم

لحمینہ از لفظ قبل و نہ یا ۱۲

خطای سوم

خطای چهارم

کیک آنکه بر ضد خیر الورا
مگر بادے رحمت فوالجلا
چہ این حکم قرطاس پاک اجل
پس او اتباع علی اے
دوم آنکه کردہ شقاقے دگر
کہ کردہ خودش اعتراف جلی
شدم مانع آن بلا رشک طیش
چو فہمید این را رسول زمان
بیاد و رد این را بن بوالحدید
علاوہ درین نقل روشن چنین
ہر انچه تولید و مختصر
ازین ہر شقاق و تعارض خط
خطائیت خیم کہ از حنبلیہ
کہ سنجید حق نداند چنین
بحالیکہ جہل خودش بود آن
کہ احکام بسیار باہر نسق
ہم از تا بخش ہم تاویل آن
ہم از بجز الفاذا احکام آن
ہمین طب آئین ملک ای لیب

ز قرآن جدا کرد او آل را
بفرمود قرآنش مقرون آل
مطابق بود با حدیث نقل
پذیرا نکردہ بخش دل
در اندم مقصود خیر البشر
کہ بودہ وصیت بقی علی
کہ راضی نبودش کہ از خودش
بفرمود ترک وصیت از آن
ز تاریخ بعثت او احمد پدید
کہ نزدیک موت مصیبت قرین
جز امر خلافت نباشد دگر
علماے نیک و بگردد خط
چہ بچھل روا کرد بر مصطفی
کہ کافیت یا تو کتاب مبین
ندانست امر کیہ بودہ عیان
نہ ہرگز بر آید ز قرآن حق
نبودند واقف بجز ترا سخا
بود حاجت عالم حکمران
معطل بود بے شہ ولی طیب

خطا خیم

ازین وجه بر ختم رسول امین
چنانچه بصفتین وصی تیر هم
پس از حباب بود قصد عمر
اگر بود کافیه همان در خیال
اگر بود کافیه کتاب مبین
از انصار چون خوف کرده عمر
فکرده چاره دفع آن اختلاف
چرا گشت حیران در احکامین
بهنگام مرگ ابوبکر یار
گرفته سند بهر آن از هوا
عجب تر که آن دم خلافت یاب
همان دم نموده مخالف بآن
خطای ششم آنیکه پر خاشخو
پس او شد گرفتار جسم خطا
چنین ست این جرم او اوعی نیز
خطایست هفتم که آن خیرگی
که آن صاحب حلم و خلق عظیم
تو پادشاه ایدانه نفس نبی
درینا پس این عتاب سول

علیه را نموده بقرآن قرین
گفته که قرآن ناطق منم
که حاجت ندارم بآن را
پیمبر نه کردی از روشن بآل
پی دفع هر فتنه و امر دین
که بگذاشته دفن خیر البشر
از قرآن در انصاریان بی گران
که کواکب علی گفت آن شرلیکن
برای خلافت شده بقرار
نه کافی شدش چون کتاب خدا
گفتا که کافیت ما را کتاب
که گرفت حکم رسول زمان
پاک و پیش پیمبر ضرور
بفرمان لا ارفعوا بی خطا
کزین میشود خطا اعمال نیز
بداده اذیت بذات نبی
برانده همان جر که را از حریم
زب و دوزن دانه مشوا جنبی
تکر و ندایشان رضایش حصول

لله و رضای یا ایها الذین آمنوا لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت النبی ولا تخرجوا من الدنیا و انتم تعلمون بعضکم لبعض خطای ششم

خطای هفتم

تخلف ز حبیش اُسامه دگر
 ابو بکر امانت درون نماز
 همانا همان شافع مذنبان
 خطائی ست هشتم مذمت ترین
 ولیکن نبی را بغایض نظر
 بکے وصیت رسول و دو
 چونست بذات رسول زنان
 بسا دور از او انیکه رحلت کند
 نه چیزے وامری وصیت کند
 پس آن حکم بوده وصیت عیان
 هویدا که منع وصیت بچیز
 چو کردندے تمیل حکم رسول
 که اول بکر و نذاصل بنا
 چنانچه ابو بکر را خود عمر
 ازین وجہ هر سرکش پنهان
 هنوز این چنین اصل بدای فغان
 همان منع سرزد مبر ملا
 چه خوش گفت آن جبر عبد الکرم
 که شمشیر ناید برون از میان

مزیدے برین بود جرم و خطر
 نموده بلا اذن شاه حجاز
 برایشان غضبناک رفت از جهان
 که باشد وصیت مؤکد ز دین
 شده مانع از تو صیت آن عمر
 همانا چه تاکید با کرده بود
 همه آتشش بود پس ماندگان
 بامت نه چیزے وصیت کند
 بغیر از وصی شاه رحلت کند
 که مانع عمر شد ز تحریر آن
 هم از عقل مذموم و از نقل نیز
 نه سمری زد احد اشتهائے فحول
 که یک کس بسا ز خلافت بیا
 امارت بداده بیک کرد فر
 نموده هوائے امارت بسر
 چه خونها فرو ریخته در جهان
 بصفین و در بصره و کربلا
 که در سینان بود مرد عظیم
 چو بهر خلافت در اسلامیان

نخاعی شمشیر

و اگر منع میراث پاک بتول
 و اگر مبلغ خمس آل نبی
 ازین بدعت شان برای دوم
 و اگر آنکه بر تخت شاه ایست
 گرفته چهار اجهالت و اگر
 چنانچه چو متقه شده ناروا
 هم از هرام ضلال افزند
 چو بدعات آهسته سر بزر
 کنون پر سمت ای تسنن شعار
 چو این منع را یک مصیبت گشت
 مصیبت ضلالت در اسلامیان
 به نزد تو عهد عتیق و عمر
 بوجبه فتوح و جهاد و نبرد
 بدانی که بعد از نبی و دود
 ز مال غنائم و اگر همگنان
 کف حرص هر یک تمیذ
 غنی گشت هر مفلس نامراد
 ندانم که در دین خیر الانام
 که از وجه تحریر آن مصطفی

چه آور دست طلع بر آل رسول
 نمودند اسقاط و هم مفتی
 پریشان بگشتند آل کرام
 چو نه نشست بعد از بشیر و ندیر
 بگردید رنگ شریعت و اگر
 در اسلام افتاد رسم ناسم
 در اسلام بدعات پیداشدند
 در اسلام این فرقه اسزده
 که آن ابن عباس عالی تبار
 چه مقصود او بود از آن دهنفت
 چه واقع شده بعد شاه زمان
 بخوبی ست چون عهد خیر البشر
 خود اسلام خیل ترقی بکرد
 بر اصحاب ابواب نیا کشود
 همانا بگشتند خود کامران
 جهادات ملکی پرازد بکرد
 هم اسلام شائع شده و بلاد
 بگردید واقع مصیبت کدام
 نمیشد و قوعش بدین خدا

مصیبت همین بود پس ای مصیر
 بگردید پایال بدعات دین
 چه خوش نغزو پاکیزه گفته که
 خط شمع گردید ناخوان آن
 عجب دارم از حامیان عمر
 که در محو اخلاص آن خیرگی
 بنوعی در آن جای تاویل نیست
 بگویند بس مختلف عذر ما
 پیاس و لحاظ خلافت مآب
 شال عمر نیز آن خیرگی
 مخالف از آن ابن عباس ما
 اگر چه بے زبان همه فاضلان
 مگر چون نواده چون بهقی
 که گر چه نبی خواست ثبت کتاب
 هم اسلاف دیگر زایل نظر
 که انچه در اندم رسول زمان
 ز تمجیل باشند عاجز با
 چون خط اسب حفاظ نامور
 که بی عزم فرموده باشد رسول

که نرسید امارت بدست امیر
 بذلت اولوالامر گوشه نشین
 که بر تریش با در حمت بے
 که گنجید غیب که چو مور میان
 چه گشتند در حب او خیره سر
 که کرده عمر در حضور تنه
 که گنجانش هیچ تسوّل نیست
 بدادند داد مخالف با
 بتابند روز رسالت مآب
 نمایند در حضرت آن نبی
 نمایند دانسته تسوّلها
 بدارند اینها بدلسانان
 تبصریح گفتند خودنی تخی
 مگر ترک آن ثبت بوده صواب
 بگفتند نمیدانم عمر
 نوید پس از وی همه مردان
 بگردند پس مستحق سزا
 بگفته که رسید اندم عمر
 ز زبور و و کرب بوده غفول

مبادا کزین قول اهل نفاق
 و گریه و دید با خوش نگاه
 بنام ز تو ویرانداخته
 که مقصود غیبی بم بود صاف
 عمر پس بدانت آنچه رسول
 چه حاجت که در تب رسول زبان
 و یا آنکه راے عمر بر فساد
 ازین حکم منصوص آن مصطفی
 چون تحریر بودی ضروری چید
 و گرامز رے فگنده سپر
 که حکم تب را در اندم عمر
 پس او منع فرمود تحریر را
 که بے غم فرمود شاه وفاق
 چنانچه نوا وے ز راے نژند
 همین نهج فضل تعصب شعار
 پس از جمله این هفوه با بایز
 مگر هر یک را بعینه گذاشت
 بناچار دیگر تساویل بیش
 بهر حال پاسخ ازین هرزه ها

بیابند را سه بطعن شقاق
 که این عذر باید ترا نداز گناه
 ز طبعش دو عذر و گرساخته
 به تحریر احکام و دفع خلاف
 بخواند قرآن بگرد و حصول
 کشت زحمت ثبت و تحریر آن
 که بسته نگردد در اجتهاد
 که رانبا شد مجال ایا
 نه تروک کردے رسول حمید
 چون بیان بر آورد و عندر گ
 بفهمید تخمیر پاک نظر
 بود اعتقادش در آن ماجرا
 نمایند بس طعن اهل نفاق
 بیان کرد و آنرا نموده پسند
 بیاورد و یافه در اے بکا
 بگرد انتخابات عبدالعزیز
 چه در ذکر آنها بسی شرم داشت
 بر آنها بیفزود و از طبع خوش
 بود انجمنین مختصر خوشنما

کز آنجا که آن عذرهای تیر
 عمر با کس بعد آن ماجر
 نه لفظ جواب عمر بے خفا
 ندیدم ضرورت که هر عذرشان
 چه ظاهر که در قلمها زینهار
 دوم اینکه بطلان آنهاست صاف
 ندانم کزین چند تسویل حسام
 سوم آنکه این جمله مہفوات
 گشتند حائل در آندم شتاب
 کسے کز جوابم کند سرکشے
 ولے بہر تسکین خیلے عوام
 کتم رد مہفوات عبدالعزیز
 بگفت کہ این کار ہائے تیر
 چه از حاضران حضور رسول
 گشتند دوفرہ اندر نظر
 علمے گر چه نبود در آن مانعان
 کہ در دفع آن مانعان ضرر
 و گرا نیگہ در حکم ختمی مآب
 پس آن حکم گروا جب فرض بود

بود اختراعات سودا کے سر
 بگفتہ یکے از چہین عذر ہا
 دلالت بدارد برین عذر ہا
 کتم رد و بطلانش سازم بیان
 سخنہائے مصنوع ناید بکار
 کہ دارند بافندگان اختلاف
 بذہن عمر بود آندم کلام
 بگفتہ جواب ابن عباس ما
 میان کتاب و رسالتا ب
 جوابش نباشد بخر خائشے
 کز اجمال ایشان نیابند کام
 کہ در ہند کردہ پاکستینز
 نہ ز ہمار کردہ است تنہا عمر
 کز ایشان ست عباس زوج قول
 یکے بود مانع مجوز دگر
 شمولش بہ بعضے مطاعن عیان
 ہم او کردہ باشد چو آواز و شور
 پی جملہ حضار بودہ خطاب
 از آن جمع ہر یک گناہے نمود

جواب اول
 ہم مہفوات مجاہد

جواب دوم

جواب سوم

قول شاہ صاحب

که کردند منع عسر را قبول
 نه در حال غیبت بعد آن وقت هم
 نهایت که باعث شده آن عمر
 بنوده گران حکم بهر وجوب
 پس آن امر باشد ز مصلحت فلاح
 همین است اجمال عبد الغفر
 بگویم که اسے فاضل دہلوی
 کہ از شوخ چشتی چوسوئے میسر
 حضوری آن شاہ والا گھر
 لیکن اول این سقف را استوار
 دوم فرض کردیم بیک بیدلے
 ولے از کجا اینکہ آن ارجمند
 چو کرد از مطیعان کسے رفع صوت
 نہ ز نہار بودہ گنہ اسی عقول
 بلند ی آن صوت طاعت نہا
 پس این طعن پر نصب تو ناگزیر
 چو گوئے کہ حکم رسول و دود
 بگویم کہ این حکم والا شکوہ
 کیے آنکہ درخواست کتف و قلم

مخالف شدہ از ہدایے رسول
 نہ کردند حاضر و اوت و سلم
 چو شیطان بر آن یک گناہ تر
 عمر ہم بری شد ز جملہ عیوب
 بود حکم تنخیری و یک صلاح
 بود بعد آن گرچہ تفصیل نیز
 شتوزین و سادس جواب قوی
 کئے تمت رفع صوت اسی بصیر
 نہ ثابت شود از صحیح و سیر
 بیاید از آن بعد نقش و نگار
 کہ در انجمن بود حاضر علی
 بفسر مودا و از خود را بلند
 کہ بود کہ گرد چنپین امر فوت
 کہ بود آن بفرمانبرے رسول
 چو صوت اذان بود و صوت جہا
 بنوعے نہ دارد شود برا میسر
 بود فرض یا آنکہ ارشاد بود
 بود فرض واجب بچندین جہہ
 در آندم نہ ساید کہ بود آن اہم

جواب اول

جواب دوم

جواب
و جواب اول

دوم بود آن یک وصیت ضروری
 سوم لن تضلوا بفرض ست وال
 وگر لفظ قوموا بفرض غضب
 وگر زجر و توبیخ خیر البشر
 دلالت بر دارند با خوش نمود
 نبوده گر آن حکم اولاد بی
 ز نمایند فرمان خیر البشر
 وگر جهد و الحاح جمع دیگر
 نماید که بود امر فرض قوی
 وگر راوش تر کشش بیان
 بهر حال حکم که کردی رسول
 نمی بود معمول اصحاب او
 بفرض و تعلیم از دجله
 عمر را بیا کشته اندم ضرور
 چنانست شده انیکه حکم رسول
 پس آن شق دیگر که باشد رشاد
 چو گفته که خود آن شه مومنان
 چرا خدمت پاک خیر الامم
 چرا کرد منع عمر را قبول

قوله

نیغیر باشد همچون امور
 که تحریر شد شرط نفی ضلال
 که آزرده گفته رسول عرب
 که کرده تخصیص بر آن عمر
 که آن حکم تحریر او فرض بود
 عمر را چسب از جر کرده نبی
 بگشتند بهتر زنان از عمر
 که بودند آنجا خلاف عمر
 که بودند دانائے حال نبی
 چو کرده مصیبت و جوش عیان
 بکارے مخاطب کنان با قول
 که پرسند فرض ست انیکم تو
 سَمِعْنَا اطَعْنَا اجاب نبی
 که گفتی سَمِعْنَا بِعَقْلِ وَشَعْرِ
 در آنوقت یک فرض بود انی غفل
 و یا هست تخیر رفته بیاد
 در آنوقت درخواست یا بعد آن
 نیاورد حاضر دوات و قلم
 نه کرده چسب آتشال رسول

وجہ دوم

وجہ سوم

وجہ چهارم

وجہ پنجم

وجہ ششم

وجہ هفتم

جواب اول

نشر فی

۲۵۴

باب چهارم فصل اول

بگویم که در باره بوترا ب
که موجود گشته بحر و بر
لیکن هر چه خواسته زبان آوری
ازین پس زدگیر مجوز کسان
که گفتند جمع مجوز بهم
ولیکن در آندم بیک انحراف
نشد محض یک اختلاف بیان
بیان خصوصیت نزاع شدید
پس اتباع پیغمبر خویش را
چنانچه بیان کرد راومی صواب
ازین لفظ راومی عیانست صاف
هم از لفظ حالست ظاهر چنان
تو این فقره را و می پر خیز
هانا که آن مانعان را ضرور
بدینند آن خیرگی را مال
دوات و سلم گره ادی کس
مجوز پیاس رسالت آب
پس آندم از آن جبر کن مانعان
هم از اینچنین خیرگی فحل

گذشته است الحال کافی جواب
ثبت است شود از صحاح و سیر
زهر طعن تو هست آن شمه بر می
بگویم که خود نقل قرطاس خوان
که بهر هید کشف و دوات و قلم
عمر با معینان نمود اختلاف
که یک سخت پر خاش گشته عیان
چنان که روایات گردید
نکردند بجز اطاعت را
که حائل مصیبت شده در کتاب
که بوده مصیبت همان اختلاف
که گشتند مجبور آن مخلصان
چرا در شکم برده اے غزیر
بدینند آماده جبر و زور
که گرد و پیایک جدال قال
بیان گشتی آنجاست ستمش به
زنج و جدل کرد پس اجتناب
نوشتن نه ممکن شده بیگان
بیاس اتم گفت محمد و رسول

که بودند انصار حق در کئے که آتام حجت از آن گشته بود نه کرد از مجوز شکایت بیان که حاضر نه کردند گفت و قلم همیکرد آن خیسری کسان که بگذاشت تحریر خود آن همه عمر خود جاے گریه چه بود پس آن ابن عباس کردی بیان گفت اگر بن نقل ظاهر چنین بس الحاح و اصرار کردندم درین شک ندارند اهل نظر نیاید گئے طعن سوئے مطیع میان عمر هم میان دگر نه ز نهار عاصی شود ای عقول که کوشید در اندفاع عمر نکرد و طلب خود و دوات و قلم نکردند جبرأت مؤدب قول بقول پیمبر گشته هلاک نوشت پیمبر شدی بی نفاق	که ناید و اسلام خود بر ہے با حکام سابق کفایت نمود ازین وجه آن را و سئ نکتہ دان نه کرد از مجوز گلہ بیش و کم پئے وجه ترک وصیت بیان نه کرده گلہ از بنی آن عقول ز کردار و قول رسول و دود چو کردے کسی کو تنہ اندازان ز یعقوب شرح بخاری بدین کہ جمعی در احضار گفت و قلم مرا صحاب را منع کرده عمر پس از بعد آن جد و کج و وسیع نشد مشترک طعن اے چرمن مجوز که بودہ مطیع رسول چہ سرگز نہ کرد اتباع عمر و دم بعد آن قصہ خیر الامم بغیر از طلب کردن آن رسول عمر شد چو مانع بلا بیم و باک چو بالفرض از بعد منع فساد

قول یعقوب شجاع
 بنجارے

جواب دوم

کہ گفتی ہی آن مانعان زودتر	کہ این نامہ اش ہست نامعتبر
کہ بودہ ہمیں ہر از اندم عقول	و یا آنکہ تسلیم کردش فصول
کتابت نمیکرد و خود آن بنے	نوشتند حسب مراد ولی
پس از بعد تحریر ای و شیور	ہمان آتش در کاسہ بودے ضرور
کہ بعد از بنے رفتہ گشتی پیا	پس آنرا انفسر مود آن شہ روا
ازین وجہ نیخواست آندم رسول	کہ در مجمع این صحابہ فحول
نوشتہ شود انچہ دارم مراد	نہ در غیبت شان کہ نبود مفاد
ازین منع پر خیرگی عمہ	شگفتہ نذار دے کہے باخبر
چہ با او در اتلاف حق میسر	قرینے قابل ہمہ ناگزیر
در بعض انصار ہم با اتفاق	ہاں ہمہ داشتند اتفاق
تفصیل خود و دلوے بصیر	سرایید چون بہتیمی خیر
کہ از خستہ بنا اندر آن برج و در	عمر و قول ہمیں نہ کرد
مگر قصد راحت دے ساختہ	نظر بر چہ املت انداختہ
گویم کہ این فریہ بہتیمی	نہ نقلی را صاحب پاک بنے ست
تائبش نکرد اگر دستیاب	زنووی بین شرح مسلم کتاب
جواب چنین فریہ پستفیر	نباشد کج بنہ خاشی ای عزیز
مگر بھر تفسیر کج دانشوران	در انجبا کتم نیز روش بیان
نخواست اینکہ این عذر سودای سر	نہ ہرگز بر آید ز قول عمر
ز راہ دلالات عقل اے نبیل	برین قصد لفظی نکرود دلیل

جواب

جواب اول از
ہفتاوت بہتیمی
و دہوی

دوم خود و عمر با کسی بعد آن
هم اسلاف کردند عذری دیگر
خودش بهیچ هم دو تا عذر گفت
که قصد اعمر کرد و دلداد
پس این قول را برده در شکم
گفته است هم آن فضیلت آب
پس آنچه تو بر کذب کردی بنا
سوم قصد کردی عسکر گریان
نزاع و خصومت نمیکرد طول
عجب تر که این قصد قلبی نهان
چهارم تو متی و یا خسته
چه آن ابن عباس مانی نهفت
وگر اینکه راحت نمودی بیان
چه بنیبر پاک از دست خویش
پس از ثبت اغیار زحمت نبود
چو بالفرض زحمت کشیدی بنی
مگر نفع ثبت رسول کریم
وز اینجاست کان سعدی نغزگو
ترا از دماغ برود یا رخسار

نکرده چنین عذر خوش را بیان
از آنست که ذیبا آن سر بهر
که آنرا تو بگذارستی بی نهفت
نه بسته شود تا در اجتهاد
مگر شرم کردی که بود آن دثرم
که بوده در آن دم عمر بر صواب
همان جمله رفته بیاد فنا
بر یافتندی دیگر مخلصان
همیکرد فمائش او را رسول
شده بر تو ظاهراً نه بر حاضران
که انداختی راحت دی گفتم
چنان راحت را مصیبت گفت
تو تحقیق فاروق کردی عیان
کتابت نمیکردی کم نه بیش
عجب راحت شد که زحمت فزود
پس آن بود خود اندک و در کمی
بر اے ابد بود از لب عظیم
چه فرزانه فرمود حرف نکو
از آن به که جاہل بود و غلغسار

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب ششم

جواب هفتم

جواب هشتم

جواب

وجه اول

دیگر آنکه در کار و راه خدا
 همه راحت شانست یک هری
 خلاصه که هر حال خیر الانام
 و گرا این که در حق آن مردمان
 همین ست راحت بر هر عقول
 اگر چه بد اند شک اندران
 خصوصاً چو گویند صیت کس
 نه گاه شنیدم نه دیدم چنان
 باندیشه زحمت از راه ناز
 خصوصاً بنی را که یک حرف او
 و گرا آن عمر گر چو خوش و چو یار
 پس آن غمگاری بلا نفع و سود
 هر آنچه گفته به ندیان قرین
 که خود آیه اُکَلَّتْ اَشْ و انمود
 بگویم که پس آفرین بر تو نیز
 اگر در اختر اعش ز سودای هر
 بر آن بیتی نیست صد آفرین
 ندانست کان نزد اهل نظر
 سیکه آنکه نزدش رسول خدا

در ترسند از زنبها انبیاء
 نخواهند آرام و تن پروری
 قیاسه نباید بحال عوام
 که آید اجل بر سر شان عیان
 که دارند فرمائش شان قبول
 که نفوس آن یا مسانت نشان
 بیک گوش دل بشنوندش بے
 که بیار خود را ز اهل جهان
 ز شبست و صیت بهارند باز
 ز لعل و گهر بود از بس نگو
 پیغمبرم بود بس غمگسار
 کجا در خین واحد رفته بود
 قول تو را که عمر را هزار آفرین
 که تنزیل احکام مدد بود
 که این فریاد بیتی را عزیز
 بدانی که آن بود قصد عمر
 که بسته خودش هرزه آفرین
 بچندین وجه است مذموم تر
 ز اکمال دین بود عاقل بسا

که آندم ندانست خیر البشر
 بما لیکه از قول او پر عیان
 بگویند بے دنیا بس درین
 و دم خود بخارے بسین بید غل
 گرفتیم که اکمال دین شد فرار
 نه مغرول گردیده بود آن بنی
 ازین وجه خود حافظ اعتقاد
 که تمیل این حکم و فرمانبری
 هم این قول افیج تحسین کند
 سوم قائل حکمنا را بر چنین
 ندانست او کان کتاب خدا
 تفصیل احکام و لازم امور
 اگر بود کافیه کتاب مبین
 درین عذر خود بیهیج ابواب
 کلام عسمر را چون ناقص بدید
 پس اسلام و دین گر چه کامل بود
 بود این ضرورت چنان بر عیان
 چنانچه که سفیان توبی نفث
 مگر آن خلافت بر اے عقیق

که حاجت نباشد بچیزی دیگر
 که غافل نبود آن رسول زمان
 برین عقل و دیش بسا آفرین
 نه اگلت شد آخر ما نزل
 ولیکن در و حے حق بود باز
 نه از طاعتش گشته آزادگی
 بشرح بخارے بگفته چنان
 سزاوارتر بود و بس بهتری
 برین آفرین تو آفرین کند
 ز ما اهل حق صد هزار آفرین
 نه تنهاست کافیه بهر ماجرا
 هانا باب بود باقی ضرور
 چرا گشت حیران احکامین
 احادیث را کرد ضم با کتاب
 در اصلاح کوشید و گردش مزید
 ضرورت بساطان عادل بود
 که کردند اسلاف تو خود بیان
 خودش هم ز اسلاف همچون گفت
 نبوده و گرنه عسمر چون شفیق

و دو

و سوم

ہیکر و فی الفور آنرا قبول و اگر آنکہ جمعہ مجوز بشر کہ در طاعت حکم خاص رسول نہ آنرا آن جمع مخلص کبار نبودند آیا ہمان مخلصان نہ واقف از قرآن پاک بین بدانی عمر را رسول و اگر عجب تر کہ کردی تو مدح عمر چو گفتہ کہ حکم رسول و دود تجے راست گفتہ گرامی بصیر و لے از کجا گفتہ این قاعدہ خدا را بجا آورے عقل خویش تو تاکید اور اخذت اسے ولیر نہ تاکید او خارج ست ای عقول پس از حکم تاکید لیش آن عمر ہمانا کہ تاکید سابق امور ندانے کہ چون آن بشیر و تدیر از آن روز کردن بس بند و بست ز جملہ تدابیر و افکار شان	نہ گفت نہ بیان گویہ رسول نمودند تفسیر رائے عمر نکر و نہ در رائے عمر را قبول چرا سر تباہی توانے ہوشیار از اصحاب خاص رسول زمان نہ ماہر از احکام و اکمال دین ز لوکان بعد نمی بے فکر مگر ابن عباس زان خیم تر قوله بامریہ گذشت تاکید بود ہمان بود تاکید امر غدیر کہ تاکید او بود بیفاء کہ این نیست یک شخصہ طفل شیش ستودے چہا در حدیث غدیر زما یخلق و از آطیعو الرسول چرا بے دلیلے تباہید سر بجس مصالح بود پر ضرور علی را نمودہ و صبر غدیر کہ آن منصب شاہ آید بدست کہ کردند او شان عیان و نہان

چنانکه در شکر و میان
 ابو بکر را یک زن سرفراز
 از نیوچه تا یکدای ذی شوره
 که امر و صی خود شش آن بود
 چون گفته که خود حبنای فصیح
 گویم که این حبنای فصیح
 صریح بود بلکه قصد عمر
 بود اگر چه خبر را قوال تو
 دوم آنکه اسلاف و اهل الکلام
 بپیر قصد عمر چونند
 عیان میکنی با بجا باستیز
 چون گوئی تو منع عمر آن قول
 گویم که هرگز نبود آن صلاح
 ندانم که الفنا طوّل عمر
 چه قولش نه در صورت عرض بود
 به بستی ز طبع خودت بر عمر
 اگر عرض کردی حضور رسول
 که آنچه بفروانی آرم بجا
 چرا میستی ز حمت این چنین

نگشتند با آن آسامه روان
 بیک حیل کرده امام نماز
 پنهان آن کسان بود لازم ضرورت
 نوید تا یک پیش نول
 برین قصد باشد گواهی صریح
 بود از کداسی دلالت میریج
 که حاجت ندارد همچو سیدی دگر
 و یا آنکه باشند آن مال تو
 چون خطاب به و مازی امام
 چرا مختلف حرفها برزدند
 عجب جمل با کذب غی دای غریز
 بود عرض یک مصلحت در نهان
 بجز آنکه بوده عمر رافضی
 ندارد در عرض و زراحت اثر
 نه کس از عمر همچو نقل نمود
 مگر او ندارد در عرضت خبر
 بدین طرز گفته بصدق و قبول
 مگر گشت تحمیل دین خدا
 نه کافیت آیا کتاب بسین

جواب اول

جواب دوم

جواب اول

چو باین کتاب ببین خدا	تو خوف ضلالت بدارے بجا
بکن ہمدین وقت آنرا قسم	کہ نہسم بسوی ضلالت قدم
مگر از چنین قسم در خواستہا	نہ حرفے زده آن عمر بر ملا
دوم از روایت مکن انحراف	خود آن گویدت منع را خوب ضا
اگر گشتند حامل میان کتاب	ہمین ست عرض امی تفصیلت
چو یعقوب شراح نقل امی عقول	نکر و نہ عرض تو اینجا قبول
بگفتند خود منع کردہ عمر	چنانچہ بیان کردہ ام پیشتر
سوم اینکہ عرض عمر امی غریب	منافی بجمہ بنی ہست نیز
چو ہدیان گوید رسول اجل	ہما نوقت عرضش چہ وار محل
عجب تر کہ در قول خود صاف ضا	بیک وقت کردہ عمر اختلاف
چہارم تو تفسیر و سیرت بخوان	نہ معمول اصحاب بود آنچنان
کہ در خدمت آن شہ ارجمند	بلا اذن رائے ز خود بر زنند
چہ این عرض را آن خداوند فرد	بقرآن بتا کید خود منع کرد
چو از رائے خود حسبنا گفت ہم	بقدم منہ نہادہ قدم
چو گفتہ خصوصیت آن عمر	قولہ کہ میداشت جرات بخیر البشر
بلکہ بہت گفتہ کہ او بارسول	ہمیداشت ہموارہ رد و عدل
ز قول تو آید عجب اے فصیح	کہ دم عمر را سرائے مدح
ازین وجہ نزدت عمر امی غفول	بود آمر و ناہے آن رسول
ببین حال صلح حدیبیہ باز	کہ گردید مقتوب شاہ حجاز

بوم

بسم

جواب چہارم

جواب

نماز منافق که کرده بیان	در آن نیز منسوب شد یگان
چو از اینچنین خیر گئے عمر	همیکرد اغماض خیر البشر ^۲
سبب اینکه او را خدا دود	بامدادات فرموده بود
ازین وجه اید اهل نفاق	کشید بهواره بالا نفاق
برین امر هم گریباری یقین	احادیث مثل شفا خود بین
بجی حلقه آنچه کردی تو پیش	یک نصب باطن را اخبار خویش
پس این نیت حجت که اخبار است	در آن هم نمودی تو تحریف پست
چو گفته که هر قول آن مصطفی	نمی بود و نه حکم خدا
گویم که در کار دین و خدا	همه حکم او بود و نه خدا
کتاب خداست ناطق بآن	ایکزد اسلاف تو هم بیان
بهر حال این حکم او بر ملا	از آن لن تضلوا ابدا شد ^۳
چو گوئی که چون گشت ثابت و گمر	که لفظ بحسب خود بگفت عمر
در اکثر روایات آمد چنان	که پرسیده بودند دیگر کسان
گویم نه سایه بین بے را	وگر جمع بین صحیحین را
وگر شرح مشکوٰۃ خود بین	چو تبیان و شرح شفا می بین
که گویند لفظ زشت بحسب	در آن جمع بوده خستین عمر
هم آن احوار و ابن تیمیہ نیز	نه انکار کردند ازین اسے عزیز
چو فرضاً بحسب او گفته است خود	نه آن قمت غلبه و حج پد
پہ مقصود ہر دوست یکسان ضرور	کہ گوید بلا فہم و قصد و شعور

رفع و سوسہ عامہ

جواب

جواب

جواب اول

درون صحیحین گریه از نظر
 مگر اهل بصارت را بے تکوان
 چه اند صحیحین بینای هم
 که آن حامیان نیز باشور و شر
 بین ہدراں باز با عقل و داد
 کہ باخبر گے حامیان عمر
 عیان شد کہ از دیگران پیشتر
 چه خوش جاہلی غافل اسی پریش
 پس این نقل استفہوا اسی عزیز
 ازین وجہ اسلاف توامی ہمام
 چو قاضی عیاض و دگر ماری
 ہمہ عذر خواہے ز لفظ ہجر
 نہ مذکور استقموا کردہ اند
 دوم اینکه غافل نبودہ رسول
 چہ لفظ دعوتی بنے چون گفت
 کہ غافل ندارد دزد و لٹس خبر
 دگر گفت خود سہ وصیت رسول
 ز قول ہمان بیتے پر عیان
 چہ گفت ادا کہ ہمید اندم عمر

نمودند پوشیدہ لفظ عشر
 بود سبقت آن عمر چون عیان
 کتاب الوصایا دگر اعتصام
 بگفتند خیر بگفتہ عمر
 کتاب الوصایا کتاب الہما
 بگفتند بالحق لفظ ہجر
 عمر از زبان گفت لفظ ہجر
 ز اسفار و اقوال اسلاف نوش
 نباشد بجز از داہل تمیز
 چو خطابے و بیتے امام
 چو شایخ نوادے درین داور
 نمودند از سوئے خاص عمر
 نہ نام دگر برب آوردہ اند
 کہ گویند استفہوا ان فحول
 نہ غافل بگویند پسین بی ہفت
 نہ از شور و آواز مرد دگر
 از آئنا عیان کو نبودہ غفل
 کہ ہشیار بودہ رسول زبان
 کہ رائے زنی را شدہ بند در

جواب دوم

جواب سوم

بهر حال این نقل استقامت چو گفته پئے رفع صوت عمر که رفعتش بر آواز احمد ضرور بگویم که بارے بخاری نگر به تہ دید او آید کردہ نزول نکرده اگر خود عمر رفع آن چو معنی لاینبغ گفتہ نمودت ز خود رفتہ جب عمر کہ بر کار عصیان وہم جرم بگیر از محمد موطا بدست چو گفته کہ تو موکہ گفتہ رسول ہم آن بود بر حاضران مکان بگویم کہ این قول تو اسے ہام زنازک مزاجے گفتش بنے بفرمودہ ش خداے کریم دوم اینکه در صحت و در مرض نمیگفت جسہ حق ہمان را ہر پس آن لفظ زجریکہ گفتہ رسول چو درخواست تحریر خود کردہ	قوله	بود کذب از وضع رشت خو فرودے ز تفسیر جملہ دیگر بلہ است ممنوع نے در حضور ہمین جرم کردہ عمر پیشتر شدہ منع آن در حضور رسول شدہ باعث رفع آن بگیان عجب ضحکہ مثل غبہ گفتہ ز اخبار و قرآن ندر نمی بگویند لاینبغ خود امام کہ در شعبہ لاینبغ گفتہ است قوله	زنازک مزاجے بگفتہ لول چہ بودہ مجوز چہ از انان عجب شوخ جشم و زبان تام کہ خلق عظیمش بیانشہ جلے بقراآن کہ خلقش بیانشہ عظیم بوقت رضا و غضب از غرض بپرس از مہمان ہوا بن حجر زنازک مزاجے نبود ای غفول نمیگفت تو مؤارسول و دود

جواب

جواب

جواب اول

جواب دوم

کشید انتظار رسول امین	بود اینکه گردند فرمان گزین
چو زان بعد دریافت ختمی مآب	که گشتند حاکم میان کتاب
بوجه غرض هست منع چنین	نه ز نهار گردند فرمان گزین
بدانست تحسیر خود را مال	که گردید با یک جدال قتال
بناچار قوموا بگفت آن و دود	که تدبیر حسد را ندان نشان نبود
چو گفته عتاب رسول زمان	بود بر همه حاضران مکان
بگویم نه بد بر همه آن ضرور	مجزر بر بود ای دشمنور
ندانی تو این هم که اندر خطاب	کسی میکند بر طعیان عتاب
مؤید برین منتهی حق و راست	همان زجر و خشم رسول خداست
که گفتند ازواج اندر حجاب	که شنوید قول رسالت مآب
ز تاعید فرمان خیر البشر	بگشتند بهتر زمان از عمر
عیان شد ازین قول ختمی مآب	که بر مانعان بود خاص آن عتاب
نفرد و تخصیص آن مانعان	در و ن عتابش رسول زمان
چو رسید از سوی ایشان چنین	که گردند برگشته از شرح و دین
بوجه چهارم که با صد تمیز	هر آنچه سرانیده اس غریز
بسی زانست تکرار یا کذب زور	که گردند زان را سبب ازان نفوذ
نه گفتند شیعه هر آنچه تو خود	بگفته و برین وجه چارم بکد
چو گفته که امری نبوده جدید	بگویم که اس دلو س رشید
نبود امر نو نزد ما ناگزیر	همان بود تجدید امر غیر

جواب

جواب

جواب

شده ثبت آندم ضروری مگر	چنانچه بیان کرده ام پیشتر
ضروری چنان بود ای خوش مثال	که در فوت تحریر بوده ضلال
هم آن ابن عباس تن زنده بود	ز فو تشش بے گریه بامی نمود
چو گفته که عاقل اند از قبول	که در مدت عمر خود آن رسول
نگوید گمے همچو تریاق را	کند دفع تا مگر ہے بی خفا
گویم که گفتش بے چینه	باصحاب خود همچو تریاق ناپ
دم سبغت خود بشیر و نذیر	بفرمود او را خلیفه وزیر
بفرمود او را چو بارون دسی	بخم کرد مولا چو خود آن بنی
مگر چون را أصحاب شاه حماد	بجیش اسامه هم اندر ناز
جسارت بدریافت خمیسگی	ضروری شده حکم آن بر بنی
چو دریافت از ثبت انکار تام	بگردید مجبور خیر الانام
نوشته اگر بعد منع و فساد	همان نامه بعدش شدی بیفاد
پے دفع بدعات و جهل و خلاف	وصی بود تریاق بی احتلاف
چو گفته که گر آن رسول دود	تحریر آن نامه مامور بود
بچه و چهره نوشت آنرا بنی	گویم که اے فاضل دلووی
بود اینکه مامور باشد رسول	نویسد جهان نامه پیش فحول
غرض اینکه بعد از زبانی کلام	شود هم به تحریر محبت تام
دگر خود نوا و سبادت جواب	چو خواهی بین شرح مسلم کتاب
که از مصلحت دخی آن ذواللال	شده مرتفع قبل از امثال

جواب

جواب اول

جواب دوم

دیگر واقعے و دیگر جوہرے	بیارند نقلے درین داورے
کہ روزیکہ درخواست کتف قلم	ہمان روز شد فوت خیر الام
چو بھرم را در سؤل خدا	سہ شق کردہ خود در پنجابا
گیہیم شق سوم اسے ہام	کہے بود تاکید بھرم امام
چو گفتے کہ نبود ہمان کار دین	کہے کہ تہیر دنیا بود در یقین
چنانچہ وصیت نمود از زبان	بسہ ام آندم رسول زمان
دلیل آوے برین دعا	کہ فرمودند عوفنے مصطفیٰ
بگویم کہ گفتے کنون خوب وا	کہ غافل نبودہ رسول خدا
چہ ہر کس کہ ساز و وصیت بیان	نہ غافل گویند اورا کسان
دوم اینکہ از حکم خیر البشر	نفہمید کارے زدنیام
چہ اور جواب رسول خدا	بگفتے کہ کافی ست قرآن بما
بداند این امر را شیخ و شاب	کہ قرآن ست لاریب دینی کتاب
سوم آنکہ با کافران و فود	ز جزیرہ صلح و جہاد آن و دود
ہے کردیس کار ہائی تہین	چہ نبود ہمان کار ہا کار دین
ولیکن با جماع ثابت چنان	کہ بودند از وسعہ خلاق جان
دیگر قرب رحلت بجز کردگار	بنے ز ایک کار دنیا چہ کار
نیاید گئے از عوام آخپسین	کہ دارے روا تو لب لار دین
چو خطابی و دیگر اسلاف تو	نکردند جہرات برین گفتگو
دیگر آنکہ در فوت آن کار ملک	چہ بودہ مصیبت چہ ادبار ملک

جواب سہم

جواب

جواب اول

جواب دوم

جواب سہم

جواب چہارم

جواب پنجم

کہ آن ابن عباسؓ مابے نہفت	ہمان ترک را بس مصیبت گفت
چو کردہ وصیت رسولؐ و دود	پس از بعد آن جای گریہ چو بود
و گر گفت خود ہیئتہ اوستاد	کز آن بند میشت در اجہتاد
ہویدا کہ تحسیر خاص چنین	تعلق ہمیداشت با شرع و دین
عزیزا تو مقصود تحسیر را	بگوئے کنون کار ملک از کجا
چو گفتے و گر مفہوہ بے محل	ہم آنرا بکردے دلیل اول
ندانے کہ اندر روایات تو	بیاید سہ قول از رسولؐ انکو
سیکے قوموا و آخر جای عزیز	و گر مست تدعوتنی لفظ نیز
بچہ جبہ دو نقل گنہاشی	صحیحین را باطل انکاشتے
دوم آنکہ با این فریب نہان	بمقصود قول رسولؐ زمان
ہر انچہ بگفتی ز یک احتمال	بود غیر ظاہر چہل خیال
تو معنی ظاہر ہمان قول را	نگفتے چرا اے سراپا مرا
چنانچہ ابن جوزے و ابن حجر	بگفتند منقش اے بے خبر
بگفتے لفظ ضلالت عزیز	نباید کہ سازے ضلال و تمیز
ہمین ست ظاہر تبادر درین	بود معنی ظاہری بس متین
ہمین ست در شرع خیر البشر	چنانچہ نفہیدر اندم عمر
کہ از لن تفضلوا بدادہ جواب	ہا اندم کہ کافی ست قرآن کتاب
بگوئے کہ قرآن پاک نوے	ز اسفار دینی ست یا دنیوے
خلاصہ چہ داری سر قیل و قال	کہ راوے ترا تنگ کردہ مجال

جواب ششم

جواب اول

جواب دوم

ہمان گریہ ابن عباس داد مخو رگول از دشمن پیر مرا کہ ذہن تو گرد و پریشان ازان کفایت کند بس ہمین وجواب بلا عزم یا مثل مرد غفل وزان تری کہ دی نبی آن کتاب نمیکرد گر یہ تحرک کنان ہمان خیر گئی و نزع کسان نہ از ابن عباس واقف ترست کہ بس پارہ دین گرفتے ازو کہ او این ہمہ از علی شنید یکے را لقمہ چو خود اے سر ضرورت ندارد کہ گوید جواب کہ کردند در حضرت آن سول نمودند کہ تان حق علی	کہ ہر عذر را پانچ باد داد پس اے مقتدی رسول خدا مرو در پے عذر این سنیان بہر عذر ایشان ز راہ صواب یکے آنکہ از تب چو گفتی رسول جواب عسر نیز بوی صواب پس آن ابن عباس بر ترک آن نیگفت او باعث ترک آن مخالفت اگر چہ زبان آورست ہمین ست آن ابن عباس حق ہے شد ازو آن عمر مستفید دوم آنکہ زین عذر ہائے تبر بہر مرد و انازاہل صواب پس از بعد این خیر گئے فحول تعجب چہ دارے کہ بعد از نبی

جواب اول

جواب دوم

فصل دوم حالات صحابہ از ترک احکام و وصایا
رسول کو نبی و ترک اوشان تمسک بہ ثقلین و ایذا
و تذلیل اہلبیت علیہم السلام و غصب حقوق

آن حضرات و احداث اوشان دروین
و کیفیت معاشرت باہمی و مشاجرات
لسانی و مجادلات سنائی و غیرہ بعد
از وفات رسول مقبول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

بیاطالب حق تن نہاد چنین بود حال بے زبان فحول از آن بعد ہم حال آن صلابان بے مردمان زبان بیخاض عام چو کج راہ پیشینیان ام چنان در پس شان فرس ناخند با غراض و امولے خود با خلاف ہم آمدنم تخالف ز آل کرائم ز شرع ہمیں بر چنان شد عدل وصایاے آن بادی جان نواز ہم از تیشہ حرص و احداث شان از آن کج و ویسا و احداث زار چارفت از اوشان بر آل سول	کہ داری بہر بار خوشل عطا بفرمانبرے و رجات رسول نہ بگذشت بر یک روش بیگان کہ گوئے تو نشان پیشوا و امام برفتند اما قدم بر قدم کہ دین را پس پشت انداختند ز قرآن و سنت بگردن صفات نمودند بس جایگاہ و مقام کہ گویا کردند آنرا قبول فراموش کردند از حرص و آزار بدین خدا رخنہا پر حیان چو آنموجب گویت از ہزار کز آہا ہنوزست دلہا ملول

که او شان و راجاع عصیان آل
ولیکن سپرده شده دوسرا
تخلف از آن کشتی شرع و دین
بغیر از شمول امیر اجل
پس آیا درین وقت از فحل
و گر آنکه سرگاه شیر خدا
بناشته طریقی بر قال و قیل
ندادند پس حق آن شده چرا
باثبات حقش سچین بین
نبودند معتد چو انصار و یار
هم از بعد اجماع تحصیل گاه
که بوبکر بیعت ز شته خواسته
بیامد عمر آنکه بوده شیر
طلب کرد میهمان هم آتش عمر
بفرمود ز عمر را با و زان جنا
عمر گفت آری بسوزم ضرور
درینا که آن دم عمر بے خفا
آن ادعا و بان دین و کیش
حلف کرد و آورد آتش بان

نکردند هرگز تمسک بآل
بهر دو نقل است خویش را
خلالت مقرر شده با حقین
چگونه شد اجماع شان بر محل
تخلف نیامد حکم رسول
ز امر ابو بکر کرده ابا
طلب کرد حق خودش با دلیل
نبوده اگر حرص در ماجرا
که فرمود حیث در حق است این
خلالت شریعت شده کارزار
تعدی نمودند در حق شاه
بپر خاش و جنگش بپر خاشه
بجست سرا بے جناب امیر
که سوز دهم خانه را سر بسر
که سوزی تو را و اولاد ما
ز بیعت چرا این ابا و نکور
باسلام میگردیم ادعا
بر احراق اولاد ما دمی خویش
بهر جبر داخل شده در مکان

آن انفسه بایستی کرامت نهاد
هم اندای نفس طاعت و تبول
چو عمر گریز نیا رسی تقین
که ای کاش نکشاد من زینهار
تعب که بر چنین رستخیز ^{قوله}
که اول ازین قصه احوال کرد
پس از وجه ناچاری باگزاف
بگفتا که قصه دست امر نهان
چو از قصه تحویل گردد در راه
که آن روز با در سر ایستاد
که لگاش پرفتنه و شر کنند
هم از آمد و رفت آن فسادان
عمر کرد تحویل شان بر ملا
ازین بعد آن دلو بے بصیر
نموده است تصویب احوال را
چاوید خیل ز خود چون مجون
به بد گفتن و سب آن شرمه
بند و خسته یک فضالت میان
بلویم که اسیر بر تعصب عزیز

چه ذلت بگرد و چه انداد
بود مثل اندای نفس سول
تو افسوس بوبکر را هم بین
در فاطمه را در آن روزگار
چه آتش زبانت عبدالعزیز
مگر آنکه اخبار ناچار کرد
تخویف او شان نمود اعتراف
نمادند بجز عالم غیب دان
بود وجه آن این چنین رویداد
هم نشسته خدین فحول
امیر بوبکر بر هم زند
هے بود زهر اکمل ز نهان
که می سوزم این خانه را بر شما
توجیه احراق محشر نظیر
به نصب که میداشت بامر تضا
بر آورد و دومی ز نصب درون
که بودند در خانه فاطمه
که بچون نیاید از سلامیان
چرا بچو شعله شدی تند و تیز

ہانا کہ نصب شدہ مومنان	بہ بستہ تر راست گوئی زبان
نہ تنہا بگویند شیعہ چنین	بگویند ہم سنیان متین
چنانچہ روایات قصہ ہم	در اجماع مذکور شدہ پیشتر
ہاں نقل زید وثقات نکو	صحیح ست مثل صحیح تو
ہمین نہج اسقاط محل خمین	در اجماع مذکور شدہ پیش ازین
پس انکار زان جورائے فصیح	تجاہل بودیا کہ جمل قبیح
چو آن عزم اسراق فاروق را	تو تخویف گفتے ز راہ مرا
نمودے تو تحریف اے پرنہر	بر اسراق کردہ حلف ہم عمر
چو قہل حلف را ندیدی گے	ازالہ بین تا بیا بے رہے
پس آن با حلف قصدا ی و شیوہ	ہم آن آتش و ہیزش پر ضرور
ز روی خرد خوش دلالت نمود	کہ او عزم اسراق ہم کردہ بود
چنانچہ ہمین قسم کردہ ہوا	چراغیائے ز فہمش عدول
تو تخویف آن را بگوئی چرا	ہدائے احوال دل از کجا
نمودہ ہم گد حلف ہم دروغ	ہمہ قول و فعلش شدہ بی فروغ
چو در وجہ این قصہ کردی بیان	کہ جعبہ برائے خلافت نہان
یکے قصد بر ہم زدن داشتند	بدل عزم پرفت نہ بگذاشتند
بگویم کہ کردے خوشا اعتراف	کہ نزدیک جد ز بلا اختلاف
خلافت ابو بکر را با نمود	سزاوار بر ہم زدن نیز بود
چہ از ہر صحیح و سیر پرچیان	اگر چہ تو کردے ہمہ را نہان

جواب

جواب

بود خود و صفتی بے در مکان و گریه عی خلافت نبود خلافت نه حق بود نزد امیر نه ممکن که گاهی بگویند خطا هے بود ز هر سزا کدر زمان نگوید چنین مرد شرم جای هم از شوهر و رسم ز اتباع او برین کذب باشد هر آفرین بیاور کنون تا نباشد شے دلیل که از وجه تخریف آن تند خو آن حامیان شد مؤمنان نگردد ازین ناخوشیش قبول پس خطا از دست قمر عمر زند خانه را آتش اندرون نیاید ز دوستش چرا این جفا از آن قبل منع نکرد از زبان چو تخصیص با سوختن کرده بود هانا ز یک قول خیر البشر گشتند حاضر بوجه نمان	که راس و رئیس همان مفسدان جز او طالب این نیابت نبود حیا نشد که بوبکر را ناگزیر چه حق بود چون ظل آن مرآت چو گفته که از وجه آن مفسدان بگویم غلط بلکه هست افترا چگونه سزد کان قبول نکو در آن آمد و رفت گرد خیزین اگر بر تکریبی دلیل بسته است نقی که گفته بود بیان کرد جبرش قبول نمان پس آنرا چو گوئی توبه قبول که آن منع بود اے خیره سر مبادا که فاروق امت کنون چه او کرده حتما حلف بر ملا مکر اگر بود زان سردمان بگفته و گران عسدر بانمود پس این امر را اخذ کرده عمر که چون در نماز جماعت کسان

جواب

جواب اول

بفرمود آن بادشاه ارجمند
 براوشان بسوزنیم خانه ضرور
 چو بوبکر بوده امام نماز
 نکردند او نشان باو اقتدا
 بگویم که گفته عجب یاده
 چه نسبت عمر را با خد چنین
 عجب اینکه با جمله سامانها
 چگونه چنین اخذ و فکر دقتی
 که مروی شد این ز نقل عمر
 مگر گفته باشد بخواب اندلان
 ندارد مگر شرم اسلام هم
 باز که به تصویب بخیز آن
 چه آن خانه پس واجب الاحرام
 دوام آن تعقیقت نبوده امام
 چه خود آن امامت ندارد وجود
 بکن اول این تقف را پایدار
 بنا کرده آنرا چو بر کاسی
 سوم اینکه گمراست بودی چنان
 نکردند آنرا چو ایشان قبول

جواب دوم

جواب سوم

که مردم چو ترک جماعت کنند
 همین طوطی گفته عمر هم بزور
 بپا کرده آن رسول حجاز
 بگشتند پس مستحق سزا
 بذات عمر این تافش کجا
 که او بود مستغنی از علم دین
 نه دریافته قصد احراق را
 شده مگر ترانگشت اشقیق
 تلفت چسبید و جبب ز تو در
 عمر این چسبید اخذ و فکر نهان
 که آسراق او لاخیر لایم
 بنا بر حدیث رسول زمان
 که چون خانه انبیاء کرام
 بپا کرده آن رسول امام
 که از نفس خود عاکنه گفته بود
 باید از آن بعد نقش و نگار
 عجب فاسد است بهت بر فاسدی
 نماندی بر آن صاحبان خود نهان
 تو از فضل ایشان چه داری نکل

چه اقوال و افعال این جمع را
همانا حق و راست دانی ضرور
دگر اینکه تو همین واسطه
به ترک جماعت نکرد آن تتم
برین کذب خود موجد کذب نیز
دگر آن نماز جماعت امیر
ندانست بوبکر را امتیاز
و زاینجا بفرمود زهرافراز
ازین پس پوشید این کار به
ها نوقت تشبیه گردد دست
و پشیزین گذشته نکو
ازین بعد از روی نصب قوی
بدادی بیک ناسزا کافر
که از خوف بنمید دو جهان
بفرمود در حق آن رویاه
چو این قسم مرد و پروردگار
پناهی کجا به چون این همه
درینا ازین نصب زین قول تو
که چون ابن اخطل صحابه کبار

بهر جا و هر مسئله بی مرا
درینجا از حق چون بهفتی تو دور
بر انکار بیعت نموده عمر
عجب کذب بر کذب گفتی بهم
ترا آفرین گفت به باشد غریز
باتباع میسر کرد و ناگزیر
که پشت سر او گذارد نماز
نسا زد پس از مرگ برین نماز
بنفس تمییز نمودی خود
که ثابت بود حق بوبکر چیست
که ز نماز ثابت نشد حق او
چو تشبیه آن جمع ای دلبوی
که بود ابن اخطل همان شاعری
دم فتح گشته به کعبه نهان
که بکشید آنجا نیاید پناه
نیابند در کعبه هم زینهار
بود گرچه آن خانه فاطمه
چه در باخته دین و هم آبرو
بیابند مرد و پروردگار

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب

جواب

که سر کرده شان بود مرتضیٰ
 تو در حفظ عمرش عمر آشکار
 چونست شه مؤمنان کرده
 چو گفته که آن دولت خاص دین
 در آن بر سهی کردن مفسدان
 بچه وجه تهدید شان بر ملا
 که در حفظ همچون امور عظام
 بگویم که آن نصب پیشین تو
 و اگر مفضل را بیک نصب نیز
 چنین حکم و قوای چو پرداختی
 جواب تو باشد بچندین وجه
 یکم آنکه گفته عجب ماجرا
 خلافت بگوئی و با انتظام
 چو در باب بو بکر را می عمر
 همین پنج در باب شیر و دود
 که بودند آن جمع از اهل حل
 بنی هاشم و خیل انصار هم
 چو عمار و سلمان و مقداد و
 عقیق تو آن دم خلیف نبود

چو عباس و همچون زبیرت بسا
 نمودی بر دین خود را شمار
 نهان نصب خود را عیان کرده
 که پس منظم بود و هم اولین
 بود موجب قتل شان بگیان
 نه باشد با حراق خانه روا
 نگردد بحسب نروی امور اهتمام
 بچی مغفرت بود پس اسی ستو
 خود واجب القتل گشتی عزیز
 تو با ابن لبسم چه در ساختی
 که باشند از ممانت چو کوه
 که آن فلت کار ابو بکر را
 نمودی کنون راست گوئی تمام
 شده بعد آن را اے جمع دگر
 و اگر را اے اعیان اصحاب بود
 چو سعد عباد و رئیس اجل
 چو طلحه زبیر و دگر بوزم
 اے و دگر خالد با صفا
 حصول خلافت مگر می نمود

جواب اول

خلافت بیک کس نکرده قرار
در آندم نہ اجماع کامل شدہ
نبوده وراوقت میبایست
ہما وقت اجماع گشتی حصول
پس آنوقت شور او ہنگام غور
چگونہ شدندان بزرگان دین
ز نام خلافت شہ مجبور
کہ ہرچہ کنند این دو کس نظام
ندانی کہ خصمت چو توبی نہفت
کہ آنانکہ کردند لنگاشا
ابوبکر خود را خلیفہ کنند
سزاوار باشند از حد فزون
دوم در حق آن ہمہ صلجان
کز آیات قرآن برآید ضرور
پس آنوقت احراق از ان جان
کہ گشتند لائق پے سوختن
نگردد چو دانستہ عصیان روا
سوم گفتہ خود ہما اے بصیر
کہ در ماجرا اے یمن اسلے

کہ بودند مردم بیک ضبط قرار
پو بکر چون امر حاصل شدہ
نہ ہرگز خلافت شدہ منتظم
کہ کردندش اورا بزرگان قبول
چگونہ روا شد چہ سین ظلم و جور
پرازقت نہ و فسادان بالیقین
ندادہ بدست عتیق و عسر
بگیرند آنرا خواص و عوام
در اینجا تواند ہمین نہج گفت
کہ نزد خلافت آن رضا
امیرے کرار ہر ہمہ نند
بآن سبہا یکہ گفتے کنون
باب مطاعن گفتے چنان
فسازند فاسقہ جرم و قصور
چہ صادر شدہ فسق و عصیان عیان
ہمان جمع مدوح و آن پاک تن
چرا گشت تحویل او شان روا
تواند جواب حدیث غدیر
چو شکوہ بکردار علی بانہم

جواب دوم

جواب سوم

بواب چہارم

پس آن شکوہ اش را رسول زبان	بفرمود بفض شہ مؤمنان
پس این جملہ تذلیل نزد نبی	بالا و لے باشند بفض علی
و گراید کن نقتل آن ترمذی	کہ باشد و لے شما یک علی
اے کہ کو احادیث و تاریخ دین	تقصص نموده بسیار یقین
کہ خدا را حق گرفتہ باز	نمودند از آن دم در فتند باز
چو حق را حق را نموده طلب	بگویند بدطیش اے عجب
ندادہ بقتل از حقش چہ را	کہ ہرگز نرفتی چنین ماجرا
بلے بود حق را شیر و دود	کہ ذی رحم را ایہ ذوا لے نمود
مقرب ترین بود او با رسول	بخویشے و در مرتبہ از فحول
ہمین ست آن حجت و حق بیان	کہ کردہ عمر خود بر انصالیان
ہم او بود عالم ترین فحول	چنین کس ہمزویں وصی رسول
بحق ابوبکر خود آن عمر	نمیداشت یک حجت ست تر
گر این قسم تہدید باخوشد لے	نمودی عمر بہر حق علی
چہ بودہ در آن ہرج و مرج خدا	کہ خوش مستحق بود آن مرتضیٰ
چو کردہ علی دعویٰ پُر فساد	بے چون بہ تقلید او حکم داد
بہ نصب ابوبکر تو آن عمر	نہ مامور بودہ ز خیر البشر
مگر بود مامور بکسر و لا	کہ دار و بدل حجت آن مرتضیٰ
بود شرط حجت و دلا ابتاع	بین باز قرآن چو داری نزاع
گرفتندی اورا چو سالار دین	بحکم بنے وز رائے متین

میسر شدے اتباع ثقل	وگر ہم حکم تو لا تحمل
نئے آماز کس درین کائنات	تخلف ز کشتی دین و نجات
نگشتی اذیت بذات قبول	وگر از وصایای ہادی عدول
نہ در شرع و دین آمدی اختلاف	ز بدعات و احداث پر عتساف
بنو و نداین جملہ جزوی امور	کہ بودند ارکان ایمان ضرور
کہ فرمودہ بود آن ہمہ راستے	کہ بغض علی ایک تفاق جلے
چہ گفتے کہ تخویف فاروق با قولہ	بود کمتر از فصل آن مرتضیٰ
چہ آنا نگہ بر شاہ بر خاستند	امیر شیش برہم زدن خواستند
ہمان جسہ کہ را کرد قتل و تباہ	نہ پاس ہمان عائشہ کرد شاہ
بگویم کہ اسے سننے پر مرا	چہ نسبت باین قصہ آن ماجرا
چہ اہل جبل باشہ مؤمنان	بکروند بیعت بہ شرب حیان
پذیرا نمودند شہ را امام	براو شان شدہ بود حجت تمام
پس از بعد بیعت ز بس نفوذ کین	بغاوت نمودند از شاہ دین
بصرہ نمودہ خزنہ تباہ	لگشتند بی جسم اتباع شاہ
ولیکن ہمان شاہ شیر و دود	نہ بیعت ہو بکر تو کردہ بود
پس از بھر بیعت بر آن حق امام	چگونہ روا گشت اکراہ امام
بچہ جسم کردی و ای غفل	تو ایذا سے زہرا و نفس رسول
بر آن عائشہ ہر چہ ذلت رسید	ز دست خودش آن ہمہ ایدید
پس از جنگ اورا امام انام	بہ شرب رسانید با احترام

ہجاء

ورنہ

و آت سیلے قور تہ و آت ذالقرنی صد ۱۲ سید حسن علی مراد

جواب

نیارستی آورد یک ذلتش
 ازین پس تعدے دیگر بین
 فدک را گرفتہ عتیق از بول
 و آت سند بر مہبہ بود ہم
 بنا لید ہر چند دخت رسول
 نہ دعوائی اور است پنداشتہ
 پس آن حیدر پاک از ہر خطا
 و گرام امین بان شاہ دین
 نمود تصدیق قول تہ
 چو گفتہ در اینجا تو ای بی خبر
 در اسفار مایت اثری از آن
 گویم کہ دعوائے حق از بول
 چنانچہ چنہین دعویں در فتوح
 روایت نمودہ بچندین طریق
 ہم از ام ہانے والا مقام
 از آن بعد بلا ذرے خیر
 کہ مامون عباس سے حکم ان
 کہ دامن چنہین کان رسول دود
 ہم این ست مشہور و معروف صفا

کہ بر عا شہ رفت از حضر تش
 کہ ناپہ چنہین کار از اہل دین
 کہ بخشیدہ بودش ہمارا سوال
 کہ کردش عطا ایزد با کرم
 بسا پیشش بو بکر زار و طول
 شود مہبہ زو طلب داشتہ
 کہ حق مثل طلش نشد ز وجہا
 کہ بودہ تہ بخت بخلد برین
 ولے کرد و بکر از حق عدول
 قولہ کہ دعوائی مہبہ اشہادت دگر
 بود افتد رائی ہمان شیعیان
 ہمانا بیارند خیلے فحول
 بسا اور و بلا ذری با وضوح
 یکے از صحابہ جودہ شفیق
 ہم از جعفر صادق خوش امام
 بہا و در فنسٹان صاحب
 قہم را عرستاد فرمان چنان
 فدک فاطمہ را مہبہ کردہ بود
 ہم از آل او کس نکرد اختلاف

هم آن فاطمه و عویش منید
 ازین ره بدیدم بعقل و شعور
 بیاید که واپس کنه ای عزیز
 هم این واسطه را چو امرا هم
 علاوه برین حافظا نشان
 از ایشان ست یک جوهری نکو
 و گر مجد و سمهودی بی ذل
 چو قاضی و صاحب اتف دگر
 عبدالمبار صاحب منفی ۱۲
 چو روم و و صوابی هترین
 بر این مقصد بهین خیر
 ز جمله تفاسیر خود چون کبیر
 خلاصه که هر جای اسے دشو
 هم اصل هبه را از خیر البشر
 از آن بوسیله خیر نکو
 چو بزار و ابن ابی حاتم
 چو آن موصله امام شمس
 نیابی گراسفار این علما
 بیارند نقل علم با
 بیاری گرا از نصب ای لپیش

همانا که دعواش تمام گ بود
 کنم رو آن و ارثان را ضرور
 فدک را با ولاد او با تمیز
 بدقت مکن باز ثبت و رقم
 با سناد آرنزد دیگر همان
 بن حزم و هم ابن سنان چو
 و گر خسر رازی و صاحب مل
 چو طبرکے یا قوت و ابن جبر
 چو آن پارسا و چه ملا معین
 و گر روضه و هم حبیب السیر
 همه دیدی ای کاش خود ناگو
 عجب آید از جیل تو پر ضرور
 بیارند چون بوسیله و عمر
 بیارند بس پیشوایان تو
 و گر ابن نجار و هم حاکم
 چو آن ابن مردویه و هم شمس
 چو کنز خود و در نشور خوان
 بن سعد هم و اقره شمس
 خلاف هبه نقل موقوف خویش

پس آن نفل واهی و نامستند	که باشد نیک تا بجای بسند
نگردد معارض گم و خیال	با قول اصحاب با قول آل
چون گفته که از گفته شیعیان	نمودیم تسلیم لیکن عیان
که هرگز فک در حیات رسول	نمی بود در قبض و ملک قبول
همه چون نه بے قبض گرد تمام	ازین وجه بود بکر والا مقام
بفرمود حکم شریعت بیان	بنود احتیاج شهادت در آن
پس این نیست رد شهادت ضروری	بود حکم ناکردن اسے ذلیعوی
که هرگز گواهی یک مرد وزن	نه در شریع جائز بود بے سخن
بگویم که دعوائے آن سئید	در اخبار اسلاف تو آمده
پس اقوال اسلاف خود را پذیر	نه از گفته شیعیان اسی بصیر
دوم خود غلط هست بی شک	که در دست زبهران بوده فک
فک بود در دست زبهران ضروری	چه ثابت همه نیز دعوی ضروری
همه چون نه بے قبض گرد تمام	ازین وجه هم قبض ثابت مدام
چه بی قبض دعوی جناب قول	نمیکرد هرگز گم اسی غفول
نمیداد هرگز گواهی ایسر	چه بے قبض نبود همه ناگزیر
همین طور بی قبض و هم بی سبب	انگردی ابو بکر شاہ طلب
همی گفت بو بکر یا آن بتول	که این دعوی تو نباشد قبول
سوم اینکه نفل نمبری بین	که آن قبض ثابت شود بالیقین
در آن اتزاع است منقول صاف	نه کرده کسے اندر آن اختلاف

جواب اول
جواب دوم

جواب سوم

نبوده اگر قبض پس بی نزاع
و گرانیکه نهج البلاغه بین
که در دست مایک فدک بود و بس
ازین حرف پرورد حق رو متاب
چو گفته و کردی تو یک مشغله
گویم که گر گفت او سله
چه فرموده بود آن رسول انام
که لابد شمارا بر سر و نقل
تقدم از ایشان نباشد گم
نباشید از بهر شان رهنما
گویم بر تسمیل این حکم حق
تمسک نکرده چسرا با نقل
دوم بعد این تعلما س نکو
که بو بکر را بود آن حوصله
چه در امر دین فروماندیش
که آن حید را قضای اصحاب بود
عجب هر که اقتضای یاران بود
تو دانی نکوکان و صحن رسول
چه گشتی که از قلت آن شهود

قوله

نه زنهار واقع شود آن نزاع
که حید رفسر مود همچون خرین
بر آن نیست که در حرص و هوس
که مقبول اسلاف تستان کتاب
که بو بکر کرده بیان سله
بیداخت خود را بیک تملک
یاران تا یکد و با اتمام
تمسک بیاید بهر یک عمل
چه آن سست سوی هلاکت بی
که هستند و اما ترین از شما
نه گرفت از مرتضی چون سبق
تقدم نموده چسرا با نقل
ز تاریخ و سیرت خدا را بگو
که تعلیم عشرت کند سله
بحید رہی التجا برد پیش
بشهر علوم نبی باب بود
ز حکم همه نیز نادان بود
بهر حال بوده شریک تبول
درین حکم بو بکر مجبور بود

جواب چهارم

جواب اول

جواب دوم

نه ز نه سار بو بکر مجبور بود بهمانا نکرده خلیفه و ص امارت نکردند اورا قبول چه خود او گرفته حقوقش همه چگونه حق حکم دادن رسید همیکرد دیگرگان را حکم که مرد دوم با علی نیز بود ز تفسیر راز بے کبر دفش شود کفایت کند شاه بے با قسم بسین کنیز و تلوتج را در شهود چراستیده را نداده قسم نه در دین محطل شود کار را کزین پس نداری درین حق سخن بیان خود حاکمان با یقین بهرام مرجوع بے اشتباه اگر راستبازی و داری تمیز نموده بقول خنرمیه عمل ز جابر هم از مازنی بے نکول نمودی بآن شاهان خود قبول	گویم بچندین وجه و شهود یکے آنکه بو بکر را خود بنی هم آن سیده هم و صی رسول براو بود هم دعوی فاطمه در آن امر بو بکر را اے رشید براو بود لازم که آن باشم دوم بود کامل نصاب شهود درین مرد دیگر گرت شک رود سوم آنکه در شرع خیر الاثم همین مسلک و راه بو بکر بود چو بوده نصاب شهادت کم قضا یا چنان فصل شد بارها و گر خود بخار بے بین و سنن که هر گاه صدق گواه سنین نمایند حکم بر آن یک گواه کتاب سنن را بسین اے عزیز که در باب اسپه رسول اجل ابو بکر خود کرد دعوی قبول همین نهج دعوی دخت رسول

وجہ اول

وجہ دوم

وجہ سوم

وجہ چهارم

تو دانی که صدیق و دو جهان	نه و عواش کنه بے بود بیکان
درین باب گر صدق و خت نبی	نه نزد ابو بکر بود و جله
آن مرتضی اتم ایمین دگر	شهادت بدادند هم بے خطر
که هر دو مبشر بجنّت بودند	خبردار قرآن و سنت بودند
خصوصاً که محفوظ و دانا علی	که پیوسته حق بود با آن علی
گوایه او کرد ایزد قبول	ز تلوّه شایسته نباشی غفول
بهر حال و هر گونه ای بانمود	نه ز نهار بو بکر مجبور بود
گر آنکه بوده خراج حجاز	بقلت در آنوقت اے سرفراز
خراج فدک و رشمار و عداد	بمسکو که هندی ز یک لک زیاد
چو طائف در آن قریه پا درجا	بساخل و هم چشمه و لنواز
پنهان بود خرمای آن خوشگوار	که هر کس می بودش امیدوار
چو گفته که در عهد خود مضاف قوله	فدک را نه واپس گرفته چرا
گویم که هرگاه ثابت شده	ز اسفار تو دعوی سیه
گوایه میر عرب شعیان	همی پر سمت از فدک هچنان
که آنرا بعدش امیر عرب	چون گرفت باید که گوئی سبب
چون نزد تو هم بود حیدر نکو	گوایه باطل نیاید ازو
نخستین ازین هر چه گوئی صواب	هانت از جانب من جواب
دوم گویت پاسخ نغز و چیت	چو سیرت بخواندی بگوئی درست
تو دانستی که دایم جناب امیر	همیداشت تحت ادواعدا کثیر

جواب اول

جواب دوم

وگر طامعان زرو سیم را
 زابناے دنیا در آن عہد ہم
 فدک را بجلبت چو گرفت امام
 کہ میگفت در حق او سرسود
 چه شیخین آنرا بیک اہتمام
 چونوبت بضبط فدک میرسید
 چو آن عائشہ زان بہب برلا
 نہ حاصل شدہ اقتدارش چنان
 ہمہ چیز بر جاسے خود بہند
 ندانے کہ در عہد خود مرقضا
 نمودند عہد یہ شور و فغان
 بر آنحال آن مردمان گذشت
 فراخ کن وقت قتل عمر
 بقرآن و بر سنت آن رسول
 اگر مے نمانی عمل باشعور
 پس آن شہ مقید با مکان نمود
 چو این حال بد وقت قتل عمر
 کہ آن عہد را اہل تاریخ فن
 ز اصحاب ہر سرکش و پرنہر

نمیداد اموال و جاگیر را
 بے بود شاکی امیر اعظم
 در آن مرکز بود امن انام
 کہ بر مال مردم تصرف نمود
 ز خود کردہ بودند یک مال عام
 و گرفتہ تازہ سر میکشید
 مگر مے نمودند فتنہ بپا
 کہ ہنگام فتنہ پیر از شر زمان
 تفسیر بہر کار شیخان
 بسا خواست دفع تراویح را
 نہ زنہار ممکن شدہ دفع آن
 کہ از فتنہ ناکسان خوف داشت
 بحیدر گفتند کائے نامور
 بہر سیرت ہر دو شیخ عقول
 امارت بیابے کنون بالضرور
 امارت مذا و مذا ورا حود
 مگر بعد عثمان بگشتہ ستر
 بگویند وقت فساد فتن
 نمودہ ہواے امارت بسر

ز آغاز عهدش حریصان خام
 ز کیسوممه ناکیشان حجاز
 ز کیسوممه قاسطانش زشام
 ز کیسوممه مارقان شهریر
 همه بجهر خلبش بیر خاستند
 بسا لشکرش پیریا کو دغا
 تو حال خوارج دے بگری
 چونزدیک هر شیخ آن ناکسان
 بیک حیلہ پیچ در عین جنگ
 قیام مدینه نگشته نصیب
 از آن باغیان مسلمان بنام
 همه مدت شایش پنج سال
 هما وقت هنگام تالیف بود
 چو شایان نبودش همه اقدار
 ندانی که شخصی چو پرسیده بود
 همین وجه بوده که با او امام
 که در اخذ حق گر کسے صلح جو
 بلع اخذ چیزیکه حقش نبود
 عیان ست ازین کان وحی و نفیث

بگردند شورش بپا بر امام
 در فتنه و جنگ گردند باز
 کشیدند لشکر بجنگ امام
 بدل مستعد بجهر جنگ امیر
 که شامیش برهم زد و خواستند
 نبوده درون طباع وفا
 که بودند یک لشکر حیدرعی
 رسیده ز نقد رشوت نهان
 بر آقاے خود کار کردند تنگ
 ازین فتنه باز وطن شد غریب
 نه آسودگی یافت گاهه امام
 که آن هم بسر شد بجنگ و قتال
 چنانچہ رسول خداے خود
 که هر چه بخوابد کند آشکار
 بیاب فداک از ولے و دود
 بگفته جوابش با جمال تام
 درنگ کن نیست عیب بر او
 بود عیب فاحش گر آنرا بود
 فداک را بسا اکل حق خویش گفت

له قول اول ائست که هرگاه امام خروج نماید و جنگ قتال شوال شود او را تقیه حرام بود و چنانچه در حدیث است امام حسین تقیه فرمود پس قول اول مذکور بعضی را از امامی صرف است و بعضی قول دوم نیز

جواب اول

جواب دوم

مشور غیر

بطور کنایه بایلیع بیان هم از لفظ تاخیر واضح چنان همیکر و یک انتظار آن میسر فرو خواهد وقت دارش شود درین مصلحت نیز دست سپر همین مصلحت را تو ای راست جو ولیکن چه گفته که هرگاه امام هماندم تقیه بود تا روا ازین وجه در عهد حاضر امام پس این هر دو قول تو از شیعیان تلقیه کس از اهل حق زینهار نه بینی که در عهد خود هم رسول چگونه نباشد روا این چنین که پیغمبر کردگار و دود ندیده ز حج خدا جز مناص هم از خوف یک ارتداد فحول دوم سید ما شید رخا که ناچار بر بیعت اقرار کرد نکردی در نیاب ای پیغمبر	بفرمود طغی بر آن حاکمان که از بهر اخذ فدک آن زمان که هرگاه این فتنه بای کشیر هانا فدک را کند سترد نمودند خوش اقتدا ای پدر تقیه بگو تو ریه خود بگو خروج کن بهر جنگ عوام چنانچه نکرده شه کر بلا تقیه بیاب فدک بد حرام عجب اقترائے و کذب حیان اگر راست گوئی ثبوتش بیار تقیه همین طور کرد از فحول تو حال حدیث را خود بین چه صلحی ز روی تقیه نمود نه بوجند لے را نموده خلاص نه ترمیم کعبه نموده رسول تقیه نموده است در کر بلا ولے والے کوفه انکار کرد تبارخ ایچون سیوطی نظر

ندیدی هم اسفار امانی تین
 سوم گفته از حال عثمان خبر
 ز خوف قبال نکرد او قصاص
 در انفا و حد خوف فتنه نمود
 مگر باشد این خوف پور عمر
 و اگر خود بگوئے که آن مرتضیٰ
 ز اعدای عثمان بنا چارگی
 هم از قتل عثمان بداده جواب
 که قتلش خدا کرد و بودم باو
 تقیّه رومی کنی جابجا
 خصوصاً بحق جناب امیر
 پذیراندارے مگر در فدک
 نه این امر باشد چو ترک قصاص
 امیر عرب بود و محدوده
 تقیّه همین بد ز شاه کریم
 و لے زین تقیّه که آمد بکار
 که بر فصل شیخین آن پیشوا
 چه فرقیست زان مرد و با حیدم
 رسد بھر مالک در اموال خود

چو ارشاد و تنزیه مارا بین
 که کشته سته کس را چو پور عمر
 ندیده جز اغماض عثمان خلایک
 بگوگر تقیّه نبود این چه بود
 پدر کشته دیر و ز سر دانیس
 بنا بر مصالح که کرد اتقضا
 نکرد تعرض بیک بارگی
 بیک سالے آن ولایت مآب
 گفته که این توریه بد زکو
 بهر جا که بر آیدت دعا
 بعد امیر سی او ناگزیر
 در آن میروی از غرض راه شک
 که عثمان تو زان بخته خلاص
 ز عثمان که گفته تو خود پیشتر
 که از فتنه نویسنده بودیم
 نباشد گئے لازم و آشکار
 عمل کرد و نمود آن راروا
 که او اُرث دار فدک بود هم
 تصرف بھر گونه از نیک و بد

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

وگرنه بعد از همه این و آن
که اے کاش بوبکر یا عمر
بدادے فدک را بدیند او
گر آن گشته بد مال اسلامیان
چنانچه به بدر آن رسول دود
بداده عمر بعد صلح امیر
همان طور که خود بداد می عتیق
نمیگشت عودش در آن خاندان
چنانچه بازواج هم آن عتیق
اگر بود چون تی پس آن ماشه
چه لابد بوبکر مثل رسول
وگر جا بجا گفت آتشکار
وگر هر کس را از امتاع وزر
چشمشیر و بغله ز مال بنی
همین گونه میراث حق بتول
بگفتا هاندم که قول نبی است
هر آنچه گذاریم صدقه است آن
که جز این نیاید نباشد پسند
درین ملک و مال رسول اکل

بگویم بتو مثل صاحب دلاں
بر اطاعت بادی نموده نظر
بمراه تکریم ز خلق نکو
اجازت گرفتی هم از این آن
بر احوال زینب ترجم نمود
ز ملک مدینه با و ناگزیر
فدک فاطمه را بطور شفیق
که حکمش تبدیل شد بیکان
همید اوزان صدقه مثل شفیق
بنحور دند آنرا چگونه همه
بازواج داد و از آن ای قوی
که دار خلیفه همه اختیار
که داد و جبار بر زربشیر
نه گرفت اندم زدست علی
نه بوبکر و او نش ز ملک رسول
که در مال ما انبیاء ارث نیست
وگر کرد بوبکر این هم بیان
که آل محمد از آن برخیزند
همان میسکنم آنچه کرد او عمل

وزیر دلاں میر
رسول بتول

Prater

19150100

This book is due on the date last stamped. A fine of 1 anna will be charged for each day the book is kept over time.

428

